

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**ERGENLERİN SORUNLARININ VE ALGILADIKLARI SOSYAL DESTEĞİN
GELECEK BEKLENTİLERİNE ETKİLERİNİN İNCELENMESİ:
ALTINDAĞ ÖRNEĞİ**

Ahmet EGE

Doktora Tezi

Ankara, 2018

ERGENLERİN SORUNLARININ VE ALGILADIKLARI SOSYAL DESTEĞİN
GELECEK BEKLENTİLERİNE ETKİLERİNİN İNCELENMESİ:
ALTINDAĞ ÖRNEĞİ

Ahmet EGE

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2018

KABUL VE ONAY

Ahmet EGE tarafından hazırlanan ‘‘Ergenlerin Sorunlarının ve Algıladıkları Sosyal Desteğin Gelecek Beklentilerine Etkilerinin İncelenmesi: Altındağ Örneği’’ başlıklı bu çalışma, 07.06.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Veli DUYAN (Başkan)

Doç. Dr. Ercüment ERBAY (Danışman)

Prof. Dr. Özlem CANKURTARAN

Prof. Dr. Tarık TUNCAY

Doç. Dr. Elif GÖKÇEARSLAN ÇİFCİ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Musa Yaşar SAğLAM

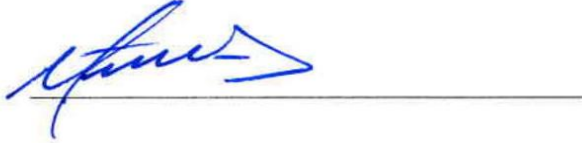
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

07.06.2018

Ahmet EGE

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etmeniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

Tezimin/Raporumun 07.06.2021 tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

Tezimin/Raporumun.....tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.

Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi

07/06/2018

Ahmet EGE

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Doç. Dr. Ercüment ERBAY danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Ahmet EGE

Ergenlerin hayatında fark yaratabilenlere ve iyi insanlara...

TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın başından sonuna çeşitli süreçlerde yanımda olan, desteğini eksik etmeyen pek çok insan oldu. Ne güzeldir ki yoğun emek gerektiren bu araştırma süreci insana yalnız olmadığını hissettiren bir yöne de sahiptir. Bana keyifli duygular yaşatan insanlara derinden bir teşekkür borçluyum.

İlk teşekkür size Ergenler. Hocaların bu tezi geçirmezlerse haber ver demiştiniz ya :) Bakın bitti bile. Her şey yolunda. Bu tezin var olmasını sağladığınız için çok teşekkür ederim. Benimle paylaştıklarınız ve bana ayırdığınız vakit için çok teşekkür ederim.

İlk günden beri desteğini hiç eksik etmeyen tez danışmanım Doç. Dr. Ercüment Erbay'a teşekkür ederim. Savunma sınavında 'beni hiç yormadı' deseniz de benim için nasıl yorulduğunuzu biliyorum. Tez izleme komitesinde yer alıp tezin daha iyi olması için önerilerini ve desteklerini hiç esirgemeyen Prof. Dr. Veli Duyan'a, Elif Gökçearsan Çifci'ye sağladıkları motivasyon için teşekkürü bir borç bilirim. Emekli olana kadar resmi olarak, emekli olduktan sonra ve her zaman gönüllü olarak tez izleme komitesinde yer alan Yrd. Doç. Dr. Filiz Demiröz'e katkılarından ötürü çok teşekkür ederim. Savunma sınavındaki katkılarıyla ve her zaman geliştirici önerileriyle yanımda olan Prof. Dr. Özlem Cankurtaran'a ve Prof. Dr. Tarık Tuncay'a teşekkür ederim.

Araştırmanın başından beri hep yanımda olan, fikirlerini, katkılarını hiç esirgemeyen, hatırı büyük kahveler içtiğimiz Dr. Aslıhan Aykara'ya ve tezin son okumasını yapan değerli annesi Güleser Aykara'ya çok teşekkür ederim.

Yine araştırmanın her aşamasında desteğini eksik etmeyen, bilgisini paylaşmaktan mutluluk duyan, hakkını ödeyemeyeceğim değerli dostum Dr. Özgür Altındağ'a çok teşekkür ederim.

Araştırmayı tamamlamak için bir köşeye çekilip tez yazdığım kafelerde beni yalnız bırakmayan, tezle ilgili işlerimde desteğini esirgemeyen Arş. Gör. Çağrı Sevin'e ve istatistiğe yönelik aklıma takılan her konuda destek olan değerli kardeşi Gizem Sevin'e çok teşekkür ederim.

Tezime büyük katkı sağlayan, her zaman arayan, yapılacak bir şey olup olmadığını soran, keyifli sohbetlerini eksik etmeyen arkadaşlarım, sosyal hizmet uzmanı Serpil Erdugan, Ayşe Mine İşler ve Özge Bencik'e çok teşekkür ederim.

Hacettepe Üniversitesi'nde İİBF Sosyal Hizmet Bölümü'nde yer alan hocalarım, sosyal hizmet eğitimine başladığım günden bu tezi tamamladığım güne kadar yanımdaydınız, bundan sonrada öyle olacağınızı biliyorum. Çok sağolun emekleriniz için.

Her daim desteklerini gördüğüm Hacettepe Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümünde araştırma görevlisi olan dostlarım Ferman Erim, Hande Albayrak ve Oktay Tatlıcıoğlu'na çok teşekkür ederim.

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi'ne geldiğim ilk andan itibaren desteğini eksik etmeyen, aklımdaki sorulara cevap bulan Dr. Öğr. Üyesi Melike Tekindal ve Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Agâh Tekindal'a çok teşekkür ederim.

Yine tezin son sürecinde geçiş yapmış olduğum İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Oda239'a bana kendimi yalnız hissettirmedikleri için çok teşekkür ederim.

Süreç içerisinde manevi desteklerini bana hissettiren dostlarım Fatma ve Bahadır Oktay'a, Betül ve Ertuğrul Usta'ya, Semih Gül'e, Mehmet Nuri Yaman'a ve Mehmet Emre Mutluoğlu'na çok teşekkür ederim.

Doğduğum andan itibaren desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyen annem Münevver ve babam Mehmet'e; evlendiğim andan itibaren desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyen annem Rabia ve babam Mustafa'ya çok teşekkür ederim. Kardeşim Ayşe Nur her an yanımda hissettirdiğin için çok sağol. Kardeşlerim Kenan ve Hakan eksik olmayın. Tanıştığımızdan bu yana varlığınız güç veriyor. Özellikle geleceğime yönelik bir fark yaratabilmek için, her türlü sınırı zorlayan ve aldığım bu doktora unvanındaki en büyük paya sahip olan anneme tekrar tekrar teşekkür ederim.

İyilik iyilik iyilik diyen ve dualarını hiç eksik etmeyen rahmetli dedem İrfan. Her şey için çok teşekkür ederim.

Ve hayatımdaki bir diğer güçlü kadın eşim Gülsüm Ege'ye varlığı, emeği ve gücüne güç kattığı için tüm kalbimle teşekkür ederim.

Ahmet EGE

ÖZET

EGE, Ahmet. *Ergenlerin Sorunlarının ve Algıladıkları Sosyal Desteğin Gelecek Beklentilerine Etkilerinin İncelenmesi: Altındağ Örneği*, Doktora Tezi, Ankara, 2018.

Bu araştırmanın amacı ergenlerin sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri, sorunları ve algıladıkları sosyal destek bağlamında gelecek beklentilerini incelemek, bu beklentileri ekosistemik bir bakış açısıyla ergenlik deneyimleri üzerinden görünür kılmak ve sağlanacak derinlemesine bir anlayışla ergenlerin gelecek beklentilerini desteklemeye yönelik çözüm önerileri ortaya koymaktır. Bu çözüm önerilerini ortaya koyma noktasında, bu araştırma bireyi çevresindeki çoklu düzey sistemlerle ele alan ekolojik yaklaşım temelinde ve sosyal hizmetin bütüncül bakış açısıyla gerçekleştirilmiştir. Buna göre ergenin kendisi, ailesi, arkadaşları, okulu ve çevresi bu çalışmada ele alınan sistemlerdir.

Karma yöntem ile yapılan bu araştırmanın nicel boyutunda 2016-2017 eğitim öğretim yılında Ankara'nın Altındağ ilçesi liselerine devam eden 397 ergen ile çalışılmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkeni olan ergenlerin gelecek beklentileri 'Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği' aracılığıyla; araştırmanın bağımsız değişkenlerinden ergenlerin tanıcı özellikleri ve sorunları araştırmacı tarafından hazırlanan bir 'Anket' ile algılanan sosyal destek ise 'Algılanan Sosyal Destek Ölçeği' ile ele alınmıştır. Verilerin analizinin ardından ortaya konan sonuçların derinlemesine bir şekilde anlaşılması amacıyla kendisinden nicel veriler toplanan ergenler arasından 28 özne ile gelecek beklentisi odağında derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın nicel boyutuna göre, ergenlerin geleceğe yönelik beklentilerinin merkezinde iş ve eğitime yönelik beklentiler bulunmaktadır. Bunu evlilik ve aile beklentisi izlemektedir. Aile ve okula ilişkin sorunlar ergenlerin gelecek beklentilerinde farklılığa sebep olmaktadır. Buna göre ailelerine ve okula ilişkin sorunlar yaşayan ergenlerin, sorunlar yaşamayan ergenlere göre gelecek beklentileri daha düşüktür. Aileden, arkadaştan ve öğretmenden algılanan sosyal destek arttıkça ergenlerin gelecek beklentileri de artış göstermektedir. Ailesinin ekonomik durumunun "kötü" olması ergenler için gelecek beklentilerini ve bütün alt boyutlarını düşürmesi açısından önemlidir. Bununla birlikte okul türü farklılığı, cinsiyet, sınıf düzeyi, ebeveynlerin eğitim

düzeıı ve ergenin gelir getiren bir işte çalışması gibi değişkenler ergenlerin gelecek beklentileri açısından anlamlı farklılıklar ortaya koymaktadır. Diğer taraftan geleceğe yönelik umutlu olan ergenlerin gelecek beklentileri daha yüksek iken geleceğe yönelik beklentilerinin önünde engeller olduğunu düşünen ergenlerin gelecek beklentileri daha düşük çıkmıştır.

Nicel boyutu daha derinlemesine açıklamak için yapılan nitel görüşmeler, ergenlerin gelecek beklentilerine ilişkin bazı önemli deneyimleri ortaya çıkarmıştır. Özellikle ailelerin ekonomik durumları ve eğitim durumları ergenlerin gelecek beklentileri açısından belirleyici bir niteliğe sahiptir. Ergenler, bireysel sorunları ile aile, arkadaş, okul ve çevreye ilişkin sorunlarını genel olarak okul başarılarına etkisi üzerinden ele almaktadır. Okul başarısı ise özellikle iş ve eğitime yönelik beklentiler açısından ergenlerin geleceğe yönelik beklentilerinin ve umutlarının devamı niteliğindedir. Ailelerin ve öğretmenlerin olumsuz tutumları ve olumsuz beklentileri, olumsuz arkadaşlıklar, güvenli olmayan bir çevre ve makro düzeyde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik deneyimler ergenlerin gelecek beklentisi açısından olumsuz anlamlar içermektedir.

Bu kapsamda, ergenlerin gelecek beklentilerini desteklemek amacıyla birey, aile, arkadaş, okul ve çevre odağında öneriler geliştirilmiştir. Özellikle ailenin ve öğretmenlerin desteklenmesi yoluyla ergenlerin gelecek beklentilerine olumlu katkıda bulunmak önem taşımaktadır. Ergenler temel olarak gelecek beklentilerine yönelik olumsuz koşulları vurgulamak yerine beklentilerini destekleyecek bir ekolojik çevreye ve kurumsal hizmetlere ihtiyaç duymaktadır.

Anahtar Sözcükler

Ergenlik, gelecek beklentisi, ekolojik yaklaşım, ergenlerin sorunları, algılanan sosyal destek, karma yöntem araştırması, sosyal hizmet.

ABSTRACT

EGE, Ahmet. *Examining the Effects of Adolescents's Problems and Perceived Social Support on the Future Expectations: Altındağ Example*, Ph.D. Dissertation, Ankara, 2018.

The purpose of this study is to examine future expectations of adolescents within the context of their socio-demographic and socio-economic conditions, problems, and perceived social support, to make these expectations visible through adolescent experiences from the ecosystem perspective, and to put forward suggestions to support adolescents' future expectations thanks to the in-depth understanding that will be created. In order to present these suggestions, this study has been carried out on the basis of an ecological approach with multilevel systems around the individual and with a holistic view of social work. Accordingly, the adolescent himself/herself, his/her family, friends, school and circle/environment are the systems that have been studied in this research.

Within the quantitative dimension of this study, which employed the mixed method, 397 adolescents, who were students in high schools in Ankara's Altındağ district in the school year of 2016-2017, were studied. Future expectations of adolescents, which is the dependent variable of the study, were measured by 'the Adolescent Future Expectation Scale' and the descriptive characteristics and problems of adolescents and the perceived social support, which are independent variables of the study, were measured by a 'Questionnaire' drawn up by the researcher and by 'the Perceived Social Support Scale', respectively. In order to further comprehend the results of the data analysis, in-depth interviews were conducted with 28 subjects selected among adolescents, from whom quantitative information was collected, with focus on future expectations.

According to the quantitative aspect of the study, job and education lie at the core of future expectations of adolescents. This is followed by expectations of marriage and starting a family. Problems experienced in family and school leads to differences in adolescents' future expectations. In line with this thought, adolescents with family and school related problems have lower future expectations compared to the ones without any problems. As the perceived social support from the family, a friend, and a teacher increases, an adolescent's future expectations improve accordingly. It is an important fact

that the family's "poor" economic condition lowers future expectations of an adolescent and all of its sub dimensions. In addition, variables such as difference in the type of school, sex, grade, educational level of parents, and whether the adolescent is working in an income-generating job result in significant differences in terms of an adolescent's future expectations. On the other hand, the future expectations of adolescents that are hopeful for the future are higher while the future expectations of adolescents, who think they have obstacles before their expectations, are lower.

Qualitative interviews that are conducted to further clarify the quantitative dimension surfaced some important experiences regarding the adolescents' future expectations. In particular, the economic condition and educational level of families play a major role in adolescents' future expectations. Adolescents usually tackle their individual and family, friends, school and circle related problems based on how they affect their performance in school. School performance serves as a continuation of the adolescents' future expectations and hopes in particular for job and education related expectations. Negative attitude and expectations of families and teachers, adverse friendships, unsafe environment and macro-level experiences in gender inequality have negative meanings for future expectations of adolescents.

Within this framework, several suggestions have been put forward to support adolescents' future expectations with regards to individual, family, friends, school, and environment. It is importance to positively contribute to adolescents' future expectations by particularly supporting the family and teachers. What is needed by adolescents are an ecological environment and institutional services to support their expectations rather than emphasizing adverse situations with regards to their future expectations.

Keywords

Adolescence, future expectation, ecological approach, adolescents' problems, perceived social support, mixed method research, social work.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	iii
ETİK BEYAN.....	iv
ADAMA SAYFASI	v
TEŞEKKÜR	vi
ÖZET.....	viii
ABSTRACT	x
İÇİNDEKİLER	xii
KISALTMALAR DİZİNİ	xv
TABLolar DİZİNİ	xvi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xix
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: GENEL BİLGİLER	3
1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNU.....	3
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	8
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	9
1.4. ARAŞTIRMANIN KURAMI.....	10
1.5. ARAŞTIRMANIN TANIMLARI.....	13
2. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE	14
2.1. ERGENLİK DÖNEMİ	14
2.2. ERGENLİK DÖNEMİ SORUNLARI	19
2.2.1. Bireysel Sorunlar.....	20
2.2.2. Aileye İlişkin Sorunlar	22
2.2.3. Arkadaşlara İlişkin Sorunlar.....	25
2.2.4. Okula İlişkin Sorunlar	26
2.2.5. Çevreye İlişkin Sorunlar.....	28
2.3. ERGENLİK DÖNEMİNDE ALGILANAN SOSYAL DESTEK.....	29
2.4. ERGENLİK DÖNEMİNDE GELECEK BEKLENTİSİ	33
2.5. ERGENLİK DÖNEMİ VE SOSYAL HİZMET	42
2.5.1. Ergenlerle Sosyal Hizmet.....	42
2.5.2. Okul Sosyal Hizmeti	46

3. BÖLÜM: YÖNTEM	51
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	51
3.1.1. Araştırma Modelinin Nicel Boyutu	53
3.1.2. Araştırma Modelinin Nitel Boyutu	54
3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM	55
3.2.1. Araştırmanın Nicel Boyutunun Örneklemi	56
3.2.2. Altındağ İlçesi'nin Örneklem Olarak Belirlenmesi	60
3.2.3. Araştırmanın Nitel Boyutunun Örneklemi	62
3.2.4. Araştırmanın Öznelerini Tanıtıcı Bilgiler	63
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	70
3.3.1. Nicel Veri Toplama Araçları	70
3.3.2. Nitel Veri Toplama Aracı	72
3.4. VERİ TOPLAMA SÜRECİ	74
3.4.1. Nicel Veri Toplama Süreci	74
3.4.2. Nitel Veri Toplama Süreci	77
3.4.3. Etik Konular	80
3.5. VERİLERİN ANALİZİ	81
3.5.1. Nicel Veri Analizi	81
3.5.2. Nitel Veri Analizi	82
3.6. SÜRE VE OLANAKLAR	85
4. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUMLAR	86
4.1. TANITICI BULGULAR	86
4.1.1. Ergenlerin Tanıtıcı Özellikleri	86
4.1.2. Ergenlerin Sorunları	94
4.1.3. Algılanan Sosyal Destek	113
4.2. ERGENLERİN TANITICI ÖZELLİKLERİ, SORUNLARI VE ALGILANAN SOSYAL DESTEK BAĞLAMINDA GELECEK BEKLENTİLERİ	114
4.2.1. Ergen Gelecek Beklentileri	115
4.2.2. Ergenlerin Tanıtıcı Özellikleri Bağlamında Ergen Gelecek Beklentileri.....	129
4.2.3. Ergenlerin Sorunları Bağlamında Ergen Gelecek Beklentileri	150
4.2.4. Algılanan Sosyal Destek Bağlamında Ergen Gelecek Beklentileri	166

5. BÖLÜM: SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	174
5.1. SONUÇLAR	174
5.1.1. Ergen Gelecek Beklentilerine Yönelik Sonuçlar	174
5.1.2. Ergenlerin Tanıtıcı Özelliklerine ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Sonuçlar	176
5.1.3. Ergenlerin Sorunlarına ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Sonuçlar.....	178
5.1.4. Algılanan Sosyal Desteğe ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Sonuçlar	183
5.2. ÖNERİLER	184
5.2.1. Ergen, Ergenlik Dönemi ve Gelecek Beklentileri Odağında Öneriler	185
5.2.2. Ergen-Aile Etkileşimi ve Gelecek Beklentileri Odağında Öneriler	192
5.2.3. Ergen-Arkadaş Etkileşimi ve Gelecek Beklentileri Odağında Öneriler.....	198
5.2.4. Ergen-Okul Etkileşimi ve Gelecek Beklentileri Odağında Öneriler	202
5.2.5. Ergen-Çevre Etkileşimi ve Gelecek Beklentileri Odağında Öneriler	207
5.2.6. Okul Sosyal Hizmeti Önerisi.....	211
5.3. SON SÖZ ERGENLERİN.....	212
5.3.1. Daha İyi Bir Geleceğimin Olması İçin Kendime Öğütlerim.....	213
5.3.2. Gençlerin Daha İyi Bir Geleceklerinin Olması İçin Yapacaklarım	214
KAYNAKÇA	215
EKLER.....	231
Ek-1. Anket	231
Ek-2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	236
Ek-3. Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği (EGBÖ)	238
Ek-4. Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ-R)	239
Ek-5. Hacettepe Üniversitesi Senato Etik Komisyonu Onay Yazısı.....	241
Ek-6. Ankara Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Yazısı	242
Ek-7. Ölçeklerin Kullanım İzinleri.....	243
Ek-8. Gönüllü Katılım Formu.....	244
Ek-9. Orijinallik Raporu	246
Ek-10. Özgeçmiş	247

KISALTMALAR DİZİNİ

AİHL: Anadolu İmam Hatip Lisesi

AL: Anadolu Lisesi

ASDÖ-R: Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

ASM: Aile Sağlığı Merkezi

ASPB: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

EGBÖ: Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

MTAL: Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi

SHM: Sosyal Hizmet Merkezi

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Farklı bakış açılarına göre ergenliğin başlangıcı ve bitişi.....	15
Tablo 2. Yıllara göre bazı gençlik istatistikleri	18
Tablo 3. Türkiye alanyazınında ergenlerin gelecek beklentisi	40
Tablo 4. Okul türüne göre evren ve örneklem sayıları	57
Tablo 5. Okullara göre örneklem sayısı	58
Tablo 6. Örneklem sayısı özet görünümü.....	59
Tablo 7. Öznelerin tanıcı bilgilerinin özet görünümü	64
Tablo 8. Normallik testi sonuçları	82
Tablo 9. Ergenlerin cinsiyet, okul türü, devam edilen sınıf ve yaş bilgileri.....	86
Tablo 10. Ergenlerin ikamet ettikleri ilçelere göre dağılımları	87
Tablo 11. Ergenlerin ailelerine ilişkin özellikler.....	88
Tablo 12. Ergenlerin ailelerinin ekonomik durumlarına ilişkin bilgiler	89
Tablo 13. Konuta ilişkin bilgiler	91
Tablo 14. Gelir getiren bir işte çalışmış olma	91
Tablo 15. Ergenlerin okul başarılarına yönelik düşünceleri.....	93
Tablo 16. Ergenlerin engel veya kronik hastalıklarının olma durumu	93
Tablo 17. Ergenlerin bireysel sorunları olma durumu.....	94
Tablo 18. Ergenlerin bireysel sorunları	94
Tablo 19. Ergenlerin bireysel sorunları kapsamındaki ihtiyaçları.....	97
Tablo 20. Ergenlerin ailelerine ilişkin sorunları olma durumu	98
Tablo 21. Ergenlerin ailelerine ilişkin sorunları.....	98
Tablo 22. Ergenlerin ailelerine ilişkin sorunları kapsamındaki ihtiyaçları	101
Tablo 23. Ergenlerin arkadaşlarına ilişkin sorunları olma durumu.....	102
Tablo 24. Ergenlerin arkadaşlarına ilişkin sorunları	102
Tablo 25. Ergenlerin arkadaşlarına ilişkin sorunları kapsamındaki ihtiyaçları.....	104
Tablo 26. Ergenlerin okula ilişkin sorunları olma durumu	105
Tablo 27. Ergenlerin okula ilişkin sorunları.....	105
Tablo 28. Ergenlerin okula ilişkin sorunları kapsamındaki ihtiyaçları	107
Tablo 29. Ergenlerin çevreye ilişkin sorunları olma durumu	108
Tablo 30. Ergenlerin çevreye ilişkin sorunları	108
Tablo 31. Ergenlerin çevreye ilişkin sorunları kapsamındaki ihtiyaçları.....	110
Tablo 32. Ergenlerin Altındağ ilçesi hizmetlerinden yararlanma durumu	111

Tablo 33. Ergenlerin Altındağ ilçesi gençlik merkezlerinin faaliyetlerinden yararlanma durumu	111
Tablo 34. Algılanan sosyal destek ölçek puanlarının betimleyici istatistiği	113
Tablo 35. Ergen gelecek beklentileri ölçeği puanlarının betimleyici istatistikleri	115
Tablo 36. Ergenlerin geleceğe yönelik beklentileri.....	118
Tablo 37. Ergenlerin yapmayı düşündüğü meslekler	119
Tablo 38. Ergenlerin geleceğe yönelik umutlu olma durumları.....	123
Tablo 39. Ergenlerin geleceğe yönelik umutlu olma durumlarına göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması	124
Tablo 40. Ergenlerin gelecek beklentilerinin önünde engeller olup olmadığına yönelik düşünceleri	126
Tablo 41. Ergenlerin gelecek beklentilerinin önündeki engeller.....	127
Tablo 42. Ergenlerin gelecek beklentilerinin önünde engeller olup olmadığına yönelik düşüncelerine göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması	128
Tablo 43. Ergenlerin devam ettikleri okul türlerine göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması	129
Tablo 44. Ergenlerin cinsiyetlerine göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması	132
Tablo 45. Ergenlerin devam ettiği sınıf düzeyine göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması	136
Tablo 46. Ergenlerin ebeveynlerinin birlikte olma durumuna göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması.....	139
Tablo 47. Ergenlerin anne ve babasının eğitim durumuna göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması	140
Tablo 48. Ergenlerin ailesinin ekonomik durumuna yönelik düşüncelerine göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması.....	144
Tablo 49. Ergenlerin gelir getiren bir işte çalışmış olma durumuna göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması.....	147
Tablo 50. Ergenlerin bireysel sorunları bulunma durumlarına göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması.....	150
Tablo 51. Ergenlerin ailelerine ilişkin sorunları bulunma durumlarına göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması.....	152
Tablo 52. Ergenlerin arkadaşlarına ilişkin sorunları bulunma durumlarına göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması.....	156
Tablo 53. Ergenlerin okullarına ilişkin sorunları bulunma durumlarına göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması.....	159
Tablo 54. Ergenlerin okul başarısına yönelik düşüncelerine göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması	162

Tablo 55. Ergenlerin çevreye ilişkin sorunları bulunma durumlarına göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması	164
Tablo 56. Algılanan sosyal destek ve ergen gelecek beklentileri arasındaki ilişki	166

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Ekosistem şeması.....	11
Şekil 2. Karma yöntem süreç akış şeması.....	53
Şekil 3. Araştırmanın değişkenleri.....	54
Şekil 4. Altındağ ilçesinde ergenlerin ve ailelerinin hizmet alabilecekleri birimler.....	61
Şekil 5. Betimsel analizin aşamaları	84
Şekil 6. Sorun kategorileri	112

GİRİŞ

Ergenlik bireyin en karmaşık gelişim dönemlerinden biridir. Dönemin hem kendi getirdikleri hem de özellikle ergenin çevresel sistemlerinin getirdikleri, geleceğe yönelik hazırlık yapması beklenen ergenlerin önüne bir engel olarak gelebilmektedir. Bağımsızlığının ilanı için evinin kapısından daha geniş bir sosyal çevreye adım atan ergenler yaşadığı deneyimler neticesinde kendini destekleyen ya da güçsüzleştiren bir dizi olayın öznesi olarak bulmaktadır.

Gelinen noktada ergenlik dönemi, ergenlik ya da ergenler aileyle, öğretmenle ya da diğer sistemlerle yaşanan sorunların sebebi ya da öznesi olarak ele alınabilmektedir. Ancak ergenler açısından bu durum çok daha farklıdır. Ergenin yaşadığı çevrenin genel özellikleri, o çevrede bulunan yoksulluk, suç, alkol ve madde bağımlılığı örüntüleri; akran grubunun özellikleri, çeteler, şiddet ve ebeveynlerinin genel özellikleri gibi pek çok değişken ya da deneyim, ergenlerin atacakları adımları zora sokmaktadır. Üstelik ergenler hem kendi beklentileri hem de toplumun kendilerinden beklentileri açısından omuzlarına yüklenen toplumun geleceği olma sorumluluğu ve geleceğe yönelik hazırlıklar yapması gerekliliği ile baş başadır.

Bu çalışmada ergenlerin tanıtıcı özellikleri, sorunları ve algılanan sosyal destek bağlamında gelecek beklentilerini incelemek, bu beklentileri ekosistemik bir bakış açısıyla ergenlik deneyimleri üzerinden görünür kılmak ve sağlanacak derinlemesine bir anlayışla sosyal hizmetlerin oluşumu yönünde çözüm önerileri ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşmak için bu çalışmada nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin güçlü yanlarını birleştiren karma yöntem araştırma yönteminin temelini oluşturmaktadır. Ergenlerin gelecek beklentileri öncelikle nicel olarak ele alınmış olup sonrasında yapılan derinlemesine görüşmelerle bazı sonuçların detaylı bir şekilde açıklanması sağlanmıştır. Nicel sonuçların bazılarında duyulan 'neden ya da nasıl' sorusu ihtiyacı karma araştırmanın gerekliliğini bu araştırma için doğrulamıştır.

Bu çalışma uygulamalı bir meslek ve akademik bir disiplin olan sosyal hizmet bilgi, beceri ve değer temeli çerçevesinde gerçekleştirilen bir çalışmadır. Sosyal hizmet bireyi çevresi içerisinde ele alan bakış açısıyla bireylerin sorunlarını, ihtiyaçlarını ve bu kapsamda yapılacak planlı değişim çalışmalarını onların etkileşimde olduğu sistemlerle

birlikte değerlendirmektedir. Bu yolla etkili çözümlerin ortaya konması sağlanmaktadır. Sosyal hizmet alanyazınında çocuk ve gençlik refahına yönelik çalışmalar bulunmakla birlikte bu çalışma ergenlik döneminin en önemli konularından biri olan gelecek beklentilerini, sorunları ve algıladıkları sosyal destek bağlamında ekosistemik bir bakış açısıyla ele alması açısından alanyazına bir katkı sunabilecektir.

Bu kapsamda ergenlerin gelecek beklentileri konusu üzerinde yapılmış olan bu araştırmanın raporu beş ana bölüm üzerinden hazırlanmıştır. Birinci bölümde araştırmanın sorunu, amacı, önemi, ele alındığı kuram ve tanımları ele alınmıştır. İkinci bölümde araştırmanın kuramsal çerçevesi tanımlanmıştır. Bu bölümde ergenlik dönemi, ergenlik dönemi sorunları, ergenlik döneminde algılanan sosyal destek, ergenlik döneminde gelecek beklentisi ve ergenlik dönemin ve sosyal hizmete yönelik kuramsal bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemi; araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analizi başlıklarıyla ele alınmıştır. Dördüncü bölümde araştırmanın bulguları ve yorumları ele alınmıştır. Bu bölümde ilk olarak tanıcı bulgular verilmiş, ardından, gelecek beklentisi, bağımsız değişkenler açısından incelenmiştir. Bu inceleme araştırmanın nitel boyutunda ele edilen verilerle derinlemesine bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Son bölümde ise sonuçlar ve öneriler, ergenlerin etkileşimde olduğu çevresel sistemler üzerinden aktarılmıştır.

1. BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

Bu bölümde araştırmanın sorunu, amacı, önemi, kuramı ve tanımları başlıklarına yer verilmiştir.

1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNU

Bu araştırmanın başlangıç noktası aslında bir lisenin sırasına kazınmış şu yazıdır: ‘Para verene kadar sevgi verseydin şimdi her şey bambaşka olurdu’. Konunun araştırmacı için bir soruna dönüştüğü ya da bu soruna yönelik hatırlamaların başladığı ilk nokta bu yaşam deneyimi olmuştur. Bu sorun cümlesinden başlamak üzere araştırmanın sorunu iki farklı kurguda aktarılmak istenmiştir. Bunlardan ilki bu araştırmayı başlatan sorun alanıyla ilgili gerçeklik, ikincisi ise araştırmacıyla ilgili öznel deneyimlerdir.

Sorun alanıyla ilgili gerçeklik aslında geleceğe yönelik adımlar atması beklenen ergenlerin önündeki engellerdir demek yanlış olmayacaktır. Bu engeller, bu araştırma için ergenin sosyal çevresinin imkânları, imkânsızlıkları ve ergenin buna nasıl bir anlam yüklediğidir. Ortaöğretime devam eden bir ergenin etkileşimde olduğu sistemler çoğunlukla aile, okul, akran grupları ve ergenin yaşadığı ya da gününün büyük bölümünü geçirdiği çevredir. Bu sistemlerde var olan sorunlar ergenin yaşamını ve geleceğe yönelik hazırlıklarını olumsuz bir şekilde etkileyebilmektedir. Yavuzer (2013, s. 245) ergenlerin bu dönemde, içerisinde bulunduğu sosyal çevrenin standartları doğrultusunda hareket etme eğiliminde olduğunu belirtmektedir.

Ergenlik dönemi bir insan gelişiminin en karmaşık süreçlerinden biridir. Bireyin kendi kimliğini bulmaya yönelik evinin kapısından daha geniş bir sosyal çevreye doğru alacağı bu yolda ergen kendini, destekleyen ya da güçsüzleştiren bir dizi olayın öznesi olarak bulacaktır. Bununla birlikte özellikle kentin çeperlerinde sosyalleşen ergenler açısından bu çevre, her zaman ergenin doğru yönlendirildiği, geleceğe yönelik atacağı adımların desteklendiği, ihtiyaçlarının karşılandığı ve sorunlarının çözümünün kolaylaştırıldığı bir yapıda olamamaktadır.

Günümüzde ergenlerin yaşadığı sorunların çözümü giderek zorlaşan bir hal almıştır. Bu sorunlar ebeveynlerin, öğretmenlerin ve o çevrede hizmet veren kuruluşların da

çözümünde yetersiz kalabildiği bir karmaşayı içerebilmektedir. Ergenin yaşadığı çevrenin genel özellikleri, o çevrede bulunan yoksulluk, suç, alkol ve madde bağımlılığı örüntüleri; akran grubunun özellikleri, çeteler, şiddet ve ebeveynlerinin genel özellikleri gibi pek çok değişken ya da deneyim, içerisinde bulunduğu sorun yumağını bir kördüğümüne dönüştürebilmektedir. Duyan ve Özgür Bayır (2016) bir gencin toplum içinde kimlik oluşturma sürecinde karşılaştığı makro ve mikro sorunları; psikolojik sorunlar, intihar, kuşak çatışması, alkol ve madde kullanımı, erken yaşta çalıştırılma, işsizlik, boş zamanlar ve ekonomik sorunlar olarak belirtmişlerdir. Bu sorunlardan özellikle yoksulluk bağlantılı olanlar diğer sorunları da tetikleyen, yapısal bir niteliğe sahiptir. Ailenin yaşadığı yoksulluk ve daha genelde yaşanan çevredeki yoksulluk, güvenliği az olan ve sosyal destek mekanizmalarının eksikliğinin hissedildiği bir çevreyi de beraberinde getirmektedir.

Ergenlik dönemi ve ergenlik döneminde yaşanan sorunlar ergenler için sosyal desteğin önemini ortaya koymaktadır. Sosyal destek; bireyin çevresinde gördüğü ilgi, sevgi, takdir ve güvenin yanı sıra, bilgi edinme ve maddi yardım gibi sosyal, psikolojik ve ekonomik nitelikli destek olarak tanımlanabilir. Budak (1999)'ın yaptığı çalışma, bireyin yaşadığı birçok sorunun temelinde sosyal destekten yoksun oluşun bulunduğunu ve bireyin zorlu yaşam olaylarıyla başa çıkabilmesinde sosyal desteğin güçlü bir kaynak olduğunu ortaya koymaktadır. Ergen için sosyal destek kaynağı olan şey onun etkileşimde olduğu çevresidir. Ergenlik döneminde bu çevre en temelde aile, arkadaş ve öğretmenlerdir.

Bununla birlikte sosyal çevre ergen için bir destek mekanizması olabildiği gibi aynı zamanda sorunların kaynağı da olabilmektedir. Başta aile olmak üzere, arkadaş ve öğretmenlerin birer sosyal destek unsuru olmaktan çıktığı hatta kendileri için zorlu yaşam deneyimlerini beraberinde getiren sistemler olduğu durumlar ergenlerin gelecek beklentilerine yönelik zorluklar kurgusunu başlatmaktadır. Ergenlerin sorunlar yaşadığı, beklediği sosyal desteği alamadığı bir sosyal çevre, gelecek beklentilerinin önünde bir engelle dönüşebilmektedir. Ergenin kendini nasıl biri olarak tanımladığı, gelecekte yapmak istedikleri, üniversite tercihi, evlilik planları, iş ve meslek beklentileri sosyal çevresinde yaşanan gerçeklikten bağımsız değildir; bağımsız olamamaktadır.

Alanyazın taraması ergenlerin hangi sorunlarla karşı karşıya olduğunu ortaya koymaktadır. Ergenlerle ilgili çalışmaların ağırlıklı olarak aile içi şiddet (Arıkan, 2014),

ebeveyn tutumu (Temel, 2015), intihar (Gözden, 2013), erken evlilikler (Pehlivan, 2017), sosyal destek (Tatarlı, 2015), internet kullanımı (Sertçelik, 2016), ekonomik sorunlar (Gümüştan, 2013), ergen gebeliği (Sivashioğlu, 2015), akran zorbalığı (Akgün, 2005) gibi konular üzerinde durduğu ve çoğunlukla ergenin sosyal çevresinin de içerisinde yer aldığı sorun odağı üzerine şekillendiği görülmektedir. Bununla birlikte, yaşanan bunca soruna rağmen ergenlerden beklenen şey onların toplumun geleceğinin sorumluluğunu almalarıdır.

Bahsedilen sorunların çözümüne yönelik koruyucu-önleyici bir anlayışla hazırlanmış, kapsamlı hizmetlerin ve politikaların eksikliği ise sorunun devam etmesine neden olmakta dolayısıyla da sorunun önüne geçilememektedir. Yerel yönetimlerin ve ilgili bakanlıkların çeşitli hizmetleri bulunmakla birlikte, gelecekte için önemli kararlar almaya çalışan ergenlere yönelik hizmetlerin çeşitlendirilmesi ve sürekli hale getirilmesi ihtiyacı görülmektedir. Bu hizmetlerin özellikle kendileri için çeşitli zorlukların bulunduğu koşullarda yaşayan ergenler için önemli bir anlamı bulunmaktadır.

Kulaksızıoğlu (2015, s. 76) pek çok araştırmanın ortak sonucu olarak ergenlerin gelecekte ne yapacakları konusunu sorun edindiklerinin ortaya çıktığını ifade etmektedir. Bütün bu durumlar ve dönemin kendine özgü özellikleri ergenler ve onların gelecek beklentileri için önemli bir sosyal destek ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Bu desteğin çeşitli sebeplerle bulunmadığı durumlar ise bireyin haklarıyla olan bağı zayıflatmaktadır. Kendilerinden yetişkinlik ve gelecek hazırlığı yapmaları beklenen ergenlere yüklenen sorumluluklar için birer hak olarak tanımlanmış politikaları ve hizmetleri gerektirmektedir.

Şimdiki zamanda yaşadıkları deneyimler ergenlerin geleceğe yönelik beklentilerini şekillendirebilmektedir. Tuncer (2011) ergenlerin yaşadığı deneyimlerin olumlu olmasının hem ergenlerin bu gelişim döneminde kendilerinden beklenenleri başarılı bir şekilde sürdürmelerini sağladığını hem de geleceğe yönelik beklentilerini artırdığını belirtmiştir. Sosyal hizmet, ergenlerin hem bugün yaşadıkları sorunların çözümünde hem de geleceğe yönelik beklentileri açısından atacağı adımların desteklenmesinde önemli katkılar sunacak mesleklerden biridir. Uygulamalı bir meslek ve akademik bir disiplin olarak tanımlanan sosyal hizmet (IFSW, 2014) ergenlerin yaşadığı olumsuz deneyimlerine yönelik akademik ve mesleki çözümler üretme kapasitesine sahiptir.

Ergenlik dönemi ve bu döneme ilişkin sorunlar sosyal hizmetin sorun alanlarından birini oluşturmaktadır. Bununla birlikte bugün, sosyal hizmetin bu kapasitesinin yeteri kadar değerlendirilmediği görülmektedir. Ergenlik dönemine ilişkin sorunlara yönelik koruyucu-önleyici, eğitici-geliştirici ve tedavi-rehabilitasyon edici hizmetler sunulabilecek en önemli hizmet birimleri okullardır. Okullarda sosyal hizmeti yapılanmasının henüz gerçekleşmemiş olması ergenler ve gelecekleri için yapılacak çalışmaların kurgulanması açısından bir eksiklik olarak görülmektedir.

Alanyazın incelendiğinde hem doğrudan ergenlerin geleceğe yönelik beklentilerinin neler olduğunu sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik değişkenler üzerinden ele alan çalışmalar (Deviren, 2016; Arslan, 2014; Uluçay, Özpolat, İşgör & Taşkesen, 2014; Şimşek, 2012; Tuncer, 2011; Buyruk, 2009; Yavuzer, Demir, Meşeci & Sertelin, 2005) hem de gelecek beklentilerinin, psikolojik dayanıklılık, ergen öznel iyi oluşu, madde bağımlılığından korunma öz yeterliği, insani değerler, algılanan sosyal destek gibi çeşitli değişkenlerle olan ilişkisini ele alan (Aktaş, 2016; Topaktaş, 2015; Şen, 2015; Eryılmaz, 2011, Bayoğlu ve Purutçuoğlu, 2010) çalışmalar bulunmaktadır. Ancak konuyu ergenlerin bireysel sorunları ile aile, arkadaş, okul ve çevre gibi ekosistemik sorunları çerçevesinde inceleyen ve konuyu hem nicel hem de nitel sorularla ele alan araştırmaların azlığı dikkat çekmektedir.

Ekolojik yaklaşım birey ve diğer sistemler arasındaki karşılıklı etkileşimin tanımlanmasında önemli bir işleve sahiptir. Yaklaşımın ergenleri anlamak için onların içerisinde bulunduğu diğer sistemlerle olan ilişkisini ele alması konuya daha büyük bir perspektiften ve bütüncül olarak bakma gücünü beraberinde getirmektedir. Ergenlerin karşılaştığı çok boyutlu sorunların onları incinebilir bir grup haline getirdiği düşünülmekte olup geleceğe yönelik beklentilerini olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Ergenlerin geleceğe yönelik beklentileri aslında toplumun gençlere yönelik rehberliğinin bir izdüşümü olarak ele alınmalıdır. Bu ise yoksulluk ve yoksulluk bağlantılı toplumsal sorunların yer aldığı çevrelerde yaşayan gençler için daha da önemli bir konu olabilmektedir. Araştırma sahasının Altındağ İlçesi olarak belirlenmesinin sorun alanı gerçekliği bağlamında edinilen sebebi budur. Bu noktada özellikle yoksul bir çevrede yaşayan ergenlerin gelecek beklentilerinin ne olduğu, bu beklentilerin önünde ne gibi engeller olduğu, bu beklentileri nelerin etkilediği, ergenlerin geleceğe yönelik ağları bu araştırmada sorun edinilmiştir. Konuyla ilgili alanyazında yeterli bilgi bulunmayışı ve

bunun ergenlerin gelecek beklentilerine yönelik iyileştirilecek ya da geliştirilecek hizmetlerin önünde bir engel oluşu yine bu araştırmanın bir sorunudur.

Aydemir (2017)'in ergenlik dönemini mizahi bir dille kaleme aldığı kitabında, bir veli toplantısı sırasında müdürün velilere sorduğu şu soruya araştırmacı tarafından verilmeye çalışılacak olan cevap araştırmanın yapılma sebeplerinden birini daha ortaya koymuştur: “Siz ergenliğinizi nerede yaptınız arkadaşlar? Ne çetin şartlar altında geçmiş sayılı günler.”

Sorunun, cevabını içinde taşıyan benzetmesi, ergenlik dönemi içerisinde yaşanan öznel deneyimleri hatırlatır niteliktedir. Altındağ İlçesi'nin araştırmacının doğup büyüdüğü çevre olması bu araştırmanın sebeplerinden biridir. Bu noktada bu araştırma, çeşitli zorlu koşullara sahip yerleşim yerlerinde ergenliğini çetin şartlar altında geçiren ergenlerin seslerini duyurması ihtiyacına cevap vermek istemektedir.

Bu araştırmanın, ergenlik döneminde içimizde kopan, koptuğunu hiç anlamadığımız ya da kopmasına fırsat bulamadığımız fırtınaları anlamak açısından; aile, arkadaş ve okul ile çevrenin çözmemizi istediği denklem ve eşitsizliklere yönelmesi araştırmacının öznel deneyimlerden bağımsız değildir.

Lise sıralarında başarısıyla göz dolduran ve mühendis olmaya karar veren ancak çalışmak zorunda olduğu için istediği ya da herhangi bir üniversitenin kapısından hiç giremeyen; ebeveynleriyle yaşadığı sorunlardan dolayı evden uzaklaşmak için yaptığı masumane kaçış planları ile dünyayı gezmek isterken şu an sorunlarından sadece bir sokak ötede yaşayan; lisenin ardından hemen evlenen, üniversite okuyamayan, okuduğuna pişman olan, istediği işi yapamayan pek çok arkadaşım adına bu araştırma, araştırmacıya bir soru sorma fırsatı vermiştir. Bu araştırmanın, araştırmacıyla olan bağlantısı, şu an gelinen noktaya yönelik bir ‘acaba daha farklı olabilir miydi?’ sorusunun sorulması ihtiyacıdır.

Bu kapsamda ergenlerin yaşadığı sorunları ve ergenler tarafından algılanan sosyal desteği, gelecek beklentileri bağlamında ve ekolojik yaklaşım temelinde ele alan yeterli literatür bilgisinin olmayışı, bu bilginin eksikliğinin özellikle zorlu yaşam koşullarına sahip yerleşim yerlerinde yaşayan ergenlerin gelecek beklentilerine yönelik üretilecek çözümler için bir engel oluşu bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın genel amacı ergenlerin sorunları ve algıladıkları sosyal destek bağlamında gelecek beklentilerini incelemek, bu beklentileri ekosistemik bir bakış açısıyla ergenlik deneyimleri üzerinden görünür kılmak ve sağlanacak derinlemesine bir anlayışla ergenlerin gelecek beklentilerini desteklemeye yönelik çözüm önerileri ortaya koymaktır.

Bu genel amaç doğrultusunda araştırmanın nicel ve nitel odakları bulunmaktadır: Bunlar:

- Ergenlerin tanıtıcı özellikleri (sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik özellikler), sorunları (bireysel sorunları ile aileye, arkadaşlara, okula ve çevre sistemlerine ilişkin sorunlar), ve algılanan sosyal destek bağlamında gelecek beklentilerinin ortaya konulacağı bir nicel odak ve
- Gelecek beklentilerine yönelik algılarının kendi düşünceleri temelinde derinlemesine bir anlayışla ortaya konulacağı nitel odak.

Bu genel amaç çerçevesinde alt amaçlar belirlenmiş ve bunlar aşağıda nicel ve nitel olarak iki boyutta ve soru cümleleri halinde ifade edilmiştir:

Araştırmanın nicel odağına yönelik sorular şu şekildedir:

1. Ergenlerin tanıtıcı özellikleri (cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, aile özellikleri, ekonomik durum, göç durumu, çalışma durumu) nelerdir?
2. Ergenlerin bireysel sorunları ve aile, arkadaş, okul ve Altındağ İlçesi sistemlerine ilişkin sorunları nelerdir?
3. Aileden, arkadaşlardan ve öğretmenlerden algılanan sosyal destek düzeyi nedir?
4. Ergenlerin gelecek beklentileri ne düzeydedir?
5. Ergenlerin tanıtıcı özellikleri açısından gelecek beklentilerine göre fark var mıdır?
6. Ergenlerin sorunları açısından gelecek beklentilerine göre fark var mıdır?
7. Aileden, arkadaşlardan ve öğretmenlerden algılanan sosyal destek ile gelecek beklentileri arasında bir ilişki var mıdır?

Araştırmanın nitel odağına yönelik sorular şu şekildedir:

1. Ergenlerin geleceğe yönelik algıları nasıldır?
2. Ergenler sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri bağlamında gelecek beklentilerine yönelik nasıl bir anlam yüklemektedir?

3. Ergenler gelecek beklentileri odağında bireysel sorunları ile aile, arkadaş, okul ve yaşadıkları çevre sistemlerine ilişkin sorunlara nasıl bir anlam yüklemektedir?
4. Ergenler; ailelerinden, arkadaşlarından ve öğretmenlerinden nasıl bir sosyal destek algısına sahiptir?
5. Ergenlerin gelecek beklentileri açısından kendilerinin ne gibi çözüm önerileri bulunmaktadır?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bu araştırmanın, öncelikle ergenlerin gelecek beklentilerini sosyal hizmet bakış açısıyla ele alan ilk doktora çalışması olması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Sosyal hizmetin sıklıkla yararlandığı ekolojik kuram ergenlerin gelecek beklentilerinin üzerindeki çoklu değişkenlerin değerlendirilebilmesi için bütüncül bir bakış açısı sunmaktadır. Bu bakış açısı sorunların bütüncül bir şekilde değerlendirilmesi ve çözüme yönelik temas noktalarını belirgin biçimde ortaya koyması açısından önem taşımaktadır.

Araştırmada ergenlerin tanıtıcı özellikleri, sorunları ve algılanan sosyal destek bağlamında gelecek beklentilerinin nasıl şekillendiği ortaya konulmuş olup bu sayede ergenlere sunulacak hizmetlerin gelişmesine ya da iyileştirilmesine katkı sunulabilir.

Araştırma çocuk ve gençlik refahı açısından sosyal hizmet uygulama alanları ve akademik çalışmaları için sunacağı bilgi açısından önemlidir. Diğer taraftan araştırma karma desenle kurgulanmış olup bu yöntemle araştırma yapacak araştırmacılar için de ulaşılan bilginin katkı sağlayıcı olacağı düşünülmektedir.

Araştırma bulgularının, çocuk ve gençlik refahı alanında hizmet vermekte olan ilgili bakanlık, belediye ya da sivil toplum örgütleri tarafından geliştirilecek proje, program ve politikalar için fikir sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın nicel ve nitel veri toplama süreçlerinin sonrasında öğrencilerin ifade ettikleri ve ergenlerin pek çok anketin arkasına yazmış olduğu 'daha önce kimse bize bunları sormadı' cümlesi bu araştırmayı aynı zamanda ergenlerin sorunlarını 'dile getirmesi' 'görünür kılması' açısından da önemli hale getirmiştir.

1.4. ARAŞTIRMANIN KURAMI

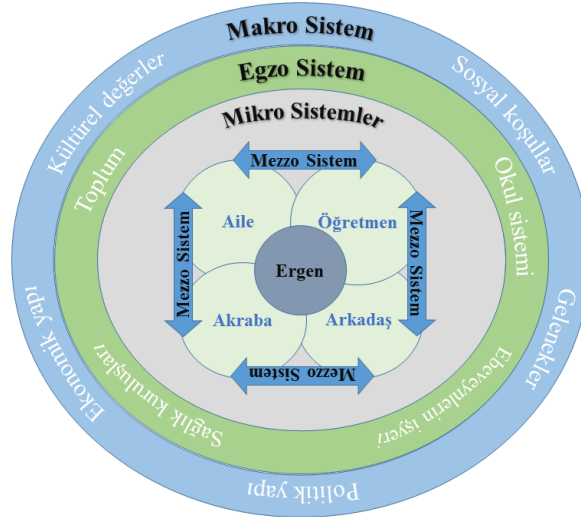
Bu araştırmaya uygulamalı bir meslek ve akademik bir disiplin olarak tanımlanan sosyal hizmetin (IFSW, 2014) planlı değişim sürecinde bireyler ve çevreleri arasındaki karşılıklı ilişkiye odaklanmak noktasında kullandığı ‘ekolojik yaklaşım’ yön vermiştir. Ekolojik yaklaşım temel olarak bireyi bir bağlamın içerisinde görebilmek açısından bütüncül bir bakış sağlamaktadır.

Bu yaklaşımda bireyler içinde buldukları çevreye etkileşimleri yoluyla uyum sağlayan ve gelişen varlıklar olarak görülür. Yaklaşım, uygulamada insancıl bakışı, sorunların etkileşimsel ifadesini, yeterli bir değerlendirme sürecini, müracaatçıyı kaynak ve sosyal hizmet uzmanlarını kolaylaştırıcılar olarak görmeyi ve başa çıkma yollarını geliştirmek için çevrenin kullanılması gerekliliğini vurgulaması bakımından sosyal hizmet için önemli bir yaklaşımdır (Duyan & Özgür Bayır, 2016).

Ergenlik dönemi ergenin sosyal çevresinin koşullarının etkisine daha açık hale geldiği bir gelişim dönemidir. Ergenler bu dönemde genellikle aile, arkadaş, okul ve çevre sistemleriyle önemli oranda etkileşim kurmaktadır. Ergenlerin gelecek beklentilerinin ele alındığı bu araştırma için ekolojik yaklaşım, ergeni çevresi içerisinde ele alma fırsatı sunmuştur. Pardeck (1988) yaklaşımın birey ve çevre arasındaki uyuma vurgu yaparak kişinin çevreyle olan ilişkisini incelemek için bir yol önerdiğini belirtmektedir.

Ekolojik yaklaşım, birey ve diğer sistemler arasındaki karşılıklı etkileşimin tanımlanmasına yönelik işlevi açısından, ergenlerin gelecek beklentilerini onların etkileşimde olduğu sistemlerle birlikte ele alarak konuya daha büyük bir perspektiften ve bütüncül olarak bakma gücünü beraberinde getirmektedir (Kirst-Ashman ve Hull, 1999). Ekolojik yaklaşım ile yapılacak değerlendirmeler, sistemin genel özelliklerinin yanı sıra diğer sistemlerle olan etkileşim içerisindeki olumlu, olumsuz, güçlü ve zayıf yönlerin belirginleşmesine katkı sunar (Siporin, 1980).

Ekolojik yaklaşım, bireylerin, grupların ya da toplulukların sorunlarının anlaşılması ve gereksinimlerinin ortaya konulmasında oldukça yol göstericidir. Ekolojik yaklaşım sahip olduğu çoklu düzey bakış açısıyla bireyi çevresel sistemleriyle birlikte değerlendirmektedir. Mikro, mezzo, egzo ve makro düzeylerin tanımlanması bireylerin, ailelerin ve grupların sorunlarını ve ihtiyaçlarını ortaya koymaktadır (Bronfenbrenner, 1994; Duyan, 2010). Bu düzeyler aşağıdaki şekilde şemalaştırılabilir:

Şekil 1. Ekosistem şeması

Buna göre bireyin ekolojik çevresinde birincil aşama *mikro* sistemdir. Bu sistem bireyin doğrudan etkileşim içerisinde olduğu kendisine en yakın çevredir. Ergenin, annesi, babası, kardeşi, öğretmenleri, sınıf arkadaşları, akrabaları vb. ergenin mikro sistemleridir. Bu düzey ekolojik çevrenin bireye en yakın olan ve en etkili düzeyidir. Bu düzeydeki etkilenme doğrudan bir etkilenmedir. Bu açıdan bu düzeyde gerçekleştirilecek müdahaleler ergenin iyilik hali için oldukça önemli olabilmektedir. *Mezzo* sistem en yalın haliyle bireyin farklı mikro sistemleri arasındaki karşılıklı etkileşimdir. Örneğin ergenin ebeveynleri ile öğretmenleri arasındaki etkileşim ergenin mezzo sistemidir. Ergene yönelik bir değerlendirme yapılırken, öğretmen ve aile arasında var olan ya da olmayan iletişimin ergene olan yansıması onun mezzo düzeyine yönelik farkındalıkla ortaya konacaktır. *Egzo* sistemde kişi aktif bir katılımcı değildir ancak süreçlerden etkilenir. Bireyi etkileyen ancak karar verme sürecine katılmadığı ve doğrudan etkileşimi olmayan süreçler egzo sisteme dâhildir. Okul yönetimini, belediyeleri, ergenlere ve gençlere yönelik hizmet sunan diğer birimleri, ergenin ebeveynlerinin iş yerlerini, ergenin egzo sistemi olarak değerlendirmek mümkündür. Örneğin ebeveynlerin iş yerinde yaşadığı sorunlar ve işten atılma ihtimali yüzünden ergenin evinde yaşananlar ya da öğretmenlerin eğitim sistemi içerisinde yaşadıkları sorunlardan kaynaklı olarak öğrencileriyle yeterince ilgilenememesine yönelik bakış açısını bu düzey yönlendirmektedir. *Makro* sistemler ise ergenin en geniş çevresini oluşturur. Kültürel değerler, ekonomi ve politik sistemler bu düzeyde yer alır. Örneğin kız çocuklarının eğitim almasına yönelik engelleri değerlendirirken sadece çocukların ebeveynleri değil o ebeveynlerin de etkisi altında

oldukları makro düzeyde yoksulluk, toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi yapısal sorunları ele almak önem taşımaktadır (Bronfenbrenner, 1994).

Ekolojik yaklaşımın kavramları sistem, sosyal çevre, çevresi içerisinde birey, etkileşim, enerji, kesişme, adaptasyon, baş etme ve karşılıklı bağımlılık olarak özetlenebilir (Duyan, 2010, s. 163-166). Buna göre ergenin kendisi dâhil olmak üzere mikro, mezzo, egzo ve makro düzeylerdeki her bir birim sistem olarak ifade edilmektedir. Ergenin çevresindeki bu sistemler onun sosyal çevresini oluşturmaktadır. Ergen bu çevre içerisinde ele alınmalıdır ve ergenin sosyal çevresi içerisinde yaşadığı olumlu ve olumsuz deneyimlerin bu sosyal çevredeki sistemlerle ya da bu sistemlerin birbiriyle olan etkileşimleriyle bağlantılıdır. Bu etkileşimler bir enerjiyi meydana getirir. Farklı sistemler arasındaki etkileşimin kesiştiği yer gerçek sorunların gerçek ihtiyaçların aranacağı yerdir. Bu noktada ergenin yaşamındaki sorunların çözümünde farklı sistemlerle olan etkileşimi ipuçları sunacaktır. Ergenlik dönemi pek çok biyolojik, psikolojik ve sosyal değişimlerin yaşandığı bir gelişim dönemidir ve bu değişimlere uyum sağlaması ekolojik yaklaşımın vurguladığı noktalardan biridir. Bu uyum yalnızca ergenin kendisine yönelmeyi gerektiren değil ergenin çevresinde de değişiklikler yapılabileceğini ifade etmektedir. Bireyler bu uyum için kendileri değişebilir ya da çevrelerini değiştirebilirler. Bu uyum aynı zamanda karşılaşılan stresli olaylara yönelik baş etme süreçleriyle alakalıdır. Baş etme kavramı uyum sağlamanın bir biçimi olarak görülmektedir. Bütün bu çevresel etkileşimlerde sistemler karşılıklı bir bağımlılık içerisinde.

Ekolojik yaklaşım bu bağlamda ergenlerin gelecek beklentilerinin, bu beklentilerin önündeki engellerin ya da bu beklentileri güçlendiren sosyal çevrenin anlaşılmasında oldukça uygun bir yaklaşımdır. Ekolojik yaklaşımla ele alınan bu çalışmada da bireyin etkileşimde olduğu ve geleceğe yönelik beklenti düzeyinin artmasında etkili olan sistemlerden ailenin, arkadaşların, okulun ve bireyin yaşadığı çevrenin üzerinde özellikle durması gerekmektedir. Çünkü ergen bu gelişim döneminde yaşanan bireysel değişimlerden, ailesi içerisinde yaşanan sorunlardan, arkadaşlarla yaşanan çatışmalardan, kendilerini güçlendirmeyen öğretmenlerden; bu sistemlerin birbiriyle olan etkileşimlerinde yaşanan sorunlardan ya da daha geniş perspektifte eğitim sistemi ya da bütün bir toplumsal sorunlardan bağımsız değildir. Bireyin geleceğe yönelik beklentisi bireyin bugününde oluşmaktadır. Ergenlerin başarılı bir gelecek kurgusuna sahip

olmasında ‘bugün’ var olan sorunlarının anlaşılmasına ve buna yönelik çözüm önerileri üretilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

1.5. ARAŞTIRMANIN TANIMLARI

Ergen: Ankara İli Altındağ İlçesinde farklı türdeki liselerine devam etmekte olan 9., 10., 11., ve 12. sınıf, kız ve erkek öğrencilerdir.

Ergenlerin tanıtıcı özellikleri: Ergenlerin sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik özellikleridir.

Ergenlerin sorunları: Ankara İli Altındağ İlçesi liselerine devam eden öğrencilerin ekolojik yaklaşım odağında bireysel sorunları ile ailelerine, arkadaşlarına, okullarına ve çevreye ilişkin sorunlarıdır.

Algılanan sosyal destek: Ankara İli Altındağ İlçesi liselerine devam eden öğrencilerin ‘Algılanan Sosyal Destek Ölçeği’nden aldıkları puandır.

Ergen gelecek beklentileri: Ankara İli Altındağ İlçesi liselerine devam eden öğrencilerin ‘Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği’nden aldıkları puandır.

2. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde ergenlik dönemi, ergenlik dönemi sorunları, ergenlik döneminde algılanan sosyal destek, ergenlik döneminde gelecek beklentisi ve ergenlik dönemi ve sosyal hizmet kuramsal başlıklarına yer verilmiştir.

2.1. ERGENLİK DÖNEMİ

Ergenlik döneminin tanımlanması ve Türkiye’de ergenlik dönemine yönelik istatistikler bu başlık altında incelenmektedir.

Ergenlik dönemi bir insanın gelişiminin en karmaşık süreçlerinden biridir. Bireyin kendi kimliğini bulmaya yönelik evinin kapısından daha geniş bir sosyal çevreye doğru attığı ya da atmak zorunda olduğu adımlarla birlikte ergen bu yolda kendisine destek olan ya da kendisini güçsüzleştiren bir dizi olayın öznesi olarak keşiflerle dolu bir maceraya başlayacaktır.

Yavuzer (2013, s. 244) ergenlik döneminin yetişkin bir birey olma ile çocukluk arasında belirli zorlukları ve gerginlikleri içerisinde barındıran bir evre olduğunu, bireyin bu çağda toplum içerisinde yer edinmeye ve rol sahibi olmaya çalışma gibi temel özellikler gösterdiğini belirtmektedir. Gander ve Gardiner (2004, s. 477) ergenliğin bir gelişim dönemi olarak yalnızca biyolojik ve bilişsel değişimleri değil çocukluktan yetişkinliğe geçişi, aile, akran ve okul sistemiyle kurulan ilişki açısından bireyin kişilik gelişiminde ve toplumsal davranışta önemli değişimler içerdiğini belirtmektedir.

Ergenlik dönemi çocuklukla yetişkinlik arasına kalan bir ‘ara dönem’ olarak tanımlanma eğilimindedir (Kulaksızoğlu, 2015, s. 32) ve bu tanımın devamı olarak ergenler insan gelişimi döngüsünde sonraki kuşak için geleceği temsil etmektedir (Gander & Gardiner, 2004, s. 436). Alanyazın incelendiğinde ergenlik ve gençlik kavramları birbirinin yerine kullanılabilir. Ancak Kulaksızoğlu (2015, s. 34)’na göre ergenlik insanda buluş çağıyla başlayan ve bedensel olarak büyümenin sona ermesiyle tamamlanan bir *gelişim dönemi* olarak ele alınırken gençlik ise ergenliği de kapsayan ve yaş sınırının daha geniş olduğu bir çağdır.

Bir gelişim dönemini belirli yaş aralıklarıyla sınırlandırmak zor olsa da Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) ergenlik dönemi tanımı bu noktada yol gösterici olacaktır. DSÖ 'ergenlik' dönemini 10-19 yaş aralığında tanımlamaktadır. Yine DSÖ 15-24 yaş aralığını 'gençlik' olarak ve bu ikisinin bileşimi olan 10-24 yaş aralığını ise 'genç insanlar' olarak belirtmektedir (WHO, 2014). Buna ek olarak Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme de 18 yaş altında olan bireyleri 'çocuk' olarak tanımlamaktadır (UNICEF, 2004).

Bununla birlikte ergenliğin sadece yaş ile açıklanmasının yetersiz olacaktır. Steinberg (2013, s. 21-22) ergenliğin bir geçişler dönemi olduğunu ifade etmiş ve farklı bakış açılarının bu geçişlerin bazı farklı boyutlarını nasıl ele aldığı Tablo 1'de gösterilmiştir:

Tablo 1. Farklı bakış açılarına göre ergenliğin başlangıcı ve bitişi

Bakış açısı	Ergenliğin başlangıcı	Ergenliğin bitişi
Biyolojik	Erinliğin başlaması	Üremeye hazır hale gelmek
Duygusal	Ebeveynlerden ayrılmaya başlama	Ayrı bir kimlik duygusu kazanılması
Bilişsel	Daha ileri akıl yürütme becerilerinin ortaya çıkışı	İleri akıl yürütme becerilerinin sağlanması
Kişilerarası	İlginin ebeveynlerden akran ilişkilerine kayması	Akranlarla yakınlık kapasitesinin gelişimi
Toplumsal	Yetişkin rollerinde yetişmenin başlaması	Yetişkin statüsü ve ayrıcalıklarının tümüyle elde edilmesi

Yine bu boyutlar ergenlik döneminin yalnızca birey üzerinden tanımlanamayacağını bireyin ekolojik çevresinin ergenliğin tanımlanması ve deneyimlenmesinde ne kadar etkili olduğunu göstermektedir.

Bireyin yaşam boyu gelişimi sürecinde sekiz evre ileri süren Erikson'un psiko-sosyal gelişim kuramı ergenlik döneminin de bu evrelerden biri olduğunu ve ergenin bu süreçte kimliğini oluşturmaya yönelmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Erikson, 1968, s. 17). Kurama göre her gelişim dönemine özel tanımlanmış görevler bulunmaktadır. Bu dönemin başarılması önemsenen görevi de 'kimlik oluşumudur'. Ergenlik döneminde ergenlerin gelişimlerine yönelik görevleri Havighurst (1972) tarafından şu şekilde ele alınmıştır (akt. Gander & Gardiner, 2004, s. 440):

- Bedensel özelliklerini kabul etmek ve bedenini etkili biçimde kullanmak,

- Eril ya da dişil bir toplumsal rolü gerçekleştirmek,
- Her iki cinsten yaşıtlarıyla yeni ve daha olgun ilişkiler kurmak,
- Ebeveynlerden ve diğer yetişkinlerden duygusal bağımsızlığı gerçekleştirmek,
- Ekonomik bir mesleğe hazırlanmak,
- Evliliğe ve aile yaşamına hazırlanmak,
- Toplumsal bakımdan sorumlu bir davranışı istemek ve gerçekleştirmek,
- Bireyin davranışlarına rehber olacak bir dizi değer ve bir ahlaki sistem kazanmak, bir ideoloji geliştirmek.

Buradan yola çıkararak ergenlik döneminin ekolojik çevreyle olan etkileşiminin gelişim görevleriyle oldukça bağlantılı olduğu, bireyin biyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan pek çok değerim yaşadığı, ailesi dışındaki sistemlerle önemli oranda etkileşime girdiği, yetişkinliğe ve toplumsal beklentilere yönelik hazırlıklara yönelik görevlerin yerine getirilmesi gereken bir dönem olduğu söylenebilir.

Steinberg (2013) ergenlik döneminin bir on yıllık döneme uzanabilen bir evre dizisi olarak ele alınması gerektiğini ifade etmiştir. Bu evrenlerin ise gençlerin eğitim süreçlerine yönelik ayrımlarla olan ilişkisine dikkat çekilmiştir. Yaklaşık olarak ortaokul, lise ve niversiteye yaşlarına denk gelen bu evreler ‘erken’, ‘orta’ ve ‘ileri’ ergenlik evreleridir. Bu evrelerin 10 yaşından başlamakta olup 22’ye kadarki yaşları kapsadığı; bunlardan erken ergenliğin 10’dan 13’e, orta ergenliğin 14’ten 17’ye ve ileri ergenliğin de 18’den 22’ye kadar yaşlara karşılık geldiği belirtilmektedir. Belirtilen gelişim görevleri bu evrelerin biri ya da daha fazlasına kapsayabilir. Bu evreler arası farklılıkların bilinmesi ergenlerin geleceğe yönelik atacağı adımlarda karşılaşacağı sorunlara ya da bu kapsamdaki ihtiyaçlarına yönelik ipucu verecektir.

Ergenlik dönemi hem olumlu hem olumsuz pek çok deneyimi kapsamaktadır. Hem ergenin kendisi, hem çevresi hem de bütün bir toplum genel olarak ergenlik döneminin olumsuzlukları üzerine bir bakış açısı, bir söylem geliştirmiş görülmektedir. Ergen kavramının adeta bir hakaret gibi kullanıldığı, ergenin kendisinin başlı başına bir sorun olduğuna yönelik genel bir kabul bulunmaktadır.

Bu araştırma da çoğunlukla bu bakış açısı ve buna eklenerek ergenin bugününü ve geleceğini olumsuz bir şekilde etkileme ‘ihtimali’ olan sorunlar ve bu etkinin nasıllığı üzerine şekillenmektedir. Buradaki ihtimal kelimesi bu araştırmanın dayanak noktasını

oluşturmaktadır, çünkü bu kavram ergenin onu zorlayan bu olumsuzluklar yelpazesinin dışına çıkma gücü olduğuna olan inancı ve çıkmasına destek olunması ihtiyacını vurgulamaktadır. Bununla birlikte kuramsal çerçevenin başında ergenlik döneminin belki de en önemli ve kullanılması gereken olumlu yanı üzerinde durmamak haksızlık olurdu.

Ergenliğe yönelik bakış açısının ergeni koruyan bir yapısı olan bu olumlu yanı, ‘hata yapma fırsatı’dır. Bir bireye sadece bir gelişim dönemi içerisinde olduğu için sunulan bu hata yapma fırsatının -ki bu fırsat ergenin ergin oluşuyla ya da yetişkinlik döneminde geri alınacaktır- iyi bir öğrenme ve gelişim sürecine evrilmesi değerlendirilmelidir. Benzer şekilde Schulz (1972) ergenlik dönemini ‘yetişkinlik rollerinin, vatandaşlık sorumluluğunun sonuçlarına katlanmadan denenmesine izin verildiği’ bir dönem olarak ifade etmektedir (akt. Gander & Gardiner, 1995, s. 404). Bireylerin hatalarının birer fırsat olarak değerlendirilebileceği fikrinin devamında sağlanacak sosyal destekler ve sosyal hizmetlerle bu süreç, bireyi olumlu bir gelecek algısına ve bu gelecekte olumlu beklentilere sahip olmaya yönlendirecektir.

Ergenlik dönemini kapsayan yaş aralığı kapsamında Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre Türkiye’de 10-14 yaş grubunda 6.129.043, 15-19 yaş grubunda ise 6.623.319 toplamda 12.752.362 ergenlik döneminde bireyin yaşadığı görülmektedir. Bu rakamın toplam nüfus içerisindeki oranı yaklaşık %16’dır. Dolayısıyla Türkiye gibi genç nüfusu yoğun bir ülkede bu gelişim döneminin uzağında olmak çok da mümkün değildir. Hatta bu orana 20-24 yaş grubu da eklendiğinde (6.365.723) bu oran %24’e ulaşmaktadır (TÜİK, 2017a).

TÜİK tarafından yayınlanmakta olan ‘İstatistiklerle Gençlik’ haber bültenlerinde gençlik yaş aralığı 15-24 olarak ele alınmıştır. 2011, 2012, 2013, 2014 ve 2015 yılı ‘İstatistiklerle Gençlik’ haber bültenleri doğrultusunda yıllara göre gençlere yönelik bazı oransal istatistikler çıkarılmış ve bunlar Tablo 2’de gösterilmiştir (TÜİK, 2012; TÜİK,2013; TÜİK, 2014; TÜİK, 2015).

Tablo 2. Yıllara göre bazı gençlik istatistikleri

	2011	2012	2013	2014	2015
Türkiye nüfusunun genç nüfusa oranı	%16,8	%16,6	%16,6	%16,6	%16,4
Yükseköğretimde net okullaşma oranı	-	%35	38,5	%40	%39,5
Ortaöğretimde net okullaşma oranı	-	%70,06	79,6	%79,4	79,8
Genç işsizlik oranı	%18,4	%17,5	%18,7	%17,9	%18,5
Gençlerin internet kullanım oranı	-	%67,7	68,7	%73	%77
Gençlerin mutlu olduklarını ifade etme oranı	%69,6	%64,6	%65,1	%61,2	%63,8
Gençlerin birincil mutluluk kaynağı	Sağlık	-	Sağlık	Sağlık	Sağlık
Gençlerin geleceğe yönelik umutlu olma oranı	%82,3	%84	%83,9	%83,9	%83

Tablo'da 5 yıllık bir zaman dilimi içerisinde ergenlere yönelik verilerin dikkate değer oranlarda değişmediği görülmektedir. Genel bir profil olarak 15-24 yaş aralığı içerisindeki gençlerin Ülkenin toplam nüfusu içerisinde kayda değer bir orana sahip olduğu, düşük okullaşma, yüksek bir işsizlik oranı içerisinde oldukları ve ortalama olarak her dört gençten birinin internet kullanımına yönelik sorun yaşadığı görülmektedir. Gençler sağlığı birincil mutluluk kaynağı olarak görmekte olup gençlerin yarıdan fazlasının mutlu olduklarını ifade ettikleri ve yüksek bir oranda geleceğe yönelik umutlar taşıdığı belirtilmektedir.

Ergenlik döneminde cinsiyet farklılıklarına gelişim dönemi özellikleri açısından ayrı bir vurgu yapılmaktadır. TÜİK (2016)'in 'İstatistiklerle Gençlik' haber bülteninde ele alınan sonuçlar cinsiyet farklılığı temelinde incelendiğinde; ortaöğretimde net okullaşma oranı açısından kız ve erkek öğrencilerin oranlarının birbirine çok yakın olduğu, yükseköğretimde net okullaşma oranının kadınlarda daha fazla olduğu ancak istihdam oranının ise kadınlarda daha az olduğu görülmektedir. Geleceğe yönelik umut kadın ve erkekler için benzer oranlarda iken, genç kadınlar, genç erkeklerden daha mutlu olduklarını ifade etmişlerdir. Gençlerin zamanlarını nasıl kullandıklarına yönelik veride genç kadınlar aile bakımına zaman ayırırken, genç erkekler ise istihdama daha fazla zaman ayırmışlardır. Son olarak genç kadınlar eğitim amacıyla yurt dışına genç erkeklerle oranla daha fazla çıkmışlardır.

Nisan 2017'de OECD (2017) tarafından yayınlanan PISA 2015'in üçüncü raporu 'Öğrenci Refahı' raporu 15 yaş düzeyindeki öğrencilere yönelik önemli sonuçlar

vermektedir. Türkiye, OECD ülkeleri içerisinde yaşam memnuniyeti sıralamasında son sırayı almıştır ve en mutsuz ergenler Türkiye’de yer almaktadır. Hayattan memnun olmaya yönelik veriler incelendiğinde, öğrencilerin %28,6’sı hayatından hiç memnun olmadığını belirtmişlerdir. Hayatından çok memnun olduğunu söyleyen öğrenci oranıysa OECD’nin %34,1’lik ortalamasının gerisinde kalarak, %26,3 olmuştur.

Veriler incelendiğinde ergenlerin nüfus grubu açısından ne kadar dikkate değer bir sayıda olduğu görülmekle birlikte veriler, ergenler açısından istenen düzeyde değildir. Ergenlerin bu dönemde çeşitli sorunlar yaşadığı ve bazı ihtiyaçlara sahip olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. Bununla birlikte tablodaki verilerin bir tanesini vurgulamak ve yapılacak çalışmaları bu motivasyon üzerinden devam ettirmek güçlendirici olacaktır. O da gençlerin geleceğe yönelik umutlu olma oranıdır. Yaklaşık olarak her beş gençten dördünün geleceğe yönelik bir umudu bulunmaktadır. İstatistiksel açıdan umudu olmayan o bir genci de gözden kaçırmadan ama bir sıçrama noktası olarak geleceğe yönelik bu bakış açısının korunması ve desteklenmesine dikkat çekmek gerekmektedir. Çünkü ergenlik dönemi ergenin pek çok sorunla baş etmesi gereken bir dönemdir ve bu sorunların ergenin geleceğe yönelik beklentilerinin önüne geçmesine izin vermemek gerekir. Bu da önce ergenlik döneminin iyi bir şekilde anlaşılmasından, doğru değerlendirilmesinden, ergenlerin sorunlarına ve ihtiyaçlarına yönelik hizmetlerin geliştirilmesinden geçmektedir.

2.2. ERGENLİK DÖNEMİ SORUNLARI

Ergenin kimliğini oluşturmaya yönelik sürecinde sosyal olarak bağımsızlık isteği ile devam etmekte olan bağılılık gereksinimi arasında çıkan çatışmanın çözümü bu gelişim döneminin en önemli sorun kaynaklarından biridir. Bununla birlikte pek çok birey ergenlik döneminin bu gelişimsel özelliklerini aşarak yetişkinlik dönemine sağlıklı bir şekilde devam eder ve biyolojik, psikolojik ve sosyal değişimlere uyum sağlayarak olumlu bir kimlik oluşumu geliştirirler (Gander & Gardiner, 2004, s. 505). Ancak bazı durumlarda bu süreç bu kadar başarılı ilerlemeyebilir. Ergenler, içerisinde buldukları gelişim döneminin etkilerinin yanı sıra kendilerini çevreleyen sistemlerde var olan olumsuzluklardan bağımsız değillerdir.

Bu bölümde ergenlik dönemine yönelik sorun ve gereksinimler, ergenin ekolojik çevresinde bulunan sistemlerle olan etkileşim noktalarında aranacaktır. Bu kapsamda aşağıda ergenlerin bireysel; aileye, arkadaşlara, okula ve çevreye ilişkin sorun ve gereksinimleri ele alınmaktadır.

2.2.1. Bireysel Sorunlar

Ekolojik yaklaşımın da yönlendirmesinin etkisiyle bireysel sorunları ergenin çevresinden bağımsız sorunlar olarak ele almak mümkün değildir. Bireysel sorunlar başlığı altında ergenlerin çevresinin etkilerine açık olmakla birlikte merkezinde daha çok gelişim döneminin kendisinin yer aldığı, ergenin çoğunlukla kendi üzerinden düşündüğü sorunlar vurgulanmıştır.

Ergenlik dönemi denildiğinde akla gelen ilk sorunlardan biri öfke sorunudur. Öfke, Dudak (2000) tarafından, engellenme, saldırıya uğrama tehdit edilme, yoksun bırakma, kısıtlama gibi durumlarda hissedilen genellikle neden olan şeye ya da kişiye yönelik şu ya da bu şekilde saldırgan davranışlarla sonuçlanabilen oldukça yoğun, olumsuz bir duygu olarak tanımlanmaktadır (aktaran Karataş, 2008, s. 278). Bununla birlikte her ne kadar bir sorun olarak ele alınsa da öfke durumunun nasıl yönetildiğiyle bağlantılı olarak kimlik gelişimine yönelik faydasından bahsedilebilir. Karabekiroğlu (2015, s. 230) 'hedefe yönelik, sınırı aşmayan ve yapıcı' öfkenin sorun çözücü olabileceğini vurgulamış olup öfkenin artmasında özerklik ihtiyacına ve kırılğan hale gelen kendiliğin etkisinden bahsetmiştir. Saygılı (2016) ise gençlerin bu dönemde yaşadıkları öfkenin nedenini, ebeveynlere karşı verilen bağımsızlık mücadelesi, gencin bu gelişim döneminde enerjilerinin yüksek oluşu olarak belirtmektedir.

Ergenlik döneminde meydana gelen fiziksel gelişmeler ergenler için bir sorun haline gelebilmektedir. Bedende gerçekleşen hızlı büyüme ve gelişme, yüzde ve bedende meydana gelen değişiklikler ergenin bedenine yönelik memnuniyetsizlik yaşamasına sebep olabilir (Kulaksızoğlu, 2015). Beden imajına yönelik olumlu algı, ergenlik döneminde ergenin sosyalleşmesi açısından da önem taşımaktadır. Saygılı (2016) gençlik döneminde beden imajına yönelik hassasiyetlerin takıntı durumuna gelebildiğini, yaşlılarından farklı gördüğü bir uzvunun, yüz ve cilt güzelliğine yönelik olumsuz

düşüncesinin, kas yapısının istediği gibi olmayışının; bıyık ve sakala, sese, kiloya ve boya yönelik olumsuz düşüncelerinin kendisi için sorunlar yaratabildiğini belirtmektedir.

Ergenlik döneminde ergenin yaşadığı sorunlardan bir diğeri gelecek kaygısıdır. Kulaksızoğlu (2015) bu dönemde ergenlerin en çok gelecekte ne yapacakları konusunu sorun edindiklerini, istedikleri üniversiteye ya da istedikleri mesleğe yönelik bir eğitim alıp almayacaklarına yönelik kaygılar yaşadığını belirtmektedir. Tarhan (2017) gelecek kaygısının, ergenin kendisini bekleyen bir gelecek olduğunu fark etmesi ve onu kontrol edemediğini görmesiyle başladığını belirtmektedir. Bu kaygının azalması ya da ortadan kalkması geleceğe yönelik hazırlıkla mümkün olmaktadır.

Ergenlerin bu dönemde sorun olarak gördüğü konulardan biri de yalnızlıktır. Bu sorun bazen yalnız kalamamakla bazen de yalnız kalmak istememekle bağlantılıdır. Yalnız kalmak istememek ise iki durumla bağlantılıdır. İlki fiziksel olarak ergenin birlikte olmak istediği kişilerin yanında olmamasıyla ilgili, diğeri de kişinin yakın çevresinden beklediği desteğe sahip olamamasıyla ilgilidir. Yalnızlık kişinin algıladığı sosyal destekle ilişkili olmasının yanı sıra Dolgin (2014) yalnızlığın genellikle içten gelen bir his olduğunu, ergenlerin başkalarıyla iletişim kurmaktan kaçındığı, kendisini geri çektiği bir süreci beraberinde getirdiğini ve bu nedenle ergenlerin, yalnızlıkla aslında olumlu ve üretici bir şekilde baş etme stratejisi geliştirmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu baş etme başarısız olduğunda yalnızlık ergenin bir sorunu haline gelecektir. Brage, Meredith ve Woodward (1993) yalnızlığın bir kısır döngü yaratabildiğini belirtmektedir. Çünkü ergen yalnız olduğu için kendisini depresif hisseder ve bu da onun başkalarıyla iletişim kurmasını daha da zorlaştırır. Bu açıdan ergenin sahip olduğu sosyal destekler önem taşımaktadır. Duyan ve diğerleri (2008) sosyal destek ve yalnızlık arasında negatif yönde bir korelasyonun varlığını ortaya koymuşlardır. Buna göre sosyal destek arttıkça yalnızlık azalma göstermektedir. Diğer taraftan fiziksel olarak yalnız kalmak da zaman zaman ergenin aslında bir ihtiyacı olabilir. Çünkü ergenin bu dönemki en büyük arzularından biri bağımsızlaşmadır. Yalnızlık bu noktada ergenin kendi üzerinde düşünmesi açısından faydalı bir zaman dilimi sağlayabilir (Corsana, Majorano & Champretavy, 2006).

Ergenlik dönemi kişilik ve kimlik oluşumunun yaşandığı bir gelişim dönemidir ve ergenlerin bu gelişim süreci içerisinde kişisel özelliklerine ve geliştirmekte oldukları kimliklerine yönelik sorunlar yaşayabilmektedir. Bu durum benlik saygısıyla bağlantılı

olarak ele alınmaktadır. Yörükoğlu (1985) ergenlik döneminin, ergenin kendini nasıl algıladığına yönelik benlik kavramının ele alındığı bir gelişim dönemi olduğunu, bireyin kendine ve kim olduğuna yönelik bir düşünme süreci içerisinde olduğunu, sahip olduğunu düşündüğü benliğini beğenip beğenmemesinin de bireyin benlik saygısıyla bağlantılı olduğunu belirtmektedir. Gümüşel (2017) kişilik kaynaklarını verimli kullanamama ve kişiliğine yönelik sorgulamaları çözüm yerine sorun üzerinden kurgulayan ve bu yönüyle sorunun bir parçası haline gelmiş bir kişilik ve kimlik anlayışının gencin kendine yönelik öfke ve yetersizlik algısına sebep olduğundan bahsetmektedir.

Çoğunluğu ergenlik döneminin beraberinde getirdiği sorunlar olmakla birlikte bu sorunların ergenlerin kimlik gelişimleri ve geleceğe yönelik beklentileri açısından anlamının farkında olmak önemlidir.

2.2.2. Aileye İlişkin Sorunlar

Ergenlik döneminde aileye ilişkin sorunlar açısından en çok vurgulananlar, ebeveynlerin tutumlarına yönelik sorunlar, ailede ekonomik güçlüklerin getirdikleri, ailedeki iletişim sorunları, aile içi şiddet sorunu olarak belirtilebilir.

Ebeveyn-ergen arasında çatışmaların arttığı bu dönemde, ailede ekonomik güçlük ve eşler arasındaki çatışma gibi olumsuz yaşam olaylarının yaşanması ergenler üzerindeki stresi artırmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalarda, küçük çocuklara kıyasla ergenlerin bilişsel olarak daha ileri düzeyde olduğu ve bunun sonucunda, ebeveynleri arasındaki çatışmaya dâhil olma ihtimalinin arttığı (Schulz, Waldinger, Hauser & Allen, 2005) ve çatışmaya dâhil olan ergenlerin problemleri çözmek konusunda kendilerinde daha çok sorumluluk hissettikleri bilinmektedir (Bosco, Renk, Dinger, Epstein & Phares, 2003).

Ergenlik dönemi ergenlerle ebeveynler arasında çeşitli çatışmaların yaşandığı bir dönemdir. Bunun sebepleri en genel şekilde ergenlerin sosyal yaşamları, sorumlulukları, okul başarısı, aile ilişkileri, gelenekler, toplumsal kurallar şeklinde ele alınabilir. Ergenlerin arkadaş ilişkileri, arkadaş seçimleri, zamanını nasıl değerlendirdiği, okula yönelik ilgisi, okul devamsızlığı, öğretmenlerden gelen şikâyetler, ders notları, aileye yönelik davranışlar, saygı, ev içi üstlendiği sorumluluklar, konuşma tarzı, giyim tarzı, zaman geçirdiği yerler, para harcadığı yerler gibi konular ergenlerle ailelerin

çatışmalarına sebep olan sorunlardır. Kulaksızoğlu (1993)'nin yaptığı araştırmada ergenlerin aileleriyle yaşadığı sorunların bazıları şu şekilde sıralanmıştır: Ebeveynler tarafından eleştirilmek, çok fazla nasihat verilmesi, ebeveynler tarafından anlaşılmamak, azarlanmak, eğitime yönelik ya da diğer konularda baskı yapılması, ebeveynlerin tartışması vb. (akt. Kulaksızoğlu, 2015).

Özellikle bağımsızlık ihtiyacı içerisindeki ergenler bilişsel gelişimleri açısından akıl yürütme becerisini geliştirmektedir ve bu nedenle ebeveynlerin kendilerine yönelik isteklerini sorgulamaya yönelik eğilim de artmaktadır. Bu ise ebeveynlerin tutumlarıyla bağlantılı şekilde bir disiplin ya da baskı konusu haline gelebilmektedir. Ergenlerin bağımsızlığını kazanması ve başarılı bir kimlik gelişimi göstermeleri ebeveynlerin tutumuyla doğrudan ilişkilidir (Aydın, 2010).

Ebeveyn tutumları dışında ev içerisinde oluşacak krizler ailelerin ve ergenlerin sorunlar yaşamasına sebep olmaktadır. Demiröz (2003) aile içerisinde alkol alan ya da suç işlemiş bir üyenin olması gibi durumların ailelerin düzenini bozduğunu belirtmiştir. Bu gibi durumlar sorunlara sebep olabileceği gibi yaşanan sorunlarda ailelerin düzeni bozarak krize neden olmaktadır. Çocukluktan ergenliğe geçiş de aile içerisinde krize yol açabilecek süreçlerden biridir.

Şiddetin varlığı da ergenlik döneminde aileyle yaşanan sorunlardan biridir. Ergenlik döneminde ev içerisinde yaşanan her türlü şiddet ergenin evden kopuşuna yol açan bir sorun olabilmektedir. Bu şiddet ortamı ergen için aile ortamını güvenli ve sosyal destek sağlanan bir ortam olmaktan uzaklaştıracaktır. Şiddetin yönü kime olursa olsun (ebeveynlerden-ebeveynlere, ebeveynlerden çocuklara ya da kardeşler arası) ev içerisinde ciddi bir huzursuzluğa sebep olacaktır. Bu gibi durumlarda ergenin geleceğe yönelik önceliklerini değiştiren durumlar yaratabilmektedir. Bir ergenin yükseköğrenime yönelik önceliği, içerisinde bulunduğu aileden herhangi bir şekilde uzaklaşma gereksinimiyle yer değiştirebilmektedir. Böyle bir durumda ergen ailesinden uzaklaşmak için istemediği bir üniversitede eğitimini alabilir ya da emin olmadığı bir evliliğe adım atabilir.

Aile ekonomik yoksunluk içerisinde olduğunda ergenin aile sisteminde var olan bu durumdan etkilenmemesi mümkün değildir. Aile içerisinde var olan yoksulluk ergenlik döneminin önemli sorunlarından biridir. Ergen, bu dönemde toplumda var olan farklı sosyo-ekonomik düzeyleri fark etmeye başlayacaktır. Bu da ergenlerin kendilerine

yönelik algılarını ve dış dünyaya yönelik algılarını etkileyecektir (Pearlman, 1995). Dolgin (2014, s. 124-126) alt sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin yaşamlarında dört önemli kısıtlamanın olduğunu belirtmektedir. Bunlar; alternatiflerin kısıtlı olması, umutsuzluk ve güçsüzlük, yoksulluk ve güvensizliktir.

Ergenlerin içinde buldukları gelişim döneminde ailelerine ilişkin temel gereksinimlerini Dolgin (2014, s. 393-394) şu şekilde belirtmektedir: Bağlılık, psikolojik özerklik, dinleme ve empati, sevgi ve olumlu duygu, kabul ve onay, güven ve düzendir. Ergenin evinden dışarı çıkıp dış dünyayı keşfetmesi sürecinde bağlılık gereksinimi bir tür güven hissiyle ilgilidir. Psikolojik özerklik, ergenin kimlik oluşumunu destekleyecek şekilde ebeveynlerin ergenin kendi fikirlerini geliştirmesi ve kararlarını almasına yönelik desteği ifade eder. Bu aynı zamanda kabul ve onayla da bağlantılıdır. Ergenler ebeveynlerinin kendilerini bir birey olarak görmesine yönelik gereksinimlere sahiptir. Düzen ise ailenin ergeni izlemesi, ona rehberlik etmesi ve kurallar koymasıyla bağlantılı bir süreci ifade etmektedir. Sevgi, olumlu duygular, empati aile içerisindeki iletişimi kuvvetlendirip ergen için ailenin güven verici konumunu korumaktadır.

Bu sorunlardan yola çıkarak Kurtz (1988, s. 451) ailelerle yapılacak sosyal hizmet uygulamalarının dayandığı beş varsayımdan bahsetmektedir ve bu varsayımları aktarırken sorunların çözümü için aile, öğrenci ve okul etkileşimin önemine vurgu yapmaktadır. Buna göre;

- Aile çocuğun yaşamındaki en etkili sistem olarak görülmekte bu sistem problemlerin ortaya çıkışında ya da çözümünde temel bir role sahiptir,
- Öğrencilerin sorunlarının çözümünde müdahalelerin birden fazla sisteme odaklanması daha etkili olacaktır. Aile sistemine yönelik müdahaleler oldukça önemlidir.
- Öğrenciler ve aileleri stres altında olduklarında okul bu noktada dengenin yeniden sağlanmasına katkı sağlayabilir.
- Ebeveynlerle yapılan sosyal hizmet uygulamaları bazı yönleriyle öğrencilerin okula uyumlarıyla doğrudan bağlantılı olmalıdır.
- Ailelere yönelik hizmetler her şekilde çocukların yararınadır.

Bu açıdan ergenlik dönemini anlamada ve döneme ilişkin yapılacak çalışmalarda - mümkün olduğu koşullarda- aile sisteminin çözümün dışında bırakılmaması gerekir.

2.2.3. Arkadaşlara İlişkin Sorunlar

Ergenlik döneminde arkadaşlara ilişkin yaşanan en temel sorunlar bir gruba dâhil olmak için ya da dâhil olmaya devam etmek için neler yapılmak zorunda olduğuyula ilgili olmaktadır. Örneğin sigara, alkol ya da madde kullanımına yönelik sorunları bu grup süreçlerinde aramak gerekmektedir. Diğer taraftan kimlik gelişimi süreci içerisinde yer alan ergenlerin arkadaşlarıyla yaşayacakları iletişim sorunları ve bunun en istenmedik görünümünden biri olan şiddet en fazla vurgulanan kavramıyla ‘zorbalık’ yine ergenlik döneminin akran ilişkileri içerisinde en çok vurgulanan sorunlarından biridir. Ergenlik döneminde ergenin özellikle okula ilişkin yaşadığı sorunlarda üzerinde durulan bir diğer konu flört temelli sorunlardır.

Kimlik oluşumu bireyin kendini nasıl tanımladığıyla bağlantılı olarak ele alınmaktadır. Bu açıdan ergenin arkadaşlık ilişkileri içerisinde bulunduğu konum ve konum üzerinden kurduğu iletişim kendisi için önem taşımaktadır. Gümüşel (2017) kabul edilme, rekabet, üstünlük kurma, ilgi çekme, aidiyet ve sadakatin arkadaşlık ilişkileri içerisinde üzerinde durulan duygular olduğundan bahsetmekte olup bu noktadaki riskin ergenin kendini grup içerisinde nasıl tanımladığı, buradaki rol tanımlamasının davranışlar üzerindeki etkisi olduğunu belirtmektedir. Ergenlik döneminde özellikle arkadaşlarla kurulan iletişim üzerine yaşanan sorunları bu bağlantıda aramak mümkündür.

Akranlar arasında yaşanan şiddet ya da zorbalık gibi sorunlar bu dönemin en önemli sorunlarından birini oluşturmaktadır. Ergenler arasında yaşanan iletişim sorunlarının en zararlı biçimlerinden birini şiddet sorunu olarak belirtmek mümkündür. Due ve diğerleri (2009)’ne göre öğrencilerin maruz bırakıldıkları sorunlardan biri zorbalıktır ve çok sayıda ergen, kendilerine rahatsızlık veren ya da onlarla alay eden arkadaşlarından çekindiği için okula gitmek istemeyebilmektedir. Bu gibi olaylar ve yaşanan şiddet olayları notların düşmesine, depresyona, psikolojik sorunlara, şiddetin devamlılığına ve büyümesine, sebep olabilmektedir. Dolgin (2014, s. 484) zorbalığı akran ilişkilerinin ‘karanlık yüzü’ olarak belirtmektedir.

Ergenler bu dönemde bir arkadaş grubuna dâhil olmak, bir arkadaş grubu tarafından kabul edilmek isterler. Kulaksızoğlu (2015) ergenin arkadaş etkisine açık olduğunu, sigaranın, alkolün ya da bağımlılık yapıcı maddelerin kullanıldığı bir arkadaş çevresine sahip olan ergen için bu arkadaş çevresinin bir özendirici etki yapabileceği gibi ergenin bu grubun

bir üyesi olarak kalmak için de bu tarz eylemlere yönelebileceğini belirtmektedir. Arman, Bereket ve Ateş (2011)'e göre arkadaş grubunda yapılan ısrarlara gençler, çoğunlukla direnç göstermemekte ve arkadaş grubunun dışında kalma riski ile zararlı maddelerin kullanımını kaçınılmaz olmaktadır.

Ergenlik döneminde karşı cinse olan özel ilgili flört konusunu beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte ergenler için flörtün sorun olabildiği durumlar söz konusudur. Ergenin flört etmek istediği kişinin karşılık vermemesi ya da flörtün sona ermesi ergen için kaygıyı ve aşırı yıkıcı deneyimleri beraberinde getirebilmekte ve bu yıkıcı deneyimler ergenler zararlı alışkanlıklar aracılığıyla unutmaya çalışabilmektedirler. Diğer taraftan temelinde sağlıksız bir iletişimin yer aldığı flört esnasında ergenler fiziksel, duygusal ya da cinsel saldırganlığa maruz kalabilmektedir (Dolgin, 2014). Arman ve diğerleri (2011)'ne göre her sosyo-ekonomik düzeyden pek çok ergen flört ilişkilerinde istismara maruz kalabilmektedir. Bu sorun okul başarısında düşüş, huzursuz davranışlar, ağlama krizleri, zararlı maddeleri kullanmaya başlama ya da erken yaşta gebelik gibi sorunlarla beraber ele alınmaktadır.

2.2.4. Okula İlişkin Sorunlar

Ergenlik döneminde okul ekolojik yaklaşımın ele aldığı en önemli sistemlerden biridir. Okulun güçlendirici, öğretici, eğlendirici, eğitici olumlu bir ikliminin olması, okulun adım adım ergenleri başarılı bir geleceğe hazırlanması, ergenleri güçlendirmesi beklenir ancak ergenler için okul ortamı her zaman böyle değildir. Okul ortamı ergenlerin kendilerini güvende hissetmediği, orada geçirilen vaktin boşa harcadığını düşündüğü, sosyal destek göremediği güçsüzleştirilen pratiklere dönüşebilmektedir. Dupper (2013) okul ortamında bir öğrencinin, kendini okula ait hissetmeme, okula uyum sağlayamama, kendini güvende hissetmeme, akran zorbalığı, öğretmenlerle ve öğrencilerle anlaşmazlık, taciz, suç, sınavlar ve okul kuralları bağlantılı sorunlar yaşayabildiğini belirtmektedir. Bu sorunlar ergenlerin okuldan kaçmalarına, okulu bırakmalarına sebep olabilmektedir. Okulun sosyal destek sağlayan bir sistem olmaktan uzaklaşması ergenin de okuldan uzaklaşmasına yol açmaktadır.

Dolgin (2014) öğrencilerin okul ortamında kendini güvende hissetmemelerinin, kendisinden kuşku duyulduğunu düşünmelerinin, öğrenciler arasında ayrımcılık

yapıldığına inanmaları gibi okul iklimine yönelik sorunların başarıyı desteklediği ya da engellediğinin söylenilebileceğini ifade etmiştir. Okul sisteminin en önemli unsurlarından biri öğretmenlerdir. Öğretmenlerin öğrencilere destek olmamaları, ilgi göstermemeleri, iyi bir öğrenme ortamı sağlamamaları, öğrencilere inanmamaları, sınıfta küçük düşürmeleri, takdir etmemeleri, şiddet uygulamaları, öğrencilerin anlaşılmadıklarını hissettirmeleri okulda yaşanacak en önemli sorunlardandır.

Ergenler, ders programlarına, derslerin işlenişine, okul başarısının değerlendirilme sistemine, okulun fiziksel imkânlarına, arkadaş ilişkilerine ve öğretmenin kişiliğine yönelik sorunlar yaşayabilmektedirler (Kulaksızoğlu, 2015). Özellikle bu dönemde öğretmenler tarafından takdir edilmek ve öğretmenlerin öğrencilere yönelik inançları önem taşımaktadır. Öğrencilerin geleceğine yönelik inancı düşük olan öğretmenlerin bunu öğrencilere yansıtmaları kaçınılmaz olabilmektedir. Bu beklentiler öğretmenlerin davranışlarına yansıtılmakta ve öğrenciyle olan ilişkilerini etkilemektedir. Bu durum da öğrencilerin okul başarısına yönelik sonuçları doğurabilmektedir (Tatar, 2005).

Sigara, alkol ve madde kullanımına ilişkin sorunlar günümüzde ergenlerin gündemlerini işgal eden konulardır. Okulda bu tarz eğilimleri olan arkadaşlarının bulunması, okul çevresinde bu tarz ürünlerin satılıyor olması gibi durumlar ergenleri bu soruna daha da yakın hale getirebilmektedir. Kulaksızoğlu (2015) kötü alışkanlıklara sahip bir arkadaş çevresini madde kullanımının sebepleri arasında ele almaktadır. Gümüşel (2017) ise okul başarısında düşme görülen, okul kuralları ile çatışan ve okulda sorunlu öğrenci olarak görülen ergenlerin madde kullanımı açısından risk altında olduklarını belirtmektedir.

Aileye ilişkin sorunların bir benzeri okula ilişkin sorunlar kısmında da ele alınabilecek niteliktedir. Bu sorun, öğretmenlerin ya da okul idaresinin tutumudur. Okul kuralları ve bu noktadaki olumsuz/baskıcı tutumlar öğrenciler için bir soruna dönüşebilmektedir (Dupper, 2013). İdarenin ergenlerin okul başarısı, geleceğe yönelik hazırlıkları, başarılı bir kimlik gelişimi gibi konulardan ziyade ergenlerin sorunlu davranışlar sergilememeleri için kontrol edilmeleri üzerinde durması ve ergenin bunu bağımsızlığına bir müdahale olarak algılaması önemli bir sorun haline gelmektedir. Bağımsızlaşma ihtiyacı ve önüne getirilen konulara yönelik sorgulama kapasitesinin artması, ergenlerin okul kurallarına yönelik itirazlarını ve bu kurallara uymaya yönelik direnci beraberinde getirmektedir. Bu da olumlu okul iklimine negatif bir girdi yapmaktadır.

2.2.5. Çevreye İlişkin Sorunlar

Eğitim alınan ve/veya yaşanan, günün önemli bir bölümünün geçirildiği çevre ergenler için bir sorun kaynağı olabilmektedir. Ergenler ekolojik yaklaşımın da öngördüğü üzere çevrelerinde var olan yoksulluk, suç oranının yüksekliği, çetelerin varlığı, bağımlılık yapan maddelere ulaşmada kolaylıklar, belirli standardın altındaki okullarda okumak, olumsuz bir çevrede yaşamak, çevredeki hızlı sosyal değişim ve yaşanan çevredeki gençlere yönelik sunulan hizmetlerin eksikliği gibi sebeplerle sorunlar yaşamaktadır.

Ergenlik döneminde ergenin evinden daha çok vakit geçirdiği yer okul ve okul çevresi olmaktadır. Eğitime ve sosyalleşmeye yönelik bu mekânların ergenlere güvenli bir ortam sunması gerekmektedir. Güvenli olmayan sosyal çevrelerde sosyalleşen ergenler çeşitli risklerle karşı karşıya kalabilmektedir. Ergenlik döneminde olumsuz bir sosyal çevrenin sunabileceği en büyük zararlardan biri madde bağımlılığı sorunudur. TÜİK (2017e) verilerine göre 2016 yılında güvenlik birimlerine suça sürüklenme nedeni ile getirilen 108 bin 675 çocuğun 36 bin 87'sinin bağımlılık yapan madde kullandığı görülmüştür. Bağımlılık yapan madde kullanan çocukların %84,5'ini 15-17 yaş grubu, %15,0'ini ise 12-14 yaş grubundaki çocuklar oluşturdu. Çocukların %72,9'unun sigara, %8,6'sının sigara ve alkol, %4,0'ünün sigara ve esrar, %2,9'unun esrar, %2,0'sinin ise sigara, alkol ve esrar kullandığı belirtilmiştir. Bu veriler ergenler için sorunun büyüklüğünü ortaya koymaktadır.

Yaşanan çevredeki ve ailedeki yoksulluk ergenlerin eğitimle olan bağınyı zayıflatan bir olguyu beraberinde getirebilmektedir. Bu olgu çocuk işçiliği sorunudur. Ergenlik döneminde ergenler ailelerin içerisinde bulunduğu sorunların farkındadır ve bu sorunlara çözüm bulmaya yönelik bir sorumluluk alması gerektiğini düşünebilmektedir. Erbay (2008), çocuk işçiliği konusunda yapmış olduğu araştırmada yoksulluğu, geleneksel bakışı ve ailenin rolünü çocukları çalışmaya iten nedenler arasında vurgulamaktadır. Buna göre çocuğun çalışması ve ailesine destek olması aileler ve çocukları tarafından olağan karşılanabilmektedir.

Özellikle yoksul yerleşim yerlerinde çocukların çalışması olgusu bu konuya yönelik bir kabulün varlığı açısından dikkate alınmalıdır (Karataş vd., 2016). O mahallede çalışan diğer çocukların varlığı başka bir çocuğunda çalışması noktasında bir kabulü beraberinde

getirmektedir. Bu durum hatta çalışan ve aile ekonomisine katkı sunan çocuğun ‘teşvik edildiği’ bir süreç oluşturmaktadır.

Ergenlik döneminde bireyin nasıl biri olduğuna ve nasıl davranması gerektiğine yönelik kimlik arayışı çevresel sistemlerden etkilenmesine yol açmakta ve ergen henüz oluşum aşamasındaki kendi değer yargılarını, çevresinin değer yargıları ile ele almaktadır. Bu açıdan ergenin çevresi, ergenin cinsiyetinden kaynaklı olarak kendisinden beklenenlere ilişkin bir bilgi sunmaktadır (Vatandaş, 2007). Özellikle ebeveynler toplumsal cinsiyet rollerinin aktarıcısı konumundadır ancak toplumun genel yargıları, gelenek ve görenekler, ebeveynlerin yetiştikleri sosyal çevrenin kültürel bağlamının etkisi göz ardı edilmemelidir. Ergenler için toplumsal cinsiyet rolleri onların cinsiyetlerinden kaynaklı olarak neyi yapıp neyi yapamayacaklarını ortaya koymaktadır. Bunun yarattığı baskı ergenlerin kimlik gelişimlerini ve geleceklerine yönelik alacakları kararları da şekillendirebilmektedir. Bu cinsiyet rolleri ve yarattığı eşitsizlikler ergenlerin için çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri ve eşitsizlikleri, hem erkekler için hem de özellikle kızlar için onların seçecekleri meslekleri, üniversiteyi nerede okuyabilecekleri ya da boş vakitlerini nerede geçirebileceğini yönlendirebilecek kalıpları içermektedir.

2.3. ERGENLİK DÖNEMİNDE ALGILANAN SOSYAL DESTEK

Ergenin karşılanan ya da karşılan(a)mayan sosyal destek ihtiyacı, içerisinde bulunduğu dönemin gerçek anlamda bir ‘gelişim’ dönemi olmasında önemli bir yere sahiptir. Sosyal desteğin ergenin hem bu gününe hem de geleceğine yönelik olası etkileri bulunmaktadır. Ergenin içerisinde yer aldığı sosyal çevreden beklediği sosyal destek, o çevrenin gerçek anlamda sosyal bir çevre olduğunun ergen tarafından anlaşılmasına yönelik bir sağlama gibidir. Bu sağlamanın gerçekleşmemesi bireyin ailesinden, arkadaşlarından, öğretmenlerinden ve diğer sistemlerden algıladığı sosyal desteği düşürmektedir. Bu düşüş bireyin sahip olduğu gücü idareli kullanması gerekliliğini ona hissettirmektedir. Bu durumda ise bireyin elindeki gücü, motivasyonu, kaynakları geleceğe yönelik beklentileri için harekete geçirip geçirmeyeceği ergenin yaşam koşullarının inisiyatifinde kalabilmektedir. Ergenin geleceğe yönelik beklentilerini gerçekleştirmesi için atacağı adımlarda sosyal desteğe sahip olması oldukça güçlendirici olacaktır.

Caplan (1974, s. 4) sosyal destek sistemini “bireylerin kendileri hakkında geribildirim alma fırsatının olduğu ve başkalarına yönelik beklentilerine cevap alabildiği sosyal birlikteliğin sürdürülmesi” olarak ifade etmektedir. Bu destekleyici çevre bireye, birey ihtiyaç duyduğu zaman bilgi ve bilişsel rehberlik, maddi/somut kaynaklar ve yardım ile duygusal destek sağlamaktadır. Cobb (1976, s. 300) ise bu tanımdan farklı olarak, sosyal desteği bireyi sevildiğine, sayıldığına, değer gördüğüne ve kendisini karşılıklı yükümlülüklerin olduğu bir iletişim ağına ait hissettiğine yönelik bir bilgi olarak ele almıştır. Benzer şekilde Sarason, Levine, Basham ve Sarason (1983, s. 128) sosyal desteği, bireylerin çevresinde kendilerini sevdiğini, önemseydiğini, değer verdiğini bildikleri ve güvendikleri kişilerin olması ve bu kişilerin ihtiyaç duyulduğunda hazır bulunması olarak tanımlamaktadır.

Başka bir tanımlamada Barker (2003, s. 454) sosyal destek kavramını; toplumda yaşamak için çaba sarf eden insanların ihtiyaçlarını karşılayan resmi olan veya olmayan aktivite ve ilişkiler olarak tanımlanmaktadır.

Geliştirilen pek çok ölçme aracında sosyal desteğe yönelik boyutlar; duygusal destek, saygınlık desteği, ait olma desteği, sosyal ağ desteği, değerlendirme desteği, maddi/somut destekler, araçsal destek ve bilgi desteği ifadeleriyle ele alınmıştır (Cohen & Hoberman, 1983; Procidano & Heller, 1983; Sarason vd., 1983; Barrera, Sandler & Ramsay, 1981; Wilcox, 1981).

Tanımlar incelendiğinde sosyal destek kavramıyla nitelenen bu ifadeler en temelde ‘destek’ kavramını içermektedir ve ergenlik dönemi de desteğe yoğun şekilde ihtiyaç duyulacak gelişim dönemlerinden biridir. Bu açıdan ergenin bu gelişim döneminde geribildirimler alma, değer görme, destek görme, ait hissetme, beklentilerine cevap alma ihtiyacı içerisinde olacağı muhtemeldir.

Tanımların en önemli ortak noktasının sosyal desteğin çok boyutlu, çok düzeyli bir yapıyı içermesi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Literatürde sıklıkla ele alınan sosyal destek boyutları duygusal destek, araçsal destek ve bilgi desteğidir ve genel olarak bunlar arasındaki birincil vurgu duygusal destek üzerindedir (Cohen, 2004; Duyan, 2001; House & Kahn, 1985; Cohen & Wills, 1985; House, Umberson & Landis, 1988).

Bazı araştırmacılar tarafından yukarıdaki boyutlara ek bir boyut da ‘değerlendirme desteği’ olarak belirtilmektedir (Malecki & Demaray, 2002; Langford, Bowsher, Maloney & Lillis, 1997; House, 1981).

Belirtilen kaynaklardan yola çıkarak ‘duygusal destek’, ergene ihtiyaç duyduğu zaman istediği ilgiliyi, koşulsuz sevgiyi, güveni, kendisinin anlaşıldığını hissetmesini sağlamak; ‘araçsal destek’, somut araç-gereç ve hizmetlerin ve günlük ihtiyaçlara yönelik desteğin sunulmasıdır denilebilir. ‘Bilgi desteği’, ergenin karşılaştığı sorunların çözümü için ona yardımcı bilginin ya da gerekli yönlendirmenin sağlanması yani rehberlik yapılması ve ‘değerlendirme desteği’ de, ergenin kendini değerlendirmede kullanabileceği geribildirim kendisine verilmesi olarak ele alınabilir.

Yukarıdaki boyutları açıklar şekilde Cankurtaran Öntaş (1999, s. 146)’a göre sosyal destek, çevreden gelecek ilgiyi, duygusal yakınlığı ve iletişimi içermekte, bireyin sorunlarını çözmesi aşamasında maddi kaynaklar, zaman ve çaba gibi yardımlarla kişiye destek olmakta ve bireyin yaptığı bir işin veya düşüncelerinin doğruluğunu ya da yanlışlığını belirlemektedir.

Ergenlik döneminde, aile, arkadaş, okul, okul çevresi gibi sistemler ile kurulan karşılıklı etkileşimler, ergen için pek çok sorunun da yaşanabileceği bir dinamizme sahiptir. Bu sorunların aşılmasında kişinin yukarıda belirtilen destek mekanizmalarına sahip olması, yaşanan sorunların çözüme ulaşmasında olumlu katkı sağlaması açısından oldukça önemlidir. Bir ergenin geleceğe yönelik beklentilerine başarılı adımlarla yürümesi sürecinde yalnız bırakılması, sorunların çözümünü ve hedeflere ulaşılmasını fazlasıyla zorlaştıracaktır. Çünkü gelinen noktada ergenlerin yaşadıkları ve baş etmeleri gereken sorunlar ‘sadece anlaşılmadıklarını düşünmelerinin’ çok daha ötesindedir. İçerisinde bulunulan ekolojik çevre, günümüzde ergenleri sosyal destekten yoksun bırakacak ya da sahip oldukları sosyal destek mekanizmalarını yetersiz bırakacak koşulları içermektedir.

Sosyal destek doğrudan ekolojik çevre ile bağlantılıdır. Yani kişinin hangi çevresel sistemlerle bir arada olduğu ve bir sorun anında bu sistemlerle dinamik bir etkileşim kurup kurmadığı önem taşımaktadır

Bu noktada ergenlerin sosyal destek mekanizmalarının ne olduğu sorusu önem taşımaktadır. Bu sorunun cevabını verme noktasında ergeni çevresi içerisinde ele almak faydalı olacaktır. Ergeni temel olarak aile, arkadaş, öğretmen ve yaşadığı çevre sistemleri

çevrelemektedir. Dolayısıyla sosyal desteği ergene sağlaması beklenen çevre, onun ekolojik çevresidir. Yıldırım (1997) bireyin ailesi, en geniş aile çevresi, arkadaşları, karşı cins arkadaşı, öğretmenleri, iş arkadaşları, komşuları, ideolojik, dinsel veya etnik gruplar ile bireyin içinde yaşadığı toplum gibi faktörlerin o bireyin sosyal destek kaynaklarını oluşturduğunu belirtmektedir. Özbesler (2001, s. 11), sosyal destek mekanizmalarının genel olarak formal ve informal olarak iki bölüm içerisinde ele alındığını belirtmektedir. Buna göre kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ya da gönüllü kuruluşlar formal destek kaynakları; aile, akraba, arkadaş, komşu gibi kişinin yakın sosyal çevresinde bulunan bireyler ya da herhangi bir biçimde destek olan diğer bireyler ise informal sosyal destek kaynaklarıdır.

Ergenlik dönemi, ergenin artık evin dışında ve ebeveynleri olmadan bağımsız olarak geçirdiği sürenin artmasıyla birlikte farklı sistemlerle etkileşime girdiği bir dönemdir. Ergenlik döneminde akran ilişkileri önemli bir yer tutmakta olup formal olmayan önemli bir sosyal destek kaynağı olarak arkadaşlar önemli bir vurguya sahiptir. Arkadaşlardan ya da diğer kaynaklardan alınan sosyal desteğin de gerçek anlamda bir sosyal destek olup olmadığı önem taşımaktadır. Şahin (1999, s. 87) etkili ve olumlu bir sosyal destek için bireyin duyduğu gereksinimle, bu gereksinime verilecek sosyal desteğin türü ve niteliğinin üst üste gelmesiyle sağlanacağını belirtmiştir.

Ergenlerin talep edeceği sosyal destek ve bu desteğin nasıl karşılanacağı konusu onların özellikle geleceğe yönelik beklentileri konusunda önem taşımaktadır. Çünkü bu dönem ergenlerin, geleceklerine doğru ilerlerken yollarında güvenebilecekleri, sevebilecekleri, kendilerine değer veren bireyleri bulmak isteyecekleri, gelecekle ilgili konuşmak isteyecekleri, geleceğe yönelik planları konusunda kendileriyle ilgilenen birilerini arayacakları, geleceğe yönelik beklentileri konusunda geri bildirim almak isteyecekleri, beklentileri için araçsal desteklere ihtiyaç duyacakları bir gelişim dönemi olacaktır. Bu desteğin doğru ve nitelikli bir şekilde sağlanması ergenlerin geleceğe yönelik beklentilerine de destek olacaktır.

Ergenlerin geleceğe yönelik beklentilerinin şekillenmesinde bir sosyal destek mekanizmasına sahip olmalarının, bu mekanizmaların sunduğu desteğin türünün ve niteliğinin önemi büyüktür. Bununla birlikte bireyin sahip olduğu sosyal desteği nasıl algıladığı da önemsenen ve ölçülmeye çalışılan başlıklardan biridir.

Pracidano ve Heller (1983) bireyin sosyal destek mekanizmalarının varlığına, sosyal destek işlevlerinin yeterli olup olmadığına ya da istediği tür sosyal desteğe ihtiyacı olduğunda sahip olup olmadığına yönelik olarak kendi yargısını *algılanan sosyal destek* olarak tanımlamaktadırlar.

Benzer şekilde Varni, Katz, Colegrove Jr ve Dolgin (1994, s. 21) algılanan sosyal desteği, bireyin ihtiyacı olduğunda yanlarında yardıma hazır ve ona değer veren birilerinin olması ve kurulan ilişkiden olumlu bir fayda sağlamış olduğunun farkında olarak bu durumu kendisi için bir destek biçiminde yorumlaması olarak tanımlamışlardır. Başka bir tanımlamada ise bireyin farklı sistemlerle kurduğu destek amaçlı etkileşimleri yorumlaması ve etkileşimde olduğu bireylere kişisel anlamlar yüklemeye yönelik öznel değerlendirmesi algılanan sosyal destek olarak ele alınmıştır (Akyol & Salı, 2013, s. 1380). Güzel (2005, s. 41) de algılanan sosyal desteğin iki temel bileşeni bulunduğunu ifade etmiştir. Bunlar: İhtiyaç duyulduğunda başvurulabilecek insanların varlığı algısı ve var olan destekten memnuniyet derecesidir.

Özetle bireyin sosyal destek ihtiyacının karşılanıp karşılanmadığına ve sosyal destek mekanizmasının varlığı ve niteliğine yönelik kendi algısında anlam kazanan yorumsamacı kararı, algılanan sosyal destek olarak tanımlanabilir. Bireyin öznelliğini, biricikliğini işin içine katması açısından algılanan sosyal destek ifadesi, süreçleri bireyin gözünden görme fırsatı vermektedir. Ergenlerle yapılacak çalışmalarda algılanan sosyal desteğin keşfedilmesi ergenin bulunduğu yerden başlanması, ne tür bir sosyal destek ihtiyacı olduğunun anlaşılması, bu kapsamda yapılandırılacak hizmetlerin yönünü belirleme imkânı sağlayacaktır.

2.4. ERGENLİK DÖNEMİNDE GELECEK BEKLENTİSİ

Geleceğe yönelik beklentiler ergenlerin bugünleriyle doğrudan bağlantılıdır. Ergenleri ve gençleri toplumun geleceği olarak görmek, çoğunlukla geleceğin onlardan ne beklediğiyle ilgilidir. Bununla birlikte içinde bulunduğu gelişim dönemi ergenin kendi geleceğine yönelik bir kurgusu olması gerekliliğini de vurgulamaktadır. Ergenin geleceğe yönelik beklentilerini bugün yaşanan sorunlardan, içerisinde bulunduğu çevreden ve yaşam koşullarından bağımsız düşünmek mümkün değildir.

Ergenlik dönemi, bireyin ‘gelecek’ kavramıyla en çok iç içe olduğu ve bu gelecekte bir şeyler ‘beklediği’ bir gelişim dönemi olarak ortaya çıkmaktadır. Kulaksızoğlu (2015, s. 76) pek çok araştırmanın ortak sonucu olarak ergenlerin gelecekte ne yapacakları konusunu sorun edindiklerinin ortaya çıktığını ifade etmektedir.

Gelecek ifadesi en temelde “daha gelmemiş, yaşanacak zaman, istikbal” olarak ve beklenti ise “gerçekleşmesi beklenen şey ya da bireyin belli şart ve durumların alacağı biçimler veya kendisinden beklenenler konusundaki öngörüsü” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2017). Buradan hareketle gelecek beklentisi kavramını temel olarak ‘gelecekte gerçekleşmesi beklenen şey’ şeklinde tanımlamak mümkündür.

Şimşek (2012), gelecek beklentisinin bireyin gelecekle bağlantılı görüşlerini, geleceğe yönelik ilgilerini ve kaygılarını içerdiğini belirtmiştir. Tuncer (2011, s. 1255) gelecek beklentisini bireyin içinde bulunduğu dönemi ve sonraki yaşamını etkileyen unsurlardan biri olarak ele almıştır. İkizoğlu, Önal Dölek ve Gökçearsan Çıfci (2007, s. 25) ise gelecek beklentisini bireyin gelecekte nasıl, nerede, kimlerle, hangi konumda vb. olmak istediği arzusuna bağlı olarak, bireysel ve toplumsal yaşamdan talep ettikleri şeklinde tanımlamışlardır.

Geleceğe yönelik beklentilerin her şeyden önce salt varlığı dahi, ergenlik döneminde yapılacak çalışmalar ergenlerin güçlü yönlerini gösteren için bir başlangıç noktası olarak ele alınmalıdır. Nurmi (1991) gelecek algısının günlük yaşamı motive eden bir yönünün olduğuna vurgu yapmış ve özellikle gençler için geleceğe yönelik düşünme ve geleceği planlamanın şu üç önemine değinmiştir:

- İlk olarak ergenler ebeveynleri, akranları ve öğretmenleri tarafından belirlenen, çoğunluğu yaşa özgü görevlerle karşı karşıyadırlar. Bu görevlerin çoğu gelecek hakkında düşünmenin önemini vurgulayan yaşam boyu gelişim beklentisiyle ilgilidir.
- İkincisi ergenlerin kariyer, yaşam tarzı ve gelecekte kuracağı aile gibi geleceğe yönelik kararları ergenlik sonrası yetişkinlik dönemlerini önemli derecede etkilemektedir.
- Üçüncüsü ise ergenlerin kendi geleceklerini nasıl gördüklerinin kimlik oluşumlarında önemli bir rol oynamasıdır.

Şimşek (2012) gelecekle ilgili beklentilerin önemli olduğunu, beklentilerin karar alma sürecindeki en güçlü motivasyon kaynağı olduğunu ve dolayısıyla geleceğe yönelik beklentilerin, tecrübeler ve başarılar hakkında önemli bilgiler verdiğini belirtmektedir.

Bir şeyler beklenen bu gelecek, ergenler için çoğunlukla çok da uzak bir geleceğe yönelik değil, kısa vadede orta öğretimin tamamlanması ve hemen sonrasında yapılması gerekenlere yönelik bir zaman dilimini ifade etmektedir. Nurmi (1991) ergenlerin gelecek beklentilerinin, geç dönem ergenlik ve erken dönem yetişkinliğin görevleriyle ilgili olduğunu belirtmektedir.

Yavuzer ve diğerleri (2005) toplumların geleceği olarak görülen gençlerin geleceğe ilişkin beklentileri ve bu beklentilerin gerçekleşmesine yönelik umutlarının hem gencin kendisi hem de toplumun değişimi ve bu değişimin yönünün belirlenmesi açısından önemli olduğunu belirtmektedirler.

Araştırmalar ergenlerin genel olarak ekonomilerine ve mesleki beklentilere, eğitime yönelik beklentilere, evlilik ve aile kurmaya yönelik beklentilere, topluma ilişkin beklentilere ve kendilerine, sağlıklarına yönelik bazı beklentilere sahip olduklarını göstermektedir.

Nurmi (1991) gençlerin beklentileri konusunda dünyada yapılan çok sayıdaki deneysel araştırma sonucunun tutarlılık gösterdiğini saptamıştır. Buna göre, gençlere gelecek beklentisi sorulduğunda, bu gençler genellikle meslek, eğitim ve aile kurma konusundaki düşüncelerini bildirmişlerdir.

Benzer şekilde Yavuzer ve diğerleri (2005) lise ve üniversite öğrencilerinin gelecek beklentilerinin meslek, evlilik, ekonomik kazanç ve toplumsal saygınlık hedeflerinde benzer şekilde yoğunlaştığını bulmuşlardır. Gönüllü (2003)'nün Sivas ilinde yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre, lise öğrencilerinin geleceğe yönelik en önemli beklentileri işlerinde başarılı ve tanınan bireyler olma beklentisidir. Bunu huzurlu bir yaşam sürme ve zengin olma beklentisi takip etmiştir.

Şimşek (2012)'in yaptığı çalışmada ergenlerin gelecek beklentileri; başarıya yönelik beklentiler, ilişkisel beklentiler, varoluşsal beklentileri ve deneysel beklentiler olarak kategorize edilmiştir. Bu kapsamda ergenlerin çoğunlukla sınıfı geçme, okulu bitirme, bir meslek sahibi olma, unvan ya da mevki sahibi olma gibi başarıya ilişkin beklentilerinin olduğu belirlenmiştir. İlişkisel beklentiler sevgili bulmak, eş seçmek, aile kurmak ve

çocuk sahibi olmak olarak, varoluşsal beklentiler, daha iyi bir insan olmak, daha yardımsever olmak gibi beklentilerken, deneysel beklentiler ise ülke, iş ya da yaşam biçimini değiştirmek gibi daha radikal ve yaşamsal planlara yönelik beklentiler olarak belirlenmiştir.

Tuncer (2011) ise ergenlerin geleceğe yönelik beklentilerini iş ve eğitime yönelik beklentiler, evlilik ve aile kurmaya yönelik beklentiler, dine ve topluma yönelik beklentiler ve sağlığa ve yaşama yönelik beklentiler olarak sınıflandırmıştır. İş ve eğitime yönelik beklentiler, başarmak istenen şeylerin başarılması, istenilen bir işin bulunması, hedeflenen eğitim düzeyine ulaşması boyutlarıyla ele alınmıştır. Evlilik ve aile beklentisi, mutlu olmak, evlenmek, çocuk sahibi olmak, evliliğin sürmesi ve çocuklarının geleceğine yönelik olumlu algı üzerinden değerlendirilmiştir. Ergenin dini aktivitelere katılması ya da toplumsal çalışmaların içerisinde yer almaya yönelik gelecek beklentileri, din ve toplum beklentisi olarak kategorize edilmiştir. Çelen (2011) soyut düşünme kapasitesinin arttığı ergenlik döneminde din ve ideolojinin ergenin kimlik oluşturma süreci açısından referans niteliğinde olduğunu belirtmektedir. Son olarak sağlığa ve yaşama ilişkin beklentiler uzun bir yaşam beklentisi, sağlıklı bir bedene sahip olmaya yönelik beklentiler olarak ele alınmıştır.

Gelecek beklentisinin düşük ya da yüksek oluşu, geleceğe yönelik olumlu ya da olumsuz bakış açısı ergenler açısından önemli çıkarımları beraberinde getirmektedir. Tuncer (2011) bireyin yaşadığı deneyimlerin, gelecek beklentisi ile ilişkisinin önemini vurgulayarak, deneyimlerin olumlu olmasının hem kişilerin içinde buldukları dönem görevlerini başarılı şekilde yürütmelerini hem de beklenti düzeylerini arttırarak sonraki yaşamlarına ilişkin daha üst düzeylerde performans göstermelerini sağladığını belirtmektedir.

Catalano, Berglund, Ryan, Lonczak ve Hawkins (2004) gelecek beklentisi yüksek olan ergenlerin sosyal uyum, kendi kararlarını verebilme ve olumlu değerler edinme gibi önemli gelişmeler kaydetmelerinin mümkün olacağını belirtmektedirler. Eryılmaz (2011)'ın yaptığı çalışmada olumlu gelecek beklentisine sahip olan ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerinin, yani yaşam doyumlarının ya da mutluluk düzeylerinin, yükseldiği bulunmuştur.

Dubow, Arnett, Smith ve Ippolito (2001) öğrencilerle yaptıkları çalışmada geleceğe yönelik pozitif beklentiler arttıkça problemleri davranışların ve negatif akran etkisinin azaldığını, okula bağlılığın ve sosyal desteğin arttığını, McWhirter ve McWhirter (2008)'in yaptıkları çalışmada ise gelecek iş, aile, sağlık ve toplum katılımına yönelik daha olumlu beklentileri olan ergenlerin daha umutlu oldukları, okulla bağlantılı daha yüksek özyeterliliğe sahip oldukları ve okul ve aileleriyle daha iyi ilişkiler kurdukları sonucuna ulaşmışlardır.

Aktaş (2016) ergenlerin psikolojik dayanıklılıkları ve gelecek beklentileri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Diğer taraftan Savcı (2016) çocukluk dönemi örselenme yaşantıları gibi olumsuz deneyimlerin, ergenlerin gelecek beklentisini olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Gelecek beklentisi ve sosyo-ekonomik düzey bağlantısı üzerinde durulan konulardan biridir. Sosyo-ekonomik düzeyin yüksek olması başarı güdüsünü artıran ve değişime daha yatkın kılan bir etken olarak yorumlanırken, sosyo-ekonomik düzeyin düşük olması düşük gelecek beklentilerinin bir nedeni olarak görülmektedir. Gençliğin gelecek beklentisinde rol oynayan güvendiği dayanaklara göz atıldığında, öncelikle gençlerin ailesinin olanakları, eğitim-öğretim fırsatları, yetenek ve beceri düzeyleri akla gelir. Gençlerin yaşama bakış açısının ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ile yakından ilişkisi vardır. Üst sosyo-ekonomik düzeyde yer alan ailelerin çocuklarında başarı güdüsü, iç kontrole inanç, sosyal değişmeye yatkınlık ve iyimserlik gözlenirken, alt sosyo-ekonomik düzeyde yaşayan ailelerden gelen gençlerde daha çok dindarlık, dış kontrole inanç, başarı ve gelecek beklentisinde kadercilik, düşük benlik algısı ve karamsarlık gibi özellikler gözlenmektedir (Kağıtçıbaşı, 1973).

Gelecek beklentisi ile ilişkisi sorgulanan bir diğer değişken de algılanan sosyal destektir. Algılanan sosyal desteğin, adolesanlarda ruhsal belirtileri azalttığı ve sosyal desteğin ergenlerin gelecek beklentisini olumlu yönde etkilediği görülmüştür (Topaktaş, 2015). Kılıç, Tektaş ve Pala (2014) ergenlik döneminde daha önemli olan sosyal desteğin yokluğunun bireyin geleceğe yönelik umutsuzluk düzeyini artırdığını belirtmiştir. Ergenler bu sosyal desteği, ekolojik çevrelerinden kendisine en yakın olan ya da en çok etkileşimde olduğu sistemler olan aile, arkadaş ve öğretmen sistemlerinden bekleyeceklerdir. Ergen için en yakınlardan algılanan olumlu sosyal destek, olumlu bir

sosyal çevrede yaşamak anlamına gelecektir. Bu olumlu sosyal çevre evin içine, dışına, okula ve gencin bulunduğu her yere yansıdığına ergen artık bugününe yönelik kaygılarını geleceğe yönelik planlara bırakabilecektir.

Gelecek beklentisi konusunda, üzerinde en çok durulabilecek değişkenlerden biri de daha önce de belirtildiği gibi ergenlerin topluma ilişkin beklentileridir ve bireyin sosyal çevresi ve bu çevreden algıladığı sosyal destek bu noktada önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmanın da yaklaşımı olan ekolojik yaklaşımdan yola çıkarak bireyin geleceğe yönelik düşük ya da yüksek beklentiler geliştirdiği ergenlik döneminin, ancak bireyin çevresiyle birlikte ele alındığında büyük resmi anlamlandırmak açısından mümkün olabileceği söylenebilir. Şüphesiz ki bu çevrenin ergeni destekleyen, ergenin ihtiyaçlarını karşılayan, yaşanan sorunlarda sorunları çözmesi için yanında olan, ergeni güçlendiren bir çevre olması bireyin geleceğe yönelik beklentilerinde etkili olacaktır. Bunun tam tersi olarak ergenin sosyal destek görmediği, sorunlarının çözümünde yalnız bırakıldığı, ihtiyaçlarının karşılanmadığı bir çevrede yaşamasının, yani birey ve çevresi arasındaki sistemlerin olumsuz etkileşiminin, geleceğe yönelik bakış açısını ve gelecekte beklediği şeyleri etkilemesi de doğaldır. Yavuzer ve diğerleri (2005)'ne göre beklentiler, diğer bireylerin beklentileriyle örülmüş bir çevrenin ürünü olarak görülebilir. Ailenin, okulun, çevrenin ve genel anlamda toplum ve ergen arasındaki etkileşim gencin yaşam beklentilerini etkilemektedir.

Ergenin geleceğe yönelik beklentileri etkileşim halinde olduğu çevresindeki çoklu sistemlerle birlikte ele alınmalıdır. Ergenin içinde bulunduğu çevredeki en önemli sistemler olan aile, arkadaş, okul ve yaşanan yer sistemlerinin çarklarının iyi işlemesi bu beklentilere şüphesiz ki olumlu katkı sağlayacaktır. İkizoğlu ve diğerleri (2007) de bireyin sosyal çevresinin ve içinde yaşadığı toplumun bireyin geleceğine zemin hazırladığını, bireyin geleceğe yönelik hedeflerinin kendi deneyimleri ve kazanımları ile kendisine sunulan toplumsal kazanımlarla oluştuğunu belirtmektedirler.

Ergenin çevresini oluşturan sistemlerde sorunların olduğu durumlarda aksayan yönlerin ortaya çıkarılması ve nasıl daha iyi olabileceğinin tartışılması ergenlik döneminin yaşanacak olumlu deneyimlerle devam etmesi açısından önem taşımaktadır. Bu tartışma hem ergeni 'geleceğe iyice hazırlayacak' hem de ergene 'iyi bir gelecek hazırlayacaktır'.

Bununla birlikte bu tartışmayı tıkayan ya da bu tartışma sırasında önemszenmesi gereken bir konu da ergenlerin gelecek beklentileriyle, geleceğin ya da toplumun ergenlerden beklentisinin birbirine karışabilmekte olduğudur. Ekosistemin gencin beklentilerini belirleme gücü dışarıdan içe doğru toplumun, okulun, ailenin, arkadaşların da gencin geleceğe yönelik beklentilerine yönelik yükselen seslerine kulak verme zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Bütün bu seslerin ortasında gencin sesi kısık çıkabilmektedir. Ergenlerin gelecek beklentisi tartışması salt ergenlerin gelecek beklentisi tartışmasından yeterince uzak kalabilmektedir. Benzer şekilde Tolan (1990) da zaman zaman toplumun gelecek beklentisiyle gençlerin gelecekte beklenenlerinin çakıştığını belirtmektedir (akt. Güleri, 1994).

Türkiye’de 2000’li yıllarda yapılan araştırmalar incelendiğinde hem doğrudan ergenlerin geleceğe yönelik beklentilerini ele alan hem de gelecek beklentilerinin, psikolojik dayanıklılık, ergen öznel iyi oluşu, madde bağımlılığında korunma öz yeterliliği, insani değerler, algılanan sosyal destek gibi çeşitli değişkenlerle olan ilişkisini ele alan çalışmalar bulunmaktadır. Diğer taraftan lise türü, ebeveynlerin eğitim ve çalışma durumları, cinsiyet, ekonomik durum gibi sosyo-demografik değişkenlerin gelecek beklentisi üzerindeki oluşturabileceği farklar sınanmıştır. Buna ilişkin özet bir görünüm Tablo 3’te verilmiştir.

Ancak alanyazın taraması sırasında üzerinde çok fazla durulmadığı görülen ve bir o kadar önemli olduğunu düşünülen konu geleceğe yönelik ‘hayaller’ konusudur. Ergenlik döneminin bütün soyut zekâ gelişimine rağmen (Gander & Gardiner, 2004) gençlerin geleceğe yönelik salt somut planlarla baş başa bırakılması, onların geleceğe yönelik ‘hayaller’ini göz ardı edebilmektedir. Gençlerin gelecek beklentisi; geleceğe yönelik beklentilerin, planların, hedeflerin yanı sıra hayallerin de konuşulması gereken bir konu olmalıdır.

Tablo 3. Türkiye alanyazınında ergenlerin gelecek beklentisi

Araştırmacı	Örneklem	Veri Toplama Araçları	Değişkenler	Temel Sonuçlar
Savcı (2016)	Lise öğrencileri	<ul style="list-style-type: none"> • Çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ölçeği kısa formu, • Ergen gelecek beklentileri ölçeği • Kişisel bilgi formu 	<ul style="list-style-type: none"> • Sosyo-demografik özellikler • Çocukluk çağı örselenme yaşantıları • Gelecek beklentisi 	Araştırma sonucunda çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının gelecek beklentileri ile istatistiksel olarak anlamlı düzeyde negatif ilişkili olduğu saptanmıştır.
Aktaş (2016)	Lise öğrencileri	<ul style="list-style-type: none"> • Kişisel bilgi formu • Psikolojik dayanıklılık ölçeği • Gelecek beklentileri ölçeği 	<ul style="list-style-type: none"> • Sosyo-demografik özellikler • Psikolojik dayanıklılık • Gelecek beklentisi 	Ergenlerin psikolojik dayanıklılık ve gelecek beklentileri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu ortaya konmuştur.
Deviren (2016)	Gençler (15-24)	<ul style="list-style-type: none"> • Anket 	<ul style="list-style-type: none"> • Sosyo-demografik özellikler • Yaşam memnuniyeti • Gelecek beklentisi 	Gençlerin geleceklerini en fazla güvence altına alacağını düşündüğü üç faktör; meslek, eğitim ve sigortalı olmaktır.
Topaktaş (2015)	Ergenler (12-18)	<ul style="list-style-type: none"> • Sosyo-demografik veri formu • Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği • Kısa Semptom Envanteri 	<ul style="list-style-type: none"> • Sosyo demografik veriler • Algılanan sosyal destek • Ruhsal belirtiler • Gelecek beklentisi 	Algılanan sosyal destek ve ergen gelecek beklentileri ölçeklerinden olumsuz sonuç alanların daha fazla sigara ve alkol kullandığı ortaya çıkmıştır.
Şen (2015)	Lise öğrencileri	<ul style="list-style-type: none"> • Ergen gelecek beklentileri ölçeği • Madde bağımlılığından korunma öz-yeterlik ölçeği • İnsani değerler ölçeği 	<ul style="list-style-type: none"> • Değerler • Madde bağımlılığından korunma öz-yeterliği • Gelecek beklentisi 	Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, ergenlerin sahip oldukları değerlerin madde bağımlılığından korunma öz-yeterliği ve gelecek beklentileri üzerinde doğrudan etkileri olduğu ve gelecek beklentisinin, madde bağımlılığından korunma öz-yeterliği üzerinde doğrudan etkisi görülmüştür
Arslan (2014)	Lise öğrencileri	<ul style="list-style-type: none"> • Anket 	<ul style="list-style-type: none"> • Sosyo-demografik veriler • Ailenin sosyo ekonomik yapısı • Gelecek beklentisi 	Öğrencilerin okul, okul türü, okul alan türü ve baba mesleği durum değişkenlerinin öğrenci iş beklentisinde etkili olduğu tespit edilmiştir.
Uluçay, Özpolat, İşgör ve Taşkesen (2014)	Lise öğrencileri	<ul style="list-style-type: none"> • Anket • Ergen gelecek beklentileri ölçeği 	<ul style="list-style-type: none"> • Sosyo-demografik veriler • Gelecek beklentisi 	Okul türüne göre ergenlerin gelecek beklentileri arasında anlamlı fark bulunmuştur. Ergenlerin sıra ortalamaları dikkate alındığında, en yüksek gelecek beklentisine sahip okul türünün Spor Lisesi, en düşük gelecek beklentisine ise GSSL (Müzik Böl.) olduğu görülmektedir.

Araştırmacı	Örneklem	Veri Toplama Araçları	Değişkenler	Temel Sonuçlar
Şimşek (2012)	Lise öğrencileri	<ul style="list-style-type: none"> Anket Gelecek beklentisi ölçeği 	<ul style="list-style-type: none"> Sosyo-demografik özellikler Gelecek beklentisi 	Güneydoğu Anadolu bölgesindeki lise öğrencilerinin, kişisel ve mesleki gelecek, eğitsel gelecek, ekonomik gelecek ve sosyal gelecek boyutlarındaki beklentilerinin genel olarak ortanın üstü düzeyde olduğunu göstermiştir. Araştırmaya göre, bölgedeki lise öğrencilerinin en çok tercih ettikleri mesleklerin başında öğretmenlik ve tıp doktorluğu gelmektedir.
Tuncer (2011)	Ergenler (13-18)	<ul style="list-style-type: none"> Ergen gelecek beklentileri ölçeği 	<ul style="list-style-type: none"> Gelecek beklentisi 	Ölçek Uyarlaması sonucunda ölçeğin 'İş ve Eğitim', 'Evlilik ve Aile', 'Din ve Toplum' ve 'Sağlık ve Yaşam' olacak şekilde dört faktörlü yapısı uygun bulunmuştur. Bu dört faktörlü yapının Cronbach Alfa Katsayısı 0,925 bulunmuştur.
Eryılmaz (2011)	Ergenler (14-17)	<ul style="list-style-type: none"> Ergen öznel iyi oluşu ölçeği Olumlu gelecek beklentisi ölçeği 	<ul style="list-style-type: none"> Olumlu gelecek beklentisi Ergen öznel iyi oluşu 	Çalışmada, olumlu gelecek beklentisine sahip olan ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerinin yükseldiği bulunmuştur. Olumlu gelecek beklentisinin ergen öznel iyi oluşunu %24 oranında açıkladığı sonucuna varılmıştır.
Bayaoğlu ve Purutçuoğlu (2010)	Korunmaya muhtaç ergenler (13-18)	<ul style="list-style-type: none"> Anket Ergenlerin sosyal destek algıları ölçeği Gelecek beklentileri ölçeği 	<ul style="list-style-type: none"> Sosyo demografik veriler Algılanan sosyal destek Gelecek beklentisi 	Araştırma sonucunda, yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin beklentilerinin en çok eğitim, iş ve ekonomik konularla ilişkili olduğunu, en çok yakın arkadaşlarından ve öğretmenlerinden destek aldıkları ve kız ergenlerin algıladıkları sosyal desteğin erkek ergenlerden daha yüksek olduğu saptanmıştır
Buyruk (2009)	Lise öğrencileri	<ul style="list-style-type: none"> Anket 	<ul style="list-style-type: none"> Ailenin sosyo-ekonomik yapısı Gelecek beklentisi 	Öğrencilerin mezuniyet sonrası gelecek beklentileri ailenin mesleği, ailenin eğitimi gibi faktörlerin değişmesi etkili olabileceği görülmüştür.
İkizoğlu ve diğerleri (2007)	Çalışan çocuklar (14-18)	<ul style="list-style-type: none"> Görüşme formu Beck umutsuzluk ölçeği 	<ul style="list-style-type: none"> Çalışmaya ilişkin değişkenler Sosyo-demografik özellikler Umutsuzluk 	Çocukların umutsuzluk puanlarına bakıldığında özellikle kazancı yeterli bulma durumu ile çalışma koşullarından memnun olma durumunun, çocukların umutsuzluk düzeylerine etkisinin olduğu görülmektedir. Bir diğer önemli sonuç ise çalışma koşullarından memnun olan ve olmayan çocuklar arasında da, umutsuzluk düzeyleri açısından anlamlı bir farkın bulunmuş olmasıdır.
Yavuzer ve diğerleri (2005)	Lise ve üniversite öğrencileri	<ul style="list-style-type: none"> Gelecek beklentisi envanteri Anket 	<ul style="list-style-type: none"> Sosyo-demografik özellikler Gelecek beklentisi 	Araştırma sonuçlarına göre, lise ve üniversite öğrencilerinin gelecek beklentileri; mesleki başarı, evlilik, ekonomik kazanç ve toplumsal saygınlık alanlarında yoğunlaşmaktadır.

2.5. ERGENLİK DÖNEMİ VE SOSYAL HİZMET

Adler'in (2002, s. 75) "hayatta birçok kötü olayla karşılaşmış güçsüz çocukların hayal gücü üstün düzeydedir; böylesi çocuklar, düş kurup dururlar hep" sözünün bu araştırma açısından bir anlamı bulunmaktadır. O da kurulan hayallerin gerçeğe dönüştürülmesinde düş kurup 'duran' ergenlerin harekete geçmesi için çevresel sistemlerin çarklarının işler hale getirilmesinin gerekliliğidir ve sosyal hizmet bu açıdan önemli katkılar sunabilir.

Bu başlık altında ilk olarak ergenlerle yapılacak çalışmalar açısından sosyal hizmetin yeri ve ekolojik yaklaşımın ergenlik dönemine yönelik çalışmalardaki etkisi özel olarak vurgulanacaktır. Ardından ergenlerin ekosisteminin önemli bir parçası olan okul sisteminde sosyal hizmetin yeri ele alınmaktadır. Okul sosyal hizmeti özellikle ergenlerle bağlantı kurmak ve planlı değişim sürecinin başlaması açısından önemli bir fırsat sunmaktadır.

2.5.1. Ergenlerle Sosyal Hizmet

Ergenlerin gelecek beklentileri kapsamında yaşanan sorunlar ve bu kapsamda yapılabilecek uygulamalar ve sunulabilecek hizmetler noktasında sosyal hizmet mesleğinin konuya ilişkin önemli bir altyapısı bulunmaktadır. Bu başlık altında sosyal hizmet bilgi, beceri ve değer temeli ergenlik dönemi özelinde ele alınmak istenmiştir.

Sosyal hizmet bireylerin iyilik halini geliştirmek, sorunlarını çözmek, bireyleri güçlendirmek ve özgürleştirmek için çalışan; toplumsal değişimi, gelişimi ve bütünleşmeyi destekleyen, bireylerle toplumsal yapıları ilişkilendiren ve bireylerin çevreleriyle etkileşim noktalarına müdahale eden uygulama temelli bir meslek ve akademik bir disiplin olarak ele alınmaktadır. Bu çalışmaları yaparken sosyal hizmetin temelinde yer alan ilkeleri sosyal adalet, insan hakları, kolektif sorumluluk ve farklılıklara saygı olarak belirtilmektedir (IFSW, 2001. akt. Duyan, 2010; IFSW, 2014).

Bu tanımın katkısıyla sosyal hizmetin ergenlik dönemine yönelik çalışmalarını temel olarak, ergenlerin sorunlarının çözümüne katkı sunmak, onları bugünü ve geleceği için güçlendirmek ve özgürleştirmek, bunu yaparken ergenleri toplumsal kaynaklarla

ilişkilendirmek ve toplumu da ergenlerin bu gelişim dönemine katkı sunmaya davet etmek şeklinde ele alınabilir.

Sosyal hizmet, ergenlerin sorunlarını ve ihtiyaçlarını çok düzeyli anlamayı sağlayacak bir bilgi temeline, güçlendirme ve özgürleştirmeye yönelik bir anlayışla sorunların planlı bir şekilde çözülmesini sağlayacak bir beceri temeline ve bütün bunların insan hakları ve sosyal adalet gibi ilkelerle yapıldığı bir değer temeline sahiptir.

Steinberg (2013) ergen gelişiminin, ergenlerin büyüdüğü ortamdan bağımsız olarak anlaşılamayacağını belirtmektedir. Sosyal hizmet, bireye yönelik çalışmalarını yürütürken bireyi çevresi içerisinde değerlendirip, sorunlara ve ihtiyaçlara yönelik bütüncül bir bakış açısı geliştirir. Ergenlik döneminde çevre her zamandakinden daha önemli bir hal almaktadır. Ergen artık evinin sınırlarının dışındadır ve çevresinde arkadaşlar, öğretmenler, boş zamanlarını geçirdiği mekânlar bulunmaktadır. Ergenlik dönemi, ergenin daha geniş bir sosyal çevreyle etkileşime geçmeye başladığı bir dönemdir ve bu etkileşim ergenlerin bugünleri ve gelecekleri üzerinde etkisinin olduğu bir çevredir.

Sosyal hizmeti ergenlerle birlikte çalışmak için sahaya iten sebeplerden biri ergenin çevresinin ergene bir sosyal destek sağlamaktan çok onu güçsüzleştiren süreçleri beraberinde getirdiği durumlardır. Sheafor ve Horejsi (2015) hem bireyin hem de çevresinin sürekli bir değişim halinde oluşuna ve buna uyum sağlamanın devamlı olması zorunluluğuna vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla bu sürekli ve karmaşık etkileşim ağının hali hazırda yoğun ve hızlı bir gelişim döneminin içerisinde bulunan ergenler için çeşitli zorlukları beraberinde getirdiği durumlar muhtemeldir. Sosyal hizmet için bu süreçte atılacak ilk adım ergenin, ergenlik döneminin, bu dönemdeki sorunlarının ve geleceğe yönelik kurgusunun anlaşılması ihtiyacına cevap vermektir. Webb (2017) yardım sürecinin, yapılacak çalışmalarda sorunun ortaya çıkmasına neden olan, soruna katkıda bulunan ve bunu devam ettiren tüm faktörleri olabildiğince anlayabilmekle ilgili olduğunu belirtmektedir.

Tam da bundan dolayı sosyal hizmetin, hizmet alana yönelik müdahalelerine başladığı yer, bireyin 'bulunduğu yerdir'. Bireyin bulunduğu yer yaşadığı sorun içerisinde konumlandığı yerdir. Bu bakış açısı sosyal hizmet müdahaleleri için önemli bir yol göstermektedir.

Ergenlik döneminin on sekiz yaşına kadar süren bölümü aynı zamanda bireyin çocuk olarak kabul edildiği yaşlardır ve bu açıdan bu döneme ilişkin sunulan hizmetler çocuk hakları perspektifinden bağımsız değildir.

Özellikle bu noktada Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin dayandığı dört temel ilke olan ayrımcılığın önlenmesi, yaşama ve gelişme hakkı, çocuğun yüksek yararının korunması, çocuğun katılım hakkı yapılacak çalışmalar için yol gösterici olacaktır (Akyüz, 2001).

Sosyal hizmet ergenlere yönelik çalışmalarını sadece ergen üzerinden değil sorunun çözümünde etkili olan farklı sistemleri de ele alarak gerçekleştirmektedir. Ergenin yaşadığı bir sorunla ilgili olarak kendisi, ailesi, arkadaşları, yakın çevresi, öğretmenler, okul, yaşanılan çevre ve toplum, sosyal hizmet uygulamalarında ele alınan sistemlerdir. Örneğin ekonomik nedenler ya da akran zorbalığı nedeniyle okul devamsızlığı sorunu olan bir ergenin sorununun çözümü sadece kendisiyle yapılacak çalışmalardan daha fazlasını gerektirmektedir.

Sosyal hizmet ergenlere yönelik çalışmalarını planlı değişim süreci kapsamında gerçekleştirmektedir. Kirst-Ashman ve Hull (1999) sosyal hizmet uzmanlarının hizmet alanlarla birlikte gerçekleştirdikleri mesleki uygulamalarını yedi basamaklı bir planlı değişim süreci çerçevesinde şekillendirdiğini belirtmektedir. Bunlar tanışma/bağlantı kurma, ön değerlendirme, planlama, uygulama, son değerlendirme, sonlandırma ve izleme aşamalarıdır (akt. Duyan, 2010). Planlı değişim süreci sosyal hizmet uzmanları için işlevsel bir döngü sunmaktadır. Sorunun çözümü ya da ihtiyacın karşılanması için birey, grup, örgüt, topluluk ya da topluma yönelik çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Örneğin bireyle yapılacak bir planlı değişim sürecinde ergenlik döneminde madde kullanımına yönelik bir sorun ele alınacak olursa sosyal hizmet uzmanı sorunu yaşayan ergenle bağlantı kurmasının ardından sorunun çok düzeyli bir ön değerlendirmesini yapar. Müracaatçının da sürecine katıldığı bir planlamanın ardından sorunun çözümüne yönelik müdahalesini gerçekleştirir. Bu müdahalede madde kullanımının sona ermesine yönelik bireyle yapılacak çalışmaların yanı sıra bu süreçte ailenin bu sorunun çözümüne yönelik çocuklarına sunacakları katkı da ele alınır. Diğer taraftan öğretmenlerle ve okul idaresiyle çocuğun eğitim sürecine yönelik kayıplarının giderilmesine yönelik planlamalar yapılabilir, sorunun arkadaşlarla olan boyutu ele alınarak konuyla ilgili farkındalık ve eğitim çalışmaları gerçekleştirilebilir. Daha makro düzeyde ise

kamuoyunun dikkatini kamu spotları, televizyon programları, dizilerin kullanımı vb. yöntemlerle, bu sorunun ergenler için önemine çekmek faydalı olacaktır. Müdahale aşamasının ardından yapılanların değerlendirildiği bir son değerlendirme ve müdahalenin verimliliğinin korunmaya çalışıldığı bir izleme aşaması planlı değişim süreci içerisinde yer almaktadır.

Görüldüğü gibi sosyal hizmet müdahalesi, mikro düzeyden makro düzeye kadar ergenin çevreleyen ekosistemik ağın tamamı üzerinden bir değerlendirme yapmaya çalışmaktadır. Örneğin sokakta çalışan çocukların yaşadığı soruna yönelik müdahaleler, bu krizin tam orasında yer alan çocuklar ve aileleri için doğrudan sunulacak hizmetlerin yanı sıra, yoksulluk temelli bu yapısal sorunun ortadan kalkmasına yönelik makro düzeyde yapılacak doğrudan olmayan müdahaleler gerekmektedir. Webb (2017) de benzer şekilde çocuklar ve onların çevreleri arasındaki karmaşık etkileşimin; çocuğun biyolojik durumunu, mizacını ve gelişimsel durumunu; çocuğu çevreleyen aile ve kültür bağlamını ve çocuğun fiziksel ve sosyal çevresini eş zamanlı olarak düşünmeyi gerektirdiğini belirtmektedir.

Bu etkileşimlere yönelik anlayıştan yola çıkarak çoklu düzeyde ergenlerle yapılacak çalışmalar doğrudan ergenin kendisi ile çalışma, ergenlerle grup çalışması, ailelerle çalışma, okul temelli çalışmalar ve toplumla çalışma gibi mikro, mezzo, egzo ve makro düzey çalışmalardır. Ergenlik döneminde yaşanan, düşük akademik başarı, ihmal ve istismar, yoksulluk, sokakta çalışma, akran zorbalığı, madde kullanım gibi sorunların çözümü üzerine yapılacak çalışmalar, sadece ergenin kendisi üzerinden ele alındığı taktirde şüphesiz ki etkisini kısa sürede yitirecek çözümler ortaya konulmuş olacaktır.

Türkiye’de ergenlik dönemindeki bireyler için, bakanlıklar aracılığıyla çeşitli hizmetler verilmektedir ve bu hizmetlerin sunumunda sosyal hizmet uzmanları oldukça aktif bir rol almakta ve çocuğun yüksek yararına yönelik müdahalelerini gerçekleştirmektedir. Örneğin yalnızca ergenlik dönemi için özelleşmiş hizmetler olmamakla birlikte Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nca İl Müdürlükleri ve Sosyal Hizmet Merkezleri aracılığıyla ergenler ve aileleri için sosyal ve ekonomik destek hizmeti, danışmanlık tedbiri ve aile danışmanlığı hizmetleri verilmektedir. Yine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından çocuk ve ergenler için yetiştirme yurtları, çocuk destek merkezleri ve koruyucu aileler üzerinden koruma temelli hizmetler verilmektedir. Sağlık Bakanlığı

bünyesinde Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezleri aracılığıyla madde bağımlılığına yönelik hizmet verilmektedir. Yine ihmal ve istismarın değerlendirildiği ve buna yönelik müdahalelerin gerçekleştirildiği Çocuk Koruma Merkezleri ve cinsel istismara yönelik ilk değerlendirmenin ve ilk müdahalenin yapıldığı Çocuk İzlem Merkezleri çocuk ve ergenlere yönelik hizmet vermektedir. Adalet Bakanlığı bünyesinde Çocuk Mahkemeleri, Aile Mahkemeleri ve Çocuk Eğitimevleri aracılığıyla çocuk ve ergenlerle doğrudan ve dolaylı olarak çalışmalar yürütülmektedir.

2.5.2. Okul Sosyal Hizmeti

Birey, gelişiminin her evresinde farklı sorunlarla karşılaşır ve farklı ihtiyaçlara sahiptir. Ergenlik dönemine ait sorunların çözümü ve ihtiyaçların karşılanmasında, ergenlerin vakitlerinin en büyük kısmını geçirdiği -ya da geçirmelerinin beklendiği- eğitim kurumlarına büyük sorumluluklar düşmektedir, düşmelidir. Bu noktada okullarda yapılanması beklenen okul sosyal hizmeti, ekosistemik bütüncül bakış açısının sisteme olumlu bir katkı sunacağı düşünülen sosyal hizmet alanlarından biridir.

Ergenlerin tanıtıcı özellikleri, sorunları, algılanan sosyal destek ve gelecek beklentileri kapsamında yapılmış olan bu araştırmada okul sosyal hizmeti özellikle vurgulanması gereken sosyal hizmet alanlarından biridir. Okul sosyal hizmeti çocuk ve ergen refahı açısından önemli bir sosyal hizmet uygulama alanıdır. Dünya üzerinde pek çok ülkede okul sosyal hizmet uygulamaları aracılığıyla, çocuk refahı açısından önemli uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Başta Amerika Birleşik Devletleri ve pek çok Avrupa ülkesinde okul sosyal hizmet uygulamaları gerçekleştirilmekte olup bu alanda sosyal hizmet uzmanları istihdam edilmektedir.

Duman (2008, s. 35) okul sosyal hizmetini “öğrencilerin içinde buldukları gelişim dönemi, içinde buldukları aile koşulları, o dönem içinde yaşadıkları çeşitli sorunların çözümü, ihtiyaç duyulan hizmetlerden yararlanmaları ve böylece eğitim etkinliklerini başarılı bir şekilde sürdürebilecekleri bir duruma gelmelerini sağlama gibi birçok hizmeti yürütmek üzere okullarda yer alan, sosyal hizmetin mesleki etkinlik alanlarından birisi” olarak tanımlamıştır. Duyan ve diğerleri (2008, s. 31) okullarda sosyal hizmet uygulamalarıyla erişilmek istenen amacı ‘her koşulda çocuğun yüksek yararını korumak’ olarak belirtmişlerdir.

Bu araştırma ile bir katkı sunmak açısından, bu çalışmada edinilen bilgi ve deneyim özelinde okul sosyal hizmetini, eğitim hakkının sunacağı fırsatların en iyi şekilde değerlendirilmesi, bu yolla geleceğe yönelik atılacak adımların desteklenmesi için çocuk ve gençleri çevresi içerisinde ele alarak, sorunlarının çözümü, güçlenmeleri ve özgürleşmelerine yönelik çoklu düzeyde okul temelli uygulamalar gerçekleştiren sosyal hizmet alanı olarak tanımlamak mümkündür.

Okullar bir bireyle gerçekleştirilebilecek planlı değişimler için yetişkin olmadan önce kendisine ulaşılabilir son kurumlardır. Okullar ergenlere doğrudan ulaşma imkânı sunmasının yanında ergenler ile yapılacak çoklu düzey müdahaleler için de bulunmaz bir imkân sunmaktadır. Bu açıdan okul sosyal hizmeti özellikle ergenlerle bağlantı kurmak ve planlı değişim sürecinin başlaması açısından önemli bir fırsat sunacaktır. Diğer taraftan okullar aracılığıyla ergenin ekosistemindeki ailesine, arkadaşlarına, yaşanılan çevreye ulaşmanın ve bu sistemlerden kaynaklı sorunların çözümüne katkı sunulabilecektir.

Bireyi çevresi içerisinde ele alan ve planlı müdahalelerini ekolojik yaklaşımın bütüncül bakış açısıyla gerçekleştiren sosyal hizmet mesleği, doğası gereği mesleki çalışmalarını sadece okul sınırları içerisinde değil; sorununa çözüm aranan ergenin etkileşimde olduğu bütün sistemlerle yürütmektedir. Özkan ve Kılıç (2014) da okullarda psikososyal ekibin bir parçası olan sosyal hizmet uzmanların, ergenleri, yaşanan sorunların tek kaynağı olarak görmeden; ergenlerin ebeveynlerini, arkadaşlarını, okulu ve ilgili diğer sistemleri sorunun çözümüne dahil eden ekolojik yaklaşımın ‘çevresi içerisinde birey’ bağlamını kullanarak yapacakları müdahalelerin önemine işaret etmektedirler. Bu yolla ergenlerin iyilik hallerinin ve eğitim süreçlerinin verimliliğinin artırılmasında, olumlu bir okul iklimi oluşturulmasında ve gelecek beklentilerine yönelik olumlu adımlar atılmasında okul sosyal hizmetinin önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

Sosyal hizmet ergenlerin sorunlarının çözümü için o yaşam ortamındaki bütün kaynakları değerlendirmekte ve ergenlerin ihtiyaçlarına yönlendirmektedir. Sosyal hizmet o bölgede bulunan ve ergenlerin geleceğe yönelik beklentilerine katkı sunabilecek sağlık merkezi, sosyal hizmet merkezi, gençlik merkezleri, çocuk kulübü, halk eğitim merkezi, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı, sivil toplum örgütleri, özel eğitim merkezi, aile ve

çocuk mahkemeleri gibi kurum ve kuruluşlarla bir koordinasyon içerisinde çalışmalarını yürütür.

Özbesler ve Duyan (2009) okul sosyal hizmeti, öğrencilerin içinde buldukları gelişim dönemi, aile ve yaşam koşulları nedeniyle yaşadıkları sorunların çözümü, gereksinim duyulan hizmetlerden yararlanmaları ve böylece eğitim etkinliklerini başarı ile sürdürmelerini sağlama gibi psikososyal hizmetler sunduğunu ve bu hizmetleri eğitim ekibi ile ekip çalışması anlayışında yürütmekte olduğunu vurgulamışlardır. Sosyal hizmet uzmanı bu çalışmalarını okul yönetimi, okul psikolojik danışmanı, psikolog, okul hekimi, okul hemşiresi, branş öğretmenleri, öğrencilerin sınıf öğretmenleri ile ekip çalışması çerçevesinde işbirliği içerisinde yürütür.

Gerçekten de günümüzde ergenlik dönemine ilişkin karmaşık sorunlar göz önüne alındığında ve bu sorunların çözümünde pek çok farklı mesleğin bilgi ve deneyimi düşünüldüğünde, okullarda oluşturulacak disiplinlerarası ekip, eğitim etkinliğinden en yüksek faydanın sağlanmasında önemli bir katkı sunacaktır. Bu katkı da ergenlerin gelecek beklentilerinin önündeki engeller için bir çözüm unsuru olacaktır.

Okul sosyal hizmet uzmanları çoklu düzeyde sorunların (okul terki, okul devamsızlığı, düşük akademik başarı, madde bağımlılığı, ihmal ve istismar, yoksulluk, sokakta çalışma) etkisi altında olan çocuklarla birlikte sorun çözümüne yönelik müdahaleleri öncelikli olarak ele almaktadır. Bunun yanı sıra sosyal hizmet uzmanları bir bütün olarak eğitim ortamında olumlu iklim yaratmayı amaçlayan koruyucu, önleyici ve geliştirici çalışmalar da yaparlar (Karataş, Gencer, Çalış & Ege, 2014).

Costin (1978) okullarda sosyal hizmet uzmanlarının sahip olduğu yedi işlevi ‘birey, aile ve gruplara yönelik doğrudan rehberlik, savunuculuk, danışmanlık, toplumla bağlantı kurma, disiplinlerarası ekip koordinasyonu, ihtiyaç analizi ve program ve politika geliştirmedir’ olarak belirtmektedir (akt. Clark, 2007, s. 107-108).

Okul sosyal hizmeti uygulamaları kapsamında okul sosyal hizmet uzmanının rollerini Dupper (2013, s. 9) risk altında bulunan öğrencilerin ve ailelerin desteklenmesi, ailelerin endişelerini okul çalışanları ile paylaşmaları için güçlendirilmesi, ev ve okul arasında iletişim ağlarının açık tutulması, çocukların eğitim ihtiyaçlarının anlaşılması, öğrencilerin yaşam koşulları ve yaşadıkları mahallelerin koşullarının tespiti, diğer kurum ve kuruluşlara yönlendirmeler yapılması ve ihtiyaçları ya da sorunları gereği farklı kurum

ve kuruluşlara yönlendirilmiş öğrencilerin izlenmesi, risk altında bulunan öğrencilere ve ailelerine daha iyi hizmetler sunmak için toplumsal kaynakların bulunması ve geliştirilmesine yönelik toplumla işbirliği yapılması olarak belirtmiştir.

Duyan ve diğerleri (2008) sosyal hizmet uzmanlarının okul, aile ve çocuğun çevresi arasında bir köprü işlevi gördüğünü belirterek okullarda görev yapan sosyal hizmet uzmanlarının rollerinden bazılarını şu şekilde sıralamışlardır: Risk altında olan öğrenci ve ailesi için savunuculuk rolü üstlenmek, aileleri güçlendirmek, okul ve ev arasındaki iletişimi sürdürmek, ailelerin çocuklarının eğitim ihtiyaçlarını anlamasına yardımcı olmak, öğrencinin yaşam koşulları hakkında öğretmene bilgi vermek, risk altındaki çocuklar ve ailelerinin hizmet alacağı kurumlara ihtiyacı olanları yönlendirmek.

Bu rollerden de yola çıkarak okullarda sosyal hizmet mesleğinin, çocuğun yüksek yararı için; öğrenci, ailesi, okul ve toplum arasında koordinasyonun sağlanmasında önemli bir işlevi bulunduğu söylenebilir. Bu rol okulların da işlevselliğini artıracak bir roldür. Bu yolla okullar toplumsal sorunlar açısından çözümler üreten eğitim kurumları haline gelebilir (Duman, 2000). Çocuklara ve ergenlere yönelik yaşanan sorunların, çevrelerindeki sitemlerin onlarda yarattığı baskının ve bu ekosistemik sorun sarmalının çözümlünün okullar aracılığıyla gerçekleştirilebilmesi ve gerekli müdahalelerin yapılabilmesi hem çocukların ve ergenlerin okul başarısını hem de toplum refahını olumlu anlamda etkileyecek bir faktördür (Gökçearsan Çifci, Aktan & Aksu, 2017).

Ergenlerin sorunları bu araştırmada da görüldüğu gibi çok boyutlu ve kompleks bir görünüme sahiptir. Bu sorunlar fiziksel, sosyal ve kültürel boyutlarıyla zorlayıcı koşullara sahip yaşam ortamlarında yaşayan ergenler açısından daha da olumsuz yaşam deneyimlerine yol açabilmektedir. Bu açıdan, ergenlerin sorunlarının tespit edilmesinde ve çözümüne yönelik müdahalelerde okul sosyal hizmeti oldukça işlevsel bir hizmet sunacaktır.

Yoksulluk ve yoksulluk bağlantılı sorunlar, ergenlik dönemi açısından zorlayıcı olabilmektedir. Düşük sosyo-ekonomik düzey yerleşim yerlerinde ergenlik dönemi sorunları daha da hissedilir hale gelebilmektedir. Özellikle güvenlik sorunu, madde bağımlılığı gibi sorunların üzerinde dikkatle durulması gerekmektedir. Bunun yanı sıra ailede var olan yoksulluk ve ebeveynlerle yaşanan sorunlar, akran şiddeti, flörte yönelik sorunlar, öğretmenlerle yaşanan iletişim sorunları, okulun ihtiyaçları karşılamaması ve

diğer pek çok sorun açısından okul sosyal hizmeti, çözüme katkı sunacak bir hizmettir. Ergenlerin geleceğe yönelik atacağı adımların güçlenmesinde bu sorunların çözümü için yalnız olmadıklarını anlamaları önemlidir. Bu sorunların çözülmesi aynı zamanda bir çocuk olarak onların hakkıdır.

Ergenlerin aile, arkadaş, okul ve çevre bağlantılı yaşadığı sorunlar göz önüne alındığında okul sosyal hizmet uygulamaları bu sorunların çözülmesi ve bu sayede ergenlerin geleceğe yönelik beklentilerinin artırılması açısından önem taşımaktadır.

Bu kapsamda Türkiye'deki yapılanması istenen düzeyde olmayan ancak pek çok ülkede çocuklar ve ergenler için nitelikli müdahaleler gerçekleştiren okul sosyal hizmetinin sunacağı katkıların göz önünde bulundurulması ve bu hizmete yönelik ihtiyacın karşılanması büyük önem taşımaktadır. Bu araştırmada ele alınan konular bu ihtiyacı bir kere daha ortaya koymuştur. Kendilerine emanet edilen geleceğe yönelik iyi bir hazırlık yapabilmeleri için gençlere sunulacak bu ve benzeri hizmetlere ihtiyaç bulunmaktadır.

3. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, veri toplama süreci, verilerin analizi ve süre ve olanaklar başlıkları yer almaktadır. Bununla birlikte, hem nicel hem de nitel yöntemin bir arada kullanıldığı bu karma yöntem araştırmasında bu farklı boyutlar ayrı ayrı ele alınmıştır.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Alanyazın incelendiğinde ergenlerin gelecek beklentilerini çeşitli değişkenler açısından ele alan nicel araştırmalar bulunmakla birlikte nitel araştırma deseniyle ele alan sınırlı sayıda araştırma vardır. Araştırmanın gerçekleştirildiği Ankara'nın Altındağ ilçesinde ise ergenlerin gelecek beklentilerini ele alan karma yöntem bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu kapsamda hem konuyla ilgili nicel ve nitel veriler elde etmek için hem de araştırmanın amaçları doğrultusunda, bu araştırmanın karma yöntemle şekillendirilmesi planlanmıştır.

Sosyal hizmet bilgisinin üretiminde bulguların genellenmesine yönelik kaygının yanı sıra o bulgunun nasıl ve nedenine yönelik merak da oldukça önemsenmektedir. Sosyal Hizmet Anabilim Dalı bünyesinde nicel ve nitel desenle yapılmış çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bununla birlikte özellikle son yıllarda bu iki boyutu bir arada kullanan araştırmaların (Yıldırım, 2017; Tekinal, 2016; Özateş Gelmez, 2015) sayısı da giderek artmaktadır.

Ergenlerin yaşadığı sorunlar ve algılanan sosyal destek bağlamında geleceğe yönelik beklentilerinin görünür kılınmasında, hem nicel hem de nitel araştırma yöntemlerinin araştırmanın problemini anlamaya ve amaçlarına gerçekleştirmek açısından sağlayacağı avantaj önemsenmiştir. Sadece nicel verileri toplamak ergenlerin gelecek beklentilerini ortaya koyacak ancak ayırt edici sonuçların derinlemesine öğrenilmesi açısından yetersiz kalacaktı. Benzer şekilde ergenlerin gelecek beklentilerinin salt nitel bir araştırmayla ele alınması ergenlerin gelecek beklentileri konusunda genellenebilir bir sonuç ortaya koymaktan uzak kalacaktı.

Karma yöntem araştırması, nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin kendine özgü dezavantajlarını gidererek araştırma sürecinde elde edilecek verilerin daha kapsamlı ve

derinlikli olmasını sağlamak amacıyla bu iki yaklaşımları bir arada kullanan çalışmalardan oluşmaktadır.

Karma yöntemler nicel ve nitel araştırma felsefesini salt birleştirmekten ziyade özgün felsefi varsayımlara sahip bir araştırma deseni ve bir araştırma yöntemi olarak ele alınmalıdır. Creswell ve Plano Clark (2014, s. 6) karma yöntem yoluyla veri toplama ve analiz işlemlerinin yönetilmesine rehberlik eden temel bileşenleri şu şekilde belirtmişlerdir:

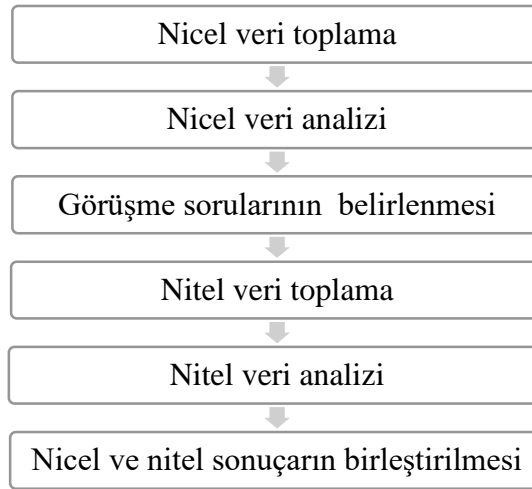
- Karma yöntemde araştırmacı araştırma sorularına dayalı olarak hem nitel hem de nicel verileri ikna edici ve titiz bir biçimde toplar ve analiz eder.
- Araştırmacı aynı anda iki veri türünü, bu veri türlerinden birini diğerinin içine yerleştirerek veya sırasıyla birini diğerinin üzerine inşa ederek birleştirmek yoluyla harmanlar.
- Araştırmanın vurgusuna göre veri türlerinden birine veya her ikisine öncelik verir.
- Bu prosedürleri tek bir çalışma içerisinde veya bir çalışma programının birden fazla aşamasında kullanır.
- Bu prosedürleri felsefi dünya görüşleri ve kuramsal bakış açıları kapsamında çerçeve içine alır.
- Bu işlemleri çalışma yürütme planını yönlendiren özel araştırma deseni ile birleştirir.

Yukarıdaki maddelerde de görüldüğü gibi nicel ve nitel yöntemler birbiri içine yerleştirilerek ya da sırasıyla kullanılabilir. Bu araştırmada öncelikle nicel verilerin ele alınması ve bunların analizinin ardından nitel verilerin toplanması planlanmıştır. Bu kapsamda bu araştırma, Creswell ve Plano Clark (2015)'in karma yöntemler üzerine yaptıkları dört sınıflandırmadan biri olan '*açımlayıcı sıralı*' desene dayalı olarak şekillendirilmiştir.

Bu desende ilk aşamada araştırmanın nicel boyutu ele alınmakta ve ikinci aşamada ise nicel verilerin analizinin ardından özel sonuçların aranmaya başladığı bir karma yöntem uygulanmaktadır. İkinci aşamada ele alınan nitel boyut, nicel sonuçları daha derin açıklama amacıyla uygulanır (Morgan, 1998. akt. Creswell & Plano Clark, 2015, s. 89).

Açımlayıcı sıralı desen, nitel araştırma boyutunu nicel verilerin içindeki ilişkileri ve yönelimleri açıklamak için kullanılmaktadır. Bu bağlamda bu araştırmada ilk olarak

araştırmanın bağımsız değişkenleri açısından, bağımlı değişkeni ortaya konulmuş olup ortaya çıkan temel sonuçların daha derinlemesine anlaşılmasını sağlamak amacıyla da bu sefer nitel verilerin toplanması için sahaya ikinci defa çıkmıştır. Araştırma modelinin nicel ve nitel boyutları detaylıca sonraki başlıkta ele alınmıştır. Ancak öncesinde bu çalışmada izlenen karma yöntemin süreç akışını aşağıdaki şekil aracılığıyla belirtmek önemli olacaktır (Ivankova & Stick, 2007, s. 98 akt. Creswell & Plano Clark, 2015, s. 132).

Şekil 2. Karma yöntem süreç akış şeması

3.1.1. Araştırma Modelinin Nicel Boyutu

Araştırmanın nicel boyutu genel tarama modeli üzerinden yapılandırılmıştır. Geçmişte ya da o an var olan bir durumu olduğu şekliyle tanımlanmasının planlandığı ve araştırma değişkenlerini etkileme ve değiştirme çabasının olmadığı araştırmalar tarama modeli ile şekillenmektedir. Amaç bilinmek isteneni olduğu şekilde gözlemleyip belirleyebilmektir (Karasar, 2010). Araştırmanın nicel boyutunda yapılmış olan bu tarama, ilişkisel tarama modeline dayalı olarak gerçekleştirilmiştir.

Bu şekilde araştırmaya konu olan bağımsız değişkenlerin açısından bağımlı değişkendeki farklılaşma, değişkenler arasındaki ilişkinin varlığı ve derecesi belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu araştırmada ergenlerin tanıtıcı özellikleri, sorunları ve algılanan sosyal destek bağlamında gelecek beklentileri ele alınmış olup araştırmanın bağımsız değişkenleri ve bağımlı değişkeni aşağıdaki şekilde gösterilmektedir.

şekil 3. Araştırmanın değişkenleri

Araştırmanın bağımlı değişkeni ergenlerin gelecek beklentileridir. Bağımsız değişkenleri ise ergenlerin tanıtıcı özellikleri, ergenlerin sorunları ve algılanan sosyal destek olarak belirlenmiştir.

3.1.2. Araştırma Modelinin Nitel Boyutu

Araştırmanın nitel boyutunda ergenlerin gelecek beklentilerine yönelik algılarına ve ergenin gelecek beklentilerine yönelik derinlemesine bir anlayış elde etmek amaçlanmıştır. Yıldırım ve şimşek (2008, s. 221) nitel araştırmaların; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda, gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmalar olarak tanımlamaktadır. Creswell (2013) de nitel araştırmanın bir grubun veya evrenin, kolaylıkla ölçülemeyen değişkenleri belirleme veya susturulmuş sesleri duyurma ihtiyacına cevap verdiğini belirtmektedir.

Nitel yöntem bireylere ‘nasıl’ sorusunu sorarak bireyi daha derinlemesine anlamaya çalışmaktadır. Ergenlerin gelecek beklentilerinin çalışıldığı bu araştırmada nitel yöntem,

nicel veri toplama sürecinde ele etmenin zor olduğu soruları sorma fırsatı vermiştir. Bu sorular ergenin konuya ilişkin yaşam deneyimlerinin nasıl olduğu, bu kapsamda nasıl hissettikleri, nasıl düşündükleri, nasıl tepkiler geliştirdikleri gibi sorular ve dahasıdır. Bu kapsamda araştırmanın nitel boyutunda ergenlerin gelecek beklentisinin ‘nasıllığı’ üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın bu nitel boyutunda fenomenolojik yaklaşımdan yararlanılmıştır. Fenomenolojik yaklaşım, nitel araştırma deseninin temel özelliklerinden biridir ve bu yaklaşımda belirli bir grup insanın belirli bir konuya yönelik deneyimleri ele alınmaktadır. Creswell (2013, s. 77-81)'e göre fenomenolojik çalışma, birkaç kişinin bir fenomen veya kavramla ilgili yaşanmış deneyimlerinin ortak anlamını tanımlamaktadır ve neyin nasıl deneyimlendiğini bütünlükten, bireylerin deneyimlerinin özünün tartışıldığı betimleyici bir çalışmadır. Veriler ise fenomen ile ilgili deneyimi olan bireylerden onlarla derinlemesine ve çoklu görüşmeler yoluyla toplanmaktadır. Patton (1990, s. 70)'un da belirttiği gibi, fenomenolojik yaklaşım insanların “şeyleri” nasıl tanımladıklarına ve algılamaları yoluyla onlarla ilgili nasıl bir deneyime sahip olduklarına ilişkin bir çalışmayı ifade etmektedir.

Nitel görüşmelerin ergenlerin gelecek beklentilerini daha detaylı anlamak noktasında önemli bir katkı sunduğu düşünülmektedir. Nitel desenin nicel desen gibi bir genelleme kaygısı yoktur. Nitel görüşmeler aracılığıyla nicel boyutta ulaşılan sonuçlara yönelik ergenlerin algısı üzerinden keşfedici bir ortam söz konusu olmuştur. Bu yolla ergenlerin bağımsız değişkenleri açısından gelecek beklentilerine yönelik ortaya çıkan nicel sonuçların daha derinlemesine anlaşılması ve nicel verilerin nitel analizlerle desteklenmesi sağlanmıştır.

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın örnekleme aşağıda araştırma modelinden yola çıkarak nicel ve nitel boyutlar olmak üzere iki aşamada ele alınmıştır. Buna göre araştırmanın nicel boyutunda yer alan ergenler ‘tabakalı örnekleme’ ile nitel boyutunda yer alanlar ergenler ise ‘amaçlı örnekleme’ ile belirlenmiştir.

3.2.1. Araştırmanın Nicel Boyutunun Örneklemi

Araştırmanın veri toplama sürecinin 2016-2017 eğitim-öğretim yılı içerisinde başlatılarak tamamlanması planlanmış ve alınan izinlerin ardından Altındağ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı farklı türdeki liselerde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın evreni olarak belirlenen ilçedeki liselere devam eden öğrenciler araştırma için oldukça geniş bir kapsamı oluşturacağından evreni temsil edecek bir örneklem üzerinden çalışılmıştır. Araştırmanın nicel örnekleminde, tabakalı örnekleme yapılmıştır. Tabakalı örneklem evrendeki alt grupların temsil edilmelerinin garanti altına alındığı ve türlü alt gruplar arasında karşılaştırma yapılmak istendiğinde de uygun bir örneklemedir (Balcı, 2013, s. 100). Tabakalı örnekleme, evrenin araştırmacı açısından önemli görülen belli değişkenlere göre kendi içinde benzeşikliği olan alt evrenlere ayrılmasıdır. Her bir alt evrenden alınacak eleman miktarı o alt evrenin bütün evren içindeki payı oranında belirlenir ve böylece alınacak örneklem evreni tüm alt dilimleri ile temsil etme gücünü koruyacaktır (Karasar, 2010, s. 113).

Bu çalışmada da tabakaların oluşmasında okul türü, öğrencilerin cinsiyeti ve sınıf düzeyleri nicel içerme kriterleri olarak dikkate alınmıştır. Bu verilere ulaşmak için öncelikle Altındağ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nden Hacettepe Üniversitesi kanalıyla izin alınmıştır. Alınan izinlerin ardından ilgili müdürlükten, okul, sınıf ve cinsiyet bazlı bir listeye ulaşılmıştır. Çalışma evrenine yönelik sayıların belirlenmesinin ardından örneklemin belirlenmesi için izlenen aşamalar şu şekilde belirtilebilir:

İlk olarak araştırma evreninin devlet okullarıyla sınırlandırılması planlanmıştır. Bu kapsamda Altındağ ilçesinde lise eğitimine devam eden öğrenci sayısı 21.471'den 19.251'e düşmüş olup okul sayısı 45'ten 30'a düşmüştür.

Örneklem sayısının belirlenmesinde $n = \frac{N \cdot t^2 p q}{d^2 (N-1) + t^2 p q}$ formülü uygulanmış, evren (N) 19.251; 0,5 anlamlılık düzeyinin t tablo değeri 1,96; incelenen olayın gerçekleşme durumu (p) 0,5; gerçekleşmeme durumu (q) yani 0,5; örnekleme hatası (d) ise 0,05 olarak alınmıştır.

İlgili veriler formüle yazıldığında; $n = \frac{19.251 \times 1,96^2 (0,5 \times 0,5)}{0,05^2 (19.251-1) + 1,96^2 (0,5 \times 0,5)}$ formülünden %95 güven aralığında 19.251 kişilik çalışma evreninden seçilebilecek minimum örneklem sayısı "n=377" olarak belirlenmiştir.

Zaman ve maliyet yükü değerlendirilerek okullar önce türlerine göre ayrılmış olup sonrasında evrendeki her okul türünü (tabakayı) yeterli derece temsil etme gücüne sahip olan okul sayısı, bir tabakalı örnekleme yöntemi olan oransal dağıtıma göre belirlenmiştir.

Bu yöntemle göre hesaplamalar $nh = n \times \frac{Nh}{N}$ formülüne göre yapılmıştır. Formülde nh: Her tabakadan seçilmesi gereken birim (okul) sayısı, n: Alt evrendeki toplam birim sayısı, Nh: Her bir tabakadaki toplam birim sayısı ve N: Evrendeki toplam birim sayısıdır.

Buna göre ilgili sayılar formüle yazılarak 15 Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinin 10'u, 6 Anadolu İmam Hatip Lisesinin 4'ü ve 9 Anadolu Lisesinin 6'sı ve örnekleme dâhil edilerek en az 377 katılımcıya ulaşılması gerektiği belirlenmiş ve üzerinde çalışılacak bu 20 okul basit rastgele örnekleme yöntemi ile tesadüfi olarak seçilmiştir.

Bu seçimin ardından 30 okulda 19.251 olan öğrenci sayısı, 20 okulda 15.442'ye inmiştir. Bununla birlikte örnekleme tüm birimlere dağıtıldığında her birimde yeterli sayının sağlanması ve anlamlılığın artırılması açısından bu sayı 377'den 397'ye yükseltilmiştir.

Okul türüne göre evren ve örnekleme sayıları Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Okul türüne göre evren ve örnekleme sayıları

Okul Türü	Çalışma Evrenindeki Öğrenci Sayısı	Yüzdeler Dilim	Örnekleme Öğrenci Sayısı
Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri	9535	62,0	248
Anadolu İmam Hatip Liseleri	1650	11,0	42
Anadolu Liseleri	4257	27,0	107
Toplam	15442	100,0	397

Bu işlemin ardından her bir tabakanın genel yüzdesi o tabakaya ait birimlere oransal tabakalandırma yöntemi ile dağıtılmıştır. Okula göre örnekleme sayısı Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5. Okullara göre örneklem sayısı

Okul Adı	Okul Türü	Toplam Sayı	Yüzdellik Dilim	Örneklem Sayısı
Aktaş Atatürk Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	MTAL	672	4,28	17
Altındağ İMKB Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	MTAL	643	4,28	17
Ulus Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	MTAL	969	6,30	25
Altındağ Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	MTAL	771	5,04	20
Anafartalar Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	MTAL	596	3,78	15
Ankara Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	MTAL	1546	10,08	40
Atatürk Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	MTAL	1174	7,81	31
İskitler Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	MTAL	1501	9,82	39
Yıldırım Beyazıt Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	MTAL	439	3,02	12
Zübeyde Hanım Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	MTAL	1224	8,06	32
Hacı Bayram Anadolu İmam Hatip Lisesi	AİHL	394	2,52	10
Hacı Bayram Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi	AİHL	594	3,78	15
Mahir İz Anadolu İmam Hatip Lisesi	AİHL	417	2,77	11
Yıldırım Beyazıt Anadolu İmam Hatip Lisesi	AİHL	245	1,51	6
Altındağ M. Ali Hasan Coşkun Anadolu Lisesi	AL	649	4,28	17
Altındağ Mehmet Akif Ersoy Anadolu Lisesi	AL	816	5,29	21
Ankara Anadolu Lisesi	AL	919	5,79	23
Ankara Lisesi	AL	636	3,78	15
İnönü Anadolu Lisesi	AL	759	4,79	19
Yıldırım Beyazıt Anadolu Lisesi	AL	478	3,02	12
Toplam		15442	100,0	397

Her bir okula düşen öğrenci sayısının belirlenmesinin ardından öğrencilerin önce sınıf düzeylerine sonra da cinsiyetlerine göre, bu sayının evren-örneklem oranına göre dağıtılması sağlanmıştır. Yapılan hesaplamaların ardından elde edilen örneklem tablosu Tablo 6'da gösterilmiştir. Veriler bu tabloda yer alan sayılara göre toplanmıştır.

Tablo 6. Örneklem sayısı özet görünümü

Okul Adı	Toplam Sayı	9. Sınıf		10. sınıf		11. sınıf		12. sınıf		Toplam	
		Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek
Aktaş Atatürk MTAL	17	0	5	1	4	0	3	1	3	2	15
Altındağ İMKB MTAL	17	2	4	2	2	1	2	2	2	7	10
Ulus MTAL	25	0	7	0	6	0	5	1	6	1	24
Altındağ MTAL	20	1	4	1	4	1	3	0	6	3	17
Anafartalar MTAL	15	1	2	1	2	1	3	2	3	5	10
Ankara MTAL	40	4	5	4	4	6	5	7	5	21	19
Atatürk MTAL	31	8	0	7	0	8	0	6	2	29	2
İskitler MTAL	39	1	9	1	9	0	9	1	9	3	36
Yıldırım Beyazıt MTAL	12	4	0	3	0	2	0	3	0	12	0
Zübeyde Hanım MTAL	32	8	0	7	0	8	0	9	0	32	0
Hacı Bayram AİHL	10	0	4	0	3	0	2	0	1	0	10
Hacı Bayram Kız AİHL	15	5	0	4	0	3	0	3	0	15	0
Mahir İz AİHL	11	1	1	1	1	2	1	2	2	6	5
Yıldırım Beyazıt AİHL	6	0	1	1	0	1	1	1	1	3	3
M. Ali Hasan Coşkun AL	17	3	2	2	2	2	2	2	2	9	8
Mehmet Akif Ersoy AL	21	3	2	3	2	3	3	3	2	12	9
Ankara AL	23	4	3	4	2	4	3	2	1	14	9
Ankara Lisesi	15	3	1	2	2	2	2	2	1	9	6
İnönü AL	19	4	3	3	4	1	2	1	1	9	10
Yıldırım Beyazıt AL	12	2	2	2	1	2	1	1	1	7	5
Toplam	397	54	55	49	48	47	47	49	48	199	198

3.2.2. Altındağ İlçesi'nin Örneklem Olarak Belirlenmesi

Bu başlık altında araştırmanın nicel veri toplama sürecinin katılımcıları ve nitel veri toplama sürecinin öznelere olan ergenlerin ikamet ettikleri ya da eğitim aldıkları ilçe olan Altındağ ilçesine yönelik tanıtıcı bilgiler derlenmiştir. Öğrencilerin günlerinin büyük bir bölümünü geçirdikleri Altındağ ilçesine yönelik bu bilgilenme araştırma sahası olarak seçilmesinin nedenini ortaya koyması açısından anlamlıdır.

İlk olarak Altındağ ilçesi Ankara için tarihi anlamları olan bir ilçedir. Bugün Altındağ ilçesi sınırları içerisinde bulunan Ankara Kalesi ve çevresi Ankara'nın ilk yerleşim yerleridir. Altındağ ilçesi Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kurulmuş olduğu, Cumhuriyet'in ilan edildiği ilçedir (ABB, 2008). Yenidoğan, Atpazarı, Bentderesi, Atıfbey, İsmet Paşa gibi tarihi Ankara mahalleleri Altındağ ilçesinde yer almaktadır. Altındağ Ankara'nın genişlemeye başladığı merkezi konumundadır (Sarioğlu, 2001).

Altındağ ilçesinde Ankara'nın en eski liseleri bulunmaktadır. Örneğin, Ulus Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi bunlardan biridir. Bu lise 1905 yılında Mekteb-i Sanayi adıyla kurulmuştur (UMTAL, 2017). Bir diğer örnek ise araştırmanın veri toplama sürecinde ziyaret edilen okullardan biri olan 1923 yılında kurulmuş Ankara Lisesidir. Bu lisenin koridorlarına asılmış şu uyarı oldukça önemlidir: 'Okulunuz tarihi eserdir. Koruyalım.'

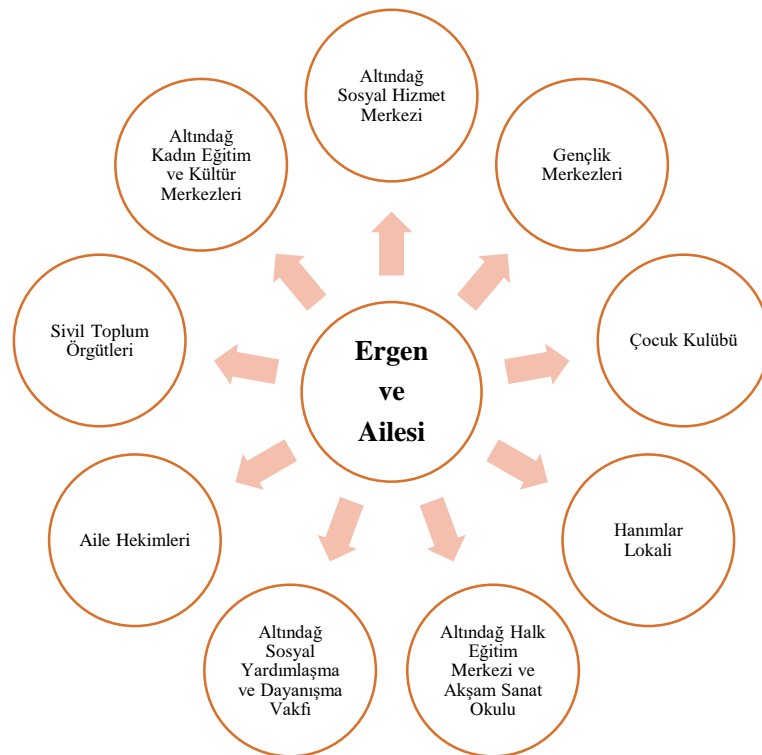
Böyle bir tarihi barındıran Altındağ İlçesi günümüzde adından çoğunlukla yoksulluğuyla ve suç ilişkileriyle bahsedilen bir yerleşim yeri konumuna gelmiştir. Yoksulluğa ve suç ilişkilerine yönelik bu geçiş, İlçe'nin yoğun göç alma, gecekondulaşma ve kentsel dönüşüm gibi süreçleriyle birlikte değerlendirilmelidir. Çamur Duyan (2006)'ın yaptığı araştırma Ankara'nın gecekondulaşma olgusunun yarattığı olumsuzlukları bünyesinde barındırdığını belirtmiştir. Son yıllarda Altındağ'da gecekondu yıkılmakta ve kentsel dönüşüm süreci devam etmektedir.

Ankara İli Altındağ ilçesi uzun yıllardır sosyal bilim alanlarında yürütülen pek çok araştırmanın çalışma evrenini oluşturmaktadır. Altındağ, başta yoksulluk olmak üzere, temelde yine yoksulluk bağlantılı sorunların yer aldığı bir ilçe olarak bilinmektedir. Pek çok araştırmacı İlçe'de bu sorunlara yönelik araştırmalar yürütmüştür. Örneğin, sosyal bilim alanlarında son on yılda yayınlanmış bazı yüksek lisans ve doktora tezleri incelendiğinde araştırmalar şu anahtar kelimeleri içermektedir: Sosyal ve ekonomik

destek alan çocuklar (Tamkoç, 2017), yoksulluk ve dışlanma (Şahin, 2016), kadına yönelik aile içi şiddet (Duru, 2016), etnikleşen yoksulluk (Gün, 2016), Suriyeli mülteciler (Uludağ, 2016), kent yoksulu gençler (Bal, 2015), çocukluk çağı örseleme yaşantısı (Erükçü, 2013), sokakta çalışan çocuklar (Keskinılıç Kara, 2011), göç (Han, 2010), kentsel dönüşüm (Nurakova, 2010), gecekondulu kadınının yoksulluğu (Çoban, 2007).

Ankara Kalkınma Ajansı Araştırma Projesi kapsamında yapılan Altındağ'ın sosyo-kültürel dokusunu ortaya koymayı amaçlayan araştırmanın Altındağ ilçesine yönelik temel sonuçlarına bakıldığında Altındağ'ın işsizlik, düşük eğitim düzeyi ve yoksulluk gibi sorunlardan yoğun şekilde etkilendiği görülmektedir (Erdem, 2011). Bu sorunlar özellikle çocuk ve genç yoksulluğu açısından ele alındığında şiddeti artan bir hal almaktadır.

Altındağ ilçesinde bu sorunların çözümü açısından önem taşıyan çeşitli kurum ve kuruluşlar da bulunmaktadır. Örneğin Gençlik ve Spor Bakanlığı merkez teşkilatı ve Ankara Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü Altındağ ilçesinde yer almaktadır. Altındağ İlçesinde gençlere ve ebeveynlerine yönelik hizmet veren diğer bazı kuruluşlar şu şekildedir:

Şekil 4. Altındağ ilçesinde ergenlerin ve ailelerinin hizmet alabilecekleri birimler

Görüldüğü gibi Altındağ ilçesi hem çeşitli sosyal sorunlara hem de bazı imkânlarla bir arada sahip olan bir İlçe konumundadır. Bununla birlikte toplumlarda yaşanan sorunlardan en çok etkilenenlerin o toplumun çocukları olduğu bilgisiyle ve çocuğun yüksek yararının sağlanması ihtiyacı açısından Altındağ ve benzer özelliklere sahip ilçelerde çocuklara ve gençlere yönelik yapılacak araştırmalar ve sorunlara yönelik konulacak çözüm önerileri önem taşımaktadır.

Araştırmacının kendi çocukluğunun ve ergenliğinin geçtiği ilçe olmasının dışında, böyle bir ekosisteme sahip ergenlerin gelecek beklentilerinin anlaşılması ve buna katkı sunulması ihtiyacı araştırma örnekleminin Altındağ ilçesi olarak belirlenmesini beraberinde getirmiştir.

3.2.3. Araştırmanın Nitel Boyutunun Örneklemi

Araştırmanın nitel boyutunda özneler, yine nicel veri toplama sürecinde çalışılan ergenler olmuştur. Bu öznelere ulaşmada nitel yöntemin bir örnekleme tekniği olan amaçlı örnekleme ve amaçlı örnekleme türlerinden olan maksimum çeşitlilik kullanılmıştır. Neuman (2012b) amaçlı örnekleme tekniğinde, öznelerin araştırmanın amaçlarına uygun olarak araştırmacı tarafından seçildiğini; yine bu örnekleme türünde öznelerin belirli bir amaca göre seçilmesinin yanında araştırmacının kendi yargısını da kullandığını belirtmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2008) amaçlı örnekleme türlerinden olan maksimum çeşitlilik örneklemedeki amacın ise çeşitliliği sağlamak yoluyla çeşitlilik arz eden durumlar arasında ne tür ortaklıkların ve benzerliklerin var olduğunu bulmak olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde maksimum çeşitlilik örneklemedeki temel amacı Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel (2010) araştırmanın amacıyla tutarlı olarak belirlenen farklı durumlar arasındaki ortak ya da ayrılan yönlerin, örüntülerin ortaya çıkartılması ve bu vasıtayla problemin daha geniş bir çerçevede betimlenmesi olarak belirtmişlerdir.

Açımlayıcı sıralı desenin ikinci aşaması olan nitel veri toplama sürecinde öznelerin belirlenmesinde veri çeşitliliği sağlanması açısından; farklı okul türünden, farklı cinsiyetten, farklı sınıf düzeyinden, ergen gelecek beklentileri ölçeğinden düşük ve yüksek puan alan öğrenciler nitel veri toplama sürecinin içerme kriterlerine dâhil edilmiştir.

Bu kapsamda 28 öğrenci ile derinlemesine görüşmeler yapılmış, öznelere ilişkin sayılar şu şekilde şekillenmiştir:

- Öğrencilerin 15'i kız ve 13'ü erkek öğrencidir.
- Öğrencilerin 15'i MTAL, 9'u AL ve 4'ü AİHL öğrencisidir.
- Öğrencilerin 8'i 12. sınıfa, 6'sı 11. sınıfa, 6'sı 10. sınıfa ve 8'i 9. sınıfa devam etmektedir.
- Öğrencilerin 12'sinin gelecek beklentisi ölçeğinden aldıkları puan, gelecek beklentisi ölçeği puan ortalamasının (5,33) altında ve 16'sının puanı ise ortalamanın üzerindedir.

Araştırmanın öznelere yine, nicel veri toplama sürecine katılan ergenlerdir. Bunun için sahaya geri dönüp örnekleme yeniden ulaşma ihtiyacı doğmuştur. Bunun sağlanabilmesi için nicel verilerin toplanması sürecinde ergenlerden, kendilerine yeniden ulaşılabilmesi için anketlere, kendilerinin belirleyeceği bir 'rumuz' yazmaları istenmiştir. Yapılan derinlemesine görüşmeler araştırmacının kendisi tarafından yürütülmüş olup alınan gönüllü katılım onaylarının ardından ses kaydının tutulması sağlanmıştır.

3.2.4. Araştırmanın Öznelere Tanıtıcı Bilgiler

Araştırmada nicel verilerin toplanmasının ardından kendisine tekrar ulaşılan ergenlere yönelik tanıtıcı bilgiler aşağıda yer almaktadır. Görüşülen ergenlerin gerçek isimleri gizli tutulmuş ve bunun yerine takma isimler kullanılmıştır. Takma isimlerin belirlenmesi için araştırmacı tarafından yine ergenlerin kendilerine sorulması kararı alınmıştır. Ancak gizliliğin sağlanması amacıyla bu takma isimler, araştırma katılımcıları arasında olmayan ancak Altındağ ilçesinde öğrenimine devam eden bazı lise öğrencileri olmuştur. Bu ergenler 'aklınıza ilk gelen kelime nedir' sorusu yöneltilmiş olup verilen cevaplar araştırma öznelere tanıtıcı bilgiler olarak kabul edilmiştir. Bu takma isimler öznelere, herhangi bir benzetme yapılmaksızın rastgele isimlendirilmiştir. Araştırmanın öznelere ilişkin bazı tanıtıcı bilgiler takma isimleriyle birlikte ve alfabetik sıra ile verilmiştir.

Takma isimler: Asi, Abartı, Biz, Büyüme, Çatışma, Depresif, Dönüşüm, Ego, Eleştirel, Enerjik, Fırtına, Gelişim, Genç, Gözyaşı, Hayta, Hormon, Kaos, Kararsız, Kulaklık, Lise, Macera, Makyaj, Platonik, Sabırsız, Sınır, Sivilce, Telefon, Uyumsuz.

Tablo 7. Öznelerin tanıcı bilgilerinin özet görünümü

Özneler	Yaş	Cinsiyet	Okul türü	Sınıf düzeyi	İkamet yeri	Anne eğitim	Baba eğitim	Anne çalışma	Baba çalışma	Okul başarısı düşüncesi	Ekonomik gelir düşüncesi	Gelir getiren işte çalışmış olma	Gelecek beklentisi Ölçek Puanı
Asi	15	Er.*	AİHL	9	Alt.*	İ.O.*	L.	H*	E*	İyi	Orta	E*	Ort.Ü.*
Abartı	15	K*	MTAL	10	Alt.	İ.O.	L.	H	E	İyi	İyi	H*	Ort.A.*
Biz	17	Er.	MTAL	12	Mam.*	İ.O.	İ.O.	E*	E	Orta	Kötü	E	Ort.A.
Büyüme	17	Er.	MTAL	12	Alt.	İ.O.	L.	H	E	İyi	İyi	E	Ort.A.
Çatışma	15	Er.	MTAL	9	Alt.	O.O.*	İ.O.	H	E	Orta	Orta	E	Ort.Ü.
Depresif	18	Er.	MTAL	12	Alt.	O.O.	L.	H	E	İyi	İyi	H	Ort.Ü.
Dönüşüm	17	Er.	MTAL	10	Alt.	L.*	O.O.	H	E	İyi	İyi	H	Ort.A.
Ego	16	K	AL	9	Alt.	O.O.	İ.O.	H	-	Orta	Orta	E	Ort.Ü.
Eleştirel	16	K	AL	11	Alt.	L.	Ü.	H	E	İyi	İyi	H	Ort.A.
Enerjik	17	Er.	MTAL	11	Alt.	İ.O.	İ.O.	H	E	Kötü	İyi	E	Ort.A.
Fırtına	18	K	MTAL	12	Alt.	O.O.	O.O.	E	E	İyi	Orta	E	Ort.Ü.
Gelişim	17	K	MTAL	11	Alt.	L.	İ.O.	H	E	İyi	Kötü	E	Ort.Ü.
Genç	17	Er.	MTAL	12	Pur.*	İ.O.	L.	H	E	Orta	Orta	E	Ort.Ü.
Gözyaşı	17	Er.	MTAL	12	Alt.	İ.O.	O.O.	H	E	Orta	Orta	H	Ort.Ü.
Hayta	18	Er.	MTAL	12	Mam.	İ.O.	O.O.	H	E	İyi	İyi	H	Ort.A.
Hormon	17	K	MTAL	12	Mam.	O.O.	İ.O.	E	E	Orta	İyi	E	Ort.A.
Kaos	16	K	AL	10	Alt.	Ü.*	L.	H	E	İyi	Orta	H	Ort.Ü.
Kararsız	16	K	AL	10	Alt.	O.O.	O.O.	H	E	İyi	Orta	H	Ort.Ü.
Kulaklık	17	Er.	AL	11	Alt.	Ü.	Ü.	E	E	Orta	İyi	H	Ort.Ü.
Lise	15	K	AL	9	Yen.*	L.	L.	H	E	Orta	Orta	H	Ort.A.
Macera	15	Er.	AL	9	Göl.*	İ.O.	O.O.	H	E	İyi	Orta	H	Ort.Ü.
Makyaj	15	K	AİHL	10	Keç.*	İ.O.	İ.O.	H	E	İyi	Orta	H	Ort.A.
Platonik	15	K	MTAL	9	Yen.	L.	L.	H	E	İyi	İyi	H	Ort.Ü.
Sabırsız	15	K	MTAL	9	Alt.	O.O.	L.	H	E	Kötü	İyi	H	Ort.A.
Sinir	17	Er.	AİHL	10	Alt.	İ.O.	İ.O.	E	E	Orta	Orta	H	Ort.Ü.
Sivilce	16	K	AİHL	11	Alt.	O.O.	O.O.	H	E	İyi	Orta	H	Ort.A.
Telefon	17	K	AL	11	Keç.	İ.O.	L.	H	E	İyi	İyi	H	Ort.Ü.
Uyumsuz	15	K	AL	9	Yen.	L.	Ü.	H	E	İyi	İyi	H	Ort.Ü.

*Er.:Erkek, K.:Kız, Alt.:Altındağ, Mam.:Mamak, Yen.:Yenimahalle, Göl.:Gölbaşı, Pur.:Pursaklar, Keç.:Keçirören, İ.O.:İlkokul, O.O.:Ortaokul, L.:Lise, Ü.:Üniversite, E.:Evet, H.:Hayır, Ort.A.: Ortalamamın altı, Ort.Ü.:Ortalamamın üstü.

Asi: Erkek. 15 yaşında, AİHL 9. sınıf öğrencisi olan Asi, Altındağ ilçesinde ikamet etmektedir. Ebeveynleri hayatta ve beraberdir. Annesi ilkokul mezunu, babası ise lise mezunudur. Yalnızca babası çalışmaktadır. Ailesinin ekonomik gelirinin orta düzey olduğunu düşünmektedir. Gelir getiren bir işte çalışmıştır. Okul başarısını iyi düzeyde görmektedir. EGBÖ toplam puan ortalaması 6.00'dır.

Abartı: Kız. 15 yaşında, MTAL 10. sınıf öğrencisi olan Abartı, Altındağ ilçesinde ikamet etmektedir. Ebeveynleri hayatta ve beraberdir. Annesi ilkokul, babası ise lise mezunudur. Yalnızca babası çalışmaktadır. Ailesinin ekonomik gelirinin iyi olduğunu düşünmektedir. Gelir getiren bir işte çalışmamıştır. Okul başarısını iyi düzeyde görmektedir. EGBÖ toplam puan ortalaması 4,96'dır.

Biz: Erkek. 17 yaşında, MTAL 12. sınıf öğrencisi olan Biz, Mamak İlçesinde ikamet etmektedir. Ebeveynleri hayatta ve beraberdir. Annesi ve babası ilkokul mezunudur ve ikisi de çalışmaktadır. Biz, aile gelirlerinin kötü olduğunu düşünmektedir. Gelir getiren bir işte çalışmıştır. Okul başarısını orta düzeyde görmektedir. EGBÖ toplam puan ortalaması 5,17'dir.

Büyümeç: Erkek. 17 yaşında, MTAL 12. sınıf öğrencisi olan Büyümeç, Altındağ ilçesinde ikamet etmektedir. Annesi hayatta olup babası vefat etmiştir. Annesi ilkokul, babası lise mezunudur. Annesi çalışmamaktadır. Ailesinin ekonomik gelirini iyi düzeyde görmektedir. Gelir getiren bir işte çalışmıştır. Okul başarısını iyi düzeyde görmektedir. EGBÖ toplam puan ortalaması 5,25'dir.

Çatışma: Erkek. 15 yaşında, MTAL 9. sınıf öğrencisi olan Çatışma, Altındağ ilçesinde ikamet etmektedir. Ebeveynleri hayatta olup beraber yaşamaktadırlar. Annesi ortaokul ve babası ilkokul mezunudur. Yalnızca babası çalışmaktadır. Ailesinin gelirini orta düzey olarak görmektedir. Geçmişte gelir getiren bir işte çalışmıştır. Okul başarısını orta düzey olarak görmektedir. EGBÖ toplam puan ortalaması 5,34'tür.

Depresif: Erkek. 18 yaşında, MTAL 12. sınıf öğrencisi olan Depresif, Altındağ ilçesinde ikamet etmektedir. Ebeveynleri hayatta ve beraberdir. Annesi ortaokul ve babası lise mezunudur. Babası çalışmaktadır. Ailesinin ekonomik durumunu iyi düzeyde

görmektedir. Gelir getiren bir işte çalışmamıştır. Okul başarısını iyi olarak görmektedir. EGBÖ toplam puan ortalaması 6,07'dir.

Dönüşüm: Erkek. 17 yaşında, MTAL 10. sınıf öğrencisi olan Dönüşüm, Altındağ ilçesinde ikamet etmektedir. Ebeveynleri hayatta ve beraberdir. Annesi lise ve babası ortaokul mezunudur. Babası çalışmaktadır. Ailesinin ekonomik durumunu iyi olarak görmektedir. Gelir getiren bir işte çalışmamıştır. Okul başarısını iyi düzeyde görmektedir. EGBÖ toplam puan ortalaması 4,74'tür.

Ego: Kız. 16 yaşında, AL 9.sınıf öğrencisi olan Ego, Altındağ ilçesinde ikamet etmektedir. Annesi hayatta olup babası vefat etmiştir. Annesi ortaokul mezunu ve babası ilkokul mezunudur. Annesi çalışmamaktadır. Ailesinin ekonomik durumunu orta düzey olarak görmektedir. Aile eğitim yardımı almaktadır. Geçmişte gelir getiren bir işte çalışmıştır. Okul başarısını orta düzeyde görmektedir. EGBÖ toplam puan ortalaması 5,70'tir.

Eleştirel: Kız. 16 yaşında, AL 11. sınıf öğrencisi olan Eleştirel, Altındağ ilçesinde ikamet etmektedir. Ebeveynleri hayatta ve beraberdir. Annesi lise ve babası üniversite mezunudur. Babası çalışmaktadır. Ailesinin ekonomik durumunu iyi düzeyde görmektedir. Gelir getiren bir işte çalışmamıştır. Okul başarısını iyi düzeyde görmektedir. EGBÖ toplam puan ortalaması 4,72'dir.

Enerjik: Erkek. 17 yaşında, MTAL 11. sınıf öğrencisi olan Enerjik, Altındağ ilçesinde ikamet etmektedir. Ebeveynleri hayatta ve beraberdir. Annesi ve babası ilkokul mezunudur. Babası çalışmaktadır. Ailesinin ekonomik durumunu iyi düzeyde görmektedir. Geçmişte gelir getiren bir işte çalışmıştır. Okul başarısını kötü olarak görmektedir. EGBÖ toplam puan ortalaması 5.32'dir.

Fırtına: Kız. 18 yaşında, MTAL 12. sınıf öğrencisi olan Fırtına, Altındağ ilçesinde ikamet etmektedir. Ebeveynleri hayatta ve beraberdir. Annesi ve babası ortaokul mezunudur. Annesi ve babası çalışmaktadır. Ailesinin ekonomik durumunu orta düzey olarak görmekte olup geçmişte gelir getiren bir işte çalışmıştır. Okul başarısını iyi düzeyde görmektedir. EGBÖ toplam puan ortalaması 6.88'dir.

Gelişim: Kız. 17 yaşında, MTAL 11. sınıf öğrencisi olan Gelişim, Altındağ ilçesinde ikamet etmektedir. Ebeveynleri hayatta ve boşanmıştır. Annesi lise ve babası ilkokul mezunudur. Babası çalışmaktadır. Ailesinin ekonomik durumunu kötü olarak görmektedir. Gelir getiren bir işte çalışmaktadır. Okul başarısını iyi olarak görmektedir. EGBÖ toplam puan ortalaması 5.42'dir.

Genç: Erkek. 17 yaşında, MTAL 12. sınıf öğrencisi olan Genç, Pursaklar ilçesinde ikamet etmektedir. Ebeveynleri hayatta ve beraberdir. Annesi ilkokul ve babası lise mezunudur. Babası çalışmaktadır. Ailesinin ekonomik durumunu orta düzey olarak görmektedir. Geçmişte gelir getiren bir işte çalışmıştır. Okul başarısını orta düzey olarak görmektedir. EGBÖ toplam puan ortalaması 5.62'dir.

Gözyaşı: Erkek. 17 yaşında, MTAL 12. sınıf öğrencisi olan Gözyaşı, Altındağ ilçesinde ikamet etmektedir. Ebeveynleri hayatta ve beraberdir. Annesi ilkokul ve babası ortaokul mezunudur. Babası çalışmaktadır. Ailesinin ekonomik durumunu orta düzey olarak görmektedir. Gelir getiren bir işte çalışmamıştır ve okul başarısını orta düzey görmektedir. EGBÖ toplam puan ortalaması 5.48'dir.

Hayta: Erkek. 18 yaşında, MTAL 12. sınıf öğrencisi olan Haytalık, Mamak ilçesinde ikamet etmektedir. Ebeveynleri hayatta ve beraberdir. Annesi ilkokul ve babası ortaokul mezunudur. Babası çalışmaktadır. Ailesinin ekonomik durumunu iyi düzeyde görmektedir. Gelir getiren bir işte çalışmamıştır ve okul başarısını iyi düzeyde görmektedir. EGBÖ toplam puan ortalaması 5.26'dir.

Hormon: Kız. 17 yaşında, MTAL 12. sınıf öğrencisi olan Hormon, Mamak ilçesinde ikamet etmektedir. Ebeveynleri hayatta ve beraberdir. Annesi ortaokul ve babası ilkokul mezunudur. Annesi de babası da çalışmaktadır. Ailesinin ekonomik durumunu iyi düzeyde görmektedir. Gelir getiren bir işte çalışmıştır ve okul başarısını orta düzeyde görmektedir. EGBÖ toplam puan ortalaması 3.47'dir.

Kaos: Kız. 16 yaşında, AL 10. sınıf öğrencisi olan Kaos, Altındağ ilçesinde ikamet etmektedir. Ebeveynleri hayatta ve beraberdir. Annesi üniversite ve babası lise mezunudur. Babası çalışmaktadır. Ailesinin ekonomik durumunu orta düzeyde

görmektedir. Gelir getiren bir işte çalışmamıştır ve okul başarısını iyi düzeyde görmektedir. EGBÖ toplam puan ortalaması 5,34'tür.

Kararsız: Kız. 16 yaşında, AL 10. sınıf öğrencisi olan Kararsızlık, Altındağ ilçesinde ikamet etmektedir. Ebeveynleri hayatta ve beraberdir. Anne ve babası ortaokul mezunudur. Babası çalışmaktadır. Ailesinin ekonomik durumunu orta düzeyde görmektedir. Gelir getiren bir işte çalışmamıştır ve okul başarısını iyi düzeyde görmektedir. EGBÖ toplam puan ortalaması 5,98'dir.

Kulaklık: Erkek. 17 yaşında, AL 11. sınıf öğrencisi olan Kulaklık, Altındağ ilçesinde ikamet etmektedir. Ebeveynleri hayatta ve beraberdir. Anne ve babası üniversite mezunu olup ikisi de çalışmaktadır. Ailesinin ekonomik durumunu iyi düzeyde görmektedir. Gelir getiren bir işte çalışmamıştır ve okul başarısını orta düzeyde görmektedir. EGBÖ toplam puan ortalaması 5,54'tür.

Lise: Kız. 15 yaşında, AL 9. sınıf öğrencisi olan Lise, Yenimahalle ilçesinde ikamet etmektedir. Ebeveynleri hayatta ve beraberdir. Anne ve babası lise mezunudur. Babası çalışmaktadır. Ailesinin ekonomik durumunu orta düzeyde görmektedir. Gelir getiren bir işte çalışmamıştır ve okul başarısını orta düzeyde görmektedir. EGBÖ toplam puan ortalaması 4,97'dir.

Macera: Erkek. 15 yaşında, AL 9. sınıf öğrencisi olan Macera, Gölbaşı ilçesinde ikamet etmektedir. Ebeveynleri hayatta ve beraberdir. Anne ilkokul ve babası ortaokul mezunudur. Babası çalışmaktadır. Ailesinin ekonomik durumunu orta düzeyde görmektedir. Gelir getiren bir işte çalışmamıştır ve okul başarısını iyi düzeyde görmektedir. EGBÖ toplam puan ortalaması 5,79'tür.

Makyaj: Kız. 15 yaşında, AİHL 10. sınıf öğrencisi olan Makyaj, Keçiören ilçesinde ikamet etmektedir. Ebeveynleri hayatta ve beraberdir. Anne ve babası ilkokul mezunudur. Babası çalışmaktadır. Ailesinin ekonomik durumunu orta düzeyde görmektedir. Gelir getiren bir işte çalışmamıştır ve okul başarısını iyi düzeyde görmektedir. EGBÖ toplam puan ortalaması 4,97'dir.

Platonik: Kız. 15 yaşında, MTAL 9. sınıf öğrencisi olan Platonik, Yenimahalle İlçesinde ikamet etmektedir. Ebeveynleri hayatta ve beraberdir. Anne ve babası lise mezunudur.

Babası çalışmaktadır. Ailesinin ekonomik durumunu iyi düzeyde görmektedir. Gelir getiren bir işte çalışmamıştır ve okul başarısını iyi düzeyde görmektedir. EGBÖ toplam puan ortalaması 5,55'dir.

Sabırsız: Kız. 15 yaşında, MTAL 9. sınıf öğrencisi olan Sabırsız, Altındağ ilçesinde ikamet etmektedir. Ebeveynleri hayatta ancak ayrı yaşamaktadırlar. Annesi ortaokul ve babası lise mezunudur. Babası çalışmaktadır. Ailesinin ekonomik durumunu iyi düzeyde görmektedir. Gelir getiren bir işte çalışmamıştır ve okul başarısını kötü düzeyde görmektedir. EGBÖ toplam puan ortalaması 2,03'dir.

Sinir: Erkek. 17 yaşında, AİHL 10. sınıf öğrencisi olan Sinir, Altındağ ilçesinde ikamet etmektedir. Ebeveynleri hayatta ve beraberdir. Annesi ve babası ilkokul mezunudur. Annesi ve babası çalışmaktadır. Ailesinin ekonomik durumunu orta düzeyde görmektedir. Gelir getiren bir işte çalışmamıştır ve okul başarısını orta düzeyde görmektedir. EGBÖ toplam puan ortalaması 5,77'dir.

Sivilce: Kız. 16 yaşında, AİHL 11. sınıf öğrencisi olan Sivilce, Altındağ ilçesinde ikamet etmektedir. Ebeveynleri hayatta ve beraberdir. Annesi ve babası ortaokul mezunudur. Babası çalışmaktadır. Ailesinin ekonomik durumunu orta düzeyde görmektedir. Gelir getiren bir işte çalışmamıştır ve okul başarısını iyi düzeyde görmektedir. EGBÖ toplam puanı ortalaması 4,33'tür.

Telefon: Kız. 17 yaşında, AL 11. sınıf öğrencisi olan Telefon, Keçiören ilçesinde ikamet etmektedir. Ebeveynleri hayatta ve beraberdir. Annesi ilkokul ve babası lise mezunudur. Ailesinin ekonomik durumunu iyi düzeyde görmektedir. Babası çalışmaktadır. Gelir getiren bir işte çalışmamıştır ve okul başarısını iyi düzeyde görmektedir. EGBÖ toplam puanı ortalaması 5,78'dir.

Uyumsuz: Kız. 15 yaşında, AL, 9. sınıf öğrencisi olan Uyumsuz, Yenimahalle ilçesinde ikamet etmektedir. Ebeveynleri hayatta ve beraberdir. Annesi lise ve babası üniversite mezunudur. Babası çalışmaktadır. Ailesinin ekonomik durumunu iyi düzeyde görmektedir. Gelir getiren bir işte çalışmamıştır ve okul başarısını iyi düzeyde görmektedir. EGBÖ toplam puanı ortalaması 6,02'dir.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmanın amacı doğrultusunda, nicel veriler anket ve ölçekler aracılığıyla toplanmış olup niteliksel veriler ise yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır.

3.3.1. Nicel Veri Toplama Araçları

Bu başlık altında araştırmanın nicelik veri toplama sürecinde kullanılacak olan veri toplama araçları ele alınmıştır.

Araştırmada ulaşılmak istenen sonucu oluşturan bağımlı değişken ergenlerin gelecek beklentileri, ‘Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeğinden’ alınacak puanla ölçülmüştür.

Bağımsız değişkenlerden olan ergenlerin tanıtıcı özellikleri ve ergenlerin sorunları araştırmacı tarafından geliştirilen anket ile ve algılanan sosyal destek ise ‘Algılanan Sosyal Destek Ölçeği’ ile ele alınmıştır.

3.3.1.1. Anket

Araştırmanın bağımsız değişkenlerinden olan ergenlerin tanıtıcı özellikleri ve yaşadıkları sorunlar araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan bir anket ile toplanmıştır.

Anket soruları üç ana bölümden oluşmaktadır. Bunlar: ‘ergenlerin tanıtıcı özellikleri’, ‘ergenlerin sorunları’ ve ‘geleceğe yönelik bilgiler’ bölümleridir. Anket ergenlerin ekolojik çevresi göz önüne alınarak tasarlanmıştır. Buna göre ergenlerin sorunları; ergenin kendisinden başlamak üzere, ergenlerin bu dönemde sürekli etkileşim halinde olduğu sistemler olan aile, arkadaş, okul ve çevre sistemleri kapsamında hazırlanmıştır. Ankette ayrıca bir bağımsız değişken olmamakla birlikte veri zenginliği yaratması ve sorunun daha iyi anlaşılması açısından ilgili sistemlerde sorunlar yaşadığını ifade eden ergenlerin konuya ilişkin ihtiyaçlarının neler olduğu da ele alınmıştır.

Ankette toplam 52 soru bulunmaktadır. Nicel veri toplama sürecinin kategorik ve sürekli verilerinin dışında bilgi toplayabilmek bazı bilgileri bazı detaylarıyla ele alabilmek için anket sorularınının 13’ü açık uçlu olarak sorulmuştur. Neuman (2012a) açık uçlu soruların, katılımcıların ayrıntılı yanıt verebilmelerini sağlamak, önceden tahmin edilemeyen

bulguları keşfetmek ve ayrıntı zenginliği yaratmak açısından işlevsel olduğunu belirtmektedir.

3.3.1.2. Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ-R)

Araştırmanın bağımsız değişkenlerinden biri olan aile, arkadaşlar ve öğretmenlerden algılanan sosyal desteğin düzeyi ve algılanan sosyal desteğin ergen gelecek beklentileriyle ilişkisi Algılanan Sosyal Destek Ölçeği kullanılmıştır.

Ölçek; Yıldırım tarafından ergenler tarafından aileden, arkadaşlardan ve öğretmenlerden algılanan sosyal desteği ölçmek amacıyla 1997 yılında geliştirilmiştir. 2004 yılında ASDÖ'nün revizyonu yine Yıldırım tarafından yapılmıştır. Revize edilmiş Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ-R)'nin Aile Desteği (20 madde), Arkadaş Desteği (13 madde) ve Öğretmen desteği (17 madde) olmak üzere üç alt ölçeği ve toplam 50 maddesi bulunmaktadır (Yıldırım, 2004).

Ölçek üçlü likert tipinde geliştirilmiştir. Katılımcılar her bir madde için “bana uygun değil (1)”, “kısmen uygun (2)” ve “bana uygun (3)” seçeneklerinden kendileri için en uygun olanı işaretlemektedir. Parantez içerisinde yer alan sayılar öğrencilerin işaretlediği seçeneğin puanıdır. Her alt ölçekte birer tane tersine çevrilmiş madde bulunmaktadır. Tersine çevrilmiş maddelerin puanlaması da tam tersi şekilde yapılmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 50 en yüksek puan 150'dir. Yüksek puan, bireyin daha fazla sosyal destek aldığı anlamına gelmektedir (Yıldırım, 2004).

ASDÖ-R'nin tümü için $\text{Alpha} = .91$ çıkmıştır. Aile Desteği alt ölçeği için $\text{Alpha} = .94$, Arkadaş Desteği alt ölçeği için $\text{Alpha} = .91$ ve Öğretmen Desteği alt ölçeği için $\text{Alpha} = .93$ olarak bulunmuştur. Elde edilen verilere göre ASDÖ-R'nin ve alt ölçeklerinin güvenle kullanılabileceğini göstermektedir (Yıldırım, 2004).

3.3.1.3. Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği (EGBÖ)

Araştırmanın bağımlı değişkeni olan ergen gelecek beklentileri yine bir ölçekle ele alınmıştır.

Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği (FESA-Future Expectations Scale for Adolescents) ergenlerin gelecekte beklediklerini ölçmek amacıyla geliştirilmiş 25 maddelik likert tipi ölçektir. Ölçeğin orijinali “İş ve Eğitim”, “Evlilik ve Aile”, “Din ve Toplum”, “Sağlık” ve “Çocuklarının Geleceği” şeklinde 5 alt ölçekten oluşmaktadır. Ölçekteki bütün maddeler “Yetişkin olduğumda...” cümlesi ile başlamaktadır. Ölçek madde puanları “Kesinlikle İnanmıyorum” (1) ile “Kesinlikle İnanıyorum” (7) arasında değişmektedir (McWhirter & McWhirter, 2008).

Ölçeğin Türkçe’ye uyarlaması Tuncer tarafından yapılmıştır. Açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri sonuçlarına göre ölçeğin dört faktörlü yapısının uygun olduğuna karar verilmiştir. Buna göre “İş ve Eğitim” alt ölçeği 11 maddeden, “Evlilik ve Aile” alt ölçeği 7 maddeden, “Din ve Toplum” alt ölçeği 3 maddeden ve “Sağlık ve Yaşam” alt ölçeği 4 maddeden oluşmaktadır. Bu dört faktörlü yapının Cronbach alfa katsayısı 0,925 bulunmuştur (Tuncer, 2011).

Her alt ölçekte saptanan toplam puan, o alt ölçekteki madde sayısına bölüldüğünde o boyut için bir puan elde edilmektedir. Ölçekteki tüm madde puanlarının toplanarak, toplam madde sayısına bölünmesiyle de ölçeğin toplam puanı elde edilmektedir. Ölçek puanının artması, gelecek hakkında iyimser bir tutuma sahip olduğunu göstermektedir (Tuncer, 2011).

3.3.2. Nitel Veri Toplama Aracı

Araştırmanın nitel verileri araştırmacı tarafından hazırlanmış bir yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır.

3.3.2.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Araştırmanın nitel verileri, nitel desenin kullandığı araştırmalarda kullanılan veri toplama yöntemlerinden biri olan derinlemesine görüşmelerle toplanmıştır.

Mack, Woodson, MacQueen, Guest ve Namey (2005)’ne göre, derinlemesine görüşmeler bireylerin kişisel tarihleri, bakış açıları ve deneyimleri hakkında, özellikle de hassas konular hakkında veri toplamak için çok uygundur. Creswell (2013), deneyimlerin

iyi bir şekilde aktarılmasına sunacağı katkı açısından, derinlemesine görüşmelerin fenomenolojik çalışmalarda en önemli veri toplama yolu olduğunu belirtmiştir.

Ergenlerin gelecek beklentileri ve bu beklentiler doğrultusunda geleceğe yönelik atacağı adımlarda yaşadıklarına yönelik deneyimleri, doğrudan iletişim kurmayı gerektirmektedir. Derinlemesine görüşmeler yüz yüze ayrıntılı görüşmeler içermesi sebebiyle katılımcı ve araştırmacı arasında önemli bir etkileşim imkânı sağlayabilmektedir. Bu etkileşim ise katılımcıların deneyimlerinin keşfedilmesi açısından önemlidir.

Bu derinlemesine görüşmelere araştırmacı tarafından hazırlanmış bir yarı yapılandırılmış görüşme formu eşlik etmiştir. Görüşme formu öncelikle araştırmanın nicel verilerinin analizinde ortaya çıkan bulgular ile şekillenmiştir. Ergenlerin gelecek beklentileri açısından farklılıklar yaratan, gelecek beklentisiyle ilişkisi olan ve gelecek beklentisini etkileyen değişkenlerin derinlemesine anlaşılması için görüşme formu bu bulguların ergenlerle görüşülebilmesine olanak sağlayacak şekilde hazırlanmıştır.

Araştırma ekolojik yaklaşımın kurgusuyla şekillendiği için yarı yapılandırılmış görüşme formunda da sorular yine bu yaklaşım doğrultusunda hazırlanmıştır. Ergenlerin gelecek beklentilerine yönelik deneyimleri ele alınırken birey, aile, arkadaş, okul ve çevre sistemleri kapsamında keşfedilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda, ergenlerin geleceğe yönelik algıları; ergenlerin sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri bağlamında gelecek beklentilerine nasıl bir anlam yüklediği, ergenlerin yaşadıkları sorunların ergenlerin gelecek beklentileri açısından nasıl bir anlam ifade ettiği, bu açıdan ergenlerin nasıl bir sosyal destek algısına sahip olduğu ve bu doğrultuda onların çözüm önerileri anlaşılmaya çalışılmıştır.

Derinlemesine görüşmelere ergenlerin sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerine yönelik bilgilerle başlanmış ancak öznelere daha önce araştırmanın nicel boyutunda ulaşıldığı için bu bilgilere görüşmede daha az yer verilmiştir. Sonrasında ilk olarak ergenlerin geleceğe yönelik beklentileri ve bu kapsamdaki sorulara yer verilmiştir. Sonrasında ergenlerin ekolojik çevresine gelecek beklentileri açısından nasıl bir anlam yükledikleri ve bu bağlamda algılanan sosyal desteğe yönelik sorular yer almıştır. Son olarak da ergenlerin konuya ilişkin çözüm önerilerine yer verilmiştir.

3.4. VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Araştırmanın veri toplama süreci, araştırmanın karma modelinden yola çıkarak öncelikle nicel verilerin sonrasında da nitel verilerin toplanması şeklinde yürütülmüştür. Bu kapsamda aşağıda veri toplama süreci aşağıda nicel ve nitel veri toplama süreci için ayrı ayrı ele alınmıştır.

3.4.1. Nicel Veri Toplama Süreci

Araştırma sürecinde yaşanan ilk zorlu deneyim veri toplama araçlarına yönelik olarak yaşanmıştır. Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile yapılan ön görüşmelerde özellikle ergenlerin sorunlarına yönelik sorulacak soruların, herhangi bir yönlendirme olmaksızın açık uçlu bir şekilde sorulması gerektiği belirtilmiştir. Bu bilgi anketin yapısını değiştirmiş ve yeniden düzenlenmesini gerektirmiştir. Bu açıdan anketin kurgulanmasında bu bilgi oldukça önemli olmuştur.

Araştırmanın nicel verileri alınan izinlerin ardından 2016-2017 eğitim-öğretim yılı ikinci dönemi içerisinde toplanmıştır. Veri toplama süreci izinlerin alınmasının ardından hemen 10 Ocak 2017 tarihinde başlamıştır. Bu sayede ön deneme okulların ilk döneminde yapılmıştır. Bu tarih liselerin ilk döneminin son haftalarına denk geldiği için ön deneme 10-16 Ocak 2017 tarihlerinde veri toplanabilmiştir. İkinci dönemin başlamasıyla birlikte 8 Şubat 2017 ve 6 Mart 2017 tarihleri arasında kalan okullara ulaşılarak 397 katılımcı ile veri toplama süreci 20 lisede tamamlanmıştır.

Bu noktada belirtmek gerekir veri toplama sürecinin en başında, her ne kadar gerekli izinler alınsa da izin yazısında ‘kurum yöneticileri de uygun gördüğü takdirde...’ ibaresi yer almaktadır. Okula izinlerin yer aldığı bir dosya hazırlayarak ve ilk gün veri toplamak için değil tanışmak, araştırmayı açıklamak, zaman ve yer planı yapmak amacıyla gitmenin doğru bir bağlantı kurmak açısından kilit öneme sahip olduğu görülmüştür. Çünkü ilk gün gidildiğinde okulun nasıl bir planı olduğu bilinmemektedir. Örneğin okulda bütün öğrencileri kapsayan bir etkinliğin olduğu günlere denk geldiği zamanlar olmuştur.

Araştırmanın veri toplama süreci öncesinde hazırlanan anketin ve kullanılacak ölçeklerin denenmesi için bir ön deneme yapılmıştır. Ön deneme aşamasında 50 öğrenci ile

çalışılmıştır. Ankette sorulmuş olan, anlaşılmasında zorluk yaşanan ve ölçek sorularıyla benzerlik taşıdığı için tekrara düşülen bazı sorular çıkarılmıştır.

Ön denemede sonrası yapılması gerektiği anlaşılan önemli bir değişiklik anket basımının arkalı-önlü olmaması gerektiği olmuştur çünkü ön denemede veri toplama aracının unutulmuş yüzleri olmuştur. Bu aşamada dikkat edilen konulardan bir diğeri anketin ve ölçeklerin bir ders saati (40-45dk) içerisinde tamamlanması gerektiği olmuştur. Bu süre sadece anketin dağıtılması ve toplanması arasında geçen süre olarak değil, öğrencilerin uygun bir sınıfa alınmasında geçen zaman da hesaplanarak ele alınmıştır. Genel olarak bir ders saati süresi aşılmamıştır.

Ön denemeye giderken o okulda ulaşılacak öğrenci sayısı kadar anket alınmış olup bunun bir hata olduğu anlaşılmıştır. Ön denemede çalışılacak öğrenci sayısından daha fazlasının salona girdiği görülmüştür. Bu durumda o öğrencinin sınıftan gönderilmesi doğru olmayacağı için acilen okulda bir görevliden anket çoğaltılması istenmiştir. Aceleyle çoğaltılan o anketlerde bazı sayfa yüzlerinin eksik kaldığı görülmüştür.

Veri toplama sürecinde her liseye bir iki gün öncesinden gidip randevu alınmıştır. Ölçme araçlarının uygulanması için nasıl bir ortama ihtiyaç duyulduğu, saat kaçta uygun olunacağı, öğrencilerin için en uygun zamanın belirlenmesi gibi konular için bu ön tanışma oldukça verimli olmuştur. Süreç içerisinde görüşmeler çoğunlukla okul idaresi ile yapılmıştır. Okul idareleri nadiren rehberlik servisiyle görüşülmesini önermişlerdir.

Öğrencilerin rastlantısal olarak belirlenmesinin, belirlenen öğrencilere yapılan bilgilendirmenin ve gönüllü katılım onaylarının alınmasının ardından veri toplama araçları dağıtılmıştır.

Veriler varsa boş sınıflarda, kütüphanede ya da toplantı salonlarında toplanmıştır. Veri toplama sürecinde ergenlerin rahatça doldurabilmesi için bir masanın olmasına dikkat edilmiştir. Sıra olmayışının ön deneme sırasında veri toplama verimini azalttığı görülmüştür. Böyle bir imkânı olmayan okullara ise dosya altlığı alınarak gidilmiştir.

Veri toplama araçlarının daha verimli doldurulabilmesi açısından ve özellikle ölçekler daha çok dikkat gerektirdiği için tanıtıcı verilerin ardından doğrudan ölçeklere geçilmiştir. Sonrasında ise açık uçlu soruların da yer aldığı ergenlerin sorunları bölümüne ve en son geleceğe yönelik bilgilerin yer aldığı bölüme geçilmiştir.

Nicel veri toplama sürecinde herhangi bir destek alınmamıştır. Bununla birlikte bazı okullarda, okul idaresi tarafından araştırmacının yanında bir kadının olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu kapsamda bazı okullara Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü'nden son sınıf öğrencileriyle ya da bir kadın araştırmacıyla gidilmiştir.

Öğrencilerin sorularını daha rahat cevaplayabilmek için her bir oturumda bir sınıf düzeyi ile çalışılmıştır. Özellikle anketin son bölümlerinde öğrencilerin anketi doldurma motivasyonlarını arttırmaya yönelik bir iletişim kurmaya özen gösterilmiştir. Anket ve ölçekler toplamda 127 soru olduğu için özellikle küçük gruplarla çalışılmış, öğrencilerin bütün soruları cevaplanmaya çalışılmış ve boş veri sayısı azaltılmak istenmiştir. Öğrenci sayısı çok az olan okullarda zaman zaman iki sınıf düzeyi birleştirilmiş olup toplamda 56 oturum veri toplanmıştır.

Bir ders saati süren bu oturumlarda sınıfta pozitif bir iklim yaratılmaya çalışılmış olup isterlerse bir şeyler yiyebilecekleri, sohbet edebilecekleri, önemli bir telefon geldiğinde bakabilecekleri gibi bir konuşma yapılarak kendilerini daha rahat hissetmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Bu ve benzeri konuşmaların ortamdaki iletişimin niteliğini artırdığı gözlemlenmiş ve veri toplamaya yönelik kurallar açıklanırken ergenlerin sınıf içerisinde yapmamaları gerekenlerden ziyade yapabilecekleri şeyler üzerinden aktarılmaya çalışılmıştır.

Bir genelleme yapmanın doğru olmayacağı vurgusuyla birlikte bazı öğretmenlerin araştırmanın ismini duyduklarında öğrencilerinin gelecek beklentisinden şüphe eden ifadeleri zaman zaman araştırmacı için bir motivasyon kaybı yaşatmıştır. Bu yalnızca öğretmen beklentisiyle ilgili bir yaklaşım olmaktan ziyade öğretmenlerin de ergenlerin yaşadıkları sorunlara yönelik farkında oluşlarını ve bu açıdan öğrencilerin geleceğe yönelik iyi bir hazırlık süreci içerisinde olmadıklarını düşünmelerinden kaynaklanmaktadır. Bir diğer zorluk da öğrenci-öğretmen ilişkisindeki güç dengesi kapsamında yaşanmıştır. Araştırmaya katılımın gönüllü olması önem taşımakla birlikte bazı okullarda öğretmenler katılımcıyı doğrudan belirleme yönelik aslında iyi niyetli bir tutum sergilemek isteyebilmektedir. Bunun sebebi araştırmacıya yardımcı olmak, anketlerin daha özverili doldurulmasını sağlamak olarak görülmüştür. Bu noktada gönüllü katılımın önemini bir ön görüşmeyle vurgulamak önemli olmuştur. Bununla birlikte gerçekten konuyla fazlasıyla ilgilenen ve araştırmacıya destek olmak için elinden

geleni yapan yöneticiler ve öğretmenler olmasa araştırmanın çok daha zorlu geçebileceğini belirtmek gerekir.

3.4.2. Nitel Veri Toplama Süreci

Araştırmanın nicel verilerinin toplanması sürecinde okul yöneticileriyle, öğretmenlerle ve ergenlerle tanışılmış olduğu için nitel veri toplama sürecinde gidilen okullarda bu tanışıklığın süreci kolaylaştırması açısından katkı sunduğu görülmüştür. Örneğin derinlemesine görüşmeler için yeniden izinlerin kontrol edilmesi ihtiyacı ya da görüşmelerin nerede yapılacağına yönelik soru işaretleri kalmamıştır. Bununla birlikte ergenler derinlemesine görüşmeleri, hiç tanımadıkları birinden ziyade kendisi hakkında bir şeyler bildikleri bir araştırmacıyla gerçekleştirdikleri için daha pozitif bir görüşme ortamı sağlanmıştır.

Nicel verilerin toplanmasının iki ay sonrasında ilk olarak 5 Mayıs 2017 tarihinde nitel görüşmeler için Ankara Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'ne gidilmiştir. Aradan geçen iki ayın ardından gidilen ilk gün yine bir heyecan ve bilinmezlikten kaynaklı bir endişeyi içermektedir. Karma yöntemin veri toplama sürecinin çeşitli zorlukları olsa da nicel veri toplama sürecinden tanışılmış olan yöneticilerin, öğretmenlerin ya da güvenliğinin yanına gidiyor olmanın bir süre sonra nasıl rahatlatıcı ve kolaylaştırıcı olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmanın nicel boyutunun sonuçları konuşulmuş, hal hatır sorulmuş, çaylar içilmiştir. Araştırma yöntemi kitapları çoğu zaman sürece yönelik zorlukları ele almakta olup sürece ilişkin zenginliklerden daha az bahsedilmekte olduğu için bunun özellikle belirtilmesinde fayda görülmektedir. Araştırmacıların, araştırma süreci içerisinde muhtemel engeller dışında olumlu şeyler duymaya da ihtiyaçları olmaktadır. Özetle ilk 5 dakikanın ardından nitel veri toplama sürecine yönelik motivasyon artmıştır ancak yine, gidilen ilk gün veri toplanamamıştır.

Nitel verilerin toplandığı ilk gün 8 Mayıs 2017 olmuştur. Bu tarihten 2 Haziran'a kadar 28 öğrenciyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. 3 öğrenciyle ön deneme yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara ek olarak ön denemede görüşme formuna 'gelecek denince aklınızda kaç yıl sonrası canlanmaktadır', 'lisenin ardından geleceğinizde sırasıyla neler yaşanacağını düşünüyorsunuz?' soruları eklenmiştir.

Öğrencilerle kurulan iletişim açısından da oldukça avantajlı bir süreç yaşanmıştır. Öğrenciler araştırmacıyı daha önce görmüş, bir şekilde bir iletişim kurulmuş bu iletişim sürecin kalitesini artırmıştır. Öğrenciler anketlere ‘rumuz’ yazdıkları için öğrencilere yeniden ulaşmak mümkün olmuştur. Süreç şu şekilde gelişmiştir: Amaçlı örneklem doğrultusunda görüşülmesi planlanan öğrencilerin anketleri alınmış okuldan bir öğretmenin eşliğinde öğrencilerin sınıflarına girilmiştir. Zaten sınıfa girer girmez öğrencilerin araştırmacıyı hatırladıkları fark edilmiştir. Sınıftaki öğretmenin izniyle ufak bir hatırlatma yapılmış, sonrasında o sınıftan, araştırmanın nicel boyutuna katılan öğrenciler çağırılıp hemen orada ilgili anketin hangi öğrenciye ait olduğu sorulmuştur. Tam bu noktada o öğrencinin ve diğer öğrencilerin akıllarında soru işaretleri oluşmuştur. Neden o öğrenci? Bu durum öğrencilere açıklanmış 397 öğrencinin çok azıyla görüşüleceği bu seçimin özel bir sebebi olmadığı belirtilmiştir. Görüşmeler çoğunlukla o gün dersin olmadığı boş bir sınıfta gerçekleştirilmiştir.

Nicel veri toplama sürecinde olduğu gibi nitel veri toplama sürecinde de özellikle sadece kız öğrencilerin devam ettiği liselerde okul yönetimleri, araştırmacının yanında bir kadının olmasının daha iyi olacağını vurgulamıştır. Nitel veri toplama sürecinde bazen bir kadın araştırmacı ile bazen de Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü son sınıf öğrencileriyle gidilmiştir. Hatta bir seferinde bir kız öğrencinin, görüşmeyi kadın araştırmacıyla sürdürmek istediğini belirtmesi üzerine görüşmeyi kadın araştırmacı gerçekleştirmiştir. Bu araştırmacı doktora tezini sosyal hizmet anabilim dalında ve nitel araştırma deseniyle gerçekleştirdiği için görüşmeye ilişkin bir sorun yaşanmamıştır. Bu öğrencinin kendisiyle görüşme yapılmamasından ve sınıfına tekrar gönderilmesinden kaynaklanacak olası incinmesi istenmediği için bu görüşmenin yapılmaması yoluna gidilmemiştir. Ancak söz konusu görüşme analize dâhil edilmemiş, yalnızca araştırmacıya artı görüş sağlaması açısından faydası olmuştur. Görüşmeler sırasında kullanılan sınıfların kapılarının yarısına kadar kapatılmasına özen gösterilmiştir.

Veri toplama sürecinde özellikle okullarda yapılacak araştırmalar açısından sınavlar önemli bir zorluk yaratabilmektedir. Özellikle bahar döneminin sonlarına doğru gerçekleştirilen nitel veri toplama sürecinde önemli bir zaman kaygısı yaşanmıştır. Özellikle 12. sınıf öğrenciler son aylarda üniversite sınavı hazırlıkları için okuldan ayrılabilir. Bu açıdan örnekte bütün sınıf türlerinin olduğu ve bahar döneminde gerçekleştirilecek araştırmalarda öncelikle 12. sınıflardan başlanması önem

taşımaktadır. Özellikle bu araştırmada nitel veriler nicel veri toplama sürecine katılan öğrencilerden toplanacağı için bu zamanlama oldukça dikkat edilmesi gereken bir unsur olmuştur. Bunun dışında okulun kendi sınavlarından bir hafta öncesi ve sınav haftası veri toplamak zorlaşmaktadır. Bazı öğrenciler araştırmayı “dersten kaçma” fırsatı olarak görürken bazıları da özellikle sınav dönemlerinde veri toplamak için dersten çıkmak istememişlerdir.

12. sınıf öğrencilerin ikinci dönemin sonuna doğru okuldan ayrılacak olmasının yarattığı zorluk uygun toplantı salonu olmayan okullarda araştırmacı için derinlemesine görüşme yapacağı boş sınıf bulması açısından bir fırsata dönüşmüştür. Sınıflar her ne kadar boş olduğunda yankı yapıyor, zil sesleri ya da koridordaki öğrenciler görüşme ses kalitesini düşürse de bu önemli bir fırsat olarak görülmüştür.

Ergenlerin, görüşmelerde rahat oldukları, gergin olmadıkları gözlenmiştir. Bunun sebebi hem araştırmacının ve katılımcıların daha önce tanışmış olmaları hem de araştırma konusunun ergenler için ilgi çekici olmasıyla bağlantılı olduğu öğrenilmiştir. Bunu sağlayan bir diğer etken de araştırmacının kendisini nasıl konumlandığı olarak görülebilir.

Kümbetoğlu (2008) araştırmacının kendisini sürece nasıl dâhil ettiği, araştırma sürecinde nasıl bir rol üstlendiğinin, katılımcıların araştırmacıya yönelik izlenimlerini belirleyeceğini ve bu konumlandırmanın çalışmanın başarısı açısından önemli olduğu ifade etmiştir. Kümbetoğlu (2008, s. 141) ideal araştırmacı rolünü “ilgili, kendisinin de süreç içinde değişmesi beklenen, katılımcı, arkadaşça etkileşim ve iletişim içinde bir rol” olarak tanımlamaktadır. Bu çalışmada da belirtilen rollere özen gösterilmiştir. Öğrencilerin karşısında onların öğretmenleri olma konumundan, onlara bir şey öğreten ve bir güç pozisyonunun tanımlandığı bir konumdan ziyade daha yansız bir konum tanımlanmaya gayret edilmiştir. Ergenlere, bu görüşmede onlarda bir şeyler öğrenmeye çalışıldığı hissettirilmek istenmiş ve bu anlamda yatay bir ilişki inşa edilmiştir. Bu yüzden örneğin öğretmen masasına oturulmamasına özen gösterilmiştir.

Genel olarak veri toplama sürecinde okulun güvenliği açısından kapısından içeri nasıl girildiğinden başlamak üzere okuldan çıkana kadar gözlem süreci sürdürülmüştür. Veri toplamanın o okulda tamamlanmasının ardından okul hemen terk edilmemiş, kantine ya da uygun bir banka oturularak gözlemler sürdürülmüştür.

Altındağ İlçesi araştırmacının doğduğu, büyüdüğü, kendi çocukluk ve ergenlik dönemlerini geçirdiği yerdir. Araştırmacının hâkim olduğu bir araştırma sahası, veri toplama süreci ve katılımcılarla kurulacak etkili bir iletişim açısından bu araştırmada oldukça faydalı olmuştur. O yerli olmak, oralı olmak ve oraları bilmek hem araştırmacı için hem de ergenler için önemli bir fırsat sağlamıştır. Bunun araştırmacı için avantajı pek çok kişinin riskli gördüğü bölgelerde rahatsız olmadan vakit geçirilebilmiştir. Oranın sosyal dilini biliyor olmak kolaylaştırıcı olmuştur ancak yine de veri toplama sürecinin sonlarına doğru bir öğrenci ‘abi sen hiç Altındağlı gibi konuşmuyorsun senin konuşman daha düzgün’ geri bildirimini vermiştir. Süreç içerisinde en iyi hissettiren şey pek çok öğrencinin olumlu bir rol modeli olmayan bu çevrede bazı öğrencilerin ‘abi ne güzel bak, sen kendini kurtarmışsın, çalışınca oluyor demek ki, demek ki biz de yapabiliriz’ çıkarımıdır.

3.4.3. Etik Konular

Araştırmayı yürütmeye yönelik ilk izin Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü’nün araştırma önerisine yönelik onayıdır. Araştırmanın etik açıdan uygunluğu Hacettepe Üniversitesi Senato Etik Komisyonu’ndan (Ek-5) ve araştırmanın liselerde uygulanmasına yönelik onay da Ankara Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğü’nden (Ek-6) alınmıştır.

Araştırmada yer alan katılımcıların tamamının araştırmaya gönüllü bir şekilde katılmaları sağlanmıştır. Öğrencilere, istemedikleri bir soruya yanıt vermek zorunda olmadıkları, araştırmanın herhangi bir aşamasında araştırmayı sonlandırabilecekleri, onay vermezlerse ses kaydı yerine not alınabileceği bilgisi verilmiştir. Öğrencilere çalışmaya katılmak isteyip istemedikleri sorulmuş, araştırmaya katılımın öğrenci için bir ders kaybına sebep olmaması özellikle teyit edilmiştir. Öğrencilerin ara sınavlarının yaklaştığı tarihlerde ve son sınıf öğrenciler için üniversite sınavına yönelik hazırlıklar açısından bunun teyit edilmesi özellikle sağlanmıştır.

Araştırma kapsamında öğrencilerin özel bilgilerinin toplanmayacağı ve toplanan verilerin hangi amaçla kullanılacağı açıklanmış. Araştırma raporunun hiçbir yerinde hiçbir öğrenciye ait tanımlayıcı verilerin geçmeyeceği bilgisi kendilerine verilmiştir. Araştırma kapsamında nitel bulgular çeşitli takma isimlerle verilmiştir. Bu takma isimler

araştırmanın katılımcısı olmayan ergenlere sorularak belirlenmiştir. Araştırma sürecinde ergenin iyilik halini etkileyecek nitelikte önemli bilgiler, araştırma sürecine konu olmamıştır.

Araştırma sürecinde dikkat edilen etik konulardan bir diğeri bu araştırma sahasında gelecekte araştırma yapacak diğeri araştırmacılara karşı sorumluluklardır. Yöneticilerle ve öğretmenlerle yapılan görüşmelerde daha önce araştırma süreçlerine yaşadıkları olumsuzlukları aktaran konuşmalar yapılmıştır. Bu açıdan araştırma sahasına özellikle bütün izinlerin ve veri toplama aracının yer aldığı bir dosya hazırlanarak gidilmesi ve araştırmacı kimliğinin araştırmacının yanında olması önem taşımaktadır. Okulda araştırma sürecine yönelik bir güven kaybına sebep olunması ileri araştırma süreçleri açısından bir dezavantaj yaratabilir.

Bu araştırmada kapsamında veri toplama sürecinin niteliğinin artırılması amacıyla ergenlerle görüşme teknikleri eğitimi alınmıştır. Hem öğrencilerle kurulacak iletişime hem de veri toplamaya yönelik sağlanacak yetkinlik, sürecin niteliğinin artırılması açısından etik boyutları olan bir katkı olarak değerlendirilebilir.

3.5. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmada toplanan verilerin analizi aşağıda nicel ve nitel verilerin analizi başlıklarında iki boyutta ele alınmıştır. Özetle araştırmanın nicel verileri parametrik olmayan yöntemlerle, nitel verileri ise betimleyici analizle ele alınmıştır.

3.5.1. Nicel Veri Analizi

Araştırmanın nicel veri analizi SPSS 21 programı ile yapılmış ve %95 güven düzeyi ile çalışılmıştır. Ölçek puanları için yapılan Shapiro-Wilk testi sonuçlarına göre; ölçek puanları normal dağılım göstermediklerinden ($p < 0,05$) karşılaştırma analizlerinde parametrik olmayan yöntemler kullanılmıştır. Bu kapsamda araştırmada test tekniklerinden Mann Whitney U testi, Kruskal Wallis testi ve Spearman Korelasyon testi kullanılmıştır. Bu araştırmada Algılanan Sosyal Destek Ölçeği için Cronbach alfa katsayısı 0,933; Ergenlerin Gelecek Beklentileri Ölçeği için ise 0,886 olarak bulunmuştur.

Tablo 8. Normallik testi sonuçları

n=397	İstatistik	p
Aile Desteği	0,908	0,000
Arkadaş Desteği	0,853	0,000
Öğretmen Desteği	0,953	0,000
Algılanan Sosyal Destek (Toplam)	0,971	0,000
İş ve Eğitim Beklentisi	0,864	0,000
Evlilik ve Aile Beklentisi	0,889	0,000
Din ve Toplum Beklentisi	0,948	0,000
Sağlık ve Yaşam Beklentisi	0,960	0,000
Gelecek Beklentisi (Toplam)	0,945	0,000

Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği puanlarının ergenlerin tanıtıcı özelliklerine ve ergenlerin sorunlarına göre farklılık gösterme durumu Mann Whitney U ve Kruskal Wallis testleri ile analiz edilmiştir. Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği puanları arasındaki ilişki Spearman Korelasyon testi ile analiz edilmiştir.

Mann Whitney U testi; bağımsız iki grubun nicel bir değişken açısından karşılaştırılmasında kullanılan test tekniği, Kruskal Wallis testi; bağımsız k grubun ($k > 2$) nicel bir değişken açısından karşılaştırılmasında kullanılan test tekniğidir.

Spearman korelasyon testi bağımsız iki nicel değişken arasındaki doğrusal ilişkinin yönü ve kuvvetinin belirlenmesi kullanılan test tekniğidir. Korelasyon testinde korelasyon katsayısının (r) değer aralığına göre ilişki kuvveti belirlenmektedir. Buna göre r 0,00-0,19 aralığında ise önemsenmeyecek düzeyde bir ilişki, 0,20-0,39 aralığında ise zayıf, 0,40-0,69 aralığında ise orta düzey, 0,70-0,89 aralığında kuvvetli ve 0,90-1,00 aralığında çok kuvvetli bir ilişki bulunmaktadır (Alpar, 2012, s. 338).

Araştırmanın bağımsız değişkenlerinin tanıtıcı bulguları ise frekans tabloları ve çapraz tablolar ile ele alınmıştır. Son olarak iki kategorik değişken arasındaki ilişkinin varlığını anlamak için ise Ki-kare testi yapılmıştır.

3.5.2. Nitel Veri Analizi

Nitel veri toplama sürecinde elde edilen ses kayıtları verilerin çözümlenmesi aşamasında ses kayıt cihazından Microsoft Office Word programına aktarılmıştır. Burada dikkat

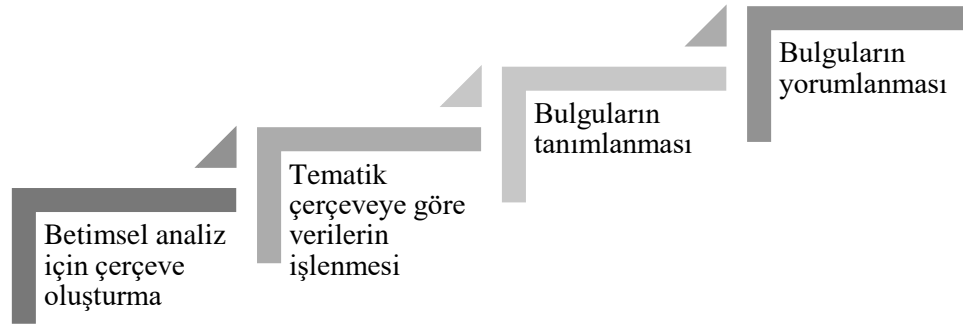
edilen noktalardan biri deşifrelerin görüşmelerin ardından mümkün olduğunca çabuk yapılması gerekliliği olmuştur. Bir saatlik bir görüşmenin bilgisayarda yazılı metne dönüştürülmesi, deşifre edilmesi yaklaşık sekiz saat sürmüştür. Araştırma kapsamında 28 ergenle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler çoğu zaman bir ders saatini aşan sürelerde ve en az 40 dakika ve ortalama 46 dakika olarak gerçekleşmiştir. Toplamda 1288 dakika görüşme yapılmıştır. Bu görüşmelerden toplamda 523 sayfa ve 136331 kelime deşifre yapılmıştır. Verilerin çözümlenmesi için yine Microsoft Office Word programı kullanılmıştır.

Deşifrelerin ardından veriler tekrar tekrar okunmuştur. Kümbetoğlu (2008, s. 152) nitel veri analizinde fikirlerin, kavramların, temaların metnin tekrar tekrar okunmasından sonra oluştuğunu belirtmektedir. Tekrar tekrar okuma aşamasında verilerin satır satır okunmasına ve kodlanmasına özen gösterilmiştir. Bu okumanın ardından araştırmanın amacına uygun veriler saptanmaya çalışılmıştır. Karma araştırma yönteminin açıklayıcı sıralı deseniyle yapılan bu çalışmada ikinci aşama olan nitel aşamada nitel veriler, nicel sonuçları daha derin açıklamak amacıyla uygulanmaktadır. Bu açıdan tekrar tekrar okumanın ardından araştırmacı bu kodları nicel sonuçlar özelinde gruplandırmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorular çerçevesinde elde edilen veriler ilgili nicel verileri açıklayacak şekilde incelenerek betimsel analize tabi tutulmuştur. Betimsel analizde veriler daha önceden belirlenen temalara göre yorumlanmaktadır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre ya da görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular dikkate alınarak sunulabilir. Betimsel analizde görüşülen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir çünkü betimsel analizde bulguların düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunulması amaçlanmaktadır. Betimsel analiz yapılan betimlemelerin açıklanması, yorumlanması, neden-sonuç ilişkilerinin kurulması ve çeşitli sonuçlara ulaşılması aşamalarıyla ilerler (Yıldırım & Şimşek, 2004, s. 239-240).

İlk aşamada araştırma sorularından, kuramsal çerçeveden ya da görüşme sürecinden yola çıkarak analiz için bir çerçeve oluşturulur ve hangi temalar altında düzenleneceği kararlaştırılır. Bu çalışmanın ilk aşamasında gerçekleştirilen nicel analizin ardından nitel görüşme soruları hazırlanmıştır. Bu açıdan nicel analizde ortaya konan ve derinlemesine açıklanmak istenen bazı sonuçlar araştırmanın nitel boyutunun temaları haline gelmiştir.

İkinci aşamada veriler, ilk aşamada belirlenen çerçeveye göre okunur, seçilir, anlamlı ve mantıklı bir biçimde bir araya getirilir. Üçüncü aşamada veriler tanımlanır ve gerekli yerlerde doğrudan alıntılarla desteklenir ve son aşamada ise tanımlanan bulguların açıklanması, ilişkilendirilmesi ve anlamlandırılması söz konusudur. İlgili aşamalar aşağıdaki şekilde tekrar gösterilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 240).

Şekil 5. Betimsel analiz aşamaları

Ergenlerin tanıtıcı özellikleri, sorunları ve algılanan sosyal destek bağlamında gelecek beklentilerinin ele alındığı bu araştırmanın nitel boyutu bu bağlamın derinlemesine açıklanması amacını taşımaktadır. Bu kapsamda ergenlerin gelecek beklentilerine yükledikleri anlam açısından derinlemesine açıklanmak istenen ve araştırmanın nitel bölümünün temaları olarak ele alınan boyutları belirlenmiştir. Gelecek beklentisi açısından taşıdığı anlamın, deneyimlerin sorgulandığı boyutlar şunlardır: Umutlu olmak, devam edilen okul türü, cinsiyet, sınıf düzeyi, okul başarısı, ebeveynlerin eğitim durumu, ailenin ekonomik durumu, ergenin gelir getirilen bir işte çalışma deneyimi, özellikle aileye ve okula ilişkin yaşanan sorunlar, algılanan sosyal desteğe yüklenen anlam.

Analizlerin ardından nitel analiz deneyimine sahip bağımsız başka araştırmacıların çözümlenmeleri okuyarak analizi gözden geçirmesi sağlanmıştır. Bu şekilde analizin objektifliği en yüksek düzeyde sağlanmaya çalışılmıştır.

Karma yöntem ile ele alınan bu araştırmada bulguların bütüncül bir şekilde görülmesi tercih edildiğinden nicel analizin derinlemesine bir şekilde açıklanması için ele alınan nitel analizlere bölüm 4.2.'de ilgili nicel tabloların altında yer verilmiştir.

3.6. SÜRE VE OLANAKLAR

Araştırma Haziran 2015 – Haziran 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri ise Ocak 2017 ve Haziran 2017 tarihlerinde Ankara İli Altındağ ilçesinde toplanmıştır.

Araştırmaya katkıda bulunduğu düşünülen “SPSS Uygulamalı Veri Analizi Eğitimi”, “Nitel Veri Analizi Eğitimi” ve “Ergenlerle Görüşme Teknikleri Eğitimi” Hacettepe Üniversitesi tarafından karşılanmıştır. Bunlar dışında araştırmanın tüm maliyeti araştırmacı tarafından karşılanmıştır.

4. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın bulgular ve yorumlar bölümü iki ana başlık altında ele alınmıştır. İlk başlıkta; ergenlerin tanıtıcı özellikleri, ergenlerin sorunları ve algılanan sosyal destek bağımsız değişkenlerinin verilerini içeren tanıtıcı bulguları ele alınmıştır. İkinci ana başlıkta; bu üç bağımsız değişken, ergen gelecek beklentileri bağımlı değişkeni açısından ele alınmaktadır. Bu başlık altında araştırmanın modeline uygun olarak nicel sonuçların derinlemesine açıklanabilmesi açısından nitel analizler de ilgili bölüme dâhil edilmiştir.

4.1. TANITICI BULGULAR

Bu başlık altında ergenlerin sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerine, sorunlarına ve algılanan sosyal desteğe ilişkin tanıtıcı bulgular ele alınmıştır.

4.1.1. Ergenlerin Tanıtıcı Özellikleri

Bu bölümde sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik bulgular ele alınmıştır.

Tablo 9. Ergenlerin cinsiyet, okul türü, devam edilen sınıf ve yaş bilgileri

Ergenlerin cinsiyeti	Sayı	Yüzde
Kız	199	50,1
Erkek	198	49,9
Toplam	397	100,0
Devam edilen okul türü	Sayı	Yüzde
Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	248	62,5
Anadolu Lisesi	107	27,0
Anadolu İmam Hatip Lisesi	42	10,5
Toplam	397	100,0
Devam edilen sınıf	Sayı	Yüzde
9. Sınıf	109	27,5
10. Sınıf	97	24,4
11. Sınıf	94	23,7
12. Sınıf	97	24,4
Toplam	397	100,0
Ergenlerin yaş bilgileri (n=397)	Ort.=16,4 / En az=14 / En çok=19	

Ergenlerin cinsiyeti, devam edilen okul türü, sınıf dereceleri ve yaş bilgileri Tablo 9’da ele alınmıştır. Buna göre araştırmaya katılan 397 katılımcının 199’u (%50,1) kız ve 198’i (%49,9) erkektir. Ergenlerin en küçüğü 13 ve en büyüğü 19 yaşında olmak üzere ortalama yaş 16,4’tür. Öğrenciler üç farklı okul türüne devam etmektedir. Öğrencilerin 248’i (%62,5) Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesine, 107’si (%27,0) Anadolu Lisesine ve 42’si (%10,5) Anadolu İmam Hatip Lisesine devam etmektedir. Araştırma kapsamında liselerin her sınıf derecesinden öğrencilerle çalışılmış olup 9. (%27,5), 10. (24,4), 11. (%23,7), ve 12. (%24,4) sınıfa devam eden öğrenci sayılarında dengeli bir dağılım elde edilmiştir.

Altındağ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü’nden alınan verilere göre Altındağ ilçesinde öğrenim gören ortaöğretim öğrencilerinin toplam sayısı 21472’dir. Kız (10743) ve erkek (10743) öğrenci sayıları eşit bir dağılım göstermektedir. Bu da 25 ilçesi olan Ankara’nın toplam öğrenci sayısının %7,4’ünü oluşturmaktadır. İlçe’de mesleki eğitim ağırlıklı bir eğitim hizmeti sunulmaktadır. Altındağ ilçesinde 15 Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, 8 Anadolu Lisesi ve 6 Anadolu İmam Hatip Lisesi bulunmaktadır. Altındağ ilçesi genç yoğun bir bölge olarak sosyal hizmetlere yönelik çalışmaların önem kazandığı bir konumunu vardır.

Tablo 10. Ergenlerin ikamet ettikleri ilçelere göre dağılımları

	Sayı	Yüzde
Altındağ	235	59,2
Keçiören	68	17,1
Mamak	55	13,9
Diğer ilçeler*	39	9,8
Toplam	397	100,0

*Yenimahalle (14), Pirsaklar (12), Çankaya (8), Sincan (2), Elmadağ (1), Gölbaşı (1), Etimesgut (1).

Tablo 10’da ergenlerin ikamet ettikleri ilçe bilgileri yer almaktadır. Ergenlerin tamamı liseye Altındağ ilçesinde devam etmekle birlikte ikamet adresleri farklı ilçelerde olabilmektedir. Tablo’ya göre ergenler yine en çok Altındağ ilçesinde (%59,2) sonrasında ise sırasıyla Keçiören (%17,1) ve Mamak (%13,9) ilçelerinde ikamet etmektedir.

Altındağ ilçesinde eğitim alan ergenlerin tamamı Altındağ ilçesinde ikamet etmemektedir. Bu durum Altındağ ilçesinin bazı semtlerinin oldukça merkezi olması ve

tercih edilebilecek nitelikte liselerinin bulunmasıyla ilgili olabilir. Özellikle İlçedeki bazı Anadolu liseleri akademik başarısı yüksek öğrencilerin eğitim aldığı ve talep gören liselerdir.

Tablo 11. Ergenlerin ailelerine ilişkin özellikler

Ebeveynlerin hayatta olma durumları	Sayı	Yüzde		
Anne ve baba hayatta	384	96,7		
Baba hayatta değil	11	2,8		
Anne hayatta değil	2	0,5		
Toplam	397	100,0		
Ebeveynlerin birlikte olma durumları	Sayı	Yüzde		
Berberler	355	89,4		
Boşanmışlar	19	4,8		
Ayrı yaşıyorlar	10	2,5		
Toplam	384	100,0		
Ebeveynlerin eğitim durumları	Anne		Baba	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Okul mezunu değil	33	8,4	15	3,9
İlkokul mezunu	162	41,0	123	31,9
Ortaokul mezunu	96	24,3	109	28,2
Lise mezunu	80	20,3	100	25,9
Üniversite mezunu	24	6,1	39	10,1
Toplam	395	100,0	386	100,0
Ergenlerin kardeş sayısı	Sayı	Yüzde		
Kardeşi yok	19	4,8		
1 kardeşi var	162	40,8		
2 kardeşi var	156	39,3		
3 ve daha fazla sayıda kardeşi var	60	15,1		
Toplam	397	100,0		
Ailenin Ankara'ya göç etme durumu	Sayı	Yüzde		
Evet	76	19,1		
Hayır	321	80,9		
Toplam	397	100,0		

Tablo 11'de ergenlerin ailelerine ilişkin bazı özellikler ele alınmıştır. Buna göre araştırmaya katılan ergenlerin %96,7'sinin annesi ve babası hayattadır. 355 (%89,4) ergenin anne ve babası birlikte yaşamaktadır. Bununla birlikte ebeveynleri ayrı yaşayan ve boşanmış olan ergenler de bulunmaktadır. Herhangi bir mezuniyet derecesi

bulunmayan ya da üniversite mezunu olan ebeveynler olmakla birlikte annelerin (%41,0) ve babaların (%31,9) çoğu ilkokul mezunudur. Tablo incelendiğinde babaların eğitim durumunun annelerinkinden niceliksel olarak daha yüksek olduğu görülmektedir. Ergenlerin kardeş sayısına bakıldığında çoğunluğun bir (%40,8) ya da iki (%39,3) kardeşi bulunmaktadır. Son olarak ailenin göç etme durumu incelendiğinde 76 (%19,1) ailenin Ankara'ya göç ederek geldiği görülmektedir.

Tablo 12. Ergenlerin ailelerinin ekonomik durumlarına ilişkin bilgiler

Ebeveynlerin çalışma durumları	Anne		Baba	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Çalışıyor	97	24,6	353	91,5
Çalışmıyor	298	75,4	33	8,5
Toplam	395	100,0	386	100,0
Ailenin aylık yaklaşık toplam geliri (1404 TL olan asgari ücret bazında)	Sayı	Yüzde		
1404₺ altı	32	8,1		
1404₺ - 2808₺ arası	220	55,4		
2808₺ - 4212₺ arası	104	26,2		
4212₺ üstü	41	10,3		
Toplam	397	100,0		
Ailenin aylık yaklaşık geliri (n=397)	Ort.=2680TL / Min.=750TL / Max.=9000TL			
Sosyal yardım alma durumu	Sayı	Yüzde		
Evet*	42	10,6		
Hayır	355	89,4		
Toplam	397	100,0		
Ergenlerin, ailelerinin aylık gelirlerine yönelik kendi düşünceleri	Sayı	Yüzde		
İyi	153	38,6		
Orta	224	56,4		
Kötü	20	5,0		
Toplam	397	100,0		
Ergenlerin aylık harçlık miktarı (n=397)	Ort.=180TL/Min.=20TL/Max.=1500TL			

*21 aile gıda yardımı, 14 aile kömür yardımı ve 7 aile eğitim yardımı almaktadır.

Ergenlerin ailelerinin ekonomik durumlarına ilişkin bilgilerin yer aldığı Tablo 12'ye göre annelerin %24,6'sı iş yaşamına dâhilken babaların %91,5'i iş yaşamına dâhildir. Ailelerin ortalama geliri 2680 TL'dir. Ailelerin %8,1 asgari ücretin altında gelire sahipken, ailelerin yarısından fazlası (%55,4) bir asgari ücret ile iki asgari ücret arasında bir gelire

sahiptir. Ailelerin %10,3'ü ise üç asgari ücretin üzerinde bir aile bütçesine sahip olduğu görülmektedir. Araştırma verilerinin toplandığı 2017 yılı rakamlarına göre net asgari ücret 1404,06 TL'dir (ÇSGB, 2017). Ailelerin %10,6'sı ise sosyal yardım almaktadır.

Araştırma kapsamında ergenlere ailelerinin aylık geliri dışında kendilerinin bu gelire yönelik düşünceleri 'ailenizin ekonomik durumu sizce nasıl' sorusu ile sorulmuştur. Buna göre ergenlerin %56,4'ü ekonomik durumlarını orta düzey ve %35,3'ü ise iyi olarak görmektedir.

Kadınların iş yaşamında yer almada yaşadığı güçlükler bu örneklem açısından da kendini göstermiştir. Bu durum toplumsal cinsiyet yaklaşımının varsayımlarına paralel bir bulguyu ortaya koymaktadır. TÜİK (2017c) verilerine göre 2017 yılı Eylül döneminde erkeklerde istihdam oranı %66,9 iken kadınlarda ise bu oran %29,4 olarak gerçekleşmiştir.

Asgari ücretin altında gelire sahip ailelerin oranı %8,1 iken ergenlerin yalnızca %5'i ekonomik durumlarını kötü olarak görmektedir. Altındağ ilçesi araştırmacıların çoğunlukla yoksulluk konusuyla birlikte ele aldıkları bir yerleşim bölgesidir. Bu araştırmada benzer şekilde ailelerin çoğunlukla iki asgari ücretin altında gelire sahip oldukları görülmektedir. Bununla birlikte ergenlerin gelirlerine ilişkin kendi gündemlerinin çoğunlukla orta ve iyi gelire sahip oldukları yönünde olması önemlidir. Bu bulgu ergenlerin gelecek beklentilerinin çalışıldığı bu araştırma için de bir destek noktası oluşturmakta ve çocuk yoksulluğuna yönelik döngünün sonlandırılmasına yönelik bir potansiyeli ortaya koymaktadır. Bununla birlikte yoksulluk, ergenlerin gelir getiren bir işte çalışmasına sebep olması, geleceğe yönelik imkânsızlıklar kurgulaması, üniversite eğitimine hazırlanmaya yönelik olumsuzluklar içermesi gibi sebeplerden ötürü dikkatle ele alınması gereken bir konudur.

Tablo 13. Konuta ilişkin bilgiler

Yaşanılan konut türü	Sayı	Yüzde
Apartman dairesi	362	91,2
Gecekondu	35	8,8
Toplam	397	100,0
Konutun sahibi olma ya da konutta kiracı olma durumu	Sayı	Yüzde
Ev sahibi	257	64,7
Kiracı	140	35,3
Toplam	397	100,0
Evde yaşayan kişi sayısı	Sayı	Yüzde
4'ten az	43	10,8
4	150	37,8
5	146	36,8
5'ten fazla	58	14,6
Toplam	397	100,0
Ergenlerin kendilerine ait bir odasının bulunması durumu	Sayı	Yüzde
Kendine ait odası var	311	78,3
Kendine ait odası yok	86	21,7
Toplam	397	100,0

Tablo 13'te ergenlerin yaşadığı konuta ilişkin bilgiler ele alınmaktadır. Buna göre ergenlerin %91,2'si apartman dairesinde, % 8,8'i ise gecekonduya yaşamaktadır. Ailelerin %64,7'si yaşadığı konutun sahibi iken %35,3'ü kira ödemektedir. Evde yaşayan kişi sayısı genel olarak 4 (%37,8) ya da 5 (%36,8) olarak görülmektedir. Ergenlerin %21,7'sinin yaşadıkları konutta kendilerine ait bir odası bulunmamaktadır.

Tablo 14. Gelir getiren bir işte çalışmış olma

	Sayı	Yüzde
Çalışmış	96	24,2
Çalışmamış	301	75,8
Toplam	397	100,0

*Ergenlerin %11,3'ü (45) halen gelir getiren bir işte çalışmaya devam etmektedir.

Ergenlere gelir getiren bir işte çalışıp çalışmadıkları sorulmuş olup verilen cevaplar Tablo 14'te ele alınmıştır. Ergenlerin 96'sının (%24,2) gelir getiren bir işte çalışma deneyimleri bulunmaktadır.

Bununla birlikte, yapılan Ki-kare analizinde gelir getiren bir işte çalışma ve cinsiyet arasında bir ilişkinin olduğu ortaya konulmuştur ($p < 0,05$; $\chi^2 = 22,249$; $p = 0,000$). Buna

göre erkeklerin (%34,1) gelir getiren bir işte çalışma durumu kızlarınkine (%14,1) göre daha fazladır. Bu araştırmaya benzer şekilde TÜİK (2017b) verileri incelendiğinde hane halkı işgücü araştırması sonuçlarına göre 2016 yılında 15-17 yaş grubundaki çocukların işgücüne katılma oranı %20,8 olarak gerçekleşmiştir. Erkek çocuklarda işgücüne katılma oranı %28,6 iken kız çocuklarda %13,4 olarak ortaya çıkmıştır.

Diğer taraftan, gelir getiren bir işte çalışma ile okul türü arasında yapılan Ki-kare analizinde de anlamlı bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmıştır ($p < 0,05$; $\chi^2 = 11,543$; $p = 0,003$). Buna göre MTAL öğrencileri (%29,8), AL (%15,0) ve AİHL (%14,3) öğrencilerine oranla daha çok gelir getiren bir işte çalışma durumu göstermektedir. Bu durumun MTAL öğrencilerinin stajları sırasında aldıkları ücretle de bağlantısı olabileceği düşünülmektedir.

Tablo 14'e göre ergenlerin yaklaşık dörtte biri henüz lise mezunu olmadan gelir getiren bir işte çalışmış oldukları bilgisinin hem ergenlerin ailelerinin ekonomik durumlarıyla ve yoksulluklarından kaynaklı olarak buldukları işlerle bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Erbay (2008), da çocuk işçiliği konusunda yapmış olduğu araştırmada yoksulluğu, geleneksel bakışı ve ailenin rolünü çocukları çalışmaya iten nedenler arasında vurgulamaktadır.

Ergenlik döneminde ekolojik yaklaşımın öngördüğü şekilde ergenleri etkileyen en büyük kaynakları aile, arkadaş ve öğretmen sistemleridir. Çalışma deneyimine sahip ergen sayısının bu kadar yüksek olmasında, ergenlerin arkadaşlarının da çalışıyor olmasının etkili olabileceği düşünülmektedir. Daha önemlisi bu durum çalışıp gelir elde etmenin hem ergenler hem de aileleri için normalleşmiş bir durum olduğunu ve buna yönelik bir 'kabullerinin' olduğunu düşündürmektedir. Benzer şekilde İkizoğlu ve diğerleri (2007) çalışan çocuğun ev ekonomisine sağlayacağı katkının, ailenin yaşadığı ekonomik sıkıntıları hafifletmesinin ve bu açıdan eve gelir getiren, çalışan çocuğa yönelik olumlu bir tavır sergilemesinin normal bir sonuç olarak ortaya çıkacağını belirtmektedir. Karataş ve diğerleri (2016)'nin sokakta çalıştırılan çocuklarla yaptığı araştırmada da ebeveynlerin çocuklarının çalışmasına yönelik kabulleri önemli sonuçlardan biri olarak bulunmuştur.

Tablo 15. Ergenlerin okul başarılarına yönelik düşünceleri

	Sayı	Yüzde
İyi	207	52,1
Orta	169	42,6
Kötü	21	5,3
Toplam	397	100,0

Ergenlerin okul başarılarına yönelik kendi düşünlerinin ele alındığı Tablo 15'e göre ergenlerin %52,1'i okul başarısını iyi, %42,6'sı orta düzey ve %5,3'ü kötü olarak görmektedir.

Bu soru öğrencinin not ortalamasından ve sistemin öğrenci üzerindeki değerlendirmesinden bağımsız olarak ele alınmış olup sadece öğrencinin kendisi hakkındaki düşüncesini ortaya koymaktadır. Bu sorunun sorulmasında sosyal hizmetin, çeşitli durumlar karşısında bireyin bulunduğu noktanın anlaşılmasına yönelik çabası etkili olmuştur. Çünkü öğrencinin çabasının karşılığı her zaman kendisine iyi bir not olarak dönmeyebilmektedir. Bununla birlikte öğrencinin kendini başarılı hissetmesi bir yönüyle başarılı olmaya yönelik içsel motivasyonunu ortaya koyabilmektedir. Bu içsel motivasyon ve bunu canlı tutacak dışarıdan katkılar öğrencinin geleceğe yönelik hazırlıklarını olumlu yönde etkileyecektir. Ergenlerin gelecek beklentilerinin ele alındığı bu araştırmada ortaöğretime yönelik okul başarısını gençlerin çoğunun iyi olarak görmesi onların özellikle eğitime yönelik gelecek beklentileri ve yükseköğrenimin getirileri açısından umut vericidir.

Tablo 16. Ergenlerin engel veya kronik hastalıklarının olma durumu

	Engel		Kronik Hastalık	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Evet	4	1,0	26	6,5
Hayır	393	99,0	371	93,5
Toplam	397	100,0	397	100,0

Tablo 16'da ergenlerin herhangi bir engellerinin ya da kronik hastalıklarının olup olmadığını ele alınmış olup katılımcılardan 4'ünün (%1,0) bir engelinin ve 26'sının (%6,5) ise kronik hastalığının olduğunu belirtmiştir.

4.1.2. Ergenlerin Sorunları

Bu başlık altında ergenlerin sorunlarına yönelik bilgiler ele alınmıştır. Ergenlere önce bireysel sorunları ile ailelerine, arkadaşlarına, okullarına ve çevreye ilişkin sorunları olup olmadığına yönelik düşünceleri kapalı uçlu olarak sorulmuş sonrasında da yaşanan sorunların açık uçlu olarak belirtilmesi istenmiştir. Ergenlerden bireysel sorunları ile ailelerine, arkadaşlarına, okullarına ve çevreye ilişkin yaşadıkları sorunlara ve bu kapsamdaki ihtiyaçlarına yönelik üçer örnek vermesi istenmiştir. Verilen cevaplar üzerinden kategoriler oluşturulmuştur.

4.1.2.1. Bireysel Sorunlar

Bu bölümde ergenlerin bireysel sorunları olma durumu, bu sorunlarının neler olduğu ve bireysel sorunları kapsamındaki ihtiyaçları ele alınmıştır.

Tablo 17. Ergenlerin bireysel sorunları olma durumu

	Sayı	Yüzde
Evet	255	64,1
Hayır	142	35,8
Toplam	397	100,0

Ergenlerin herhangi bir bireysel sorunları olup olmadığı Tablo 17’de ele alınmış olup ergenlerin %64,1’inin bireysel sorunları olduğu öğrenilmiştir. Bu soru ile ergenlik dönemi içerisinde daha çok merkezinde kendilerinin yer aldığı sorunları sorulmak istenmiştir. Verilen cevaplardan çıkan sorun kategorileri Tablo 18’de ele alınmıştır.

Tablo 18. Ergenlerin bireysel sorunları

	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Öfke	74	29,0	181	71,0	255	100,0
Gelecek kaygısı	64	25,1	191	74,9	255	100,0
Kişisel özelliklerine yönelik sorunlar	57	22,4	198	77,6	255	100,0
Beden imajına yönelik sorunlar	51	20,0	204	80,0	255	100,0
Ekonomik sorunlar	33	12,9	222	87,1	255	100,0
Yalnızlık	31	12,2	224	87,8	255	100,0

Tablo 18’de ergenlerin bireysel sorunları ele alınmıştır. Bu tablo bireysel sorunları olduğunu ifade eden 255 ergenin kendilerine açık uçlu olarak yöneltilen, sorunlarının ne olduğu sorusuna verdiği cevapların kategorik hale getirilmesiyle oluşturulmuştur. Buna göre ergenlerin %29’unun belirttikleri en önemli sorunlarının öfke sorunu olduğu görülmektedir. Bunu ergenlerin gelecek kaygısı (%25,1), kişisel özelliklerine (%22,4) ve beden imajına (%20,0) yönelik sorunları takip etmektedir. Ekonomik temelli sorunlar (%12,9) ve yalnızlık (%12,2) ise ergenler için bir sorun olmakla birlikte onların gündemlerinde daha az yer işgal etmektedir.

Yoksulluk yapısal sorunu, bireylerin beklentilerinin önüne engeller oluşturabilmektedir. Ekonomiye temelli sorunların merkezi bir konumda bulunmaması ergenlerin geleceğe yönelik beklentileri açısından umut vericidir. Bu bulgu diğer taraftan ergenlerin geleceğe yönelik atacakları adımlar açısından onlara sunulacak hizmetlerin sosyal yönüne atıfta bulunmaktadır. Ergenlik dönemin en çok vurgulanan sorunlarından olan öfke, gelecek kaygısı sorunu, kişisel özelliklerine ve beden imajına yönelik bulunan kusurlar, konuyla ilgili yazılmış pek çok kaynağı takip eder nitelikte bu araştırmada da vurgulanmıştır.

Özellikle öfke bu dönem için sağlıklı ancak kontrol altında tutulması gereken bir sorundur. Öfke sorununun yoğun olarak çıkmış olması, ekolojik yaklaşım ile kurgulanan bu araştırma için şüphesiz ki ergenlerin sosyal çevresinden bağımsız ele alınamaz. Ebeveynlerin tutumu, öğretmenlerin tutumu ve arkadaş çevresinin bu öfkede pay sahibi olduğu düşünülmektedir. Örneğin Özyürek ve Özkan (2015)’in yaptığı araştırmada ebeveynlerin tutumları, ergenlerin öfkelerini sosyal olarak kabul edilebilir davranışlar biçiminde ifade etmeleri (öfkeyle olumlu başa çıkma) açısından anlamlı bir fark ortaya koymuştur. Buna göre ebeveynlerini demokratik ve izin verici/müsamahakâr olarak algılayan ergenlerin öfkelerini sosyal olarak daha kabul edilebilir davranışlar biçiminde ifade ettikleri bulunmuştur. Hasan Avcı ve Yıldırım (2014)’in çalışmasında ise yüksek şiddet eğilimi olan ergenlerin aile, arkadaş ve öğretmen desteklerinin düşük düzeyde olduğu bulunmuştur. Diğer taraftan yaşanan çevreyi de bu öfke haline dâhil etmek önemlidir. İlçe’de dolaşırken; küfreden, kavga eden, birbirine bağırın insanlar sıklıkla karşınıza çıkabilmektedir. Şüphesiz bu durum yalnızca Altındağ ilçesinde yaşanmamaktadır ancak bu genel öfke halinin, bu şiddetsiz olmayan iletişimin ergenlere yansımış olmaması mümkün değildir.

Ergenlerin için bu dönemin en büyük sorunlarından bir diğeri gelecek kaygısı sorunudur. Ergenler bu soruna başta ‘sınav stresi’ olmak üzere ‘başaramama’, ‘beklentileri boşa çıkarma’, ‘iyi bir eğitim almama’ ve ‘başarısızlık’ gibi ifadelerle işaret etmişlerdir. Geleceğini düşünmek ve iyi bir gelecek için çaba göstermek ne kadar olumlu ve istendik bir durumsa, ergenler için baş etmesi konusunda desteklenmediği bir gelecek kaygısı da o kadar olumsuz olacaktır. Üniversite sınavına yönelik hazırlığın hızlandırıldığı son sınıfta makro düzeyde sınav sisteminin kendisi; ancak özellikle bireyin kendine yönelik sorgulamaları ve mikro düzeyde aile, öğretmen ve arkadaşlar önemli oranda bir kaygı durumu oluşturmaktadır. Sezer ve İşgör (2010)’ün yaptığı araştırma da üniversite sınavını kazanamama korkusu, geleceği için kaygılı olmak ve meslek seçiminde çekilen güçlük, önemli sorun alanları olarak ortaya konmuştur.

Bu çalışmada ergenlerin kişisel özellikleri ile beden imajına yönelik bireysel sorunları olduğu ortaya konmuştur. Ergenler, kişisel özelliklerine yönelik sorunları ‘duygusal olma’, ‘kararsız olma’, ‘karamsar olma’, ‘kıskaç olma’, ‘sıkılğan olma’, ‘utangaç olma’ gibi ifadelerle ele almış olup beden imajına yönelik sorunlarını ise en çok ‘sivilcesinin olması’ ve ‘kilolu olmak’ ifadeleriyle vurgulamıştır.

Yörükoğlu (1985) bireyin kendine ve kim olduğuna yönelik sahip olduğunu düşündüğü benliğini beğenip beğenmemesinin de bireyin benlik saygısıyla bağlantılı olduğunu belirtmektedir. Özmen, Dündar, Çetinkaya, Taşkın ve Özmen (2008)’in yaptığı araştırmada benlik saygısı düşük olan ergenlerin, geleceğe yönelik olumsuz beklentiler olarak ele alınan, umutsuzluk düzeyinin daha yüksek olduğu bulgusunu ortaya koymuştur. Diğer taraftan benlik saygısı ile beden imajı arasında da önemli bir bağlantı olduğu belirtilmektedir. Oktan ve Şahin (2010)’in yaptığı araştırmada kız ergenlerin beden imajından memnuniyetleri arttıkça benlik saygılarının da arttığı görülmüştür.

Bu açılardan kim olduklarına yönelik bir kimlik gelişim içerisinde olan ve gelecek beklentilerine yönelik adımlar atan ergenler için önemli olan bu bireysel sorunları önemle ele alınmalıdır. Bu sorunların varlığında ve çözümünde, kimi zaman bu sorunların kaynağı da olabilen, ailelere ve öğretmenlere önemli oranda sorumluluk düşmektedir. Bu sorunlar bir yönüyle de ergenlerin sorunları konusunda beklediği desteği görememesinin yanı sıra, onlara en yakın sistemler olan aile ve öğretmen sisteminin de yeterince desteklenmemesiyle bağlantılı olabilir.

Tablo 19. Ergenlerin bireysel sorunları kapsamındaki ihtiyaçları

	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Aile, arkadaş ve öğretmen desteği	83	52,9	74	47,1	157	100,0
Kişisel özelliklerine yönelik ihtiyaçlar	53	28,7	104	71,3	157	100,0
Kurumsal destek	33	21,0	124	79,0	157	100,0
Ekonomik destek	25	6,3	132	33,2	157	100,0

*Bu tablo bireysel sorunları olan 255 (%100,0) ergen arasında bu sorunlar kapsamında bazı ihtiyaçları olduğunu belirten 157 (%61,6) ergen üzerinden oluşturulmuştur.

Tablo 19’da ergenlerin bireysel sorunları kapsamındaki ihtiyaçları ele alınmıştır. Tabloda 157 ergenden alınan açık uçlu cevaplar kategorik hale getirilmiştir. Bu kapsamda ergenler en çok aileden ve çevreden desteğe ihtiyaç duymaktadır (%52,9).

Ergenlerin sahip oldukları bireysel sorunlara yönelik ihtiyaçları yine çevrelerindeki sistemlerle ilişki olarak ortaya çıkmaktadır. Tablo ergenlerin bireysel sorunlarından doğan ihtiyaçları yine kendileriyle ve daha çok mikro ve mezzo yakın çevreleriyle ilgilidir. Ergenlerin kendileri desteklendikleri ve ekosisteme sahip olmak istemektedir. Bu destek çoğunlukla aileden, arkadaşlardan ve öğretmenlerden beklenmektedir.

Ergenler kendilerine dönük beklentileri Tablo 13 ele alınan kişisel özelliklerine yönelik sorunların çözümüne yönelik beklentilerdir. Bunlar ‘sabırlı olmak’, ‘mutlu olmak’, ‘özgüven sahibi olmak’, ‘azimli olmak’ gibi ifadelerle belirtmişlerdir. Bununla birlikte makro düzeyde kurumsal bazı desteklerin de ihtiyacı içerisinde oldukları görülmektedir.

Bu ihtiyaçların yanı sıra ergenler bireysel sorunlarının çözümü için daha makro eğilimli ve kurumsal altyapısı olan sosyal ve ekonomik desteklere de ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyacın sosyal boyutu ‘danışacak birileri’ ve ‘psikolojik destek’ ifadeleriyle ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan ergenler kendilerine sunulabilecek ekonomik desteklerin, bireysel sorunların çözümünde katkısı olabileceğini düşünmektedir.

4.1.2.2. Aileye İlişkin Sorunlar

Bu bölümde ergenlerin ailelerine ilişkin sorunları olma durumu, bu sorunlarının neler olduğu ve ailelerine ilişkin sorunları kapsamındaki ihtiyaçları ele alınmıştır.

Tablo 20. Ergenlerin ailelerine ilişkin sorunları olma durumu

	Sayı	Yüzde
Evet	260	65,5
Hayır	137	34,5
Toplam	397	100,0

Ergenlerin ailelerine ilişkin sorunları olup olmadığı Tablo 20’de ele alınmış olup ergenlerin %65,5’inin ailelerine ilişkin bazı sorunları olduğu öğrenilmiştir. Bu soru ile ergenlerin aile sistemleriyle bağlantılı sorunları sorulmak istenmiştir. Verilen cevaplardan çıkan sorun kategorileri Tablo 21’de gösterilmektedir.

Tablo 21. Ergenlerin ailelerine ilişkin sorunları

	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Duygusal beklentilerin karşılanmaması	124	47,7	136	52,3	260	100,0
Olumsuz ebeveyn tutumu	113	43,5	147	56,5	260	100,0
Aile içi şiddet	102	39,2	158	60,8	260	100,0
Ailenin ekonomik durumu	29	11,2	231	88,8	260	100,0

Ergenlerin ailelerine ilişkin yaşadıkları sorunların ele alındığı Tablo 21, ailelerine ilişkin sorunları olduğunu belirten 260 öğrencinin sorunlarının ne olduğuna yönelik cevapladığı açık uçlu sorunun kategorik hale getirilmesiyle oluşturulmuştur. Buna göre ergenlerin %47,7’si ailelerinin duygusal beklentilerini karşılamadığını, %43,5’i ebeveynlerinin olumsuz tutumlarına yönelik sorun yaşadıklarını belirtmekte olup ergenlerin %39,2’si de aile içerisinde yaşanan şiddetten şikâyet etmektedir. Ergenlerin %11,2’si ise ailesinin ekonomik durumunu bir sorun olarak görmektedir.

Ergenlerin ailelerine ilişkin en çok vurgulanan sorunları, onların karşılanmayan duygusal ihtiyaçlarıyla bağlantılı olarak ortaya çıkmıştır. Duygusal beklentilerin karşılanmaması olarak kategorize edilmiş olan sorunların merkezinde ‘ailem beni anlamıyor’ cümlesi bulunmaktadır. Bu aynı zamanda ergenlik döneminin de merkezinde yer alan, üzerinde sıklıkla durulan ve konuyla ilgili kitaplara ismini veren (Karabekiroğlu, 2014; Nar, 2006) cümledir.

Ergenlerin hem alanyazına hâkim olan hem de bu araştırmada vurgulanan bir diğer sorunu ebeveynlerinin aşırı korumacı ya da baskıcı tutumları olarak ortaya çıkmıştır. Bu tutumun

sebebi, ebeveynlerin bu yeni kuşağa nasıl davranacakları noktasında yaşadıkları bilgi eksikliği ve bunun baskıcı bir tutuma dönüşebilmesi ve/veya sosyal çevrelerinde ya da Altındağ ilçesinde çocuklarının olumsuz deneyimler yaşamasına yönelik kaygılarını onlara aşırı korumacı bir tutumla yansıtılmaları olarak düşünülmektedir. Bu iki sorunla bağlantılı olarak ailenin yaşadığı güvenlik kaygısının yanı sıra makro düzeyde kültürel unsurların olası etkisini de bu araştırma kapsamında hatırlatmak önemli olacaktır. Örneğin ‘sus küçüğün söz büyüğün’ atasözünde olduğu gibi çocuk katılımının önüne geçen kültürel yaklaşımlar ergenlik döneminde çocuk-ebeveyn ilişkisini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Bu araştırmayla paralel şekilde Sezer ve İşgör (2010)’ün yaptığı araştırmada duygusal ihtiyaçların karşılanmamasına ve ebeveyn tutumlarına yönelik sorunlara vurgu yapılmıştır. Araştırmaya göre ergenlerin ailelerine ilişkin sorunları ailesinin öğrenciyi sıkıyor olması ve öğrencinin, ailesine derdini açamıyor olması olarak bulunmuştur.

Diğer taraftan bu araştırmada ergenlerin oldukça yoğun şekilde aile içerisindeki gerginliklerden, şiddetten, çatışmalardan rahatsız olduğu görülmektedir. Bu tabloda şiddet olarak ele alınan kategori, ergenlerin ‘çocuklarla ebeveynlerin tartışması’, ‘ebeveynlerin birbirleriyle tartışması’, ‘tepkisel davranışlar’, ‘aşırı öfkelenmeler’ ifadeleriyle oluşturulmuştur. Ailenize ilişkin ne gibi sorunlarınız var diye sorulduğunda her dört katılımcıdan birinin verdiği cevabın içerisinde şiddetin yer alması, şiddetten uzak bir iletişim ihtiyacına yönelik algının ortaya konulması açısından önemlidir.

Altındağ ilçesinin alanyazında genel olarak yoksulluk dinamikleri üzerinden tartışılmasına rağmen ergenlerin ailelerindeki ekonomik sorunlar ergenler için bu tabloda da diğer sorunlar arasında son sırada yer almaktadır. Ekonomik sorunların merkezde yer almaması ergenlerin yaşadıkları sorunlara ilişkin algıları noktasında önemli ipuçları vermektedir ancak bu sorun ergenlik dönemine yönelik diğer sorunlara kapı aralayan bir sorun olma özelliği taşımaktadır. Hoff, Laursen ve Tardif (2002) ergenin ebeveynlerle yaşadığı sorunlarda ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Buna göre düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerde yaşanan sorunlar itaat, kibarlık, saygı beklentisine yönelik sorunlarken, orta sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerde ise sorunlar bağımsızlık kazanma ve söz sahibi olmayla bağlantılıdır. Yine düşük sosyo-ekonomik düzeyde çocukların okula devamlılığı, orta sosyo-ekonomik

düzyeyde ise çocukların başarısı ve notları kaygı konusu olmaktadır. Fröjd, Marttunen, Pelkonen, Pahlen ve Kaltiala-Heino (2006) da algılanan ekonomik güçlük ile ergenlerdeki problem davranışlar arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmada, ailedeki ekonomik güçlük ile ergenlerde görülen depresyon ve sigara, alkol ve madde kullanımı arasında ilişki olduğunu belirtmiştir. Kızlar ekonomik güçlük yaşadığında, içe yönelim gibi problemlili davranışlar gösterirken, erkeklerin ise sigara, içki ve madde kullandığı vurgulanmıştır.

Ortaöğretim öğrencileri, ergenlik döneminin etkisiyle bir bağımsızlaşma eğilimi içerisindedir. Aileden uzaklaşarak akranlara yakınlaşmanın arttığı bu dönem, ebeveynler için de çeşitli zorlukları beraberinde getirmektedir. Medyadan, diğer ebeveynlerden, öğretmenlerden ve diğer pek çok kanaldan ergenleri bekleyen ‘tuzaklara’ yönelik edinilen bilgiler ailelerin çocuklarını okula ya da evin dışına büyük bir endişeyle göndermelerine sebep olmaktadır. Bu düşünce ebeveynlerin Tablo 11’deki eğitim seviyesiyle birlikte ele alındığında çoğu ilkokul mezunu olan ebeveynlerin çocuklarını istedikleri gibi ‘koruyamayabilmekte’ oldukları düşünülmektedir. Teknolojideki hızlı gelişim ve değişim rehberliğin yönünü öğrenciden ebeveyne doğru dönüştürmektedir. Ebeveynlerin bilgi liderliğini yitirmekte olduğu bu süreçte çocuğuyla kurduğu iletişimde çeşitli zorluklar yaşayabilmektedir. TÜİK (2017d) verileri, yukarıdaki yorumun bir görünümü olarak ele alınabilir. Aile yapısı araştırması sonuçlarına göre son bir yıl içerisinde çocuk/çocuklarına ceza veren anne ve babaların ne tür ceza verdikleri incelenmiş olup anne ve babaların çocuklarına verdikleri en yaygın cezaların %72,6 ile azarlama olduğu, bunu, %48,7 ile İnterneti yasaklama ve %40,8 ile TV izlemesine izin vermeme cezalarının takip ettiği görülmüştür.

Ergenler ebeveynlerinden, kendilerine karşı daha anlayışlı, duyarlı olmalarını ve kendilerini fazla sıkı mamalarını beklemektedir (Gökyer, 2012). Ancak çocuğun değerinin değiştiği 2000’li yılların çocuk merkezli çocuk yetiştirme tutumu ebeveynleri önemli ikilemlerde bırakmıştır. Ebeveynler, çocuklarıyla ilişki sınırlarının değiştiği bir arkadaş mı yoksa onlara destek veren, rehberlik yapan ve kontrol sahibi bir ebeveyn mi olması gerektiği konusunda kendi ebeveynleriyle kurduğu ilişkiden muhtemelen alışık olmadıkları bir annelik ve babalık süreci yaşamaktadır.

Ebeveynlerin eğitim düzeyinin çocuklarına yapacağı rehberliğe ya da çocuklarıyla kuracağı iletişime olumsuz etkilerinin olduğu durumların yanı sıra ebeveynlerden birinin hayatta olmaması, boşanmaların sağlıksız gerçekleşmesi ve yoksulluk gibi durumlar da eklendiğinde koşullar daha da zorlaşabilmektedir.

Bu gibi durumlarda aile, kimlik gelişimi sürecindeki ergen için bir destek mekanizması olmaktan uzaklaşabilmektedir. Bütün bu süreçlerde özellikle kurumsal bazı desteklerin de eksikliğini hisseden ergen için aile sorunlarının görünürlüğü artmaktadır. Sorunlarının çözümüne yönelik özellikle okullarda yapılmış bir hizmetin eksikliği de ergen için sorunların yükünü artırmaktadır. Bu sorunların çözümü için okullarda oluşturulacak disiplinlerarası ekip ve okul, aile ve toplumsal kaynaklar arasında bağlantı kurabilecek bir okul sosyal hizmeti yapılması ergenin evini isteksizce gidilen bir sorun kaynağı olmaktan çıkarmaya yardımcı olabilir. Bu da en nihayetinde ergenlerin gelecek beklentisine sunulmuş dolaylı bir katkı niteliği taşımaktadır.

Tablo 22. Ergenlerin ailelerine ilişkin sorunları kapsamındaki ihtiyaçları

	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Anlayışlı olma	73	52,9	65	47,1	138	100,0
Destek olma	49	29,0	98	71,0	138	100,0
Ev içi huzur	26	18,8	112	81,2	138	100,0
Ekonomik destek	19	13,8	119	86,2	138	100,0
Kurumsal destek	18	13,0	120	87,0	138	100,0

*Bu tablo ailelerine ilişkin sorunları olan 260 (%100,0) ergen arasında bu sorunlar kapsamında bazı ihtiyaçları olduğunu belirten 138 (%53,1) ergen üzerinden oluşturulmuştur.

Tablo 22’de ergenlerin ailelerine ilişkin sorunları kapsamındaki ihtiyaçları ele alınmıştır. Tabloda 138 ergenden alınan açık uçlu cevaplar kategorik hale getirilmiştir. Bu kapsamda ergenler en çok ailelerinin kendilerine karşı anlayışlı olmasına (%47,1), destek olmasına (%29,0) ve ev içerisinde huzurlu bir ortamın olmasına (%18,8) ihtiyaç duymaktadır.

Ergenlerin ailelerine ilişkin en çok ifade edilen ilk üç ihtiyacına bakıldığında aslında yine ebeveynlerinin tutumuyla bağlantılı olduğu görülmektedir. Ergenler, huzurlu bir ev ortamında yaşamak ve ebeveynlerinin anlayışlı ve destekleyici bir tutumla kendilerine yaklaşmalarını istemektedir. Bu ihtiyaçların karşılandığı işlevsel bir aile ortamının ergenlerin aile sistemi dışındaki sistemlerle etkileşimlerine de olumlu yönde yansıtacağı düşünülmektedir.

Ergenlerin bireysel sorunları kapsamındaki ihtiyaçlarının ele alındığı Tablo 19’da olduğu gibi bu tabloda da ergenler, sorunlarının çözümünde daha makro eğilimli kurumsal desteklerin ihtiyacı içerisinde. Ergenler ‘ailelerine bazı eğitimlerin verilmesi gerektiğini’ düşünmektedir. Aksoy, Kahraman ve Kılıç (2008)’un ergenlerin algıladıkları ebeveyn izleme ve destek davranışları araştırmasının sonucunda, okullarda sistemli bir şekilde anne-baba eğitimlerinin yürütülmesi ve bunun ebeveynlerin ve ergenlerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde onların sosyal, kültürel ve ekonomik koşulları doğrultusunda sunulması gerektiğini vurgulamışlardır. Ebeveyn desteğine yönelik bu ihtiyacın yanı sıra ergenler bazen de kendilerini anlatabilecekleri ‘konuşabilecekleri profesyonellerin’ ihtiyacını duymaktadır.

4.1.2.3. Arkadaşlara İlişkin Sorunlar

Bu bölümde ergenlerin arkadaşlarına ilişkin sorunları olma durumu, bu sorunlarının neler olduğu ve arkadaşlarına ilişkin sorunları kapsamındaki ihtiyaçları ele alınmıştır.

Tablo 23. Ergenlerin arkadaşlarına ilişkin sorunları olma durumu

	Sayı	Yüzde
Evet	250	63,0
Hayır	147	37,0
Toplam	397	100,0

Ergenlerin arkadaşlarına ilişkin sorunları olup olmadığı Tablo 23’te ele alınmış olup ergenlerin %63,0’ünün arkadaşlarına ilişkin sorunları olduğu öğrenilmiştir. Bu soru ile ergenlerin arkadaş sistemiyle bağlantılı sorunları öğrenilmek istenmiştir. Verilen cevaplardan çıkan sorun kategorileri Tablo 24’te gösterilmektedir.

Tablo 24. Ergenlerin arkadaşlarına ilişkin sorunları

	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
İletişim sorunları	170	68,0	80	32,0	250	100,0
Şiddet	126	50,4	124	49,6	250	100,0
Zararlı alışkanlıklar sorunu	29	11,6	221	88,4	250	100,0
Flörte yönelik sorunlar	24	9,6	226	90,4	250	100,0

Ergenlerin arkadaşlarına ilişkin yaşadıkları sorunların ele alındığı Tablo 24 arkadaşlarına ilişkin sorunları olduğunu belirten 250 ergenin sorunlarının ne olduğuna yönelik cevapladığı açık uçlu sorunun kategorik hale getirilmesiyle oluşturulmuştur. Aşağıda bu açık uçlu cevaplara yönelik örnekler de ele alınmıştır.

Buna göre ergenlerin %68,0'i arkadaşlarıyla iletişim sorunları yaşamakta ve %50,4'ü şiddet sorununa dikkat çekmektedir. Bunların yanı sıra üzerinde durulan diğer iki önemli sorun ise zararlı alışkanlar sorunu (%11,6) ve flörte yönelik sorunlardır (%9,6).

Ergenlerin arkadaşlarına ilişkin olarak yaşadıkları en yoğun sorun iletişim temelli sorunlar olarak görülmektedir. Ergenler iletişim temelli sorunlarını 'anlaşmamak', 'fikirlerin ayrı düşmesi', 'dedikodu yapma' gibi cümlelerle ifade etmişlerdir. Bireyin yetişkinliğe hazırlandığı ergenlik dönemi; hatalarından öğrenme, sorun çözümüne yönelik deneyimler elde etme açısından krizlerin fırsata dönebileceği bir dönemdir. Kişilerarası iletişimde yaşanan bu sorunların çözümüne yönelik deneyimler elde etmek ya da ergenin bu konuda yapacağı kendine dönük gözlemler ya da alacağı rehberlik ergenler için bir fırsat olarak görülmelidir. Özellikle liselerin hataların yalnızca cezalandırıldığı değil hatalarından öğrenme fırsatını sunacak bir eğitim kurgusuyla yapılanması önemlidir. Bu sorunun bir yönünün de ergenlerin ailesinde, öğretmenlerinde, medyada ve bütün bir toplumda gözlemlenmekte olduğu iletişim kalıplarıyla bağlantılı olduğu düşünülmektedir.

Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer sorun akran şiddetidir. Aile ortamlarında da şiddet sorununa dikkat çeken ergenler arkadaş sisteminde de benzer bir örüntüyle karşılaşabilmektedir. Arkadaşlarla yaşanan şiddet sorunu bu araştırmada kendini 'hakaretler' ve 'kavga' ifadeleriyle göstermiştir. Özellikle akran zorbalığının yaşandığı olumsuz bir okul iklimi ergenler açısından istenmedik sonuçlara sebep olabilir. OECD (2017)'nin raporuna göre Türkiye'de 'bir ayda birkaç kez herhangi bir zorbalığa maruz kaldığını' söyleyen öğrenci oranı %18,6 iken öğrencilerin %61,4'ü kendilerini okula ait hissettiğini belirtmektedir. Özkan ve Gökçearslan Çifci (2010) düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip okullarda akran zorbalığının yaygın bir davranış olduğunu ortaya koymuşlardır. 9-13 yaş aralığındaki çocuklarla yapılan araştırmada 295 öğrencinin %33,9'unun sözel zorbalığa, %32,9'unun fiziksel zorbalığa, %29,2'sinin duygusal zorbalığa ve %16,9'unun ise cinsel zorbalığa maruz kaldığı ortaya konmuştur.

Araştırmanın nicel veri toplama ve nitel veri toplama sürecinde de bir şekilde gündeme gelen madde bağımlılığı konusu ergenler için önemli bir risk kaynağıdır. Ergenler bir şekilde çevrelerinde sigara, alkol ya da madde bağımlılığına yönelik durumların yaşanabildiğinden söz etmişlerdir. Böyle bir zararlı alışkanlığa sahip olmanın hem ergen hem de ailesi için yaratacağı tahribatın yanı sıra sosyal çevresinde ya da okul ortamında bunun varlığı dâhil gençler için potansiyel tehlikeler içermektedir.

Arkadaş sisteminde yaşanan sorunlar, ebeveynlerin çocuklarını o sistemden uzaklaştırmaya yönelik yaptırımlarıyla dönüşebilmektedir. TÜİK (2017d)'in yaptığı araştırmada ebeveynlerin çocuklarına, %14,3 ile arkadaşları ile görüşmeme cezası verdikleri görülmüştür.

Ergenlik döneminde üzerinde durulan flörte yönelik sorunlar da bu araştırmada yer bulmuştur. Bireylerin birbirlerine nasıl davranmaları gerektiği yönünde bir sosyalleşme ortamı sağlayan ergenlik dönemi aynı zamanda farklı cinslerin de birbirlerine nasıl yaklaşmaları gerektiğine yönelik olumlu bir iletişim ortamı sağlaması açısından önemlidir.

Tablo 25. Ergenlerin arkadaşlarına ilişkin sorunları kapsamındaki ihtiyaçları

	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
İletişim becerilerinin gelişimi	52	68,4	24	31,6	76	100,0
Arkadaşlardan destek görme	14	18,4	62	81,6	76	100,0
Arkadaşlardan uzaklaşma	8	10,5	68	89,5	76	100,0

*Bu tablo arkadaşlarına ilişkin sorunları olan 250 (%100,0) ergen arasında bu sorunlar kapsamında bazı ihtiyaçları olduğunu belirten 76 (%33,2) ergen üzerinden oluşturulmuştur.

Tablo 25'te ergenlerin arkadaşlarına ilişkin sorunları kapsamındaki ihtiyaçları ele alınmıştır. Tabloda 82 ergenden alınan açık uçlu cevaplar kategorik hale getirilmiştir. Bu kapsamda ergenler ağırlıklı olarak arkadaşlarıyla daha etkili bir iletişim kurmak için iletişim becerilerinin gelişimi ihtiyacına dikkat çekmektedir (%68,4). Ergenlerin %18,4'ü ise arkadaşlardan destek beklerken, 10,5'i ise arkadaşlarından uzak kalma ihtiyacı içerisindeydi.

Ergenlerin etkili iletişime yönelik ihtiyaçları 'beni anlamaları', 'empati kurmaları', 'beni dinlemeleri', 'güven' ve 'saygı' ifadeleriyle kendini göstermektedir. Nicel olarak az katılımcı tarafından belirtilmiş olsa da, ergenlik döneminin arkadaşlara yönelik

ihtiyaçların arttığı bir dönem olmasının yanı sıra ergenlerin arkadaşlarından uzaklaşmaya yönelik ihtiyacı da bu bulguda kendini göstermektedir. Aslında bu bulgu ergenin kimlik arayışına yönelik çabasının bir gereğidir. Ergen doğal olarak kendine yakın bulduğu kimi arkadaşlarına yakınlaşırken kimilerinden de uzaklaşacaktır. Burada önemli olan ergenin tercih ettiği arkadaşların onu çeşitli sorunlarla karşı karşıya getirecek arkadaşlar olmamasıdır. Ergenin ‘ben kimim?’ sorusuna yönelik sorgusu bu yakınlaşma ve uzaklaşma adımlarının ebeveynler ve okul tarafından takibi önem taşımaktadır.

4.1.2.4. Okula İlişkin Sorunlar

Bu bölümde ergenlerin okula ilişkin sorunları olma durumu, bu sorunlarının neler olduğu ve okula ilişkin sorunları kapsamındaki ihtiyaçları ele alınmıştır.

Tablo 26. Ergenlerin okula ilişkin sorunları olma durumu

	Sayı	Yüzde
Evet	252	63,5
Hayır	145	36,5
Toplam	397	100,0

Ergenlerin okula ilişkin sorunları olup olmadığı Tablo 26’da ele alınmış olup ergenlerin %63,5’inin okudukları okula ilişkin sorunları olduğu görülmektedir. Bu soru ile ergenlerin okul sistemlerine yönelik sorunları sorulmak istenmiştir. Verilen cevaplardan çıkan sorun kategorileri Tablo 27’de gösterilmektedir.

Tablo 27. Ergenlerin okula ilişkin sorunları

	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Öğretmenlerin olumsuz tutumları	145	57,5	107	42,5	252	100,0
Okul idaresinin baskıcı tutumu	92	36,5	160	63,5	252	100,0
Eğitim sistemine yönelik sorunlar	60	23,8	192	76,2	252	100,0
Fiziksel imkânların yetersizliği	46	18,3	206	81,7	252	100,0
Rehberlik hizmetine ulaşamama	16	6,3	236	93,7	252	100,0

Ergenlerin okula ilişkin sorunları Tablo 27’de ele alınmıştır. Tablo, okula ilişkin sorunları olduğunu belirten 252 ergenin sorunlarının ne olduğuna yönelik cevapladığı açık uçlu sorunun kategorik hale getirilmesiyle oluşturulmuştur. Aşağıda bu açık uçlu cevaplara yönelik örnekler de ele alınmıştır.

Öğretmenlerin olumsuz tutumları ergenlerin yarıdan fazlası (%57,5) tarafından okullarındaki en önemli sorun olarak ifade edilmiştir. Bu sorunu okul idaresinin baskıcı tutumu (%36,5), eğitim sistemine yönelik sorunlar (%23,8), fiziksel imkânların yetersizliği (%18,3) ve rehberlik hizmetine ulaşamama (%6,3) takip etmektedir.

Araştırmada ergenler, öğretmenlerinin olumsuz tutumlarına yönelik ‘öğretmenlerin kendilerini anlamaması’, ‘öğretmenlerle iletişim kuramamak’ ve ‘öğretmenlerin öğrenciler arasında ayrımcılık yapması’ gibi sorunlara vurgu yapmışlardır. Öğrencilerin ekosistemlerinde okul ve öğretmen sistemi çoğu zaman ailelerinden daha çok etkileşimde oldukları sistemlerdir. Okul ve öğretmen, öğrencinin en önemli motivasyon ve ilham kaynağı olması beklenen yer olarak düşünülmektedir. Özellikle Altındağ ilçesi gibi, gençler için zor koşulların olduğu ilçelerde öğretmenlere daha fazla iş düşmektedir. Ergenlerin gözünden bakabilmek, onları okula yüksek bir motivasyonla gelmelerini sağlamak, olumlu kimlik gelişimlerine pozitif katkı sunmak açısından öğretmen-öğrenci iletişiminin kalitesi büyük önem taşımaktadır.

Okul idaresinin baskıcı tutumu, okulların fiziksel imkânlarının yetersizliği, genel eğitim sistemine yönelik sorunlar, fiziksel imkânların yetersizliği ve rehberlik hizmetine ulaşamama öğrencinin eğitim sürecine yönelik verimliliği azaltacak sorunlar olmaktadır.

Sezer ve İşgör (2010)’ün yaptığı araştırmada benzer şekilde ortaöğretim öğrencilerinin genel olarak okullarının fiziksel olarak yetersizliğinden ve okuldaki disiplinden rahatsız oldukları ortaya konmuştur.

Ergenlerin bu araştırmada belirttikleri sorunlara paralellik gösterecek şekilde TÜİK (2017b) verilerine göre devlet okullarında eğitim alan çocuklar okullarında yaşanan sorunları; eğitim masrafları (%37,1), eğitim araçlarının niteliği/sayısı (%27,6), sınıflardaki öğrenci sayısı (%27,5), okuldaki eğitimin kalitesi (%27,0), okul ve çevresinin güvenliği (%19,3), okula ulaşım/servisler (%17,8), okul idaresinin genel yaklaşımı (%13,5), öğretmenlerin öğrencilere yaklaşımı (%12,0), okulların ısınma, temizlik vb. koşulları (%10,0) ve okula kayıt işlemleri (%7,6) olarak belirtmişlerdir. Diğer yandan OECD’nin 2017 yılında hazırladığı rapora göre de ‘sınava iyi hazırlanmasına rağmen çok kaygı duyduğunu’ söyleyen öğrenci oranı %58,8 olurken, %56,0’sının ‘ders çalışırken stres yaşadığı’ görülmektedir.

Tabloda vurgusu en az görünen sorun olmakla birlikte ergenlerin istedikleri rehberlik hizmetine ulaşamamaları da dikkate alınması gereken ve hatta diğer sorunların çözümü açısından da fırsatlar sunabilecek olan bir konu olarak değerlendirilmelidir. Ergenlerin bu hizmetin eksikliğine yönelik en önemli vurguları ‘geleceğe yönelik yönlendirmelerin eksikliği’ cümlesi üzerindedir. Daha önce de belirtildiği gibi ebeveynler çocuklarına eğitim durumları ya da ekonomik durumları gibi sebeplerle yeterli rehberlik sağlayamayabilirler. Bu açıdan genel olarak yoksulluğa yönelik bir gündemi olan ya da gençler açısından çeşitli sorunlar barındıran Altındağ ilçesi gibi yerleşim yerlerinde hem aileye yönelik hem de ergene yönelik rehberlik hizmetlerinin önemi büyüktür.

Ergenlerin geleceğe yönelik beklentilerinin desteklenmesi noktasında var olan sorunlardan biri de okullarda ergenlerin sorunları için çaba gösterecek disiplinlerarası bir ekibin olmayışıdır. Ergenlerin sorunları hem okul içerisinde yaşanmakta hem de okul sınırlarının dışıyla bağlantılıdır. Bu noktada okul sosyal hizmetinin ergeni çevresi içerisinde ele alan ve sorunun çözümü için okul dışında kalan sistemlerle bağlantı kurmaya yönelik bakış açısı (Jarolmen, 2017) önemli bir ihtiyaç olarak ele alınmalıdır.

Tablo 28. Ergenlerin okula ilişkin sorunları kapsamındaki ihtiyaçları

	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Öğretmen tutumuna yönelik ihtiyaçlar	67	51,9	62	48,1	129	100,0
Okulun fiziksel imkânlarının artırılması	47	36,4	82	63,6	129	100,0
Eğitim sisteminin daha iyi olması	37	28,7	92	71,3	129	100,0

*Bu tablo okula ilişkin sorunları olan 252 (%100,0) ergen arasında bu sorunlar kapsamında bazı ihtiyaçları olduğunu belirten 129 (%51,4) ergen üzerinden oluşturulmuştur.

Tablo 28’de ergenlerin okula ilişkin sorunları kapsamındaki ihtiyaçları ele alınmıştır. Tabloda 129 ergenden alınan açık uçlu cevaplar kategorik hale getirilmiştir. Bu kapsamda ergenler en çok öğretmenlerinin tutumlarına yönelik ihtiyaçlarını belirtmişlerdir (%51,9). Bunu okulun fiziksel imkânlarının artırılması (%36,4) ve eğitim sisteminin daha iyi olmasına yönelik ihtiyaç izlemektedir (%28,7).

Ergenlerin öğretmenlerinin tutumlarına yönelik sorunlarından doğan bazı ihtiyaçları bulunmaktadır ve bunlar yukarıdaki tabloda ele alınmıştır. Ergenlerin, öğretmenlerinin tutumlarına yönelik ihtiyaçları öğretmenlerin ‘öğrencileri anlamaları’, ‘öğrencilere destek olmaları’, ‘öğrencilerle ilgilenmeleri’, ‘öğrencileri dinlemeleri’, ‘öğrenciler

arasında ayrımcılık yapmamaları' ve 'öğrencilere karşı anlayışlı olmaları' gibi cümlelerle ifade edilmiştir.

4.1.2.5. Çevreye İlişkin Sorunlar

Bu bölümde ergenlerin çevreye ilişkin sorunları olma durumu, bu sorunlarının neler olduğu ve çevreye ilişkin sorunları kapsamındaki ihtiyaçları ele alınmıştır.

Tablo 29. Ergenlerin çevreye ilişkin sorunları olma durumu

	Sayı	Yüzde
Evet	237	59,7
Hayır	160	40,3
Toplam	397	100,0

Ergenlerin ikamet ettikleri ya da eğitim aldıkları ve günlerinin büyük bir bölümünü geçirdikleri yer olan Altındağ ilçesine ilişkin sorunları olup olmadığı Tablo 29'da ele alınmış olup ergenlerin %59,7'sinin eğitim aldıkları ve/veya yaşadıkları bu çevreye ilişkin bazı sorunları olduğu görülmektedir. Bu soru ile ergenlerin yaşadıkları/eğitim aldıkları çevreye ilişkin sorunları sorulmak istenmiştir. Verilen cevaplardan çıkan sorun kategorileri Tablo 30'da gösterilmektedir.

Tablo 30. Ergenlerin çevreye ilişkin sorunları

	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Güvenlik sorunu	165	69,6	72	30,4	237	100,0
Hizmetlere yönelik sorunlar	90	38,0	147	62,0	237	100,0
Madde bağımlılığı	72	30,4	165	69,6	237	100,0
Bölge halkının davranışları	28	11,8	209	88,2	237	100,0

Ergenlerin Altındağ ilçesine ilişkin sorunları Tablo 30'da ele alınmıştır. Tablo, çevreye ilişkin sorunları olduğunu belirten 237 ergenin sorunlarının ne olduğuna yönelik cevapladığı açık uçlu sorunun kategorik hale getirilmesiyle oluşturulmuştur. Aşağıda bu açık uçlu cevaplara yönelik örnekler de ele alınmıştır.

Buna göre ergenlerin yaşadığı çevreye ilişkin en büyük sorunlarının güvenlik sorunu olduğu görülmektedir (%69,6). Buna ek olarak hizmetlere yönelik sorunlar (%38,0) ve

madde bağımlılığı sorunu (%30,4) ve bölge halkının davranışlarına yönelik sorunlar (%11,8) ergenlerin dikkat çektiği sorunlardır.

Güvenlik ihtiyacı bireyin en temel ihtiyaçlarından biridir. Bireyin ekosisteminin yeterli güvenlik hissi sunmadığı durumlar, onun için olumsuz etkileşimleri beraberinde getirecektir. Türkiye Yaşam Memnuniyeti Araştırması'na göre bireylerin %25'i yaşadıkları çevrede gece yalnız yürürken kendilerini güvensiz hissettiklerini belirtmiştir (TÜİK, 2017f). Güvenlik sorununu ergenlerinin okullarına ilişkin sorunlarını belirttikleri Tablo 19 ile birlikte ele almak mümkündür. Belirtildiği gibi TÜİK (2017b) istatistiklerine göre devlet okullarına devam eden çocukların %19,3'ü okul ve çevresine yönelik güvenlik sorunlarını vurgulamıştır. Özel okullara bakıldığında ise bu sorunun devlet okullarına kıyasla yarıdan daha az bir yüzde ile ele alındığı görülmektedir (%8,1). Bu açıdan Erdem (2011)'in Altındağ İlçesinin özellikle bazı mahallelerinde hırsızlık başta olmak üzere suç, uyuşturucu, alkol bağımlılığı gibi sorunların her gün ve yoğun bir şekilde yaşanmakta olduğu vurgusu önemlidir.

Bu araştırmada da Altındağ ilçesine ilişkin en temel sorunlardan biri ergenlerin İlçe'de kendilerini güvende hissetmemeleri olarak ortaya çıkmıştır. Ergenlerin güvende hissetmediklerine yönelik sorun kategorisini 'taciz', 'çevrede kötü eğilimli insanlar var', 'kavgalar oluyor', 'hırsızlık oluyor', 'benden para istiyorlar', 'çok fazla köpek var', 'köpekler saldırıyor' gibi ifadelerle belirtmişlerdir. Bu sorunla birlikte ele alınabileceği gibi özellikle vurgusunun artması için ayrı olarak düzenlenmiş bir diğer kategori de madde bağımlılığı sorunudur. Ergenlerin ekosistemleri içerisinde madde bağımlılığı sorununun bu kadar yaygın olması ciddi bir risk olasılığını ortaya koymaktadır. Bu sorunu ergenler 'çevrede madde satıcıları var', 'torbacılar var' ve 'bağımlılar var' gibi ifadelerle belirtmişlerdir. Ergenin kendini güvende hissetmemesi ve İlçe'de ya da okul çevresinde madde bağımlılığı sorununun gözlenmesi ergenleri olduğu kadar aileleri de çocukları için sürekli kaygı duydukları bir duygu durumuna taşıyacağı düşünülmektedir. Bunlara ek olarak ergenler için İlçe'de sunulan hizmetlerinin ergenlerin beklentilerini karşılamaması ve bölgede yaşayan insanların 'önyargılı', 'saygısız', 'kaba' davranışları olduğuna ve insanların genel olarak 'eğitimsiz' olduklarına yönelik şikâyetleri ergenler için artık o çevrenin sağlıklı olmayan bir çevre olmasına sebep olmaktadır.

Hem öğrenciler, hem öğretmenler hem de diğer okul personeli için eğitim etkinliklerinin, güvenli ihtiyacı hissetmeksizin sürdürülmesi önemlidir. Okulun içerisinde bulunduğu çevrenin güvenli olmayan bir çevre olması öğrenciler, öğretmenler ve eğitim süreci açısından sorunlara sebep olabilir.

Tablo 31. Ergenlerin çevreye ilişkin sorunları kapsamındaki ihtiyaçları

	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Güvenlik ihtiyacı	70	56,9	53	43,1	123	100,0
Hizmetlere yönelik ihtiyaçlar	52	42,3	71	57,7	123	100,0
Bölge halkının davranışlarına yönelik ihtiyaçlar	19	15,4	104	84,6	123	100,0

*Bu tablo Altındağ ilçesine ilişkin olan 237 (%100,0) ergen arasında bu sorunlar kapsamında bazı ihtiyaçları olduğunu belirten 123 (%51,9) ergen üzerinden oluşturulmuştur.

Tablo 31’de ergenlerin Altındağ ilçesine ilişkin sorunları kapsamındaki ihtiyaçları ele alınmıştır. Bu sorunları kapsamında bazı ihtiyaçları olduğunu belirten 123 ergenden alınan açık uçlu cevaplar kategorik hale getirilmiştir.

Buna göre ergenler yaşamlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri bu İlçe’ye yönelik bir güvenlik ihtiyacı duymaktadırlar (%56,9).

İhtiyaçlar sorulduğunda ergenlerin çoğu doğrudan ‘güvenlik’ ifadesini kullanmışlardır. Bununla birlikte güvenlik ihtiyacı kategorisinin oluşmasında ‘uyuşturucunun olmaması’, ‘köpeklerin saldırmaması’, ‘hırsızların olmaması’ ifadeleri bu ihtiyacın içerisinde ele alınmıştır. Köpeklerin saldırmaması ifadesi, bölgenin yalnızca ergenler için de değil hayvanlar için de güvensiz olduğu, hayvanların beslenme, barınma ihtiyaçlarının karşılanamamasının yanında kötü muameleye maruz kalmalarından kaynaklı saldırgan davranış sergileme ihtimali olduğunu düşündürmektedir. Bölge halkının davranışları ve çevrenin genel özellikleri hem bir sorun hem de bir ihtiyaç kategorisi olarak ortaya çıkmıştır. Ergenlerin Altındağ İlçesi hizmetlerine yönelik bazı ihtiyaçları ise kendi ifadeleri ile en başta ‘daha güvenli çevre’ olmak üzere ‘bisiklet yolu yapılması’, ‘pavyonların kalkması’, ‘daha iyi ulaşım’, ‘spor için daha fazla yer’ olarak sıralanabilir.

Tablo 32. Ergenlerin Altındağ ilçesi hizmetlerinden yararlanma durumu

	Sayı	Yüzde
Evet	84	22,3
Hayır	293	77,7
Toplam	377	100,0

Tablo 32’de ergenlerin Altındağ ilçesinde sunulan hizmetlerden yararlanma durumu ele alınmıştır. Araştırmaya katılan ergenlerin %22,3’ünün bu hizmetlerden yararlandığı ancak %77,7’sin sunulan hizmetlerden yararlanmadığı görülmektedir.

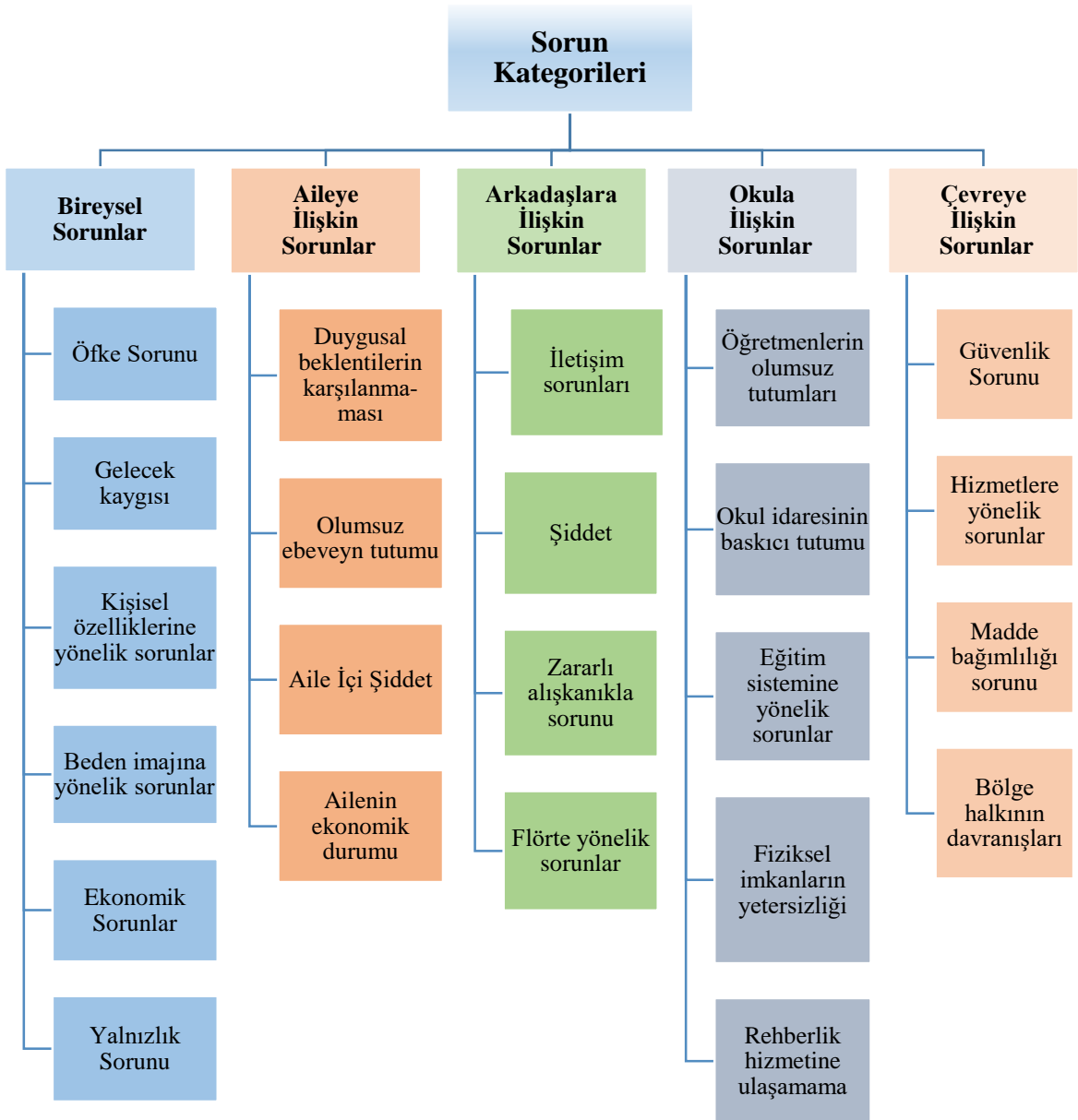
Tablo 33. Ergenlerin Altındağ ilçesi gençlik merkezlerinin faaliyetlerinden yararlanma durumu

	Sayı	Yüzde
Evet	54	14,2
Hayır	326	85,8
Toplam	377	100,0

Ergenlerin Altındağ ilçesinde bulunan gençlik merkezlerinin faaliyetlerinden yararlanma durumunun ele alındığı Tablo 33’te göre araştırmaya katılan ergenlerin %14,2’si bu hizmetten yararlanırken %85,8’i sunulan gençlik merkezi hizmetinden yararlanmamaktadırlar.

Tablo 32 ve 33 ergenlerin Altındağ ilçesinde sunulan hizmetlerle ilişkilendirme durumlarını ortaya koymakta olup sunulan hizmetlerden katılımcıların dörtte birinden azının yararlandığı görülmektedir. Bu bulguda sunulan hizmetlerin tanıtımının yeterince yapılmamış olma ihtimali, ergenlerin etkinliklere katılmak için yeterli vakitlerinin olmayışı, ergenlerin ihtiyacına yönelik kurgulanmamış oluşu gibi sebepler etkili olabilir. Ergenlerin yukarıda yer alan pek çok sorunu kurumsal bazı hizmetlerin ihtiyacını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte bu hizmet kurgusunun ergenlerin sorunlarının oluşumunda payı olan ya da çözümünde payı olabilecek bütün sistemlere yönelik olması önem taşımaktadır.

Ergenlerin bireysel sorunları ile ailelerine, arkadaşlarına, okullarına ve çevreye ilişkin sorun kategorilerinin özet bir görünümü aşağıdaki şekilde bulunmaktadır. Şekilde yukarıdan aşağıya doğru sorun yoğunluğu azalmaktadır.

Şekil 6. Sorun kategorileri

4.1.3. Algılanan Sosyal Destek

Bu başlık altında aileden, arkadaşlardan ve öğretmenlerden algılanan sosyal desteğe ilişkin betimleyici istatistik analizi ele alınmıştır.

Tablo 34. Algılanan sosyal destek ölçek puanlarının betimleyici istatistiği

n=397	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std. Sapma
Aile Desteği	26	60,0	50,95	7,27
Arkadaş Desteği	15	39,0	34,25	4,63
Öğretmen Desteği	17	51,0	38,27	8,89
Algılanan Sosyal Destek (Toplam)	68	150,0	123,47	15,53

Tablo 34’te ergenlerin Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinden aldığı puanların betimleyici istatistikleri görülmektedir.

Tabloya göre ASDÖ-R toplam puan ortalaması $123,47 \pm 15,53$ olarak belirlenmiştir. Ergenlerin; Aile Desteği puan ortalaması $50,95 \pm 7,27$, Arkadaş Desteği puan ortalaması $34,25 \pm 4,63$, Öğretmen Desteği puan ortalaması $38,27 \pm 8,89$, Algılanan Sosyal Destek puan ortalaması $123,47 \pm 15,53$ ’tür. Tablodaki veriler yüzdelik düzeye çevirilecek olursa (ortalama/maksimum değer*100) ergenlerin Aile Desteği düzeyi %85, Arkadaş Desteği düzeyi %88, Öğretmen Desteği düzeyi %75, Algılanan Sosyal Destek düzeyi %82’dir.

Bu araştırmada ASDÖ-R toplam puan ortalamasını $123,47 \pm 15,53$ (%82) olarak belirlenmiştir. En düşük 50 en yüksek puan 150 puan alınabilmekte olan ASDÖ-R’den alınacak yüksek puanların bireyin daha fazla sosyal destek aldığı anlamına geldiğini belirtmiştir (Yıldırım, 2004). Bu yönüyle bu araştırmada algılanan sosyal destek düzeyinin düşük olmadığı söylenilebilir. Alanyazında aynı ölçekle yapılmış çalışmalarda da benzer sonuçlar görülmüştür. Sayar (2006) düşük sosyo ekonomik düzeyden gelen ergenlerle yaptığı araştırmada ASDÖ-R toplam puan ortalamasını $126,31 \pm 12,98$ (%84) olarak bulmuştur. Ayna (2013)’nin lise öğrencileri ile yaptığı araştırmada ASDÖ-R toplam puan ortalamasının $127,77 \pm 15,19$ (%85) olarak bulunmuştur. Semerci (2016)’nin lise öğrencileriyle yaptığı araştırmada ise ASDÖ-R toplam puan ortalamasının $122,36 \pm 15,16$ (%82) olarak ortaya konmuştur.

Bu araştırmada ergenlerin Aile Desteği düzeyi %85, Arkadaş Desteği düzeyi %88 ve ğretmen Desteği düzeyi %75'tir. Ergenlerin arkadaş desteği, aile ve ğretmen desteği düzeyinden daha yüksek olarak bulunmuştur. Öğretmenler ergenlerin sosyal destek sisteminde aile ve arkadaştan sonra gelmektedir.

Sayar (2006)'ın araştırmasında ise Aile Desteği düzeyi 51.98 ± 5.96 (%87), Arkadaş Desteği düzeyi 32.00 ± 4.98 (%82) ve ğretmen Desteği düzeyi 42.34 ± 6.42 (%83) olarak bulunmuş ve aile desteği, ğretmen ve arkadaş desteğinden daha yüksek olarak ortaya konmuştur. Semerci (2016)'nin araştırmasında ise Aile Desteği düzeyi 51.67 ± 6.44 (%86), Arkadaş Desteği düzeyi 32.99 ± 5.24 (%85) ve ğretmen Desteği düzeyi 37.69 ± 8.76 (%74) olarak bulunmuş ve aile desteği, arkadaş ve ğretmen desteğinden daha yüksek olarak ortaya konmuştur.

Görüldüğü gibi alanyazında aynı ölçek kullanılarak yapılan araştırmalarda düzey olarak ergenlerin birbirine benzer aile, arkadaş ve ğretmen desteğine sahip oldukları bulunmuştur. Bununla birlikte arkadaş, aile ya da öğretmenden algılanan destek düzeyleri birbirinin önüne geçebilmektedir. Araştırmaların genel olarak ortak noktası ğretmen desteğinin, aile ve arkadaş desteğinden sonra geldiğini göstermektedir. Ergenlerin neredeyse ailelerinden daha fazla zaman geçirdikleri öğretmenlerden algılanan sosyal desteğin azlığı hem beklenen hem de istenmeyen bir durum olarak düşünülmektedir. Bunun genel sebebi öğretmenlerin ergenlerin özerklik ihtiyacının karşısında yer aldığının düşünülmesi ve öğretmenlerin bir g unsur olarak konumlanışı olarak ele alınabilir. Bu bulgu ergenlerin mikro düzeyde etkileşimde olduğu sistemlere yükledikleri anlamları ortaya koymasından önemlidir. Öğretmen desteğinin azlığı okul sosyal hizmeti gereksinimi yeniden hatırlatır niteliktedir.

4.2. ERGENLERİN TANITICI ÖZELLİKLERİ, SORUNLARI VE ALGILANAN SOSYAL DESTEK BAğLAMINDA GELECEK BEKLENTİLERİ

Bu başlık altında ilk olarak ergenlerin gelecek beklentilerine ilişkin betimleyici analizler ele alınmıştır. Sonrasında bağımsız değişkenlerin ergen gelecek beklentisi üzerindeki etkisi alt başlıklar halinde ele alınmıştır. *Nicel verilerin analizinin ardından ergenlerle yapılan derinlemesine görüşmelere yönelik analiz ve alıntılar da bu bölümde yer almaktadır.*

4.2.1. Ergen Gelecek Beklentileri

Bu başlık altında ergenlerin gelecek beklentisine yönelik genel bulgular yer almaktadır. *Ortaya çıkan nicel bulgular, ergenlerle yapılan nitel görüşmelerle derinlemesine bir şekilde açıklanmak istenmiştir.*

Tablo 35. Ergen gelecek beklentileri ölçeği puanlarının betimleyici istatistikleri

n=397	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std. Sapma
İş ve Eğitim Beklentisi	1	7,0	5,83	1,02
Evlilik ve Aile Beklentisi	1	7,0	5,31	1,35
Din ve Toplum Beklentisi	1	7,0	5,09	1,32
Sağlık ve Yaşam Beklentisi	1	7,0	5,10	1,32
Gelecek Beklentisi (Toplam)	2,03	6,88	5,33	0,88

Tablo 35’te ergenlerin Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeğinden aldıkları puanların betimleyici istatistikleri görülmektedir.

Ergenlerin; İş ve Eğitim Beklentisi puan ortalaması $5,83 \pm 1,02$, Evlilik ve Aile Beklentisi puan ortalaması $5,31 \pm 1,35$, Din ve Toplum Beklentisi puan ortalaması $5,09 \pm 1,32$, Sağlık ve Yaşam Beklentisi puan ortalaması $5,10 \pm 1,32$, Gelecek Beklentisi puan ortalaması $5,33 \pm 0,88$ ’dir. Tablodaki veriler yüzdelik düzeye çevrilecek olursa (ortalama/maksimum değer*100) ergenlerin İş ve Eğitim Beklentisi düzeyi %83, Evlilik ve Aile Beklentisi düzeyi %76, Din ve Toplum Beklentisi düzeyi %73, Sağlık ve Yaşam Beklentisi düzeyi %73, Gelecek Beklentisi düzeyi %77’dir.

Ergenlerin geleceğe yönelik beklentileri hem nicel hem de nitel bulgular açısından temel olarak iş, eğitim, evlilik ve aile konuları çevresinde şekillenmektedir. Özellikle İş ve Eğitim Beklentisi alt ölçeği araştırmanın en yüksek puan ortalamasına sahiptir. Ergenlerin Din ve Toplum Beklentisi alt ölçeğinden aldıkları puanlar incelendiğinde, her ne kadar İş ve Eğitim Beklentisi veya Evlilik ve Aile Beklentisi kadar yüksek çıkmasa da, yaşamlarında bu beklenti durumunun da önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Ergenlerin dini aktivitelerde bulunma ve/veya toplumsal etkinliklerde bulunmaya yönelik bir eğilimlerinin olması açısından, toplumsal ve kültürel beklentiler ile kendi gelecek beklentileri arasında bir bağ kurdukları düşünülebilir. Sağlık ve Yaşam alt ölçeğinden

alınan puanlar incelendiğinde de benzer bir durumun ortaya çıktığı görülmektedir. Ergenlerin sağlıklı ve uzun bir hayat yaşamaya yönelik beklenti düzeyleri önemlidir. Bireyler geleceğe yönelik kurgularında çoğunlukla sağlıklarını kaybedeceklerine yönelik düşüncenin uzağında planlar yaparlar. Gelecek beklentileriyle bağlantılı olarak ele alınan bu konunun, ergenler tarafından gelecek beklentilerini artırmaya yönelik bir baş etme stratejisi olarak kullanıldığını da düşünülebilir.

Topaktaş (2015)'in Samsun'un İlkadım ilçesinde devlet okullarına devam eden 12-18 yaş öğrencilerle yaptığı çalışmada EGBÖ toplam puan ortalaması 5,23 (%75) olarak bulunmuştur. Tuncer (2011)'in Elazığ'daki ortaöğretim öğrencileriyle yaptığı çalışmada da EGBÖ toplam puan ortalaması 5,41 (%77) olarak hesaplanmıştır. Bu araştırmada da alt ölçek puan ortalamaları birbirine yakın olmakla birlikte en yüksek beklenti 'İş ve Eğitim' en düşük beklenti ise 'Din ve Toplum' alt ölçeğinde görülmüştür. Benzer şekilde Topaktaş (2015)'in yaptığı araştırma da en yüksek ve en düşük alanlar aynı çıkmıştır. McWhirter ve McWhirter (2008)'in yaptığı çalışmada benzer şekilde en düşük puan ortalaması 'Din ve Toplum' alt ölçeğindedir. Tuncer (2011)'in yaptığı araştırmada ise en yüksek puan ortalaması 'İş ve Eğitim' alt ölçeğinde iken, en düşük puan ortalaması ise 'Evlilik ve Aile' alt ölçeğinde çıkmıştır.

Eğitimin, mesleğin ve evliliğin oturduğu bir zaman dilimi olarak gelecek...

Gelecek beklentileri konusu, araştırmanın nitel boyutunda derinlemesine sorularla ele alınmıştır. Üzerinde sürekli konuşulan gelecekle konuyla ilgili olarak, derinlemesine görüşmelerde bu geleceğin ergenler için kaç yıl sonrasıyla bağlantılı olduğu ve kendileri için gözlerinde canlanan geleceğin nasıl bir gelecek olacağı ele alınmıştır. Buna göre ergenler için gelecek, çok da uzak olmayan hemen lisesinin bitmesiyle başlayan; *eğitime, mesleğe ve evliliğe yönelik bir zaman dilimi* olarak kurgulanmıştır. Geleceğe yönelik düşünme sürecinde en büyük vurgu, düzene girmiş bir gelecek kurgusu üzerine yapılmıştır:

"Abi gelecek dediğim zaman bi' 10 yıl sonrası canlanıyor gözümde. 30'lu yaşlar falan filan. Aslında 30'lu yaşlarda zaten büyük bir ihtimal her şey oturmuş olur. Ne bileyim mesleğin oturmuş olur, hayatın oturmuş olur" (Hayta, E, MTAL, 12. sınıf).

"Gelecek denildiğinde 9-10 yıl sonrası, yaklaşık 30 yaş civarı geliyor. Her şey belli olur. Böyle düzenli bir iş, düzenli bir hayat." (Dönüşüm, E, MTAL, 10. sınıf).

Yukarıda da değinildiği gibi ergenler geleceğe yönelik beklentileri konusunda çoğunlukla eğitime, mesleğe ve evliliğe yönelik düşünceleri üzerinden tartışmaktadırlar. Bunların arasında en büyük vurguyu eğitim ve meslek beklentileri almaktadır. Evlilik bunların gerçekleşmesinin ardından düşünülecektir. Sınır, Dönüşüm ve Asi, evlilik konusunu, eğitime ve mesleğe yönelik süreçlerin ardından değerlendireceklerdir:

“Lise biter, üniversite olur ya da olursa polislik. İlk önce polisliğe sonra komiserlik için üniversiteye gitmek isterim. Sonra mesleğe devam ederim. Komiserlik olursa eğer bir iki sene sonra evliliği falan düşünürüm.” (Sınır, E, AİHL, 10. sınıf).

“Üniversiteden sonra askerliğimi yapar gelirim sonra dükkân açarım. Sonra da evliliği düşünürüm” (Dönüşüm, E, MTAL, 10. sınıf).

“Lise bittikten sonra üniversiteyi okuyacağım. 4 sene de üniversite okumayı düşünüyorum. Ya askeri pilot olabilirsem ya da normal pilot. [...]Ondan sonra kendimle ilgili mutlu bir hayat yaşayacağım bir aile edinmeye çalışırım” (Asi, E, AİHL, 9. sınıf).

Hem nicel hem de nitel bulgular eğitim almaya, meslek edinmeye, evlenmeye yönelik beklentiyi ön sıraya koymaktadır. Bu kapsamda, ergenlik ve genç yetişkinlik gelişim dönemlerinin beklenen rolleriyle paralel bir eğilimin ortaya çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte meslek sahibi olma, iyi bir eğitim alma ve evliliğe yönelik beklentiler ergenlerin dilinden yazılmış olsa da toplumun ve ailesinin, genç üzerindeki beklentilerinin bir yansıması olarak ele alınabilir. Bu bakış açısı ekosistemin ergen üzerindeki etkisini ortaya koymasından değerlidir. Bunun farkında olmak önemlidir çünkü toplumun kendinden beklediklerinin dışında kalan, bunları yapmakta yaşlılarının gerisine düşen ergenler için gelecek, “gelmesi tedirginlik yaratan bir zaman dilimi” olabilir.

Tablo 36. Ergenlerin geleceğe yönelik beklentileri

	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Meslek sahibi olma beklentisi	338	86,7	52	13,3	390	100
İyi bir eğitim alma beklentisi	191	49,0	199	51,0	390	100
Evlenme ve aile kurma beklentisi	142	36,4	248	63,6	390	100
Mutlu bir yaşam sürme beklentisi	96	24,6	294	75,4	390	100
Ekonomik refah beklentisi	90	23,1	300	76,9	390	100
Kök aileye destek olma beklentisi	71	18,2	319	81,8	390	100
Sosyal sorumluluk alma beklentisi	33	8,5	357	91,5	390	100
Sağlıklı olma beklentisi	32	8,2	358	91,8	390	100
Diğer*	24	6,2	366	93,8	390	100

*Ankara'dan ayrılmak (6), evcil hayvan sahibi olmak (5), yurtdışına çıkmak (5), arkadaşlarıyla yaşamak (3), lider olmak (3), öldüğümde arkamda güzel şeyler bırakmak (1), tanınan biri olmak (1).

Ergenlerin geleceğe yönelik beklentileri, uygulanan ölçeğin dışında bir de araştırmacı tarafından hazırlanan ankette kendilerine açık uçlu bir soruyla sorulmuş ve verilen cevaplar Tablo 36'da kategorik hale getirilmiştir. Her bir kategori diğer kategorilerden bağımsız ele alınmıştır. Buna göre ergenler tarafından en çok ifade edilen beklenti meslek sahibi olma beklentisidir (%86,7). Bunu iyi bir eğitim alma beklentisi (%49,0) ve evlenme ve aile kurma beklentisi (%36,4) takip etmektedir.

Tablo ile benzerlik taşıyacak şekilde, Deviren (2016)'in yaptığı araştırmada gençlerin gelecek beklentilerinin en çok iyi bir eğitim almak, zenginlik, iyi bir eş ve yuva, iyi bir gelir sahibi olma ve sağlık bir yaşam olduğu ortaya konmuştur. Yavuzer ve diğerleri (2005) tarafından İstanbul'da yapılan araştırmada ise lise öğrencilerinin geleceğe ilişkin en büyük beklentileri, sevilen bir mesleğin yapılması ve mesleki başarı olarak ortaya konmuştur. Bunu sırasıyla, ekonomik kazanç, mutlu bir evlilik, fiziksel güç ve sağlık ve toplumsal saygınlık takip etmektedir. Başka bir araştırmada da ergenlerin gelecek beklentilerinin yine ilk sırasında "iyi bir işe sahip olmak" yer almaktadır (Başbakanlık, 2010).

Tablo 35'te de ele alındığı gibi, bu tabloda da ergenler ilk olarak mesleki beklentilere yönelik başarı elde etmek istemektedir. Bu aynı zamanda iyi bir eğitim, iyi bir gelir anlamına gelmektedir. Bunun ardından mutlu bir yaşam, mutlu bir evlilik, sağlık, toplumsal saygınlık gelmektedir.

Ergenlerin daha iyi olmasını istediği şeyler yalnızca kendi hayatına dair şeyler değildir. Yavuzer ve diğerleri (2005)'nin yaptığı araştırmada lise öğrencilerinin gelecek tasarımlarında bireysel beklentileri kadar yüksek olmasa da toplumsal beklentilerin de yer aldığı görülmektedir. Bu araştırmada da benzer şekilde ilk sıralarda yer almamakla birlikte ergenlerin zihinlerinde, ebeveynlerinin daha iyi bir hayat sürmesine yönelik beklentiler ve içinde buldukları topluma değer katabilmeye yönelik beklentilerin yer alıyor olması önemlidir. Alanyazına bir katkı sunacak şekilde bu araştırmada Altındağ ilçesi örnekleme kapsamında görüşülen ergenlerin kök ailelerine destek olmaya yönelik beklentileri ve sosyal sorumluluk almaya yönelik beklentilerinin de bir kategori olarak ortaya çıkması önemlidir. Bu çocukların, çevrelerinde yaşanan, doğrudan ya da dolaylı olarak maruz kaldıkları sorunların bir sebebi olmamalarına rağmen, çözümün bir parçası olmaya yönelik düşüncelerinin altının çizilmesi gerekmektedir.

Tablo 37. Ergenlerin yapmayı düşündüğü meslekler

	Kız		Erkek		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Mühendis	17	9,3	52	29,7	69	19,3
Öğretmen	39	21,3	10	5,7	49	13,7
Polis	21	11,5	14	8,0	35	9,8
Mimar	11	6,0	8	4,6	19	5,3
Doktor	14	7,7	3	1,7	17	4,7
Asker	3	1,6	11	6,3	14	3,9
Savcı	8	4,4	3	1,7	11	3,1
Avukat	6	3,3	5	2,9	11	3,1
Psikolog	8	4,4	3	1,7	11	3,1
İtfaiyeci	0	0,0	11	6,3	11	3,1
Diğer meslekler*	56	30,5	55	31,4	125	34,8
Toplam	183	100,0	175	100,0	358	100,0

*10 öğrenciden daha azının ifade etmiş olduğu meslekler diğer meslekler kategorisine dâhil edilmiştir. Bu kategori Futbolcu, Hemşire, Diş Hekimi, Tiyatro Oyuncusu, Haber Spikeri, Reklamcı, Dans Eğitmeni, Pastacı şeklinde olarak devam etmektedir. Diğer kategorisi dâhilinde toplam 21 farklı meslek belirtilmiştir.

Ergenlerin yapmayı düşündüğü meslekler Tablo 37'de ele alınmıştır. Bu meslekler arasında ilk üç sırayı mühendislik (%19,3), öğretmenlik (%13,7) ve polislik (%9,8) meslekleri almıştır. Kız öğrenciler en çok öğretmen (%21,3) olmak istediğini belirtirken erkek öğrenciler ise en çok mühendis (%29,7) olmak istediğini belirtmiştir.

Belirtilen bu meslekler genel olarak akla gelen ilk meslekler arasında yer almaktadır. Toplumda özellikle kız öğrencilere tavsiye edilen öğretmenlik mesleği ve erkeklerin küçük yaşlardan itibaren özendiği polislik, mühendislik gibi meslekler tabloda yine yerlerini almıştır. Bu açıdan bu cevaplar üzerinde ebeveynlerin olası yönlendirmeleri dışında toplumsal bir kabulün makro etkisinin de olduğu düşünülmektedir. Diğer taraftan, bu mesleklerin seçiminde işsiz kalmamak düşüncesinin de etkili olduğu görülmektedir. Özellikle polislik son yıllarda yoğun ilgi gören, lise mezunlarının ve pek çok farklı branştan lisans mezunlarının seçtiği bir meslek olarak ortaya çıkmaktadır ve ergenlerin sosyo-ekonomik düzeyi ile bağlantı kurulabilecek bir mesleki tercih olabilmektedir. Polisliğe yönelik tercih, öğrencinin merakından ya da ilgisinden çok bu mesleğin ekonomik getirisi olarak ele alınabilir.

Şimşek (2012)'in Güneydoğu Anadolu bölgesinde lise öğrencileriyle yaptığı araştırmada öğrencilerin en çok tercih ettiği mesleklerin başında öğretmenlik ve doktorluk gelmektedir. Öğretmenlik, hem kız hem de erkek öğrencilerin en favori mesleği arasında yer almaktadır. Bunu doktor olmak takip etmektedir. Bir başka önemli bulgu ise, bu araştırmada da çıktığı gibi kızların polisliğe olan ilgisidir.

Ergenlik döneminde ergen istediği mesleği sık sık değiştirebilmektedir. Öğrencilerin geleceğe yönelik beklentilerinin merkezinde yer alan iş beklentisi açısından meslek seçimi, önemli oranda bir rehberlik ihtiyacını beraberinde getirmektedir. Diğer taraftan tablodaki çeşitlilik özellikle meslek seçimi noktasında ergenlere yapılacak danışmanlığın yükünü ve sorumluluğunu artırmaktadır. Ergenler artık genel olarak bilinen iki üç meslekten daha farklı mesleklere talip olmaktadır.

Meslek belirlemede farklı deneyimler ve toplumsal cinsiyetin yarattığı sınırlılık...

Meslek seçimine yönelik yapılan derinlemesine görüşmelerde bu mesleklere yönelik tercihlerin sebebi ele alınmış ve ergenlerin yapmayı düşündükleri *meslekleri belirlemelerinde farklı deneyimleri* ortaya konmuştur. Öğrenciler gelecekte yapmak istedikleri mesleklerin belirlenmesine yönelik düşüncelerini; o mesleğin kişilik özelliklerine uygunluğu, mesleğin sağlayacağı iş garantisi, mesleğin sağlayacağı doyum, mesleğe yönelik ilgi ve mesleğin ekonomik getirisi gibi farklı durumlar üzerinden kurgulamaktadır.

Platonik, istediği mesleği, kişilik özelliklerine uygunluğu açısından değerlendirmektedir.

“Çocuk gelişimi okumak istiyorum, sonra kreşimi açıp orada kreş öğretmeni olmak istiyorum. Çocukları çok seviyorum ve onlara karşı çok sabırlı olduğumu düşünüyorum” (Platonik, K, MTAL, 9. sınıf).

Sinir, istediği mesleği, o mesleğin sağlayacağı iş garantisi açısından ele almaktadır.

“Yapılacak fazla bir meslek yok ya da üniversite okuyup da işsiz kalan çok insan var en basitinden. Çevremizde de var. Polislik garanti eğer girebilirim...” (Sinir, E, AİHL, 10. sınıf).

Makyaj, istediği mesleği, o mesleğin sağlayacağı doyuma ve o mesleği yaparak bireylere sağlayacağı faydaya göre belirlemiştir.

“Özel eğitim öğretmeni olmak istiyorum. Engelli arkadaşlarıma yardım etmek istiyorum. Onların dertlerinden hallerinden anlamak istiyorum. Onlara ufak da olsa bir yardımım dokunsun istiyorum” (Makyaj, K, AİHL, 10. sınıf).

Depresif ise yapmayı düşündüğü mesleği, o mesleğe yönelik ilgisi ve mesleğin ekonomik getirisi üzerinden değerlendirmektedir.

“Elektrik elektronik mühendisliği sevdiğim bir iş. Güzel. Bence yapılabilir. Parası da iyi. Yani maddi açıdan da gayet iyi bir meslek eğer (üniversiteye) devam edebilirsek...” (Depresif, E, MTAL, 12. sınıf).

Görüldüğü gibi ergenler, meslek seçiminde, o mesleğin kişilik özelliklerine uygunluğu, mesleğin sağlayacağı iş garantisi, mesleğin sağlayacağı doyum, mesleğe yönelik ilgi ve mesleğin ekonomik getirisi gibi sebepler ergenlerin meslek seçimi açısından önem kazanmaktadır. Benzer şekilde Aytekin (2005)'in yaptığı araştırmada lise son sınıf öğrencilerin meslek seçimlerinde sosyo-ekonomik ve kültürel faktörlerin etkisi tespit edilmiştir. Meslek seçiminde çevresel aile, ailenin ekonomik düzeyi, ailenin eğitim düzeyi, öğrencinin doğup büyüdüğü yerleşim birimi, öğrencinin arkadaş çevresi, mesleğin getirdiği maddi kazanç, mesleğin ilgi ve yeteneklere uygun olması gibi etkenlerin belirleyici olduğu gözlemlenmiştir.

Diğer taraftan meslek seçiminde toplumsal cinsiyetin etkisini görmek önemlidir. Korkut Owen, Kepir, Özdemir, Ulaş, & Yılmaz (2012)'in üniversite öğrencileriyle, kayıt oldukları bölümleri seçme nedenleri üzerine yaptığı araştırmada öğrencilerin %26,8'sinin bölümlerini, cinsiyetlerine uygun olup olmamasına göre seçtiklerini belirtmektedir. Diğer taraftan kız öğrenciler için, seçilen bölümün cinsiyete uygunluğunun, erkek öğrencilere

göre daha önemli olduğu ve kız öğrencilerin bölüm seçme konusunda ailelerinden daha fazla etkilendikleri ortaya konmuştur.

Derinlemesine görüşmeler, *meslek seçiminde toplumsal cinsiyetin yarattığı sınırlılığı* ortaya koymuştur. Ergenler, cinsiyetlerinden kaynaklı olarak iş bulmaya yönelik zorluklar yaşayabileceklerini ifade etmişlerdir. Özellikle kız öğrenciler kendilerinin her işi yapamayacakları ancak erkeklerin bir şekilde bir iş bulup geçimlerini sağlayacağı düşüncesi üzerinde birleşmektedir. Bu da özellikle kız öğrenciler için iş beklentilerine yönelik bir sınırlılığı beraberinde getirmektedir. Diğer taraftan bu sınırlandırma kızların yükseköğrenime yönelmeleri için bir itici gücü de beraberinde getirebilmektedir. Erkeklerin yaptığı her işi yapamayacağını düşünen kız öğrenciler için üniversite eğitimi daha önemli bir hal almaktadır.

“Erkek istediği sürece her şekilde iş bulabilir diye düşünüyorum ama aynı şekilde kadınlar için aynı değil özellikle bizim ülkemizde. Bu kadar rahat değiliz” (Lise, K, AL, 9. sınıf).

“Kendim ne bileyim ben mesela okumasam pek bi iş bulamam yani, ama kardeşim okumasa en azından sanayiye gidip çalışabilir yani. O yüzdendir belki” (Makyaj, K, AİHL, 10. sınıf).

“Bence bir kızın geleceği kesin okumalı, okumama gibi bir şans olmamalı erkek her türlü gücüyle mücüyle bi şekilde çalışır yapar ama kız yapamaz bide kötü bi insanla evlenirse daha kötü olur bence her hâlükârda okuması lazım kızın” (Gözyaşı, E, MTAL, 11. sınıf).

“Onlar gider çöpçülük de yapar başka bir şey de yapar ama biz onu yapamayız. Onlar kadar güçlü de değiliz aslında onların güçlülüğü daha fazla bizden onun için. Kadınlar öğretmenlik, doktorluk, hukuk...” (Kaos, K, AL, 10. sınıf).

Bu kapsamda hem nicel hem de nitel bulgular Ergenlerin geleceğe yönelik en önemli beklentileri arasında yer alan işe, mesleğe yönelik beklentiler açısından ergenin çevresindeki çoklu sistemler belirleyici nitelikte olabildiğini ortaya koymaktadır. Özellikle makro düzeyde toplumsal cinsiyet etkisi ergenlerin gelecek beklentileri ve meslek seçimleri üzerinde söz sahibi olabilmektedir.

Tablo 38. Ergenlerin geleceğe yönelik umutlu olma durumları

	Sayı	Yüzde
Umutlu	248	62,5
Kısmen umutlu	127	32,0
Umutsuz	22	5,5
Toplam	397	100,0

Ergenlerin geleceğe yönelik umutlu olma durumlarına yönelik düşüncelerinin ele alındığı Tablo 38'e göre ergenlerin %62,5'i (248) gelecekte umutlu olduklarını belirtmiştir. Ergenlerin %32,0'si kısmen umutlu ve %5,5'i ise gelecekte umutsuzdur. Ergenlerin çoğunun geleceğe yönelik umutlu olması, gelecek beklentilerinin ele alındığı bu araştırma açısından önem taşımaktadır. Bununla birlikte 22 (%5,5) öğrencinin geleceğe yönelik umutsuzluğu, nicel oranların yönelimi sebebiyle önemini kaybetmemelidir. Konuyla ilgili daha ayrıntılı yorumlar, Tablo 39'da verilmektedir.

Diğer taraftan umutlu olma ile okul türü, cinsiyet ve sınıf düzeyi bağlantısı da ele alınmak istenmiştir. Ki-kare analizinde geleceğe yönelik umutlu olma durumu ile ergenin cinsiyeti arasında bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$; $\chi^2=0,203$; $p=0,903$). Benzer şekilde geleceğe yönelik umut olma ile ergenin okul türü arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır ($p>0,05$; $\chi^2=0,101$; $p=0,999$). Bununla birlikte gelecekte umutlu olma durumu ile ergenin sınıf düzeyi arasında bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$; $\chi^2=14,862$; $p=0,021$). Buna göre geleceğe yönelik en çok umutlu olan öğrenciler 9. sınıfa devam eden öğrenciler iken (%31,0) en az umutlu olan öğrenciler 12. sınıf öğrencilerdir (%19,0). Okul türü, cinsiyet ve sınıf düzeyinin gelecekte umutlu olmayla arasındaki ilişki ile aynı değişkenlerin gelecek beklentileri üzerinde oluşturduğu fark benzerlik göstermektedir. Buna ilişkin bulgu ve yorumlar Tablo 43, 44 ve 45'te ele alınmıştır.

Tablo 39. Ergenlerin geleceğe yönelik umutlu olma durumlarına göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması

		Sayı	Sıra Ort.	x ²	p
İş ve Eğitim Beklentisi	Umutlu	248	233,25	61,969	,000*
	Kısmen umutlu	127	148,78		
	Umutsuz	22	102,86		
Evlilik ve Aile Beklentisi	Umutlu	248	213,78	11,023	,004*
	Kısmen umutlu	127	175,20		
	Umutsuz	22	169,84		
Din ve Toplum Beklentisi	Umutlu	248	218,54	19,441	,000*
	Kısmen umutlu	127	167,82		
	Umutsuz	22	158,70		
Sağlık ve Yaşam Beklentisi	Umutlu	248	217,62	17,732	,000*
	Kısmen umutlu	127	169,97		
	Umutsuz	22	156,64		
Gelecek Beklentisi (Toplam)	Umutlu	248	228,96	46,955	,000*
	Kısmen umutlu	127	154,54		
	Umutsuz	22	117,91		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok.

Tablo 39’da ergenlerin geleceğe yönelik umutlu olma durumlarının Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği bakımından farklılaşma analizi sonuçları görülmektedir. Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre; Gelecek Beklentisi toplam puanı ve alt ölçeklerin tamamı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Umutlu olduğunu belirten ergenlerin, İş ve Eğitim Beklentisi (233,25), Evlilik ve Aile Beklentisi (213,78), Din ve Toplum Beklentisi (218,54), Sağlık ve Yaşam Beklentisi (217,62) ve Gelecek Beklentisi toplam (228,96) puan sıra ortalaması en yüksektir.

Geleceğe yönelik umutlu olmak ergenlerin gelecek beklentilerinin bütün alanlarında önemli bir değişken olarak görülmektedir. Umut, geleceğe yönelik araştırmaların çoğunda ele alınan bir konudur. Umudun bir güçlendirme aracı olması açısından ergenlerin başarılı bir geleceğe yönelik atacakları adımların desteklenmesi büyük bir öneme sahiptir. Özellikle ergenler için çeşitli zorlukları barındıran bir sosyal çevrede umut, bazen bir bireyin elindeki tek şey olabilmektedir ve sosyal hizmet uygulamalarının başladığı yer umutlu olmanın verdiği güç olabilmektedir. Özmen, Dünder, Çetinkaya, Taşkın ve Özmen (2008)’nin umutsuzluk düzeyinin sosyo-demografik değişkenlerle ilişkisini inceledikleri araştırmada düşük sosyo-ekonomik düzeyde bulunan ailelerin çocuklarının daha umutsuz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Altındağ ilçesi gibi sosyo-

ekonomik açıdan dezavantajlar içeren bölgelerde umut konusu o ekosistemin en önemli konularından birini oluşturmaktadır. Bu noktada Altındağ ilçesinde eğitim alan ergenlerin geleceğe yönelik beklentilerinin artırılmasında umut kavramının önceliğini vurgulamak önemlidir. Bu açıdan sosyal hizmet uygulamalarında umut kavramına odaklanılmasına ve çocukların içine doğduğu sosyal çevrenin onların geleceğe yönelik umutlarının önüne bir engel oluşturulmamasına dikkat etmek gerekmektedir.

Gönüllü (2003)'nün Sivas'ta yaptığı araştırmada, gelecekte umutlu olup olmadıkları sorusuna, lise öğrencilerinin % 77'si olumlu yanıt vermiştir. Yaşam memnuniyeti araştırması sonuçlarına göre gelecekte umutlu olan genç oranı 2015 yılında %83 olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2016).

Umudun sağlayıcısı olarak bireysel güç ve ekosistemin sunduğu başarı örnekleri...

Türkiye'de öğrencilerin akademik başarısını etkileyen faktörler üzerinden yapılan bir meta-analiz çalışmasında öğrencilerin akademik başarısını etkileyen en önemli faktörlerin; sosyo-ekonomik durum, öz-yeterlik ve motivasyon olduğu belirlenmiştir (Sarier, 2016). Bu çalışmada da derinlemesine görüşmelerde ergenler umut kavramını özellikle iyi bir eğitim alma ve iyi bir iş bulmaya yönelik beklentileriyle dile getirmiştir. Bu beklentilerinde ise sahip olunan güç, birey sistemi üzerinden değerlendirilmiştir. Ergenler geleceğe yönelik umutlu olduklarını belirtmişler ve *umudun sağlayıcısı olarak sahip olunan özgüven* ifade edilmiştir. Kulaklık, Abartı ve Uyumsuz için özgüven sahibi olmaları, onların geleceğe yönelik umutları açısından destekleyici bir niteliğe sahiptir:

“Mesela pes etmem, umudum vardır her zaman, küçücük bir umudum bile vardır her zaman. Kendime güvenirim” (Kulaklık, E, AL, 11. sınıf).

“Geçen hocamızla öyle bir konuşma geçti, oturuyordu masasında. Bu laboratuvarı kirletmeyin daha iki sene buradasınız dedi. Dedim ki hocam siz de o koltuğa iyi bakın, beş sene sonra benim ora” (Abartı, K, MTAL, 10. sınıf).

“İnandığım ya da istediğim şeyi yapabilecek güçte olduğumu hissediyorum çünkü kafama koyduğum şeyi yaparım” (Uyumsuz, K, AL, 9. sınıf).

Deviren (2016)'in yaptığı araştırmada gençlerin örnek aldığı bireylere ilişkin özelliklerin en başında çalışkanlık ve başarının olduğu görülmüştür. Bu çalışmada da ergenlerin geleceğe yönelik umutlarının artırılmasında, ergenin ekosisteminde, *başarıya ulaşmış yakınların* önemli bir anlam taşıdığı görülmüştür. Ergenin ekosisteminde örnek

alabileceği bir yakının olması önemli bir rol model sağlayacaktır. Eğitimli ve örnek alınabilecek bir rol model ergenler için destekleyici olmaktadır:

“Ağabeyim. O Karabük’te üniversitede inşaat mühendisliği okuyor. Onun tarzını, çalışkanlığını beğeniyorum, hem de eğitimli. Davranışlarını da örnek alıyorum, boş insan değil” (Sinir, E, AİHL, 10. sınıf).

“Ablam. O yükseköğrenim görmüş mesela şimdi de doktora yapacak. En üstlere çıkmak istiyor onun için ben de onu örnek alıyorum” (Kaos, K, AL, 10. sınıf).

“Kuzenim mimar benim o yaparken falan içine giriyor arada beni de çağırıyor, yardım ediyorum. Bu hoşuma gidiyor. Ben de okumalıyım diyorum” (Telefon, K, AL, 11. sınıf).

“Akademisyen bir tanıdığım var, çalışma planını onla kuruyorum. Çok farkı oluyor. Bazen kitap öneriyor” (Macera, E, AL, 9. sınıf).

Umudun nicel olarak gelecek beklentisi üzerinde yarattığı farklılığın yanı sıra nitel olarak umuda olan katkısı açısından özgüven ve sosyal çevredeki başarı örnekleri birlikte ele alındığında, ekosistemin ergenlerin gelecek beklentisi üzerindeki anlamı ortaya konmaktadır. Ergenin ekosisteminin onun gelecek beklentilerini artırmaya olan katkısının yanı sıra bunun tam tersinin gelecek beklentilerini olumsuz etkilemeye yönelik gücünün farkında olunması önemlidir. Umuda katkısı olan başarılı bir ağabey, abla, ebeveyn gibi mikro düzey sistemlere her ergenin sahip olma şansı olamamaktadır. Özellikle çeşitli ekosistemik sorunlara sahip yerleşim yerlerinde yaşayan ergenler için bu durum gelecek beklentisinde yarattığı fark açısından dikkate alınmalıdır. Ergenlerin etkileşimde olduğu sistemler ve bu sistemlerin ergen için oluşturabileceği engeller sosyal hizmetin gözlem alanları arasında yer almaktadır. Bu açıdan Tablo 40’te ergenlerin gelecek beklentileri önündeki engeller konusuna değinilmiştir.

Tablo 40. Ergenlerin gelecek beklentilerinin önünde engeller olup olmadığına yönelik düşünceleri

	Sayı	Yüzde
Var	178	44,8
Yok	219	55,2
Toplam	397	100,0

Ergenlerin geleceğe yönelik beklentilerinin önünde engeller olup olmadığına yönelik düşüncelerinin ele alındığı Tablo 40’a göre ergenlerin %44,8’i (178) gelecek beklentilerinin önünde bazı engeller olduğunu düşünmektedir. Araştırma örnekleminin

neredeysi yarisinin gelecege yonelik beklentilerinin onunde bazı engeller oldugunu belirtmis olmasi uzerinde dikkatle durulmasi gereken bir bulguyu ortaya koymaktadir.

Bu bulgunun detayina duyulan ihtiyaç geregi ergenlere gelecek beklentilerinin onundeki en buyuk engel sorulmus olup verilen cevaplar kategoriler halinde Tablo 41'de ele alınmistr.

Tablo 41. Ergenlerin gelecek beklentilerinin onundeki engeller

	Sayı	Yüzde
Olumsuz çevre koşulları	27	17,9
Bireysel engeller	27	17,9
Eğitim sistemi	24	15,9
Aileden kaynaklanan engeller	22	14,6
Ekonomik engeller	22	14,6
Toplumsal koşulların oluşturduğu engeller	16	10,6
Okul kaynaklı engeller	13	8,6
Toplam	151	100,0

Tablo 41'de ergenlerin gelecek beklentilerinin onundeki engeller ele alınmistr. Bu tablo gelecek beklentilerine yonelik engeller oldugunu ifade eden 178 ergenin kendilerine açık uçlu olarak sorulmuş olan soruya verdiği cevabın kategorik hale getirilmesiyle oluşturulmuştur. Soruyu 151 katılımcı cevaplamıştır. Buna göre ergenlerin %17,9'unun belirttikleri en önemli engellerin, olumsuz çevre koşullarından ve kendilerinden kaynaklanan engeller olduğu görülmektedir. Birbirine yakın oranlarda olmakla birlikte bunu eğitim sistemi (%15,9), aileden kaynaklanan engeller (%14,6) ve ekonomik engeller (%14,6) takip etmektedir.

Ergenler, olumsuz çevre koşullarından kaynaklı engelleri, 'kötü çevre', 'torbacılar', 'mahalle ortamı' gibi ifadelerle belirtmişlerdir. Kendilerinden kaynaklı engeller arasında en çok 'yeterince çalışmamak', 'başarısızlık düşüncesi', 'sınav stresi', 'kendine güvenmeme', 'tembellik' ifadeleriyle ele almaktadırlar. Ergenler, eğitim sistemi engelini, 'üniversite sınavı', 'sınav sistemi' ve 'yeteneklerin ölçülmemesi' gibi ifadelerle vurgulamıştır.

Ekonomik sorunlar; ailelerinden bile daha çok gördükleri öğretmenlerin tutumlarına ve okula ilişkin diğer sorunlar ve işsizlik gibi toplumsal koşullarla bağlantılı sorunlar

ergenlerin geleceklere önünde kendileri için birer engel olarak durmaktadır. Bununla birlikte yeteneklerin dikkate alınmadığı bir eğitim sistemi ergenin orada geçirdiği vakti sorgulamasına sebep olabileceği gibi bireyin adalet duygusuna zarar verebilecek bir engel olarak değerlendirilebilir. Farklılıkları göz önüne alan, güven veren özellikte bir eğitim sistemi ise hem öğrencinin hem de toplumun geleceğine önemli bir katkı sunacaktır.

Özetle ergenlerin, mikro düzeyden makro düzeye kadar doğrudan ya da dolaylı olarak etkileşimde olduğu sistemlerin oluşturduğu engellerle çevrili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ekolojik yaklaşım, bu açıdan iç içe geçmiş, karmaşık bir engeller örüntüsü ortaya koymaktadır. Bu engeller ve bu engellerin çözümüne yönelik gösterilecek çabada sosyal hizmetin özellikle okul ortamlarında oluşturulacak disiplinlerarası ekipteki gerekliliğini ortaya koymaktadır. Tablo 42’de bu engeller, ergenlerin gelecek beklentisi bağlamında incelemektedir.

Tablo 42. Ergenlerin gelecek beklentilerinin önünde engeller olup olmadığına yönelik düşüncelerine göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması

		Sayı	Sıra Ort.	U	p
İş ve Eğitim Beklentisi	Var	178	171,74	14639,0	,000*
	Yok	219	221,16		
Evlilik ve Aile Beklentisi	Var	178	183,48	16728,0	,015*
	Yok	219	211,62		
Din ve Toplum Beklentisi	Var	178	196,10	18975,0	,649
	Yok	219	201,36		
Sağlık ve Yaşam Beklentisi	Var	178	186,16	17206,0	,044*
	Yok	219	209,43		
Gelecek Beklentisi (Toplam)	Var	178	177,94	15741,5	,001*
	Yok	219	216,12		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok

Tablo 42’de ergenlerin gelecek beklentileri önünde engeller olup olmadığına yönelik düşüncelerinin Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği açısından farklılaşma analizi sonuçları görülmektedir. Mann Whitney U testi sonuçlarına göre; İş ve Eğitim Beklentisi, Evlilik ve Aile Beklentisi, Sağlık ve Yaşam Beklentisi ve Gelecek Beklentisi toplam puanı açısından anlamlı fark bulunmuştur. Buna göre engel olmadığını düşünen ergenlerin İş ve Eğitim Beklentisi (221,16), Evlilik ve Aile Beklentisi (211,62), Sağlık ve Yaşam Beklentisi (209,43) ve Gelecek Beklentisi (216,12) puanları engel olduğunu düşünen ergenlere göre daha yüksektir.

Görüldüğü gibi engelin varlığı gelecek beklentisini düşürmektedir. Ergenlerin çeşitli sebeplerle engellendiğine yönelik düşüncelerinin geleceğe yönelik beklentilerinde sebep olduğu bu düşüş oldukça dikkat çekicidir. Bu açıdan ergenlerin önündeki engellerin kalkması ve bu engellerin aşılması ergenlerin geleceğe yönelik adımlarına katkı sunacaktır.

4.2.2. Ergenlerin Tanıtıcı Özellikleri Bağlamında Ergen Gelecek Beklentileri

Bu başlık altında ergenlerin sosyo-demografik ve sosyo ekonomik özellikleri, Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği bağlamında ele alınmıştır. *Ortaya çıkan nicel bulgular, ergenlerle yapılan nitel görüşmelerle derinlemesine bir şekilde açıklanmak istenmiştir.*

Tablo 43. Ergenlerin devam ettikleri okul türlerine göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması

		Sayı	Sıra Ort.	χ^2	p
İş ve Eğitim Beklentisi	MTAL	248	195,66	0,603	,740
	AİHL	42	207,67		
	AL	107	203,34		
Evlilik ve Aile Beklentisi	MTAL	248	209,06	6,763	,034*
	AİHL	42	201,67		
	AL	107	174,64		
Din ve Toplum Beklentisi	MTAL	248	193,68	1,756	,416
	AİHL	42	199,36		
	AL	107	211,19		
Sağlık ve Yaşam Beklentisi	MTAL	248	203,94	1,784	,410
	AİHL	42	201,94		
	AL	107	186,40		
Gelecek Beklentisi (Toplam)	MTAL	248	202,88	1,149	,563
	AİHL	42	201,96		
	AL	107	188,85		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok

Tablo 43'te ergenlerin devam ettiği okul türünün Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği açısından farklılaşma analizi sonuçları görülmektedir. Farklı okul türü grupları için yapılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre okul türü grupları arasında evlilik ve aile beklentisi puanı bakımından anlamlı fark bulunmaktadır. Buna göre MTAL öğrencilerinin Evlilik ve Aile beklentisi puanı en yüksek (209,06) olup onu Anadolu

İmam Hatip Lisesi öğrencileri takip etmektedir (201,67). Evlilik ve Aile beklentisi en düşük öğrenciler ise Anadolu Lisesi öğrencileridir (174,64).

Devam edilen okul türü üzerinden yapılan analizde, evliliğe, çocuk sahibi olmaya ve çocuğa ilişkin sorumluluklara yönelik soruların yer aldığı Evlilik ve Aile Beklentisi alt ölçeğinde anlamlı farklılık bulunmuştur. MTAL’de verilen eğitim daha çok bir mesleğin öğrenilmesi üzerine kurgulandığı için öğrenciler de daha çok lisenin tamamlanmasının ardından bir iş bulmaya yönelik beklentiyle mezun olmaktadır. AL’de verilen eğitim ise öğrenciyi yükseköğretim kurgusuna hazırlamaktadır ve öğrenci de mezun olunca üniversiteye gitmek üzerine düşünme geliştirmektedir. Bu da, daha erken meslek edinen, ekonomik özgürlüğünü daha erken kazanan ve bu sebeple yükseköğrenime devam etmeyen MTAL öğrencilerinin yaşam döngüsünün bir sonraki basamağı olan evliliğe yönelik geçişini hızlandırıyor olabilir.

2017 yılı yerleştirme sonuçlarına göre başvuran adaylar arasından bir lisans programlarına yerleşme oranlarına bakıldığında ise AL öğrencilerinin %34,94’ü, AİHL öğrencilerinin %18,09’u ve MTAL öğrencilerinin %5,99’u yerleşebilmiştir. Bu verilere paralel olarak lisans eğitimi almaya yönelik verilerde AL öğrencilerinin lisans programlarına yerleşmede ön sırada olduğu görülmektedir (ÖSYS, 2017). Uluçay, Özpolat, İşgör ve Taşkesen (2014)’in aynı ölçme aracı ile yaptıkları ve okul türleri açısından gelecek beklentisi toplam puanında da anlamlı bir farklılığın bulunduğu araştırmada Evlilik ve Aile Beklentisi alt boyutunda, en yüksek sıra ortalamalarına sahip liselerin Spor, Ticaret, İmam Hatip ve Endüstri Meslek Liselerinin olduğu bulunmuştur.

Üniversite eğitimi alma ve meslek edinme açısından okul türü farklılığı...

Okul türüne yönelik farklılık, yapılan derinlemesine görüşmelerde de ele alınmıştır. Farklı okul türünün ergenlerin özellikle üniversite eğitimi almasına yönelik planlarını şekillendirdiği ortaya konmuştur. Öğrenciler, *MTAL öğrencisi olmanın, kendileri için üniversite okumaya yönelik umutlarını azaltan bir pratiğinin olduğunu* düşünmektedirler. Okul türünün gelecek beklentileri üzerindeki bağlayıcılığını ergenler şu şekilde ifade etmiştir:

“Anadolu Lisesi genelde üniversiteye hazırlık, bir meslek seçmesen de üniversiteye hazırlık. Meslek lisesinde, hayal. Üniversite hayalleri olmayan direkt meslek edineyim kafasında olan insanlar” (Platonik, K, MTAL, 9. sınıf).

“Meslek lisesi öğrencileri bir an önce okul bitsin çalışmaya başlayalım diye düşünüyorlar. Üniversite çok zor” (Genç, E, MTAL, 12. Sınıf).

“Valla şimdi iyi bir lise iyi bir üniversite demek. Ben çok da iyi bir liseye gitmediğim için öyle çok da şey görmüyorum” (Sabırsız, K, MTAL, 9. sınıf).

Ergenler AL öğrencisi olmanın ise üniversite eğitimi almak konusunda belirgin bir gelecek sunduğunu düşünmektedir.

“...Anadolu lisesinde öğrencilerin gelecekle ilgili belirli bir planı var. Genelde onun üzerine çalışıyorlar ama meslek lisesinde kaybedecekleri bir şey yok, stajlardan dolayı da zaten üniversiteye direkt giremeyeceklerini de biliyorlar. Bu yüzden de sürekli bir çalışma hali de yok” (Lise, K, AL, 9. sınıf).

“Ben üniversite okumak istediğim için hep Anadolu lisesi düşündüm.. Kuzenim mesleğe gidiyor ben anadoluya gidiyorum ya onunla böyle konuşuyorum işte diyorum biz şu konudayız biz bu konudayız bana diyor ki biz daha oraya gelmedik diyor. Nasıl olacak. Onlar Anadolu Lisesi öğrencileri kadar üniversite düşünmüyorlar” (Ego, K, AL, 10. sınıf).

“Mesela benim arkadaşlarım var meslek lisesinde okuyan ders işlemiyorlar, yok yani. Hiç ders eğitimi yok. Onlar da derslerden yoksun kalıyorlar. Mesela Anadolu lisesi ya da fen lisesi daha sıkı bir eğitim veriyor o yüzden daha iyi başarı sağlıyor üniversite için” (Kararsız, K, AL, 10. sınıf).

Diğer taraftan AL öğrencileri üniversite eğitimi almaya yönelik planları daha belirgin olmasına rağmen meslek edinmeye yönelik daha çok çaba göstermeleri gerektiğine ve daha dez avantajlı olduklarına yönelik bir düşünceye de sahiptir.

“Anadolu lisesine gelen öğrencinin bir kere mutlaka bir meslek kazanması gerekiyor kazanamazsa çünkü iş sahibi olması meslek lisesine göre daha zor. Meslek lisesindekiler bitirince direkt iş sahibi oluyor. Buraya gelenin üniversiteyi okuyacak düzeyde olması gerek bence ya da okuyabileceğine inanması lazım” (Kulaklık, E, AL, 11. sınıf).

“Meslek lisesi bazen daha karlı. Eğer mantıklı bir okulsu, adam diyelim mantıklıdır. Ben şöyle şöyle düşüncelerim var girer bir elektrikçi bölümüne, kendini geliştirir. En sonunda bir bakarsın sen üniversite okurken o adam CEO olmuş” (Macera, E, AL, 9. sınıf).

Nicel bulgularda gelecek beklentisi yalnızca Evlilik ve Aile alt ölçeğinde farklılaşmıştır. Ancak okul türü farklılığın gelecek beklentisi açısından nasıl deneyimlendiğinin sorgulandı nitel boyutta görüldüğü gibi okul türü öğrenci için eğitime yönelik bir gelecek kurgusu oluşturabilmektedir. Bu geleceğin ergenin beklediği bir gelecek olmaması, birey için olumsuz bir yaşam deneyimine sebep olacaktır. Genelleme kaygısı olmayan bu nitel bulgunun dikkate alınması önemlidir. Bu açıdan ergenlerin gelecek beklentilerine yönelik atılacak adımların lisenin daha öncesinde kurgulanmasının önemini ortaya koymaktadır.

Okul sisteminin bu noktadaki belirleyici gücü hem okul öncesinde okulun seçimini, hem okuldan alınacak faydanın artırılması için okul sürecini, hem de okulun gelece yönelik beklentilerin önünü kapayan bir sistem olmaktan ziyade bu beklentileri gerçekleştirme fırsatı tanıyan bir ortam olması için okul sonrası süreçleri düşünmeyi gerektirmektedir. Ebeveynlerinden ve öğretmenlerinden alamadıkları sosyal destek süreç içerisinde ergenlerin geleceğe yönelik beklentileri açısından yalnızlaştırabilmektedir.

Tablo 44. Ergenlerin cinsiyetlerine göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması

		Sayı	Sıra Ort.	U	p
İş ve Eğitim Beklentisi	Kız	199	198,22	19546,5	,892
	Erkek	198	199,78		
Evlilik ve Aile Beklentisi	Kız	199	182,20	16357,0	,003*
	Erkek	198	215,89		
Din ve Toplum Beklentisi	Kız	199	198,40	19581,0	,916
	Erkek	198	199,61		
Sağlık ve Yaşam Beklentisi	Kız	199	190,37	17984,5	,132
	Erkek	198	207,67		
Gelecek Beklentisi (Toplam)	Kız	199	188,34	17579,0	,063
	Erkek	198	209,72		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok

Tablo 44'te ergenlerin cinsiyetinin Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği açısından farklılaşma analizi sonuçları görülmektedir. Kızlar ile erkekler için yapılan Mann Whitney U testi sonuçlarına göre kızlar ile erkekler arasında Evlilik ve Aile Beklentisi puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır. Kızların puan sıra ortalaması 182,20 ve erkeklerin puan sıra ortalaması 215,89'dur. Buna göre erkeklerin Evlilik ve Aile Beklentisi kızlara göre daha yüksektir. Diğer taraftan Gelecek Beklentisi toplam puanında ise kız ya da erkek olmak anlamlı farklılığa yakın bir bulgu ortaya koymaktadır. Bu bulguya göre erkeklerin gelecek beklentisi kızlarınkine göre daha yüksektir. McWhirter ve McWhirter (2008) tarafından yapılan araştırmada da benzer şekilde kız öğrencilerin Evlilik ve Aile Beklentisinin daha düşük olduğu görülmüştür.

Ölçeğin Evlilik ve Aile Beklentisi alt ölçek maddelerinden birisi '25 yaşından önce evli olacağım' maddesidir. Bu araştırmada bu maddeye verilen cevaplara bakıldığında kızların %53,8'i ve erkeklerin %43,5'i bu maddeye inanmadıklarını belirten olumsuzluk ifade eden şıkları işaretlemişlerdir. Hem kız hem de erkek öğrencilerin neredeyse yarısı 25 yaşından önce evli olmamaya yönelik bir beklenti ifadesi içerisinde.

Bununla birlikte TÜİK (2017d) verilerine bakıldığında evlilik deneyimi yaşamış bireylerin araştırmada beyan ettikleri ilk evlenme yaşları incelendiğinde; %37,5'inin 20-24 yaş aralığında yapıldığı görüldü. Bu yaş aralığından sonra ilk evlilikler en fazla %21,2 ile 25-29 yaş aralığında ve %17,9 ile 18 yaşından önce gerçekleşti. Görüldüğü gibi hem erken evlilikler açısından hem de 25 yaşından önce evli olmaya yönelik veriler açısından oldukça yüksek oranlar göstermektedir.

Geleceğe yönelik beklentiler açısından toplumsal cinsiyet...

Evliliğe, çocuk sahibi olmaya ve çocuğa ilişkin sorumluluklara yönelik soruların yer aldığı Evlilik ve Aile beklentisi alt ölçeğinde bulunan anlamlı farklılığın sorgulandığı derinlemesine görüşmelerde, bu fark toplumsal cinsiyete ilişkin bir açıklamayla ortaya konmaktadır. Özellikle kız öğrenciler, mikro düzeyden makro düzeye kadar toplumun her kesiminde, sosyal çevresinde ve en yakın kendi evinde tanık olduğu kadın üzerindeki baskının etkisinde beklentiler geliştirmiştir. *Toplumsal cinsiyetin kadınlar üzerinde yarattığı baskı kız öğrencileri evlilik konusuna şüpheli ya da koşullu yaklaşıma itmektedir.* Kız öğrenciler gelecek beklentilerinde evliliğe ve buna bağlı sorumluluklara son sırada yer vermektedir. Kız öğrenciler evlenmeden önce iş sahibi olmak gerektiğinin özgürleştirici ve güçlendiren bir pratiği olduğunu vurgulamışlar ve bunun önemini şu şekilde ifade etmişlerdir.

“Benim için önce iş önemli, ben bir erkeğin eline bakmak istemiyorum. Her insanın karakteri farklıdır abicim... Eşim bilecek yani benim bir mesleğim var, ben ondan ayrılırsam kendi hayatımı sürdürebilirim. Ben ona muhtaç değilim bunu anlayacak. Ya da bari el kaldırsın ki ben hiç gelemem öyle şeylere, o genişliği ona vermem yani. Eşim olması o hareketleri yapabileceği anlamına gelmez” (Sivilce, K, AİHL, 11. sınıf).

“Önce iş abi. Çünkü ben kadınların kendi ayakları üstünde durmasını daha ön planda tutuyorum. Erkek egemenliğinde kalmak bence hoş bir şey değil” (Lise, K, AL, 9. sınıf).

“Kendi ailemin evliliği olsun, bir de ben birine bağlı kalarak yaşamak istemiyorum. Sürekli mesela bunalırım, oraya gitme, buraya gitme. Arkadaşlarımı görüyorum ve çok saçma geliyor bana o yüzden de hiç düşünmüyorum” (Gelişim, K, MTAL, 10. sınıf).

Erkek öğrenciler için de evlilik ve aile kurmak, yine belirli şartlar tamamlandıktan sonra olabilecek bir şey olarak değerlendirilmektedir. Erkek öğrencilerdeki durum, evliliğin kendisine yönelik bir kaygıdan ziyade *evliliğin getireceği ekonomik sorumluluklara yönelik bir kaygıya* işaret etmektedir. Bunun sebebini yine toplumsal cinsiyet rolleri

olarak belirtmek mümkündür. Erkek öğrenciler, toplumdan ve en yakında kendi ebeveynlerinden aktarılan erkekliğe ilişkin toplumsal cinsiyet kalıplarını sürdürmektedir. Ergenlerin konuya ilişkin düşünceleri, onları çevreleyen makro sistemin yani kültürün, aile kurmaya yönelik ekonomik sorumluluğun erkek olmanın bir gereği olduğu algısıyla aynı doğrultudadır ve bu durum erkeklerin üzerinde bir baskı unsuru olarak durmaktadır:

“Şimdi herkes okumanın derdinde çünkü. Okuyayım, askerliğimi yapayım, sonra evimi barkımı kurayım yuvam olsun. Önce iş geliyor çünkü iş olmadan kız bana gelmez ki. Benim param olmasa bana gelmez, neden gelsin ki? Bir erkeğin çalışması önemli” (Dönüşüm, E, MTAL, 10. sınıf).

“Evlilik sonra. Önce ev falan alıp eşya almak araba almak sonra evlenmeyi düşünüyorum. İş olmayana vermiyorlar. Ev araba olması lazım. Bunları düşündüğüm için. Çünkü abi çocuğun mesela bir şey isteyecek alamayınca insan kötü oluyor” (Büyüme, E, MTAL, 12. sınıf).

“Önce iyi bir iş bulmam lazım. Sen tek başına olsan bir ev alırdın kendine çekilirdin. Ama şimdi ne diyorsun karıma da bir ev alayım çoluğuma çocuğuma da alayım. Ailem muhtaç olmasın. Benim hanımım kimseye muhtaç olmasın çalışsın. Bunlar ne için? Karın için, ailen için. Kendin için isteyeceğin şey ne? Dün bulur bugün yersin. Sıkıntı etmezsin.” (Enerjik, E, MTAL, 11. sınıf).

Bununla birlikte ergenlerin toplumsal cinsiyet rollerinin inşasını sürdürdüklerinin görüldüğü görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde kızlarla erkeklerin geleceğe yönelik beklentilerinde ne gibi farklılıklar olacağı konusu ele alınmıştır. Görüşmelerde kızların ve erkeklerin birbirlerine yönelik oldukça önyargılı düşüncelerinin olduğu görülmüştür. Ergenlerin düşünceleri elbette ki kendilerine aktarılanlardan bağımsız değildir ve cinsiyet farkına yönelik belirtilen düşünceler önceki kuşaklardan gelen ‘miş’ gibilerin tekrarı niteliğindedir.

Erkek öğrencilerin, kız öğrencilerin gelecek beklentilerine yönelik düşünceleri şu şekildedir:

“Evlenmek abi bunların amacı. Güçlü biri olsun, biraz da paralı olsun, çevresi olsun, yakışıklı olsun, yani saçını böyle diksin yakışıklı olsun tamam. Araba çok önemli. Arabası olacak. Arabayla gezeyim” (Dönüşüm, E, MTAL, 10. sınıf).

“Erkeler daha sorumluluk sahibi. Hani mecbur çalışmak zorunda kalanı da var. Çalışıp evine bakacak diye. Erkekler de okulu bitirdikten sonra diye direkt iş arıyor ve onu buluyor. Para biriktirmeye başlıyor evlilik için. Bayanlar hani daha çok ailem bana destek oluyor zaten. Okurum, şey yapayım dolaşayım arkadaşlarla dedikodu falan. En azından kafaları rahat oluyor” (Depresif, E, MTAL, 12. sınıf).

“Mesela kızların bazıları diyor ki okumasam da evlenirim direkt. Yani evlenmeye yönelik onlarınki. Ama erkek her türlü okumak zorunda yoksa evlenemiyor yani vermiyorlar” (Büyüme, E, MTAL, 12. sınıf).

Kız öğrencilerin, erkek öğrencilerin gelecek beklentilerine yönelik düşünceleri ise şu şekildedir:

“Bir kadın daha çok toplum için faydalı olmak ister ama erkek daha bencil demeyim de kendine göre, kendi yaşantısına göre çalışır. Kadın daha çok ilerde çocuğu olacak ev hayatına yönelik hareket eder, erkek daha çok kendine yönelik hareket eder” (Platonik, K, MTAL, 9. sınıf).

“Kızlar genelde, duymuşsunuzdur belki eşim bakar gibisinden çok da umursamıyorlar hani lise bitsin falan ya cinsiyetin çok şeyi yok da hedefi olan insan gerçekten yapıyor. Hedefsiz olursanız, çok yapabileceğinizi zannetmiyorum. Erkekler de: “Biz her yerde iş bulabiliriz, biz erkeğiz. Siz okuyun kendinizi kurtarın” (Abartı, K, MTAL, 10. sınıf).

Ergenin yaşadığı çevre kendisi için toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bir öğrenme sunar. Ergen çevresinden, sahip olduğu cinsiyetten kaynaklı olarak kendisinden beklenenleri öğrenir. Vatandaş (2007) toplumsal cinsiyeti inşa eden unsurları cinsiyetlere yönelik önyargılar, cinsiyetlere ilişkin davranışlar, tutumlar, tepkiler, cinsiyetler arasındaki farka ilişkin inançlar ile ideal kadın ve erkek arasında bulunması gerektiğine inanılan farklılıklar olarak belirtmiştir. Bu açıdan bir bakıma, aslında ergenin çevresi, ergenin cinsiyetinden kaynaklı olarak ne yapıp ne yapamayacağını, farklı cinsiyetler arasında nasıl farklar olduğunu, farklı cinsiyetlerin nasıl davranması gerektiğini göstermektedir. Benzer bir söylemle Connell (1998) de toplumun bireylerin önünde cinsiyetlerine uygun kurallar ve davranış modelleri koyduğunu vurgulamaktadır.

Bu noktada ergenlerin gelecek beklentilerini cinsiyetleri odağında anlamlandırmalarında toplumsal cinsiyete yönelik çıkarımlar oldukça önemlidir. Cinsiyetlere yönelik ya da cinsiyetler arasındaki farklara yönelik inançlardan kaynaklı olarak ergenin neyi yapıp neyi yapamayacağını belirleyen sınırlar, ergenlerin gelecek beklentileri açısından çeşitli olumsuzlukları beraberinde getirecektir. Tablo 37’de ele alınan, cinsiyetlerin meslek seçimi üzerindeki olumsuz etkisi buna örnek olarak verilebilir. Bu durum özellikle makro sistemin ergen üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır.

Tablo 45. Ergenlerin devam ettiği sınıf düzeyine göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması

		Sayı	Sıra Ort.	χ^2	p
İş ve Eğitim Beklentisi	9. Sınıf	109	218,56	16,847	,001*
	10. Sınıf	97	197,45		
	11. Sınıf	94	217,93		
	12. Sınıf	97	160,23		
Evlilik ve Aile Beklentisi	9. Sınıf	109	205,28	3,215	,360
	10. Sınıf	97	211,30		
	11. Sınıf	94	184,07		
	12. Sınıf	97	194,11		
Din ve Toplum Beklentisi	9. Sınıf	109	213,08	6,314	,097
	10. Sınıf	97	201,44		
	11. Sınıf	94	205,12		
	12. Sınıf	97	174,81		
Sağlık ve Yaşam Beklentisi	9. Sınıf	109	219,01	5,061	,167
	10. Sınıf	97	197,79		
	11. Sınıf	94	186,97		
	12. Sınıf	97	189,39		
Gelecek Beklentisi (Toplam)	9. Sınıf	109	218,51	7,058	,070
	10. Sınıf	97	202,85		
	11. Sınıf	94	195,57		
	12. Sınıf	97	176,55		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok

Tablo 45'te ergenlerin devam ettikleri sınıf düzeyinin Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği açısından farklılaşma analizi sonuçları görülmektedir. Farklı sınıf grupları için yapılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre İş ve Evlilik Beklentisi açısından anlamlı bir fark bulunmaktadır. 12. sınıf öğrencilerinin İş ve Eğitim Beklenti düzeyi en düşük iken (160,23) 9. sınıf öğrencilerinin en yüksektir (218,56). Anlamlı bir fark çıkmamış olmakla birlikte Gelecek Beklentisi toplam puanı anlamlı olmaya yakın bir değer ortaya koymaktadır. Buna 12. sınıf öğrencilerinin Gelecek Beklentisi düzeyi en düşük iken (176,55) 9. sınıf öğrencilerinin en yüksektir (218,51).

Sınıf düzeyi ile gelecek beklentisi ölçeği arasındaki ilişki için yapılan Spearman Korelasyon testine göre İş ve Eğitim ($p<0,01$; $r=-0,152$; $p=0,02$), Din ve Toplum ($p<0,01$; $r=-0,110$; $p=0,29$), Sağlık ve Yaşam ($p<0,05$; $r=-0,101$; $p=0,43$), ve Gelecek Beklentisi toplam puanı ($p<0,05$; $r=-0,132$; $p=0,08$) arasında negatif yönlü zayıf bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre sınıf düzeyi arttıkça gelecek beklentisi ve alt ölçeklerinde beklenti düşmektedir. Topaktaş (2015)'in 12-18 yaş arası ergenlerle aynı ölçme aracıyla

yaptığı çalışmada bu araştırmanın bulgularına benzer şekilde ergenlerin yaşları ile EGBÖ alt ölçeklerinin tamamı ve toplam puanı arasında düşük derece ve negatif yönde korelasyon bulunmuştur. Buna göre yaş arttıkça gelecek beklentisi azalmaktadır.

Ergenlerin sınıf düzeylerinin gelecek beklentisi üzerinde ortaya koyduğu farklılık ile sınıf düzeyi ve gelecek beklentisi arasındaki ilişki incelendiğinde sınıf düzeyi arttıkça gelecek beklentisinde meydana gelen düşüş dikkat çekicidir. Ergenler bu gelişim döneminde hızlı bir biyo-psiko-sosyal gelişim süreci yaşamaktadırlar. Bu gelişim beraberinde kendine ve çevreye yönelik farkındalığı getirmektedir. Bu açıdan ergenin, neyi yapıp neyi yapamadığına dair öz değerlendirmeleri ve yapmak istedikleri kapsamında sosyal destek sistemleri konusundaki düşünceleri ve değerlendirmelerin yaşanan derinleşme sınıf düzeyi arttıkça gelecek beklentilerinde yaşanan düşüşün sebebi olabilir. Bu farkındalığın sosyal hizmet için anlamı ergenlerin ihtiyaçlarına cevap vermek ya da ergenlerin ihtiyaçlarının çözümüne yönelik hizmetleri kurgulamaktır. Okul ortamı bu açıdan ergene en yakın olunabilecek yerlerden biridir.

Büyüdükçe koşullara yönelik artan farkındalık ve gelecek beklentilerinde düşüş...

Ergenlerin sınıf düzeylerinin gelecek beklentisi açısından fark yaratması ve lise son sınıfta gelecek beklentisinde yaşanan düşüş özellikle son sınıf öğrencilerle derinlemesine bir şekilde görüşülmüştür. Bu görüşmelere göre ergenler özellikle, büyümek, koşulları fark etmek ve beklentilerin azalması, okul başarısızlığı ve akran ilişkileri ve çevresel etkenler sebebiyle beklentilerinin liseye ilk başladıklarından daha farklı olduğunu düşünmektedir. Ergenler büyüdükçe hayallerinin azaldığını çünkü bazı şeyleri daha iyi ‘gördüklerini’ belirtmektedir. Ancak gördükleri gerçekler temelde kendi koşullarına ve çevresel koşullara yönelik farkındalık ve okul başarısının düşüşüne ve daha iyi olmayacağına yönelik getirilen kanaattir. Ergenlerin *büyüdükçe koşullarına yönelik artan farkındalık ve bunun geleceğe yönelik beklentilerinde neden olduğu düşüşe* dair düşünceleri aşağıda ele alınmıştır:

“Büyüdükçe görüyoruz çünkü neyin ne olduğunu. İmkânsızları da görebiliyoruz imkânlı olan şeyleri de. Küçükken ben sürekli hayal kurardım mesela. Şimdi hiç” (Hormon, K, MTAL, 12. sınıf).

“Küçükken hepimizin kendine göre bir bakış açısı var o tozpembe hani şöyle olacak böyle olacak çevreye baktığın zaman öyle olmayacağını dank ediyorsun” (Fırtına, K, MTAL, 12. sınıf).

“Ben 9. Sınıfta diyordum ki aha bu okumaz ben niye okuyorum ki. Bu çalışıyor ben de çalışırım ki. Aha o, kolay iş buluyor ben de bulurum. Affedersin nah bulursun. Yok ki. Yani abi. Ne kadar zor olduğunu görüyorsun. Küçükken Lay lay lomdu her şey. Hiçbir şeyin farkında değildik ama şimdi her şey ne kadar zor” (Enerjik, E, MTAL, 11. sınıf).

“İlk başta buraya gelirken yüksek hayallerimiz vardı. Ortamı gördükten sonra dedik ki buraya geldiğimizden bizden bir şey olmaz... Gelirken Oxford hayali vardı millette, buraya geldikten sonra Eskişehir. Hayaller düşüyor yani. İşte ortamın etkisi. Çevreyi gördük dedik demek ki buraya geldiğimize göre bizde de bir şey yok. Çalışmadığımız için bir de” (Depresif, E, MTAL, 12. sınıf).

Geleceğe yönelik beklentilerin 12. sınıfta en düşük çıkmasının sebepleri arasında yıllar içerisinde öğrencilerin *okul başarısızlığının* sürmesi de yer almaktadır. Ergenler bunu şu şekilde ifade etmektedir:

“9.sınıfta ben daha çok ders çalışıyordum şuan biraz arkadaşlarla takılınca şey oldu biraz dersler. Düşünüyorum ben kendime suç buluyorum abi çalışmadığım için” (Büyüme, E, MTAL, 12. sınıf).

“Çünkü 9. Sınıftan sonra insan bir süre çalışıyor, bakıyor notlar kötü geliyor şu bu. Ben bu notu alamam diyor. Dersler düşüyor. Ya şimdi burada motive olmak var. Bir sınavdan 100 almak var” (Biz, E, MTAL, 12. sınıf).

Ergenlerin üniversite sınavına yönelik hazırlık yaptığı ve beklentilerine daha da yaklaştığı son sınıfta, gelecek beklentilerinin düşük oluşu oldukça önemsenmelidir. Bunun derinlemesine anlaşılması için yapılan nitel görüşmelerde büyüdükçe ve okul başarısızlığı ve koşullarına yönelik artan farkındalık olarak engelleri ön plana çıkmıştır. Ergenlerin gelecek beklentileri önündeki engellerinin ele alan Tablo 41’de sosyal çevre, ergenin kendisi, eğitim sistemi, aile, ekonomik sorunlar, toplumsal koşullar ve okul kaynaklı engeller ergenlerin geleceğe yönelik beklentileri için birer sorun alanı olarak değerlendirilmiştir. Okul başarısızlığına yönelik detaylı bir analiz Tablo 55’te ele alınacaktır. Diğer taraftan bu analiz Tablo 39’un devamında verilen geleceğe yönelik umutlar açısından ergenin sahip olduğu bireysel güçlerin ve ekosistemin sunduğu başarı örneklerinin önemini ortaya konduğu derinlemesine görüşmelerin zıddı bir görünüm çizmektedir. Nicel ve nitel bulgular ergenlerin geleceğe yönelik beklentileri için yapılacak planlı değişimler için hem ergenlerin kendi güçlü ya da güçsüz yanlarını hem de ekosistemik destek ya da sorun alanlarını işaret etmektedir.

Tablo 46. Ergenlerin ebeveynlerinin birlikte olma durumuna göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması

		Sayı	Sıra Ort.	U	p
İş ve Eğitim Beklentisi	Beraberler	355	201,06	6722,0	,297
	Beraber değililer	42	181,55		
Evlilik ve Aile Beklentisi	Beraberler	355	201,00	6746,5	,313
	Beraber değililer	42	182,13		
Din ve Toplum Beklentisi	Beraberler	355	200,88	6786,5	,340
	Beraber değililer	42	183,08		
Sağlık ve Yaşam Beklentisi	Beraberler	355	198,89	7414,5	,954
	Beraber değililer	42	199,96		
Gelecek Beklentisi (Toplam)	Beraberler	355	201,56	6547,0	,197
	Beraber değililer	42	177,38		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok

Tablo 46’da ergenlerin anne ve babasının birliktelik durumunun Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği açısından farklılaşma analizi sonuçları görülmektedir. Beraber değililer seçeneğinin içerisine ‘ayrı yaşama’, ‘boşanmış olma’ ve ‘ebeveynlerin hayatta olmama’ durumları dâhil edilmiştir. Bu haliyle ergenlerin anne ve babalarının ikisinin de yanında olma ya da olmama durumuna göre gelecek beklentileri ele alınmıştır. Anne ve babasının birliktelik durumunun farklı iki grup için yapılan Mann Whitney U testi sonuçlarına göre ölçek puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır.

Ebeveyn sorumlulukları ile okul sorumlulukları arasında çatışma...

Nicel bulgularda ebeveynlerin beraber olması ya da olmaması durumları anlamlı bir fark yaratmamış olmakla birlikte nitel görüşmelerde ergenlerin ebeveynlerin boşanmış olması, boşanamamış olması, bir ebeveynin kaybı gibi durumların gelecek beklentileri açısından ele almışlardır. Ebeveynlerin boşanmalarının ardından babasının yanında kalan ve *ebeveynlerin boşanmış olmasının yüklediği sorumluluklar ve bunun okul başarısına yönelik olumsuz etkisini* Gelişim şu şekilde ifade etmiştir:

“Büyük bir yaşa geldiğimde boşanmış olsalardı bu kadar etkilemezdi beni ama küçükken olduğu için etkiledi. (Baba yanındayken) Çoğu zaman zaten okuldan geliyordum, ders çalışma fırsatım hiç olmuyordu. Direkt evde iş falan, kardeş. Ben aralıkta değiştirdim okulumu, annemin yanına da aralıkta geldim. O zamana kadar hiç ders çalışmadığımı fark ettim, çünkü çalışmıyordum. Annemin yanına gelince daha rahat ders çalışmaya başladım” (Gelişim, K, MTAL, 10. sınıf).

Benzer şekilde Kahraman (2016)'ın yaptığı araştırmada da ebeveynleri boşanan gencin hem kendisinin hem de ebeveynlerinin boşanmaya uyumunda yaşadıkları problemle onun sosyal yaşantısı ve akademik başarısı üzerindeki olumsuz deneyimleri vurgulanmıştır.

Nicel olarak gelecek beklentisine yönelik bir fark ortaya konmamış olmakla birlikte araştırmanın genelleme kaygısı içerisinde olmayan nitel boyutunda ebeveynlerin boşanmasının, ergenlerin özellikle okul başarısının düşüşüne yönelik bir deneyime sebep olabildiği ortaya konmuştur.

Tablo 47. Ergenlerin anne ve babasının eğitim durumuna göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması

		Anne				Baba			
		Sayı	Sıra Ort.	x ²	p	Sayı	Sıra Ort.	x ²	p
İş ve Eğitim Beklentisi	Okul mezunu değil	33	140,21	10,174	,038*	15	98,53	12,439	,014*
	İlkokul mezunu	162	199,18			123	191,91		
	Ortaokul mezunu	96	208,01			109	193,84		
	Lise mezunu	80	200,80			100	206,52		
Evlilik ve Aile Beklentisi	Üniversite mezunu	24	220,10	39	200,71	4,920	,296		
	Okul mezunu değil	33	201,47	15	141,00				
	İlkokul mezunu	162	211,44	123	204,65				
	Ortaokul mezunu	96	192,58	109	191,67				
Din ve Toplum Beklentisi	Lise mezunu	80	178,16	1,704	,790	100	193,66	9,187	,084
	Üniversite mezunu	24	190,38			39	183,24		
	Okul mezunu değil	33	184,12			15	126,33		
	İlkokul mezunu	162	198,37			123	194,57		
Sağlık ve Yaşam Beklentisi	Ortaokul mezunu	96	208,04	0,609	,962	109	194,08	6,458	,167
	Lise mezunu	80	189,67			100	214,38		
	Üniversite mezunu	24	203,81			39	172,60		
	Okul mezunu değil	33	189,17			15	164,23		
Gelecek Beklentisi (Toplam)	İlkokul mezunu	162	201,87	2,562	,634	123	195,28	14,002	,007*
	Ortaokul mezunu	96	207,27			109	192,41		
	Lise mezunu	80	189,11			100	214,14		
	Üniversite mezunu	24	194,92			39	171,24		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok

Tablo 47'de ergenlerin anne ve babasının eğitim durumunun Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği açısından farklılaşma analizi sonuçları görülmektedir. Anne eğitim durumu farklı

gruplar için yapılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre İş ve Eğitim Beklentisi puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır. Annesi okul mezunu olmayanların İş ve Eğitim Beklentisi düzeyi en düşük iken (140,21) annesi üniversite ve üstü okul mezunu olan öğrencilerin en yüksektir (220,10). Baba eğitim durumu farklı gruplar için yapılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre ise; İş ve Eğitim Beklentisi ve Gelecek Beklentisi toplam puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır. Babası okul mezunu olmayan öğrencilerin İş ve Eğitim Beklentisi düzeyi en düşük iken (98,53), babası lise mezunu olanların en yüksektir (206,52). Benzer şekilde babası okul mezunu olmayan öğrencilerin Gelecek Beklentisi düzeyi en düşük iken (107,13) babası lise mezunu olan öğrencilerin en yüksektir (214,14).

Anne ve babanın eğitim düzeyinin ailenin işlevsel bir aile olmasına yönelik sunduğu katkı önemlidir. Bu durumun sebebi ailenin ekonomik durumuyla bağlantılı olarak çocuğuna sunacağı koşullar üzerinden ele alınabileceği gibi çocuk ve ebeveynleri arasındaki etkileşimin niteliğinde de aranabilir. Özellikle aile sisteminin, kurulan iletişimin niteliği açısından üyelerini destekleyici nitelikte olması beklenmektedir. İşlevsel bir aile de üyelerin planlarına, beklentilerine, amaçlarına yönelik ilgi, saygı, rehberlik söz konusudur. Ebeveynlerin eğitim düzeylerinin artmasının önemini ergenin katılım hakkında ve fikirlerine duyulan saygıda ve sunulan rehberliğin kalitesinde aramak mümkündür.

Topaktaş (2015)'in yaptığı araştırmada anne ve baba eğitim düzeyleri açısından Din ve Toplum alt ölçeğinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Anne ve baba eğitim düzeyi ortaokul ve altı olan ergenlerin lise ve üzerinde olan adölesanlara göre Din ve Toplum beklentisi daha yüksek bulunmuştur. Tuncer (2011)'in araştırmada da, baba eğitim durumu lisansüstü düzeyde olan çocukların daha yüksek gelecek beklentilerine sahip olduğu görülmüştür.

Sunulan imkânlar, annelerin koşulları ve annelerin öğütlerinden çıkarılan dersler açısından ebeveynlerin eğitimi durumu...

Yapılan derinlemesine görüşmelerde ergenler, ebeveynlerin daha eğitilmiş olmasına yönelik açıklamalarında şu üç konuya dikkat çekmektedir: Ebeveynlerinin eğitimi olması durumunda geleceğe yönelik hazırlıklar açısından kendilerine sunulacak imkânlar ve ebeveynlerin düşük eğitim düzeyinin sebep olduğu sıkıntılardan ders çıkarma.

Ebeveynlerin eğitim düzeylerinden kaynaklı olarak çocuklarına sunduğu imkânlar değişebilmektedir. Düşük eğitim düzeyinden kaynaklı olarak ebeveynler daha düşük ücretli işlerde çalışabilmekte ya da işsiz kalabilmekte ve bu da çocukların geleceğe yönelik hazırlıklarını da zorlaştırabilmektedir. Örneğin yaşanan yoksulluk ergenlerin yaşadıkları çevreyi değiştirebilmekte ya da çocukların da evin geçiminde sorumluluk alması beklenebilmektedir.

Ergenlerin, ebeveynlerinin daha eğitilmiş bireyler olması durumunda ise, çevrelerinin daha iyi olabileceği, okul başarılarının artacağı ve gelecek beklentilerine katkı sağlayacağına ilişkin anlatıları şu şekildedir:

“Mesela benim babam annem biri öğretmen falan olsa başka bir şey olsa ne güzel olurdu. Daha iyi bir gelecek sağlardı. Yani ne bileyim etrafım, çevrem daha bi’ değişirdi” (Hormon, K, MTAL, 12. sınıf).

“Hani mesela okumuş olsalardı şu an belki derslerime daha çok odak verebilirdim. Şimdi mesela ben tam derslerime çalışamıyorum hani kafamı veremiyorum. Markette kendim de çalışıyorum o yüzden birazcık derslerim de düşük geliyor. Onlar da zorunda kaldığı için çağırıyorlar ondan bir şey diyemiyorum. Ama mesela okumuş olsalardı ben de evde olsaydım daha çok derslere çalışırdım daha çok emek verirdim. Kendileri daha yüksek bir yerde olacağı için benim çalışmamı gerektirecek bir şey olmazdı” (Asi, E, AİHL, 9. sınıf).

“Önemli, mesela şu an benim babam doktor olsaydı annem öğretmen olsaydı bir evde bir tek büyük ablam ile ben okumuş olmayacaktık. Ortanca ablam da okumuş olacaktı abim de okumuş olacaktı ve mesleğimiz olacaktı” (Sivilce, K, AİHL, 11. sınıf).

Diğer taraftan ebeveynlerin eğitim düzeyinden kaynaklı zorlukları gören ergenler ebeveynlerinin eğitim düzeyinden kaynaklı yaşadığı zorluklardan *ders çıkardıkları* ortaya konmuştur. Ergenler, eğer iyi bir eğitim alamazlarsa kendilerinin de bu zorlukları yaşayacaklarını ve bu duruma yönelik önlem almaları gerektiğini düşünmektedir.

“Annemlerin eğitim düzeyinin düşük olması etkilemez hatta daha çok örnek almalı, ders almalı. Motive eder beni. Okumuş biri olsa da örnek alır ama şimdi okumamış biri karşında, ilkokul mezunu, niye annem babam gibi olayım ki daha iyi yerlere gelirim ben” (Sinir, E, AİHL, 10. sınıf).

“Evet. Okumamış mesela annem ama çok istemiş. Okusaydı güzel yerde olurdu. Babam da istememiş ama sonradan liseyi bitirmiş, normalde ortaokul mezunuymuş. Yani annem isteğe bağlı kalmamış köyde çalışmış.[...]Annemi gördükçe daha çok okumak istiyorum” (Telefon, K, AL, 11. sınıf).

“Aşlında ailesi eğitimsiz çocuğun daha çok okuması gerek bence çünkü anne babasının çektiği zorluğu görüyor ama bazı çocukların yapısında olmuyor,

okumuyor. Daha çok etkisi olabilirdi. Daha çok okumak isterdim ben” (Eleştirel, K, AL, 11. sınıf).

Ergenlerin çıkardıkları bu dersler ise daha çok *annelerinin koşulları ve onların verdiği öğütlerle* bağlantılıdır. Derinlemesine görüşmelerde ergenlerin ailelerinin eğitim durumlarına yönelik ele aldıkları bir diğer konu ise anneleri ve annelerinin yaşadıkları ekonomik sorunlar olarak ifade edilmiştir. Yoksulluğa yönelik deneyimlerinden kaynaklı olarak anneler, sıklıkla çocuklarını ‘ben okumadım sen oku’ cümlesiyle öğütlemektedir. Yoksulluk kısır döngüsü, ebeveynlerin eğitim düzeyinden kaynaklı yaşadığı sorunları, kendi geçmişlerinden, çocuklarının önüne kadar getirmektedir. Ergenler, yarınını planlarken bu sorunu göz önünde bulundurmaktadır:

“Ben zorlukları yaşamamdaki temel nedenin aslında annemin bir mesleğinin olmaması olarak görüyorum. Eğer annemin en ufağından bir memur dahi olsaydı ayda eline toplu bir para geçerdi. Biz daha rahat yaşadık ve daha rahat yaşadığımız için o yaşadığımız köy ortamından biz çıkmak istesek de çıkamadık. Maddi durumumuz yetmedi. Annemin elinde bir desteği olsaydı maddi durumumuz daha iyi olacaktı ve o köy ortamından çıktığımızda annem açısından her şey daha güzel olacaktı. Bizim açımızdan da tabii. Bu yüzden düşünüyorum yani kendi çocuğumun başına böyle bir olay geldiğinde nasıl deyim eşimi kaybettiğimde veya boşandığımda kendi ayaklarımın üzerinde durmam gerektiğini düşünüyorum” (Ego, K, AL, 10. sınıf).

“Bilmiyorum ama ben eğitime daha çok önem veriyorum. Okumak istiyorum. Annem okuyamamış şu an hep söylüyor oku, oku diye. Çok yoksulluk görmüşler” (Telefon, K, AL, 11. sınıf).

“Annem ben okumadım perişan oldum siz okuyun diyor” (Çatışma, E, MTAL, 9. sınıf).

Ergenlerin ebeveynlerin eğitim düzeyine yönelik hem nicel veriler hem de bunu açığlayan nitel veriler ergenler için önemli bir analiz sunmuştur. Temel olarak ergenler ebeveynlerinin eğitim düzeylerinden kaynaklı yaşadıkları zorlukların farkındalardır ve yaşanan sorunlarla ebeveynlerinin eğitim düzeyleri arasında bağlantı kurmaktadır. Bu durum aile sistemini, onların eğitim durumundan bağımsız olarak, çocuklarının gelişimlerine katkı sunabilecekleri şekilde geliştirmenin ve sosyal hizmetin eğitim işlevinin önemini ortaya koymaktadır. Özellikle Altındağ ilçesi gibi çeşitli sorunlarla anılan çevrelerde ebeveynlerin, çocuklarının yaşayabileceği sorunların farkında olması ve uygun bir rehberlik yapması gerekebilmektedir. Eğitim düzeyi ergen için sadece alınan bir diplomadan çok ebeveynlerin kendini çeşitli eğitim etkinlikleriyle geliştirmiş olması ve bu gelişimi çocuklarına doğru yönlendirmeleriyle alakalı olabilir. Diğer taraftan eğitim

düzeyi iyi ailelere sahip olan ve olmayan ergenlerin gelecek beklentilerinin farklılaşması bir yönüyle egzo düzeyde eğitim kurumlarının bu farklılığın gelecek beklentilerinin önüne geçmesini engelleyecek bir yapılanma içerisinde olmamasıyla bağlantılıdır. Ergenlerin yaşadığı diğer sorunlar gibi bu sorunda da okullarda sosyal hizmet uygulamalarının gerçekleşmiyor olmasının eksikliği göze çarpmaktadır.

Tablo 48. Ergenlerin ailesinin ekonomik durumuna yönelik düşüncelerine göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması

		Sayı	Sıra Ort.	χ^2	p
İş ve Eğitim Beklentisi	İyi	153	211,58	7,796	,020*
	Orta	224	195,92		
	Kötü	20	137,30		
Evlilik ve Aile Beklentisi	İyi	153	206,44	6,368	,041*
	Orta	224	199,39		
	Kötü	20	137,70		
Din ve Toplum Beklentisi	İyi	153	184,51	6,545	,038*
	Orta	224	211,57		
	Kötü	20	169,03		
Sağlık ve Yaşam Beklentisi	İyi	153	202,94	7,533	,023*
	Orta	224	202,42		
	Kötü	20	130,53		
Gelecek Beklentisi (Toplam)	İyi	153	205,70	11,312	,003*
	Orta	224	201,90		
	Kötü	20	115,28		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok

Tablo 48’de ergenlerin ailesinin ekonomik durumuna yönelik düşüncesinin, Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği açısından farklılaşma analizi sonuçları görülmektedir. Ailesinin ekonomik durumu farklı olanlar için yapılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre Gelecek Beklentisi toplam puanı ve alt ölçeklerin tamamı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Ailesinin ekonomik durumunun orta düzeyde olduğunu düşünen ergenlerin Din ve Toplum Beklentisi (211,57) ve iyi düzeyde olduğunu düşünen ergenlerin İş ve Eğitim Beklentisi (211,58), Evlilik ve Aile Beklentisi (206,44), Sağlık ve Yaşam Beklentisi (202,94) ve Gelecek Beklentisi toplam (205,70) puan sıra ortalaması en yüksektir. Sosyal hizmet bireyin bulunduğu yerden başlamanın önemini vurgulamaktadır. Bu araştırmada da ergenlerin ailelerinin gelirlerine ilişkin ortalama miktarın yanı sıra ailelerinin gelirlerine ilişkin kendi düşüncelerinin alınması önemsenmiştir. Tablo 12’de de ele alındığı gibi %8,1’i bir asgari ücret altında ya da

%55,4'ü iki asgari ücretin altında gelire sahip olmasına rağmen ergenlerin yalnızca %5,0'i ekonomik durumlarını kötü olarak görmektedir.

Ergenlerin ekonomi düzeyinden kaynaklı olarak yaşanacakları sıkıntılar sadece evin ihtiyaçlarına yönelik değildir. Özellikle bu dönemde ekonomik durumunun iyi ya da kötü oluşuna yönelik düşünce geliştireceği alan özellikle ergenin sosyalleşme sürecini kapsayabilmektedir. Kişisel imaj konusunda, yapılan boş zaman aktivitelerinde arkadaşlarından 'geri kaldığını' düşüneceği durumlar, ergenler için daha büyük bir ekonomik sorun olabilir. Bunun devamında ise özellikle üniversite sınavına hazırlık sürecinde kurs almaya imkânı olup olmama ergenin ekonomik durumlarıyla yüzleştikleri noktalardır. Ergenler, ekonomik durumun iyi ya da kötü olmasına göre ellerinde ne gibi imkânları olup olmadığına yönelik çıkarımlar yapmaktadırlar. Tablo 45'te ele alındığı gibi ergenlerin olumsuz koşullarına yönelik artan farkındalığı gelecek beklentilerinin önünde engel oluşturabilmektedir.

Ergenlerin sorunlarının ele alındığı bölümde ekonomik sorunları olmakla birlikte diğer sorunları arasında son sıralarda yer alsa da ergenler, geleceğe yönelik beklentilerinin, içerisinde buldukları ailenin sunduğu imkânlarla sınırlı olduğunu düşünebilmektedirler. Bunun ergenler için yaratabileceği çaresizlik duygusunun ve umuda etkisinin farkında olmak önemlidir. Bu araştırmada ergenlerin ailelerinin ekonomik durumlarına yönelik düşünceleri ve geleceğe yönelik umutlu olma durumu arasında yapılan Ki-kare analizi sonuçlarına göre bir ilişkinin varlığı ortaya konmuştur. Buna göre ailesinin ekonomik durumunu iyi (%64,7) ve orta (%64,7) düzey gören ergenlerin kötü (%20,0) düzeyde gören ergenlere göre gelecekte daha fazla umutlu oldukları bulgusuna ulaşılmıştır ($p < 0,05$, $\chi^2 = 19,302$; $p = 0,001$).

Bulgurcuoğlu (2016)'nın 12-18 yaş arası hükümlü çocuklarla yaptığı araştırmada da ailenin ekonomik durumu ile çocukların gelecek beklentileri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre hükümlü çocukların ailesinin aylık geliri 2000 TL ve üzerinde ise çocukların gelecek beklentisi ortalama puanı en yüksek iken; 500 TL ve altı aylık gelire sahip olan çocukların ise ortalama puanı en düşüktür. Bununla birlikte İş ve Eğitim ve Evlilik ve Aile alt ölçeklerinde de anlamlı bir farklılık görülmüştür. Benzer şekilde 0-500 TL ve altı aylık gelire sahip olan çocukların ise ortalama puanı en düşüktür.

Üniversite sınavına hazırlanmanın önüne geçen, ergenin kendisini ve ailesini “kurtarması” gereken bir engel olarak ekonomik sorunlar...

Ergenlerin ekonomik durumlarına yönelik olumsuz algısı, ergenler için geleceklere açısından bir engele dönüşebilmektedir. Derinlemesine görüşmelerde bu engel kendini daha çok, *üniversite sınavına yönelik bir kurs alamayacak olmak* olarak göstermiştir:

“Mesela imkân olmazsa bir üniversite hayali kuramazsın bence. Mesela ön hazırlık yapayım, dershaneye gideyim, üniversiteye diyemezsin” (Abartı, K, MTAL, 10. sınıf).

“Ya herkes diyor ki dershaneye git. Ya belki dershaneye gitsem bir şey başarabilirdim ama. Bu evde çalışmayla da olmuyor. Çünkü birisinin anlatması lazım. Ama girmiyor sorular aklına. Birebir soru çözerken olmuyor. Belirli maaş var da e borç harç olunca onlara gidiyor” (Fırtına, K, MTAL, 12. sınıf).

Ergenler için ailelerinin ekonomik durumları kimi zaman da ergenin *kendisini ya da ailesini “kurtarması” gereken bir engel* olarak düşünülmektedir. Buradaki kurtarma ifadesi, ergenin kendisini ve ailesini içerisinde bulunduğu yoksulluk döngüsünün dışına çıkarmaya çalışması olarak ele alınmaktadır. Bu engelin aşılması derslerdeki başarıyı ve iyi bir iş bulmayı gerektirmektedir:

“Yoksulsa bu bile çocuğa göre bağlı aslında. Maddi durumu çok iyi olan çocuğa okumak istemeyebilir. İstedğim her şey alınıyor ya da gelecekle ilgili kaygım yok diye düşünebilir. Varlığı olmayan bir ailede çocuk gene önemli. Zaten ailenin maddi durumu iyi değil deyip kendini direkt işe verebilir. Ya da ben bu aileyi kurtaracağım diye çok çalışabilir” (Depresif, E, MTAL, 12. sınıf).

“Hani ekonomik durumu yok ama dersleri çok iyi. Aslında şöyle ekonomik durumu iyi olmayanın çocuğu daha çok çalışıyor. Kendini kurtarması lazım” (Kaos, K, AL, 10. sınıf).

“Ya annemi rahat ettirmek istiyorum kendimden çok. Annem pek rahat yaşayamadı bu yüzden onun daha rahat, huzurlu yaşamasını istiyorum. Evet, sonra çalışmak zorunda kaldı. Biz de çok küçüktük pek yardımcı olamadık” (Ego, K, AL, 10. sınıf).

“İyi bir iş sahibi olayım ondan sonra ne bileyim anamı, abimi yanıma alayım” (Çatışma, E, MTAL, 9. sınıf).

Nicel bulgular, ailenin ekonomik durumuna yönelik düşünce ve ergenlerin gelecek beklentileri açısından anlamlı bir farklılığı ortaya koyduğu derinlemesine görüşmelerde ergenlerin ekonomik durumlarına ilişkin sıkıntıları üniversite sınavına yönelik bir kurs alamayacak olmak açısından önemsedikleri görülmektedir. Bununla birlikte ailelerinden göreceklere sosyal desteğe ekonomik destekten daha çok önem vermektedir. Ergenlerin

ailelerinin ekonomik durumlarına ilişkin yaşadıkları sorunlara yönelik geliştirdikleri tepki ise kendisini ve ailesini bu yoksulluk döngüsünden ‘kurtarma’ tepkisidir.

Ergen evin içerisinde olanlardan bağımsız değildir ve sebebinde yer almadığı sorunların çözümünde yer almak zorunda bırakılabilmektedir. Diğer taraftan aileler eğitim sisteminden kaynaklı olarak çocuklarının üniversite beklentisinde ekonomik bir rol oynamak zorunda kalabilmektedir. Bu yüzden ailenin ekosistemdeki bu merkezi konumu sorunun ve çözümün bir parçası olması açısından önem taşımaktadır ancak egzo düzeyde eğitim kurumlarının ergenlerin bu ihtiyaçlarına cevap vermediği durumlar sorunu derinleştirebilmektedir.

Tablo 49. Ergenlerin gelir getiren bir işte çalışmış olma durumuna göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması

		Sayı	Sıra Ort.	U	p
İş ve Eğitim Beklentisi	Evet	96	177,24	12359,0	,033*
	Hayır	301	205,94		
Evlilik ve Aile Beklentisi	Evet	96	197,51	14304,5	,883
	Hayır	301	199,48		
Din ve Toplum Beklentisi	Evet	96	187,42	13336,0	,254
	Hayır	301	202,69		
Sağlık ve Yaşam Beklentisi	Evet	96	177,85	12417,5	,038*
	Hayır	301	205,75		
Gelecek Beklentisi (Toplam)	Evet	96	180,16	12639,0	,065
	Hayır	301	205,01		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok.

Tablo 49’da ergenlerin gelir getiren bir işte çalışmış olma durumunun Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği açısından farklılaşma analizi sonuçları görülmektedir. Gelir getiren bir işte çalışma deneyimi olan ve olmayan ergenler için yapılan Mann Whitney U testi sonuçlarına göre ölçek puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır. Buna göre gelir getiren bir işte çalışma deneyimi olan ergenlerin İş ve Eğitim Beklentisi (177,24) ve Sağlık ve Yaşam Beklentisi (177,85) puanları çalışma deneyimi olmayanlara göre daha düşük bulunmuştur.

Gelir getiren bir işte çalışmak yetişkin olmaya yönelik bir sorumluluktur. Ailenin içerisinde bulunduğu ekonomik zorlukların etkisinde, ergenin bu sorumluluğu daha erken yaşlarda almaya başlaması ve hane gelirine sunduğu katkı onu artık sadece eğitimine odaklanması gereken bir çocuktan daha başka bir çocuk haline getirmektedir.

Bu da ailenin, beklentileri ve sorumlulukları açısından bir değişiklik anlamına gelmektedir. İkizoğlu ve diğerleri (2007) çocukların çalışmasının, ekonomik sorunlar yaşayan ailelerin, çocukları için iyi bir gelecek sağlamaya yönelik kaygılarının sona ermesi anlamına geleceğini belirtmektedir.

Ergenlerin gelir getiren bir işte çalışmaya yönelik deneyimlerinin sebebi çoğunlukla onların ailelerinin içerisinde bulunduğu ekonomik sorunlar olmaktadır. Ergenler, ailesinin yaşadığı zorluğu görüp kendisi de bu duruma yönelik sorumluluk almak ve katkı sunmak isteyebilmektedir. Diğer taraftan özellikle lisenin son sınıfında üniversite sınavına yönelik başarısızlık gösteren ergenler bir sonraki sene tekrar kursa gitmek istediğinde kurs masrafları konusunda ailesine destek olmak istemektedir. Gelir getiren bir işte çalışmak, okula ve derslere odaklanamamayı beraberinde getirmektedir. Bu yorum okul başarısının düşük oluşunun gelecek beklentisine nasıl yansıdığıнын incelendiği Tablo 55 ile birlikte ele alındığıında çalışmaya erken başlamanın yaratacağı olumsuzluklar, ergenin gelecek beklentilerini istemediği şekilde yönlendirebilir.

Aile koşullarının farkındalığında, ders çalışmayı zora sokan bir deneyim olarak gelir getiren bir işte çalışmak...

Gelir getiren bir işte çalışmanın gelecek beklentisi kapsamında ele alındığı derinlemesine görüşmelerde ergenler, aile koşullarından kaynaklı olarak çalışmaları gerektiğinden ve gelir getiren bir işte çalışmanın, ders çalışmayı zora sokan bir deneyim olduğundan bahsetmiştir.

Her şeyden önce gelir getiren bir işte çalışmak ergen için zorlayıcı bir deneyimdir ve çalışmak derslere odaklanmanın ya da derslere vakit ayırmanın önüne geçebilmektedir.

Biz, ailesinin içerisinde bulunduğu ekonomik koşulların farkında olduğu için ailesine yük olmamak için çalışması gerektiğini ve bunun ders çalışmaya ayıracağı vakti azaltacağıını vurgulamaktadır.

“İstesem verirler ama isteyemiyorum. Durumlarını bildiğim için fazla zora sokmak istemiyorum. E şuan ben okul bitirip işe girmeyip direkt dershaneye gidebilirdim. Daha fazla ders alabilirdim. Öyle olmuyor işte” (Biz, E, MTAL, 12. sınıf).

Asi ise, çalışmak zorunda olduğu için derslerine odaklanamadığıını ve bunun da okul başarısına olumsuz yansıması olduğunu ifade etmiştir.

“Şimdi mesela ben tam derslerime çalışamıyorum hani kafamı veremiyorum. Markette kendim de çalışıyorum (aile yanında) o yüzden birazcık derslerim de düşük geliyor” (Asi, E, AİHL, 9. sınıf).

Ergenler, ders çalışmama, okul başarısızlığı ya da yeterli hazırlık yapamama sebebiyle üniversite sınavını kazanamadığında ve sonraki sene tekrar bir dershaneye gitmek istediğinde, ailelerine yük olmamak için gelir getiren bir işte çalışmayı tercih etmektedirler. *Ailesine yük olmadan bir hazırlık kursuna gitmek için gelir getiren bir işte çalışması gerektiğini belirten ergenlerin düşünceleri şu şekildedir:*

“Sınavı kazanamadım dershaneye gideceğim ya ben şimdi onun parasını da çıkartmak için. Elimde harçlığım olsun diye yani. Sürekli annemden istemek istemiyorum” (Hormon, K, MTAL, 12. sınıf).

“Dershaneye yazıldım da abi eve destek olmak için çalışmam lazım.” (Büyüme, E, MTAL, 12. sınıf).

Ancak bu durum, ergenin yine derslerine daha az vakit ayırması, yine üniversite sınavı yönelik istediği oranda hazırlık yapamamasına sebep olmaktadır. Bu durum bu haliyle ergenin okul başarısına ya da üniversite hazırlığına yönelik süreci bir kısır döngüye sürükleyebilmektedir. Bu kısır döngünün başlangıcını, ergenin ailesinin ekonomik durumu oluşturduğu için bu noktadan başlatılacak bir planlı değişim ergenin gelecek beklentisi açısından önemli olacaktır. Özellikle ekonomik sorunlara ve ergenin gelir getiren bir işte çalışmak zorunda kalmasına yönelik sorunlar, okul temelli sosyal hizmet müdahalelerini önemli hale getirmektedir.

Hem nicel bulgular gelir getiren bir işte çalışmış olan ergenlerin İş ve Eğitim Beklentisi ve Sağlık ve Yaşam Beklentisini daha düşük olduğunu ortaya koymuştur. Yapılan niteliksel görüşmeler de ergenler, gelir getiren bir işte çalışmanın özellikle okul başarısının düşüşü ve üniversite sınavına istenilen şekilde çalışmama üzerinden gelecek beklentisi için yarattığı olumsuz anlamı dile getirmişlerdir. Bu sorun özellikle yoksulluk kaynaklı makro sistemsal bir sorun olarak ele alınmakla birlikte, ebeveynlerin çalışmaması ya da işten çıkarılmasıyla bağlantılı egzo sistemi düşünmeyi ve aile içerisinde yaşanan sorunla bağlantılı mezzo sisteme yönelik bir bakış açısını gerektirmektedir. Ancak her koşulda süreçlerden en çok etkilenen çocuk olduğu için çocuk hakları perspektifinden hareketle çocuğun yüksek yararını önceleyen çalışmalar üzerinden düşünmek önem taşımaktadır.

4.2.3. Ergenlerin Sorunları Bağlamında Ergen Gelecek Beklentileri

Bu başlık altında ergenlerin bireysel sorunları ile ailelerine, arkadaşlarına, okula ve çevreye yönelik sorunları bulunma durumunun Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği açısından nasıl farklılaştığı ele alınmıştır. *Ortaya çıkan nicel bulgular, ergenlerle yapılan nitel görüşmelerle derinlemesine bir şekilde açıklanmak istenmiştir.*

Tablo 50. Ergenlerin bireysel sorunları bulunma durumlarına göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması

		Sayı	Sıra Ort.	U	p
İş ve Eğitim Beklentisi	Var	255	195,31	17164,5	,390
	Yok	142	205,62		
Evlilik ve Aile Beklentisi	Var	255	199,03	18096,5	,994
	Yok	142	198,94		
Din ve Toplum Beklentisi	Var	255	199,39	18006,0	,928
	Yok	142	198,30		
Sağlık ve Yaşam Beklentisi	Var	255	193,57	16721,0	,206
	Yok	142	208,75		
Gelecek Beklentisi (Toplam)	Var	255	196,38	17437,0	,542
	Yok	142	203,70		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok

Tablo 50’de ergenlerin bireysel sorunları bulunma durumunun Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği bakımından farklılaşma analizi sonuçları görülmektedir. Mann Whitney U testi sonuçlarına göre bireysel sorun yaşayanlar ile yaşamayanlar arasında ölçek puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır.

Bireysel sorunların, derse odaklanamama üzerinden yarattığı gelecek kaygısı...

Bu konuyu açıklamak için yapılan derinlemesine görüşmelerde ergenlerin bireysel sorunlarının gelecekle olan bağlantısı üzerine konuşulmuştur. Buna göre bireysel sorunlar ergenlerin gelecek beklentisi açısından doğrudan bir fark ortaya koymamış olmakla birlikte ergenlerin gelecek beklentileri açısından dolaylı bir etkiye sahip olabilmektedir. Nitel görüşmelerde ergenlerin bireysel sorunlarını çoğunlukla derse odaklanamama temelinde *gelecek kaygısıyla* bağlantılı ele almışlardır. Ergenler, daha önce Tablo 54’te değinilmiş olan okul başarısızlığı konusuyla bireysel sorunlarını ilişkilendirmiştir. Bireysel sorunların gelecek beklentisi açısından yaratabileceği olumsuzluk ise ergenlerin

kendilerine ilişkin bir yetersizlik inancı geliştirmeleri ihtimalidir. Çünkü bu ihtimal ergenlerin başarmaya yönelik kendilerine olan güvenlerini kaybetmeleriyle sonuçlanabilir. Lovu (2014) lise öğrencileriyle yaptığı araştırmada olumsuz gelecek beklentilerini en fazla açıklayan değişkenlerden birini düşük özgüven olarak bulmuştur.

“Çalışmıyorum. Karamsar olduğumdan dolayı. Dersi bırakıyorum çalışmıyorum Dersin başına oturuyorum yarım saat sonra kalkma hissi geliyor. Yani çalışmıyorum bir türlü kendimi toparlayamıyorum” (Hayta, E, MTAL, 12. sınıf).

“Ders çalışmamam ve dikkat eksikliği var bende çabuk dağılıyorum başka yerlere gidiyorum” (Sinir, E, AİHL, 10. sınıf).

“...eve gidince yaptığım şeyi söyleyim ben sana. Yemeğimi yiyorum. Maksimum 5'e kadar oturuyorum evde. Sonra vurur kafayı yatarım. Eee o zaman dersi kim çalışacak. Üniversite nasıl olacak bilmiyorum abi” (Enerjik, E, MTAL, 11. sınıf).

“Kendimi güçlü görmüyorum. Çabuk dağılırım. Yani biri bir şey dese hemen dersi bırakıyorum... Böyle olursa nasıl olacak bilmiyorum” (Biz, E, MTAL, 12. sınıf).

Görüldüğü gibi ergenler bireysel sorunlarının kendilerini dersten alıkoyduğunu özellikle vurgulamışlardır. Bu vurgu beraberinde, kendilerine olan güvenlerinin azalmasını, okul başarısının düşmesini ve üniversite sınavına da istediği gibi hazırlanamamayı getirmektedir. Üniversite sınavı ise gelecek açısından bir yol ayrımı sunmaktadır. Her bir dersteki ufak başarısızlıklar toplamda bir öğrencinin kendisi için başarısızlık ve yetersizlik algısının yerleşmesine sebep olabilir ve bu da geleceğe yönelik beklentilerin azalmasını beraberine getirebilmektedir.

Diğer taraftan derinlemesine görüşmelerde ergenlerin, okul başarılarına etkisi üzerinden tartıştıkları bireysel sorunlarını, ergenlik döneminin kendisine ilişkin bir olumsuzlama üzerinden ele aldığı dikkat çekmiştir. Bir gelişim dönemine ilişkin bu olumsuz yargılara dikkat çekilmesi önemlidir. Bu kapsamda ergenlerin, döneme ilişkin kendi ifadeleri şu şekildedir:

“Ergenlik döneminin içindeyken çok sinirliydim gerçekten, her şeye alınırdım, her şeye bağırır çağırırdım. Benden herkes bıkmıştı. Sonra biraz büyüyünce kalmadı bu şeyler. Kötü bir rüya bence. Nasıl desem, kötü bir şey işte.” (Gelişim, K, 10. Sınıf).

“Ergenlik çok bunaltıcı, çok sıkıcı, kötü bir şey bence Mesela kendime durduk yere zarar veresim geliyordu. Sağa sola çatasım geliyordu. Şimdi hiç yok ama.” (Dönüşüm, E, 10. Sınıf).

“Yüzünüzde 5 kg makyaj varsa, erkekseniz elinizde tesbih varsa, sürekli olay çıkarma isteği, insanlara tepeden bakma, kendinden küçükleri küçük görme, aslında 5 gr beynin olmamasına rağmen” (Lise, K, AL, 9. sınıf).

Görüldüğü gibi ergenler, içerisinde buldukları gelişim dönemine yönelik olumsuz bir algı içerisinde olabilmektedirler. Ergenlerin, döneme ilişkin bu bakış açısında; ailelerin, öğretmenlerin, medyanın ve bütün bir toplumun etkisi gözden kaçırılmamalıdır. Döneme ilişkin olumsuz yargıların pekişmesi ergenlerin davranışlarından ya da ergenlik döneminin olumsuz bir gelişim dönemi olmasından ziyade yetişkinlerin, kendileri için yeni nesil olan ergenlerle eski nesil çözümlerle iletişim kurmaya çalışmalarıyla açıklanmalıdır. Öyle ki bu bakış açısının da etkisiyle ergenler dahi, önemli bir eğitim aldıkları, ciddi bir biyo-psiko-sosyal gelişim gösterdikleri, kendilerine hatalarından öğrenme fırsatı veren bu gelişim dönemine ilişkin olumsuz düşüncelere sahip olabilmektedir.

Tablo 51. Ergenlerin ailelerine ilişkin sorunları bulunma durumlarına göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması

		Sayı	Sıra Ort.	U	p
İş ve Eğitim Beklentisi	Var	260	187,59	14769,5	,006*
	Yok	137	220,90		
Evlilik ve Aile Beklentisi	Var	260	192,52	16058,0	,119
	Yok	137	211,43		
Din ve Toplum Beklentisi	Var	260	194,90	16677,0	,322
	Yok	137	206,88		
Sağlık ve Yaşam Beklentisi	Var	260	191,04	15670,0	,055
	Yok	137	214,28		
Gelecek Beklentisi (Toplam)	Var	260	190,47	15522,5	,040*
	Yok	137	215,36		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok

Tablo 51’de ergenlerin ailelerine ilişkin sorunları bulunma durumunun Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği bakımından farklılaşma analizi sonuçları görülmektedir. Mann Whitney U testi sonuçlarına göre; ailelerine ilişkin sorun yaşayanlar ile yaşamayan ergenler arasında İş ve Eğitim Beklentisi puanı ve Gelecek Beklentisi toplam puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır. Ailelerine ilişkin sorun yaşamayan öğrencilerin İş ve Eğitim Beklenti düzeyi (187,59) ve toplam Gelecek Beklentisi düzeyi daha yüksektir (220,90).

Ergenlik dönemi hem aile sistemi için hem de ergenin kendisi için çeşitli zorlukları içerebilmektedir ancak aile kaynaklı zorlukların ergenin geleceğe yönelik beklentisinde farklılık yaratması önemli bir sonuçtur. Aile sisteminin en zorlayıcı yanı o sistemle ilgili

sorunların çözülmesinin mecburiyetidir. Örneğin arkadaş sisteminde yaşanan bir sorundan kaynaklı olarak ergen o sistemle olan etkileşimini tamamen sonlandırabilir. Örneğin ergen, uyuşturucu kullanan bir arkadaşıyla, arkadaşlık ilişkisini tamamen kesebilir. Ancak aile sistemi, o sistemdeki -çocuk koruma sisteminin kapsamına girmeyen- sorunlara rağmen orada yaşanması gereken ve sisteme yönelik sorumluluklar almayı gerektiren bir sistemdir. Beklenen şey aslında aile sisteminin ergeni destekleyen, onu geleceğe başarılı bir şekilde hazırlayan bir sistem olmasıdır.

Ailede yaşanan olumsuz deneyimlerin gelecek beklentisi açısından belirleyiciliği...

Ergenlerin ailelerine yönelik vurguladıkları sorunları Tablo 21’de duygusal beklentilerin karşılanamaması, olumsuz ebeveyn tutumu, aile içi şiddet ve ailenin ekonomik durumu olarak belirtilmişti. Derinlemesine görüşmelerde bu sorunlar arasında özellikle aile içi şiddet ve ev içi huzursuzluklar, gelecek beklentileri üzerindeki olumsuz etkisi açısından ele alınmıştır. Aile içi şiddet ve ev içi huzursuzluklar, sergilenen olumsuz ebeveyn tutumuyla birlikte, ergenlerin ailelerinde beklediği duygusal desteğin karşılanmamasına sebep olmaktadır. Diğer taraftan, ergenler bu görüşmelerde, ebeveynlerinin çocuklarına yönelik olumsuz beklentilerinin ve toplumsal cinsiyetin gelecek beklentisi açısından önemine dikkat çekmiştir.

Aile içi şiddet, ergenin o sistemden bir an önce uzaklaşmasını gerektiren durumlara sebep olabilmektedir. Kendisini güvende hissetmediği bir aile ergenin gelecek beklentilerine yönelik öncelikleri değiştirebilmektedir. İş ve eğitim beklentilerine yönelik planlar yapmakta olan bir ergen yaşadığı şiddet olayının ardından aile sisteminden uzaklaşmak için evliliği diğer planlarının önüne getirebilmektedir. Sivilce, bu konuyla ilgili olarak arkadaşının gelecek beklentilerinde yaşanan değişimi şu şekilde anlatmıştır:

“Benim bir arkadaşım babası dövdüğü için evlendi. Diyor ki yağmurdan kaçtım doluya tutuldum. Çünkü daha bir iğrenç. İnsanın babasının vurması bilmiyorum, hayatta bir kere vurdu ama babam bana onun dışında prenses gibiyim” (Sivilce, K, AİHL, 11. sınıf).

Baba figürünün sert, şiddet uygulayan ya da kendisiyle konuşulmaktan çekinilen bir yapısı olması ergenlerin için önemli bir sorundur. Sivilce’nin yukarıdaki ifadesinde ‘bir kere vurdu ama’ olarak ele alınan şiddet, aşağıda Biz’in ifadesinde ‘babamdan şu an dayak yemiyorum ama’ diye devam etmiştir. Baba figürünün şiddet uygulaması ya da

uygulamıyor olması ile anılması, ergenin ekosisteminden bir kişiyi geleceğe yönelik destek unsuru olmaktan çıkaracaktır:

“İlk önce bir arkadaş gibi olacak. Yani babam öyle değil kimse gelmez gitmez yanına. Arkadaş gibi olacak. Eee onun dışında babamdan şuan dayak yemiyorum ama sert mizaçlı biri gidip onunla hiç bir şey konuşamam. Geleceği nasıl konuşayım” (Biz, E, MTAL, 12. sınıf).

Diğer taraftan ebeveynlerin ev içerisinde tartışması, ergen için o evi artık huzur bulduğu, güvenli ve kendisini geleceğe hazırlayan bir alan olmaktan çıkarmaktadır. Bu da ergenin okul başarısı ve dolayısıyla iş ve eğitime yönelik beklentileri üzerinde bir etkiyi beraberinde getirebilmektedir. Enerjik, bunu şu ifadelerle aktarmıştır:

“Babam böyle annemle tartıştığında ben derdim gece yatmadan önce, ortada kaldığım zamanlar sürekli tartışma oluyor, sürekli bir şey oluyor. Ben Allah’a dua ederdim. Sabah kalktığımda inşallah babamla annem tartışmaz. Bu şekilde dua ederek yatarım” (Enerjik, E, MTAL, 11. sınıf).

Ergenler, geleceğe yönelik beklentileri açısından aileleriyle, içerisinde toplumsal cinsiyetin de payı olan sorunlar yaşayabilmektedir. Özellikle kız öğrenciler için bu sorun geleceğe yönelik eğitim beklentilerini etkileyecek bir hale bürünebilmektedir. Kararsız, cinsiyetinden kaynaklı olarak ebeveynlerinin Ankara dışında bir üniversitede okumasını desteklemediğini ancak erkek kardeşinin üniversiteye gideceği zaman aynı sorunu yaşamayacağını düşünmektedir.

“Ben Ankara dışında bir yerde üniversite okumak konusunda kendime güveniyorum aslında ama ailem de beni bu konuda desteklemiyor. Ankara içi olsun diyorlar. Kız olduğum için bence. (Erkek) Kardeşimi görücem şimdi üniversiteye geçince ne olacak.” (Kararsız, K, AL, 10. sınıf).

Ailenin çocuğuna güvenmesi ve onun yapabileceğine yönelik inancı şüphesiz ki ergenler için önemli bir anlam taşımaktadır. Byars-Winston ve Fouad (2008) ailenin çocuklarına yönelik beklentilerinin ve onları cesaretlendirmelerinin öğrencilerin beklenen sonuçları elde etmesi üzerinde katkısının olduğunu belirtmiştir. *Ebeveynlerin çocuklarına yönelik olumsuz beklentisi* ve onların başarabileceğine yönelik olumsuz inançları ise derinlemesine görüşmelerde da ergenler tarafından bir sorun olarak ele alınmıştır. Çocuklarının başarabileceğine yönelik aile beklentisi, ergenin geleceğe yönelik beklentileri açısından bir anlam taşımaktadır. Ailesinin, kendisinin başarabileceğine inanmadığını düşünen Çatışma ve Macera, bunun kendileri için bir soruna dönüştüğünü şu şekilde ifade etmiştir:

“Abi diyor ki sizin okuyacağınız yok. Bir insan, oğluna demez yani bence. İnsan okuyun büyük adam olun der. Bu sizin okuyacağınız yok kalkın köye gidek diyor. Öyle olunca olmuyor işte.” (Çatışma, E, MTAL, 9. sınıf).

“Beklentileri var ama destekleri yok. Ya destek olması için illa ki bi eğitim seviyesine de gerek yok. Sadece şöyle gereksiz çalışmayla bu çalışmayla adam olunmaz dememeli” (Macera, E, AL, 9. sınıf).

Ergenlik dönemi aileler için de bir fırsat olarak ele alınmalıdır. Daha demokratik bir aile olmak için çocuğun da dinlenilmesi gereken bir birey olduğunu fark eden ebeveynler ailenin çocukları için destek alınabilecek bir sistem olmasını sağlayacak önemli bir adım atmış olacaklardır. Bu sayede ebeveynler, belki de kendi anne babasından görmediğini ya da göremediğini ilgiyi çocuklarına sunarak belki de o hep verilen “ben çocuğuma böyle davranmayacağım” öz-sözlerini tutabilmeleri için bir fırsat elde etmiş olacaklardır. Ergenlik dönemi hem ergen hem de ebeveynler için bir dönüşümü beraberinde getirmektedir. Ergen ve ailesi arasında yaşanan çatışmaların iyi yönetilmesiyle aile üyelerinin belki de birbirini daha iyi tanımalarını sağlayan bir katkı sunabilir.

“Benim bu davranışlarım son 2 yılda değişti onlarda değişti ben bunun farkındayım. Bir şey söylediklerinde daha dikkatli söylüyorlar bana çünkü nasıl tepki vereceğimi biliyorlar” (Fırtına, K, MTAL, 12. sınıf).

Görüldüğü gibi yukarıda bahsedilen sorunlar ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin dönüştürücü etkisi ergenin geleceğine yönelik çeşitli anlamları içermektedir. Ailenin, ergenin geleceğe hazırlandığı ve olumlu etkileşimlerin sürdüğü bir sistem olması oldukça önemlidir. Çünkü ergen bir şekilde zamanı geldiğinde istese de istemese de o sistemin dışına çıkacaktır.

“Tamam, onlarla birlikte bir yaşantı sürüyor olabilirim ama bir süre sonra istemersen de onlar olmayacak ve ben devam edeceğim. O yüzden ben başarmak zorundayım. Onların bana karışmasına rağmen gelecek beklentim yüksek olmalı” (Fırtına, K, MTAL, 12. sınıf).

Ebeveynler uzaklaşmak istenen değil, varlıklarıyla değer katan; gelecek beklentileri önünde bir engel değil, ergenin o beklentileri gerçekleştirmelerine destek olan bireyler olmalıdırlar. Aksi durumda ergen, omuzlarına binen yüklerle kendisi baş etmek zorunda kalacaktır.

Hem nicel bulgularda hem de nitel bulgularda ailenin ergen gelecek beklentisi üzerindeki olumlu ya da olumsuz gücü ortaya çıkmaktadır. Ergenlik döneminde ergene en yakın olan

sistemlerden biri ailedir ve aile ile yaşanan sorunların bir şekilde çözülmesi başarılı bir ergenlik dönemi ve ergenin gelecek beklentilerinin şekillenmesi açısından önemlidir.

Tablo 52. Ergenlerin arkadaşlarına ilişkin sorunları bulunma durumlarına göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması

		Sayı	Sıra Ort.	U	p
İş ve Eğitim Beklentisi	Var	250	197,82	18080,0	,789
	Yok	147	201,01		
Evlilik ve Aile Beklentisi	Var	250	207,19	16327,5	,063
	Yok	147	185,07		
Din ve Toplum Beklentisi	Var	250	202,62	17470,5	,411
	Yok	147	192,85		
Sağlık ve Yaşam Beklentisi	Var	250	195,65	17538,0	,447
	Yok	147	204,69		
Gelecek Beklentisi (Toplam)	Var	250	200,39	18027,0	,753
	Yok	147	196,63		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok

Tablo 52’de ergenlerin arkadaşlarına ilişkin sorunları bulunma durumunun Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği bakımından farklılaşma analizi sonuçları görülmektedir. Mann Whitney U testi sonuçlarına göre; arkadaşlarına ilişkin sorunlar yaşayan ve yaşamayan ergenler arasında ölçek puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır.

Ergenlerin ekosisteminde arkadaşları ergenlik döneminde en çok etkileşime girdikleri sistemlerden birini oluşturmaktadır. Bu etkileşimin içerdiği olumsuzluklar ergenler için çeşitli sorunları beraberinde getirdiği gibi iyi arkadaşlarla kurulan olumlu etkileşimler de destekleyici bir niteliğe sahip olabilmektedir. Ergenin yaşadığı ya da gününün önemli bir bölümünü geçirdiği Altındağ ilçesinin de payının olduğu bazı sorunlar ergenlerin arkadaşlarını belirlemelerinde önemli rol oynayabilmektedir. Örneğin sigara içen arkadaşlar, ergenlerin uzak durmak istediği arkadaşları olabilmektedir. Diğer taraftan ergen, o arkadaş grubunun bir üyesi olabilmek için istemediği davranışlarda bulunabilmekte, dersten kaçabilmekte, derse odaklanamayabilmekte; zararlı alışkanlıklar sahibi olabilmektedir. Arkadaşlarıyla bu gibi sorunları yaşayan ve yaşamayan ergenlerin gelecek beklentileri açısından anlamlı bir farklılık ortaya konmasa da yaşanan bazı sorunlar derinlemesine görüşmelerde ergenler açısından geleceğe yönelik anlamlar içeren sorunlar olarak görülmüştür. Bir farklılığın ortaya çıkmamasında, arkadaşlara ilişkin

sorunlarda, ergenin kendisinin, ailesinin ya da öğretmenlerinin oluşturacağı koruyucu-önleyici bir alanın etkili olduğu düşünülmektedir. Çoğunlukla en basit çözüm yolu ergenin o arkadaştan uzaklaşması olarak görülmektedir.

Hem bir destek mekanizması hem de sorun sebebi olarak arkadaş sistemi...

Genelde konuşulmaktan çekinilen madde, alkol ya da sigara kullanımı gibi konular hem nicel hem de nitel görüşmelerde ergenler tarafından büyük oranda dile getirilmiştir. Ergenlerin yaşadığı çevre, onları bu sorunlarla sık sık karşı karşıya getirebilmektedir. Bu konu hem ebeveynler, hem öğretmenler hem de özellikle ergenin kendisi için ciddiye alınması gereken bir sorun olarak görülmektedir.

Ergenlerin *zararlı alışkanlıklara başlama konusunda* arkadaş çevresi önemli bir sorun haline gelebilmektedir. Bu zararlı alışkanlıkların bir grubun üyesi olmak için yapıldığı durumlara özellikle önem taşımaktadır. Bu alışkanlıklar, ekosistemik ilişkilerin zarara uğraması, okul başarısının düşüşü, sağlığın kaybı vb. sebeplerle geleceğe yönelik beklentileri olumsuz etkileyebilir:

“Benim bir arkadaşım vardı mesela biz grupta sigara içiyorsak, içmiyordu o kız. Sonradan sırf gruba girebilmek, kendini kabullendirmek ya da kendini havalı göstermek için sigaraya başlamıştı. Benim geldiğim öbür okulda da çok yaygındı. Sigara içen daha iyi gözükiyordu” (Sabırsız, K, MTAL, 9. sınıf).

“Ne bileyim abim sigaradan nefret ederdi gerçekten nefret ederdi. O içiyor şu an mesela. Arkadaşları demiş mesela şu an anlatıyor. 9. sınıfta içmemiş abim, ya çocuk yani 13-14 yaşında. Nasıl içmezsin, sen erkek değil misin, hâlbuki sigara erkeklikle ne alaka. Alaka sıfır ama ne yapısın o da çocuk ya tiryakisi olmuş artık ciğerleri isteye isteye” (Sivilce, K, AİHL, 11. sınıf).

Oldukça doğal bir şekilde bu yaş grubunda ergenler birbirlerini *ders çalışmama, dersten kaçma konularında teşvik* edebilmektedir. Ancak bunun süreklilik kazandığı durumlarda bu etkilenme, ergenlerin okul başarısını olumsuz yönde etkileyebilecek bir soruna dönüşebilmektedir.

“Sorumsuzlar, onların sorumsuzluğu beni etkiliyor genelde ders konusunda. Bu benim geleceğimi de etkiler” (Sinir, E, AİHL, 10. sınıf).

“...olumsuz arkadaşlardan uzak (durmak lazım), o bir kesinlik artık çünkü derslerin olsun, çevreni hal ve hareketlerine kadar etkiliyor. Ben bunu gördüm” (Abartı, K, MTAL, 10. sınıf).

“Hadi gel gidelim, boş ver (dersi) diyen insan çok oluyor. Hani buna ben de kaniyorum, kanmıyorum diyemem. Hani artık yeter ben de çıkayım diyorum” (Uyumsuz, K, AL, 9. sınıf).

Derinlemesine görüşmelerden çıkan bir diğer konu *flörte ilişkin sorunlar* olmuştur. Duygusal ilişkiler ergenlik döneminin alanyazında ele alınan temel özelliklerinden biri olarak görülmektedir. Bu araştırmada da derinlemesine görüşmelerde flört konusu ve flörte yönelik sorunlar, yine okul başarısını olumsuz yönde etkilemesi üzerinden ele alınmıştır. Flört sürecinde yaşanan olumsuz etkileşimlerin ergenlerin gelecek beklentilerine yönelik olumsuz yansımaları Biz ve Gelişim şu şekilde dile getirmiştir:

“Karı kız hayatın olmayacak. Zaten bir kız olmadıktan sonra insan istediğini yapar. Sınava çalışmama olsun dersleri sallama filan. O da öyleydi sen öyleysen ben de öyleyim” (Biz, E, MTAL, 12. sınıf).

“Mesela diyorum ki ben kız arkadaşım, onun sevgilisi var. Ben sevgilim için üniversiteye gitmeyeceğim diyor. İşte bu yüzden de bana çok saçma geliyor. Yani zaten eğer seni düşünseydi o erkek, üniversiteye gitme demezdi” (Gelişim, K, MTAL, 10. sınıf).

Diğer taraftan görüşmelerde flört konusunda toplumsal cinsiyetin izleri görülmüştür. Bu sorun, ergenlerin çevrelerinden, ebeveynlerinden, medyadan gördükleri bir öğrenilmiş bir kadın-erkek ilişkisi algısından kaynaklanıyor olabilir. Ergenlerin bu noktada yaşadıkları olumsuz etkileşimler, onların alacağı kararları etkileyebilecek bir baskıya dönüşebilmektedir. Erkek sevgilinin, kız sevgili üzerinde kurduğu baskıyı Fırtına, şu şekilde dile getirmektedir:

“Bi arkadaşım var tamamıyla değişti mesela. Bi sevgilisi var erkek arkadaşı. Ya diyordum ki senin ayrılman gerekiyor. Seni kısıtlıyorsa şunu yapamazsın bunu yapamazsın böyle bir şey yok yani. Artık onlar da neyin ne olduğunu anlayabiliyorlar. Senin hayatının kadınıym derken kendi hayatımın kadınıym diyebiliyorlar” (Fırtına, K, MTAL, 12. sınıf).

Ergenler birbirleri için çeşitli sorunlar oluştursa da birbirlerini destekleme noktasında çeşitli potansiyellere sahiptir. Bu yaş grubunda *bir arkadaşın tavsiyesi* çoğu zaman bir öğretmenin ya da ailenin yönlendirmelerinden daha etkili olabilmektedir. Derinlemesine görüşmelerde bir öğrencinin, bir arkadaşını alkol alırken görmesi üzerine yaptığı görüşme oldukça anlamlıydı. Enerjik, alkol aldığını gördüğü bir arkadaşına şunları söylemiştir:

“Abi annesiyle bir şey yaşasalar bunu kendi kendilerine konu yapıp bu şekilde atlatacaklarını sanıyorlar. Ya bir arkadaşım var samimiyim. Napıyon iyiyim. Kız. Parkta alkol içiyö. Dedim niye içiyon? Dertlerim var sıkıntılarım var. Tamam dedim bak bişi sorucam dedim. Hangileri geçti hani kaç tane azaldı alkol içtin ya. Dertlerinden kaç tanesi azaldı bunu içince? Dedi en azından unutuyom. Dedim bak unutman için hani hala aklında sen kendini kandırıyon. Dedem günlük içiyö. Günlük. Her gün. Her Allah’ın günü içer. Akşam olsun git bak yine içer. Hangi derdini sıkıntısını unutuyo? Yok. Sadece alışkanlık yapıyo kendini batırıyo. Amcam günlük içiyö ama ailesine bi faydası olmuyor” (Enerjik, E, MTAL, 11. sınıf).

Nicel bulgularda arkadaşlarıyla sorun yaşanan sorunlar gelecek beklentisine yönelik bir fark ortaya koymamış olmakla birlikte olumsuz bir arkadaş çevresinden kaynaklı olarak okul başarısının düşüşü, zararlı alışkanlıklar edinme, zarar verebilecek duygusal ilişkiler gibi deneyimlerin gelecek beklentileri açısından sorunlar yaratabileceğini ortaya koymaktadır. Arkadaş sistemine yönelik sorunlar açısından özellikle aile ve okul sisteminin koruyucu önleyici çalışmaları önemli olacaktır. Sosyal hizmetin bu noktadaki katkılarından biri bu sistemler arasındaki olumlu ilişkinin inşası olmalıdır.

Tablo 53. Ergenlerin okullarına ilişkin sorunları bulunma durumlarına göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması

		Sayı	Sıra Ort.	U	p
İş ve Eğitim Beklentisi	Var	256	190,13	15776,5	,038*
	Yok	141	215,11		
Evlilik ve Aile Beklentisi	Var	256	197,47	17656,5	,720
	Yok	141	201,78		
Din ve Toplum Beklentisi	Var	256	191,24	16060,5	,068
	Yok	141	213,10		
Sağlık ve Yaşam Beklentisi	Var	256	191,28	16071,0	,070
	Yok	141	213,02		
Gelecek Beklentisi (Toplam)	Var	256	190,38	15842,0	,044*
	Yok	141	214,65		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok

Tablo 53'te ergenlerin okullarına ilişkin sorunları bulunma durumunun Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği bakımından farklılaşma analizi sonuçları görülmektedir. Mann Whitney U testi sonuçlarına göre okulunda sorun yaşayanlar ile yaşamayan ergenler arasında İş ve Eğitim Beklentisi puanı ve Gelecek Beklentisi toplam puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır. Okullarına ilişkin sorun yaşamayan öğrencilerin İş ve Eğitim Beklenti düzeyi (215,11) ve toplam Gelecek Beklentisi düzeyi daha yüksektir (214,65).

Ergenler sabahtan akşama kadar süren hatta sonrasında üniversite sınavına yönelik bir hazırlık kursuna gittiği bir eğitim sisteminde öğretmenlerini, ebeveynlerinden daha fazla görmektedir. Dolayısıyla günün büyük bir bölümünü geçirdiği okul ergenler için, önemli bir sistedir. Öyle ki okullarında sorunlar yaşayan ve yaşamayan ergenler açısından gelecek beklentisi farklılaşabilmektedir.

*Ergenlerin gelecek beklentilerinde yarattığı fark açısından
öğretmenlerin olumsuz tutumları ve olumsuz beklentileri...*

Eğitim, Altındağ ilçesi gibi çeşitli zorlukları olan bir ilçede ya da düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerin çocukları için, dönüştürücü gücü olan bir araçtır. Yapılan derinlemesine görüşmelerde yoksul çocuklar için eğitimin önemini Asi şu şekilde ifade etmektedir:

“Zenginler için hani zaten bir şey olamazsa babasının iş yerinde çalışıyor. Ama mesela bizim için hani fakir olanlar için çok önemli bir şey okul” (Asi, E, AİHL, 9. sınıf).

Daha önce ele alındığı şekliyle ergenin kendisini ve ailesini ‘kurtarması’ aslında onun eğitimden sağlayacağı faydayla bağlantılıdır. Eğitim ortamları, ergenlerin en ‘yüksek yararı’ elde etmesi için bir fırsat niteliği taşımaktadır. Derinlemesine görüşmeler sırasında ergenler, *daha önce gelecek hakkında kimseyle konuşmadıklarını* dile getirmiştir. Bu durum ergenlerin okula ilişkin sorunlarının yer aldığı Tablo 27’de nicel verilerle ortaya konmamıştır. Bununla birlikte nitel görüşmelerde gündeme gelen bu konu aslında bir ‘sorun’ olarak araştırmacının özellikle dikkatini çekmiştir. Bu durum hem anketin sonunda yer alan ‘eklemek istedikleriniz’ bölümünde de zaman zaman vurgulanmıştır. Bu durumu bir sorun olarak gören ve bu konudaki rehberlik ihtiyacını vurgulayan Hormon ve Sinir bunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Mesela öyle hiç geleceğinizde ne yapacaksınız diye soran birini ben daha hiç görmedim. Hocalar sormazlar hiç” (Hormon, K, MTAL, 12. sınıf).

“Birileri onlara (gençlere) anlatmalı doğruyu yanlış, bir şeyleri değiştirmek lazım. Sürekli aynı şeyler değil de ilerdeki hedefi için neler yapması gerektiğini anlatması lazım. Hocalar da yapabilir bunu. Mesela buradan sonra üniversite var orası bambaşka bir yer. Oraya gidene kadar hocalar rehberlik yapmalı şu an bu rehberlik hiç yeterli değil” (Sinir, E, AİHL, 10. sınıf).

Derinlemesine görüşmelerde ergenler okullarına ilişkin sorunlarından en çok öğretmenleriyle ilgili olanları anlatmışlardır. Öğretmen sistemi öğrencilerin geleceğe ilişkin en önemli sistemlerden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Ergenler, okula ilişkin yaşadıkları ortak sorunları *öğretmenlerin olumsuz tutumları* olarak belirtmişlerdir:

“Mesela iki hafta falan önce çok şiddetli bir kavga ettik. Bir hoca var edebiyat hocası. Derste telefonum vardı, açık değildi şöyle duruyordu. Bana çık dışarı dedi bağırdı çağırdı, ben ona bağırdım. Tutanak tutuldu. Tutanak tutulması bana bağırılmasından daha iyi” (Sabırsız, K, MTAL, 9. sınıf).

“Öğretmenler, hepsini genele almıyorum ama bazı öğretmenler çok küçük düşürüyorlar ya. Bir öğrenciye kızarsın, bağırırsın ama onun ailesine laf etmen çok kötü bir şey. Seni annen baban nasıl yetiştirmiş demen seni yetiştiren insanlar da böyledir demen bir öğrenciye düzgün bir şey olmaz bence. Ben o adamın dersini dinler miyim?” (Ego, K, AL, 10. sınıf).

“Bazı öğretmenlerimiz de var tabii ki direkt her şeyde sen kimsin ki ben senle muhatap olacam gibisinden, dersi anlatır yazar çıkar, hani kendi havalarında olan öğretmenler de var” (Hayta, E, MTAL, 12. sınıf).

“Mesela öğretmen öğrencinin halinden anlamıyor. Bir şey söylüyoruz yok diyor illa rapor getireceksin. Suratına bile bakmadan konuşuyor. Düşünmüyor, acaba ne oluyor, ne var da bu çocuk getiremedi demiyor. Düşünce yapılarını kaybetmiş gibiler aynı” (Gelişim, K, MTAL, 10. sınıf).

Görüşmelerde ergenler öğretmenlerinin kendilerinin başarabileceğine, yapabileceğine yönelik olumsuz beklentilerinin kendileri için bir sorun olduğunu vurgulamıştır. Öğretmen beklentisi kısaca; öğretmenlerin, öğrencilerin yapabilecekleri ya da yapamayacaklarına yönelik beklentileri olarak belirtilebilir. Mistry, White, Benner ve Huynh (2009)’ın 6-16 yaş arası düşük gelirli ailelerin çocuklarıyla yaptıkları çalışmada, yetişkinlerin, annelerin ve öğretmenlerin beklentilerinin, gençlerin okulda nasıl ilerlediğine ve zaman içindeki akademik performanstaki değişiklikler üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde bu araştırmanın derinlemesine görüşmelerinde ergenler, *öğretmenlerinin olumsuz beklentilerinin*, motivasyonlarını kaybetmelerine sebep olduğunu vurgulamıştır.

“Motivasyon çok önemli mesela 5. Saatimizde hoca şey dedi fizik soruları çok zordu hiç yapamayacaksınız falan dedi gel de ders çalış” (Uyumsuz, K, AL, 9. sınıf).

“...öğrenci çalışmaz öyle olursa, ben olsaydım çalışmazdım. Hani bazı insanlar hırs da yapabilir. Benden ummuyorlardı ama ben çalıştım der” (Hayta, E, MTAL, 12. sınıf).

Tablo 27’de ele alınan öğrencilerin okula ilişkin sorunlarının yanı sıra derinlemesine görüşmelerde öğrencilerin belirttiği, öğretmenleri tarafından anlaşılma, kendilerine bağırılması, arkadaşlarının yanında küçük düşürülmeleri, sadece ders verip giden ve öğrencilerle etkili iletişim kurmayan öğretmenler gibi sorunlar, ergenler için okul sistemini bir destek mekanizması olmaktan çıkarabilmektedir. Bu ve buna benzer sorunlar ergenlerin sorun yaşadıkları öğretmenlerin derslerine ya da okullarına isteyerek gitmemesine sebep olmaktadır. Bu da zincirleme bir ilişkinin halkalarından birini simgelemektedir. O öğretmeni sevmeyen öğrenci, o dersi de sevmeyebilmekte; dersi sevmeyen öğrencinin o derse yönelik başarısı düşebilmekte, bu durum öğrencinin başarı

puanlarını etkileyebilmekte ve bütün bunlar o öğrencinin toplamda kendine yönelik bir başarısızlık algısına sebep olabilmektedir. Bu senaryonun devamı diğer pek çok sorunun da etkisiyle ergenler için gelecek beklentilerine ulaşmak açısından zorlayıcı olmaktadır. Okul sistemi var olan yapısıyla ergenler için çok da cazibesi olan bir ortam sunmamaktadır. O yüzden ergenlerin okula gitmek istemeleri, sadece zorunlu bir eğitim sisteminin gerekliliği dışında orayı sevmeleriyle ve oranın kendilerine ve kendilerinin oraya bir şey katmalarıyla bağlantılı olmalıdır.

Hem nicel hem de nitel bulgular okullarda yaşanan sorunların gelecek beklentilerindeki anlamı ortaya koymaktadır. Sosyal hizmet okullarda ergenlerin yaşadığı ve gelecek beklentileri açısından önemli bir anlamı olan bu sorunların çözümüne katkı sunabilecek mesleklerden biri olarak ele alınmalıdır. Ergenlerin okul sistemi içerisinde özellikle öğretmenlerle yaşadığı sorunlar aileleriyle yaşadığı kimi sorunlarla benzerlik göstermektedir. Ergenler ailelerinin ve öğretmenlerinin kendilerini anlamadıklarını düşünmekte olup ailelerinin ve öğretmenlerinin baskıcı tutumlarından şikâyet etmektedir.

Tablo 54. Ergenlerin okul başarısına yönelik düşüncelerine göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması

		Sayı	Sıra Ort.	χ^2	p
İş ve Eğitim Beklentisi	İyi	207	236,59	55,414	,000*
	Orta	169	166,81		
	Kötü	21	87,55		
Evlilik ve Aile Beklentisi	İyi	207	199,58	1,703	,427
	Orta	169	194,55		
	Kötü	21	229,05		
Din ve Toplum Beklentisi	İyi	207	217,13	11,143	,004*
	Orta	169	180,73		
	Kötü	21	167,31		
Sağlık ve Yaşam Beklentisi	İyi	207	214,33	8,178	,017*
	Orta	169	184,22		
	Kötü	21	166,86		
Gelecek Beklentisi (Toplam)	İyi	207	223,99	22,249	,000*
	Orta	169	175,64		
	Kötü	21	140,67		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok

Tablo 54'te ergenlerin okul başarısına yönelik düşüncelerinin Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği açısından farklılaşma analizi sonuçları ele alınmıştır. Okul başarısına yönelik

farklı düşüncelerde olan ergenler için yapılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre İş ve Eğitim Beklentisi, Din ve Toplum Beklentisi, Sağlık ve Yaşam Beklentisi ve Gelecek Beklentisi toplam puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır. Okul başarısının iyi olduğunu düşünen ergenlerin İş ve Eğitim Beklentisi (236,59), Din ve Toplum Beklentisi (217,13), Sağlık ve Yaşam Beklentisi (214,33) ve Gelecek Beklentisi toplam (223,99) puan sıra ortalaması en yüksektir.

Bulgular incelendiğinde, okul başarısını olumlu gören ergenlerin, orta düzeyde ya da olumsuz olarak gören ergenlere göre gelecek beklentilerinin ve iş ve eğitim beklentilerinin yüksek çıkması, eğitim yaşamından ve iş yaşamından bu bireylerin neler beklediklerinin okuldaki başarı durumlarıyla bağlantılı olduğunu bir kez daha ortaya koyması açısından önem taşımaktadır. Rimkute, Hirvonen, Tolvanen, Aunola ve Nurmi (2011)'nin yaptığı araştırmada de benzer şekilde akademik başarının eğitim beklentisini pozitif yönde etkilediğini ortaya koymuştur.

Geleceğe yönelik umutların devamı olarak okul başarısı...

Okul başarısı konusunda derinlemesine görüşmelerde de bilgi edinilmek istenmiş ve ergenler *okul başarısının özellikle iş ve eğitime yönelik beklentileri açısından önemi* şu şekilde ifade etmiştir:

“İnsan kendisinden emin olur mesela. Daha çok ders çalışma arzusu gelir. Okul hayatı başarılı olursa geleceğe karşı umutlu olur” (Macera, E, AL, 9. sınıf).

“Ben bu dersleri başaramazsam çalışmazsam ilerde bir şey yapamam yani. İyi bir iş bulmam” (Genç, E, MTAL, 12. sınıf).

“Okulda nasıl bir başarı gösterirsen üniversitede onun gibi başarı gösterirsin ona göre üniversiteye gidersin” (Kararsız, K, AL, 10. sınıf).

Hem nicel hem de nitel bulguların sunduğu katkıyla ergenlerin gelecekteki eğitim durumları ve iş yaşamlarıyla, hâlihazırdaki okul başarılarının bağlantısının farkında oldukları düşünülmektedir ve bu farkındalık ergenlerin gelecek beklentileri açısından olumlu açıdan değerlendirilebilir. Dolayısıyla, ergenlerin geleceğe yönelik beklentilerinin ve eğitim ve iş yaşamlarına ilişkin beklentilerinin olumlu yönde gelişebilmesi açısından, okuldaki başarılarının artmasına yönelik neler yapılması gerektiği üzerinde düşünülmesi onların yaşamları açısından önem taşımaktadır.

Tablo 55. Ergenlerin çevreye ilişkin sorunları bulunma durumlarına göre gelecek beklentilerinin karşılaştırılması

		Sayı	Sıra Ort.	U	p
İş ve Eğitim Beklentisi	Var	235	192,40	17484,0	,167
	Yok	162	208,57		
Evlilik ve Aile Beklentisi	Var	235	199,22	18983,5	,963
	Yok	162	198,68		
Din ve Toplum Beklentisi	Var	235	190,63	17068,5	,079
	Yok	162	211,14		
Sağlık ve Yaşam Beklentisi	Var	235	194,13	17891,0	,308
	Yok	162	206,06		
Gelecek Beklentisi (Toplam)	Var	235	194,55	17989,0	,352
	Yok	162	205,46		

*p<0,05 anlamlı fark var, p>0,05 anlamlı fark yok

Tablo 55'te ergenlerin çevreye ilişkin sorunları bulunma durumunun Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği bakımından farklılaşma analizi sonuçları görülmektedir. Mann Whitney U testi sonuçlarına göre çevreye ilişkin sorun yaşayanlar ile yaşamayanlar arasında ölçek puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır.

Çevreye ilişkin sorunlar yaşayan ve yaşamayan ergenlerin gelecek beklentisine yönelik istatistiksel anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bununla birlikte İlçe'de yaşanan ya da eğitim alınan çevrenin ergen açısından çeşitli sorunlar yaratma potansiyeli bulunmaktadır. Bu potansiyel geleceğe yönelik daha büyük sorunlar yaratabilecek bir sürecin başlangıcına sebep olabilir. Okulun ve çevresinin ergen için ailesinin evinde hissettiği ya da hissetmesi gereken güveni sunması önemlidir. Bireyin savunmaya geçmediği, korunmak zorunda olmadığı bir çevre onun için öğrenmeye, iletişime ve fırsatlara daha açık olabileceği bir ortam sunacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmadan farklı olarak Schmid, Phelps ve Lerner (2011)'in yaptığı araştırmada çevreyle kurulan güçlü sosyal ilişkilerin geleceğe yönelik olumlu beklentiler geliştirilmesiyle anlamlı bir ilişki ortaya konmuştur.

Gelecek beklentilerine yönelik potansiyel riskler açısından çevreye ilişkin sorunlar...

Çevreye ilişkin yaşanan sorunlar ve gelecek beklentisinin ele alındığı derinlemesine görüşmelerde ergenlerin çevreye yönelik yaptığı ilk vurgu İlçe'deki *güvenlik sorunu* olmuştur. Altındağ ilçesinde ikamet eden Gözyaşı bunu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Abi iti kopuğu dolu akşam çıkıyor akşam benim anam bacım var bakkala nasıl gidecek şey yapacak akşam en basiti parka çıkacak en basiti”” (Gözyaşı, E, MTAL, 11. sınıf).

Altındağ ilçesinde var olan sorunların kız öğrencilere nasıl yansıdığını ve özellikle cinsiyetinden kaynaklı yaşadığı sorunları Hormon, şu şekilde aktarmıştır:

“Mesela ben dün işten geldiğimde Ulus heykelinin oradan buraya geldim Denizcilere. Buraya gelene kadar ne çektim abi var ya o kadar kötü ki yani buralar. Adamlar falan lafla ‘ooo’ falan diyorlar. At gibi falan diyorlar duyuyorum” (Hormon, K, MTAL, 12. sınıf).

Şen (2015)’in yaptığı araştırmada ergenlerin gelecek beklentilerinin artmasıyla, ergenlerin madde bağımlılığında korunma öz yeterliliklerinin artacağı ortaya konulmuştur. Bu açıdan sosyal çevrelerinin ergenlerin gelecek beklentilerini destekleyen ve madde bağımlılığı sorunundan yalıtılmış bir çevre olması önem taşımaktadır. Yapılan derinlemesine görüşmelerde ergenler, Altındağ ilçesi bağlantılı sorunlar arasında *madde bağımlılığı sorununa* özellikle vurgu yapmıştır. Bununla birlikte bu sorunun nitel görüşmelerde çoğunlukla MTAL öğrencileri tarafından dile getirilen bir sorun olduğu görülmüştür. AL öğrencileri okullarında madde bağımlılığı sorunundan ziyade sigara kullanımı sorununun olduğunu vurgulamışlardır. Ergenlerin, bunun nedeni olarak AL öğrencilerinin Altındağ ilçesinde eğitim almalarına rağmen okula çoğunlukla servisle gelip gittiklerini, okul dışına çıkmadıklarını belirtmesi önemlidir. Bu durumu Uyumsuz ve Kulaklık şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Burada oturan servisle gitmeyenler var onlar görüyordur falan da ben çok fazla gitmediğim için görmüyorum. Servisle gitmesem burada her türlü pislikle karşılaşabiliyor ortamdan dolayı” (Kulaklık, E, AL, 11. sınıf).

“Bu beni etkilemiyor çünkü servisle geliyorum. Bir kere çıktım bi arkadaşımın ona da geri uçarak geldim. Çok korktum normal hayatta kimseden korkmam ama serseri tipli çocuklar beni öldürüyor” (Uyumsuz, K, AL, 9. sınıf).

MTAL öğrencisi olan Dönüşüm ise, bu soruna yönelik yaşadığı olumsuz bir deneyimi şu şekilde aktarmıştır:

“Mesela ben bir gün eve gidiyordum. Arabanın teki yanıma yanaştı dedi ki mal var almak ister misin? Cevap vermedim yoluma devam ettim. O arada babama mesaj attım, baba beni gel al diye. Babam gelene kadar peşimi bırakmadılar. Babam geldi arabaya bindim gittim o gün bugündür onları hiç görmedim. Babama söylemesem salça olacaktı” (Dönüşüm, E, MTAL, 10. sınıf).

Bu açıdan nicel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamakla birlikte yaşanan çevrenin ergenlerin gelecek beklentilerine yönelik etkisini o çevrede ergenin bireysel gelişimini

destekleyecek bir ortamın bulunmayışı, kendisini güvende hissetmeyişi, madde bağımlılığı sorunu gibi sorunların varlığının yarattığı potansiyel tehlikede aramak gerekmektedir. Bu kapsamda nitel görüşmeler konuya ilişkin önlemler almak noktasında yol gösterici olmuştur.

4.2.4. Algılanan Sosyal Destek Bağlamında Ergen Gelecek Beklentileri

Bu başlık altında algılanan sosyal destek ve ergen gelecek beklentileri arasındaki ele alınmıştır. *Ortaya çıkan nicel bulgular, ergenlerle yapılan nitel görüşmelerle derinlemesine bir şekilde açıklanmak istenmiştir.*

Tablo 56. Algılanan sosyal destek ve ergen gelecek beklentileri arasındaki ilişki

		İş ve Eğitim Beklentisi	Evlilik ve Aile Beklentisi	Din ve Toplum Beklentisi	Sağlık ve Yaşam Beklentisi	Gelecek Beklentisi (Toplam)
Aile Desteği	r	,339**	,155**	,204**	,275**	,339**
	p	,000	,002	,000	,000	,000
Arkadaş Desteği	r	,225**	,021	,116*	,020	,111*
	p	,000	,677	,020	,689	,027
Öğretmen Desteği	r	,277**	,110*	,218**	,157**	,260**
	p	,000	,028	,000	,002	,000
Algılanan Sosyal Destek (Toplam)	r	,358**	,123*	,245**	,218**	,323**
	p	,000	,014	,000	,000	,000

*p<0,05 **p<0,01 anlamlı ilişki var, p>0,05 anlamlı ilişki yok

Tablo 56’da Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ile Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği puanlarının ilişki analizi sonuçları görülmektedir. Ölçek puanları arasındaki ilişki için Spearman Korelasyon testi yapılmıştır. Buna göre;

Aile Desteği puanı ile İş Eğitim Beklentisi ve Gelecek Beklentisi toplam puanları arasında pozitif yönlü orta bir ilişki; Evlilik Aile Beklentisi, Din ve Toplum Beklentisi, Sağlık ve Yaşam Beklentisi puanları arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki bulunmaktadır.

Arkadaş Desteği puanı ile İş ve Eğitim Beklentisi, Din ve Toplum Beklentisi, Gelecek Beklentisi toplam puanları arasında pozitif yönlü çok zayıf bir ilişki bulunmaktadır.

Öğretmen Desteği ile İş ve Eğitim Beklentisi, Evlilik ve Aile Beklentisi, Din ve Toplum Beklentisi, Sağlık ve Yaşam Beklentisi, Gelecek Beklentisi toplam puanları ile arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki bulunmaktadır.

Algılanan Sosyal Destek toplam puanı ile İş Eğitim Beklentisi ve Gelecek Beklentisi toplam puanları arasında pozitif yönlü orta düzey bir ilişki; Evlilik Aile Beklentisi, Din ve Toplum Beklentisi, Sağlık ve Yaşam Beklentisi puanları arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo 56 algılanan sosyal destek ve gelecek beklentisi arasındaki ilişkiyi ortaya koyması açısından önem taşımaktadır. Bu tabloda hem alt ölçekler hem ölçek toplam puanları arasında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığı görülmüştür. Aileden, arkadaşlardan ve öğretmenlerden algılanan sosyal destek arttıkça ergenin geleceğe yönelik beklentilerinde de bir artış olmaktadır.

McWhirter ve McWhirter (2008) tarafından yapılan araştırmada ebeveynleri tarafından davranışları daha yakından izlenen ergenler aynı zamanda geleceğe yönelik daha yüksek beklentilere sahip olmaya eğilimde oldukları belirtilmiştir. Öngen (2002)'in ergenlerle yaptığı çalışmanın sonucuna göre aile, sorunlarla başa çıkmada birincil kaynak olarak görülmektedir.

Geleceğe yönelik beklentilere sunabileceği katkı açısından aile desteği...

Hem bu araştırmada hem de alanyazında görüldüğü gibi ergenler için, aile sistemi tarafından desteklenmek oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu kapsamda yapılan derinlemesine görüşmelerde geleceğe yönelik beklentileri açısından bazı ergenlerin oldukça özgüvenli ifadelerde bulunduğu görülmüştür. Geleceğe yönelik beklentileri açısından oldukça pozitif ifadelerde bulunan bu ergenlere “sence senin böyle hissetmene, böyle düşünmene sebep olan şey nedir?” sorusu yöneltildiğinde alınan ortak cevap aile desteği olmuştur. Gözyaşı, ailesinin desteğini ve bunun sağladığı güveni şu şekilde ifade etmiştir:

“Ailem beni destekler. Hep arkamdalar. Yani her şey hazır ne dersin onu yaparız diyorlar.” (Gözyaşı, E, MTAL, 11. sınıf).

Görüşmelerde ergenler için aile desteğinin, ailenin vereceği ekonomik destekten önde geldiği ortaya konmuştur. Ergenler, ailelerinin *ekonomik durumlarının iyi oluşundan çok ailesinden göreceği desteğin önemini* şu şekilde vurgulamaktadır:

“Yani aile mesela der dershaneye yazdırdım der, parasını verdim, okuttum, kitabını aldım falan filan ama mesela ilgi göstermezse –aileden aileye değişir- ilgi göstermezse parası olsa bile çalışmaz o öğrenci. Öğrencinin ben öyle çok sadece maddi açıdan desteklenmesiyle başarılı olacağını zannetmiyorum. Biraz da ailenin

iyi bir şekilde arkasında durması gerektiğini düşünüyorum” (Hayta, E, MTAL, 12. sınıf).

“Ekonomik durumu istediği kadar iyi olsun bana sevgi vermedikten sonra hiçbir işe yaramaz” (Asi, E, AİHL, 9. sınıf).

“Para da önemli tabi. Okumak zaten para. Kitaplar, dersane... Bunlar da önemli ama en önemlisi manevi” (Telefon, K, AL, 11. sınıf).

Ergenler için ailelerinden algıladıkları sosyal destek, onların eğitimleri açısından önemli bir anlamı bulunmaktadır. Ebeveynlerden algılanan sosyal destek ergenlerin eğitimlerine olumlu bir yansıması bulunmaktadır. Ebeveynlerinden gördükleri desteğin eğitimleri açısından anlamını Abartı ve Gelişim şu şekilde ifade etmişlerdir.

“...destek olan bir ailem var evet, okuma konusunda zaten son derece destek gösteriyorlar [...] Zaten babamın bir sözü vardır: Bastona binene kadar oku.” (Abartı, K, MTAL, 10. sınıf).

“Benim yanımda her zaman bir tek annem oldu, her zaman annem destek oldu. Annem destek olduğu içi zaten okuyabildim diye düşünüyorum çünkü orada kaldığım sürece annem destek olmasaydı ben liseyi bitirebileceği düşünmüyorum. Bıktım artık, şöyle, böyle dediğimde, böyle söyleme, devam et, sen yapabilirsin, güçlüsün diye hep yanımda oldu” (Gelişim, K, MTAL, 10. sınıf).

Peki, ergenler ailelerinden nasıl bir destek beklemektedir? Bu soru yapılan derinlemesine görüşmelerde ele alınmıştır. Ergenler derinlemesine görüşmelerde en çok ailelerinin kendilerine yönelik beklentilerini, eğitime yönelik desteği, ebeveynlerinin tutumu konusundaki desteği ve aile içi huzursuzluğun sona ermesi beklentisini vurgulamışlardır.

Tablo 51’de ele alınan ergenlerin ailelerine ilişkin sorunları ve gelecek beklentileri bağlamında yapılan derinlemesine görüşmelerde, ergenler için ebeveynlerinin kendilerine yönelik olumsuz beklentileri bir sorun olarak vurgulanmışlardır. Aile desteğine yönelik yapılan görüşmelerde de olumlu aile beklentisi, ergenlerin gelecek beklentilerine sunacağı destek açısından vurgulanmıştır. Makyaj ve Eleştirel *aile beklentisinin ve bunun sağlayacağı desteğin* kendileri için önemini şu şekilde belirlemiştir:

“Seni desteklemeli, sen yaparsın demeli bence. Öyle olmalı. Öyle olursa başarısın.” (Makyaj, K, AİHL, 10. sınıf).

“...sen yaparsın, özgüvenini kaybetme, kendine güven, yaparsın bence gibisinden destek olmalı. Yoksa nasıl olacak.” (Eleştirel, K, AL, 11. sınıf).

Ergenlerin ebeveynlerinden destek gördüklerini ya da desteksiz bırakıldıklarını anlamaları açısından özellikle *ebeveynlerinin tutumları* oldukça önemli olmaktadır.

Ergenlerin ebeveynlerin demokratik, hoşgörülü ve destekleyici tutumlarıyla bağlantılı beklentilerini ergenler şu şekilde aktarmıştır:

“Bence aile iyi bir dost olmalı çocuğuyla geleceğini desteklemek için. Maddi yönden başka tabii ki de sonuna kadar şey olarak onla ilgilenmeler ona duygusal olarak yaklaşmalar yani kesinlikle arada bir mesafe olarak değil de ben yukarıdayım sen aşağıdasın gibi değil de dost gibi konuşarak kesinlikle öyle desteklemeleri gerekir” (Hayta, E, MTAL, 12. sınıf).

“Aile çok önemli. Nasıl yetiştirirsen öyle gider bir çocuk. Ben sürekli pırpışlanarak büyümедim. Serbest de bırakılmadım çok da sıkmadılar. Doğrusunun da böyle olduğunu düşünüyorum. İkna etmeli yani aile” (Dönüşüm, E, MTAL, 10. sınıf).

“her zaman senin yanında hissettirmeleri bir şey olsa bile hani yanındayız mesajı verebilmeleri başka ne olabilir” (Uyumsuz, K, AL, 9. sınıf).

Bu görüşmelerde dikkat çeken şey aileden beklenen destek, zaman zaman sadece ailenin sebep olduğu olumsuz bir sürecin sadece sona ermesidir. Bu açıdan ergenlerin ailelerinden zaman zaman destek beklemek yerine yalnızca davranışlarıyla sebep oldukları destek olamama durumunu sona erdirmelerini istemektedirler. Ergenlerin sona ermesini istedikleri şey aile içi şiddet ve ev içi huzursuzluklar konusudur. Tablo 51’de ergenlerin gelecek beklentileri açısından nasıl olumsuzlara sebep olabileceği vurgulanan bu sorunun sona ermesi durumu ise ergenler için bir aile desteğine dönüşecektir. *Ev içi huzursuzlukların sona ermesinin kendileri için önemini Asi, Platonik ve Genç şu şekilde vurgulamışlardır:*

“Yani mesela benim 8 yıldır böyleler (devam eden ebeveyn tartışmaları). Hani istediğim şeyi falan almaya çalışıyorlardı ama hiçbir sosyallik yine yoktu, konuşmuyorduk. Orada bana para değil de destek verselerdi şu anki durumumuz da böyle olmazdı. Şu an kendi paramı da kazanabilirdim hem de ailemden destek alırdım, kendimi daha rahat hissedebilirdim” (Asi, E, AİHL, 9. sınıf).

“ilk önce evde huzur olması gerek. Huzur olmazsa sürekli kavgada yetişen, okula da bunu yansıtır, çevresine de bunu yansıtır” (Platonik, K, MTAL, 9. sınıf).

“Ya abi içinde böyle güzellik olan mutlu. Mesela sürekli bağırsız çağrış değil de sürekli anlaşma içerisinde olan. Maddi manevi ne sorunu olsa bile sürekli yüzü gülen” (Genç, E, MTAL, 12. sınıf).

Görüldüğü gibi ergenlerin geleceğe yönelik atacağı adımlarda ailelerinden bekledikleri şeyler; kendilerinin yanlarında olmaları, destekleyen bir tutum içerisinde olmaları, eğitimleri açısından destek olmaları ve aile içerisinde huzursuzluğun olmamasıdır. Bunlar kendileri için önemli destek boyutlarını oluşturmaktadır. Ebeveynler için bu beklentileri karşılamak onların da kendi ekosistemleri içerisinde karşılaştığı sorunların etkisiyle her

zaman kolay olamamaktadır. Bununla birlikte geleceklere için kendilerinden önemli adımlar beklenen ergenlerin bekledikleri destek çoğu zaman ekonomik durumlardan bağımsız ve belki sadece ebeveynlerinden duyacakları küçük bir destek cümlesi kadar basit olabilmektedir.

Sağladığı motivasyon ve okul başarısına katkısı açısından arkadaş desteği...

Algılanan sosyal desteğin bu araştırmadaki bir diğer boyutu arkadaş desteğidir. Benzer şekilde Sulimani-Aidan ve Benbenishty (2011) tarafından kurum bakımındaki ergenlerle yapılan araştırmada aile ve akran sosyal desteği ile gelecek beklentisi arasında pozitif yönlü bir korelasyon bulunmuştur. Lovu, Hărăguş ve Roth (2018)'un yaptığı araştırmada da aile ve akran desteğinin ergenlerin gelecek beklentileri üzerinde katkısının olduğu bulunmuştur. Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA)'nin 2004 yılında açıkladığı "Ergen ve Ruhsal Sorunları Durum Saptama Çalışması"na ilişkin raporda da; aile ve arkadaş çevresi genç bireyin temel sosyal destek çevresi olarak kabul edilmektedir.

Peki, ergenler arkadaşlarından nasıl bir destek beklemektedirler? Yapılan derinlemesine görüşmelerde ergenlerin arkadaşlarından bekledikleri sosyal destek ise çoğunlukla arkadaşlarının *okul başarısını desteklemeleridir*. Böyle bir destek sunan arkadaşlar, ergenlerin okul başarısına ve sınav hazırlıklarına katkı sunmaktadır. Bu ise önceki bulgularda da ele alındığı gibi gelecek beklentisi açısından en önemli aşamalardan birini oluşturmaktadır:

"Mesela ben onunla arkadaş olmasaydım YGS'den sonra mesela LYS'ye hiç çalışmazdım. Çünkü bi kendimi bırakma oldu. Onun sayesinde onla takıldım. Kütüphaneye gidiyorum işte ders çalışıyorum falan filan. Kesinlikle etkiler arkadaş. Tabii ki iyi insanlarla arkadaşlık kurmak lazım" (Hayta, E, MTAL, 12. sınıf).

"Boş dersim olurdu eve gitmek yerine onların evine giderdik, orada otururduk. Derslerini yüksek tutmaya çabalıyordu, her zaman ders notu çıkarırdı. Ben hiç ders notu çıkartmazdım evde okuyarak çalışırdım. Ona bakarak ben de ders notu çıkartmaya başladım. Böyle daha rahat çalıştım" (Gelişim, K, MTAL, 10. sınıf).

"Evet, yani şimdi onlar bana iyi ki hayatımdasın diyorlar. Öznur okulda kalmayı seven bir insan değilmiş mesela ama benimle tanıştığı günden beri kütüphanede kalıyoruz, ders çalışıyoruz, sınavlara beraber hazırlanıyoruz. Diğer arkadaşım da mesela sen olmasan şu an TM'de sırf lise için okuyordum diyor. Ben evlilik konuşsaydım, sevgilimi konuşsaydım böyle olmazdı" (Sivilce, K, AİHL, 11. sınıf).

Arkadaşlara ilişkin sorunlar başlığında vurgulanan sorunların zıddı olarak, ergenlerin arkadaşlarından beklediği destek, kendilerini ders çalışmak konusunda motive etmeleri,

okul başarısını ve üniversiteye yönelik hazırlıklarını desteklemeleridir. Ergenler bu şekilde bir arkadaşlık ilişkisinin gelecek beklentilerine katkı sunacağını düşünmektedir. Bu durum, akran gruplarının birbirlerini olumsuz etkileyebileceği gibi oldukça destekleyici olabileceğini de göstermesi açısından önemlidir.

*Öğretmenlerin olumlu tutumlarının ve olumlu öğretmen beklentisinin
ergenlerin gelecek beklentileri açısından gücü...*

Ergenler için algılanan sosyal desteğin bir diğer önemli boyutu öğretmen desteğidir. Öğretmenler, ergenlerin çevrelerindeki en önemli sistemlerden biridir. Öğretmenler, öğrencilerin eğitim hakkından en iyi şekilde yararlanmaları ve gelecek beklentilerini gerçekleştirebilmelerinde kilit bir rol oynamaktadır. Lovu (2014) lise öğrencileriyle yaptığı araştırmada, öğretmen desteğinin, olumlu gelecek beklentilerini en çok etkileyen değişkenlerden biri olduğunu bulmuşlardır.

Öğretmenlerin ergenler için anlamını ve bu anlamın öğretmenin omuzlarına yüklediği sorumluluğu Gözyaşı şu şekilde ifade etmiştir:

“Nasıl söyleyim arkasında biri olması lazım babası annesi arkasında durmuyorsa en azından bir öğretmen olmalı arkalarında onlara yol gösteren” (Gözyaşı, E, MTAL, 11. sınıf).

Altındağ ilçesinde eğitim alan ergenler için öğretmen desteğinin önemi üzerinde ayrıca durmak gerekmektedir. Ailenin, sahip olduğu sorunlar sebebiyle ya da değil, çocuklarına yeterli desteği sunamadığı zamanlarda ergenlerin gelecek beklentilerine yönelik adımlarının devamlılığını korumaları açısından son destek noktası öğretmenler olacaktır. Altındağ gibi zorlu koşulları olan bir ilçede, okulun ve öğretmenlerin bu zorluğun farkında olması ve ergenin yanında olabilmesi onun için çok önemlidir. Gözyaşı'nın yukarıdaki ifadesinde olduğu gibi öğretmen ergen için bazen yol gösteren bir anne ya da baba gibi olabilmelidir.

Öğretmenin, ergen için bir değişim yaratması gereken zamanlar olabilmektedir. Bu zamanlar, ergenlerin artık sorunlarla baş edemediği yaşam deneyimleriyle birlikte gelmektedir. Tam o an, bir öğretmenin rehberlik yapması, ergeni yeniden geleceğe yönelik beklentileri için adım atmaya teşvik etmesi gereken zamandır. Bunu, öğretmenliğin en önemli işlevlerinden biri olarak değerlendirmek mümkündür. Bu

zamanlar hem öğretmen için hem de ergen için o sistemin sunduğu bir fırsat olarak değerlendirilebilir.

Ergen, sahip olduğu öğretmen sistemi için kendini şanslı hissetmesi gerekmektedir. O şans, ergenin gelecek beklentisi açısından önemli bir anlam taşımaktadır:

“O bahsettiğim hoca... O hoca olmasaydı şu an ben ne yapacaktım acaba? Gidecektim (başka okula) ve adam benim hayatımı değiştirdi. Ben inanıyorum ki iyi bir öğretmen en büyük şans” (Sivilce, K, AİHL, 11. sınıf).

Peki, ergenler öğretmenlerinden nasıl bir destek beklemektedirler? Gökyer (2012)’in yaptığı araştırmada öğrencilerin öğretmenlerinden beklentileri, derslerin daha eğlenceli ve zevkli geçmesi, konuların üzerinde daha fazla durmaları, öğrencelere yardımcı olmaları, değer vermeleri ve derslere hazırlıklı gelmeleri olarak belirtilmiştir.

Yapılan derinlemesine görüşmelerde öğretmenlerden beklenen ve en çok vurgulanan konu *öğretmenlerin olumlu tutumları* olmuştur. Ergenler sadece ders anlatmayan, dost gibi olan, bağırp çağırmayan, rehberlik yapan, iyi iletişim kuran öğretmenler istemektedirler. Bunun böyle olmadığı durumlar ergenler için bir sorun sarmalının başlamasını beraberinde getirebilmektedir.

“İyi bir öğretmen bizlerle bir olmalı. Çünkü bizim kalbimizi anca öyle kazanıyorlar. Bizi dışarda gördüğü zaman selam veren bir öğretmen olsun hani. Gördüğümüz zaman yanına gittiğimiz zaman bize böyle sert bakmasın” (Telefon, K, AL, 11. sınıf).

“Öğretmen arkadaş gibi olmalı. Dostça olmalı, sürekli bağırp çağırılmamalı. Sorun çözmeye odaklı olmalı, sadece ders anlatıp gitmek değil, hayata dair şeyler de anlatmalı, rehberlik yapmalı” (Sinir, E, AİHL, 10. sınıf).

“Bizim matematik hocamız mesela şey bizim gibi düşünebiliyor. Empati yapabiliyor, empati önemli. Mesela dersi sevmesek bile ona saygı duyması” (Sabırsız, K, MTAL, 9. sınıf).

“Bu okulda bir hoca var beden öğretmeni ne şekilde sıkıntınız olursa ister kötü ister iyi ister kötü bir şey yapmış ol, en basiti kız arkadaşı mevzusunda bile yanıma gelin diyor her şeyi o hocayla rahat rahat konuşabiliyoruz arkadaşımız gibi” (Gözyaşı, E, MTAL, 11. sınıf).

Öğretmenlerin, öğrencilerine ilişkin olumsuz beklentileri Tablo 53’te ergenlerin deneyimlediği bir sorun olarak vurgulanmıştı. Ergenlerin öğretmenlerinden görmek istedikleri ve onların geleceğe yönelik atacağı adımları desteklediğini vurguladıkları konulardan biri yine öğretmen beklentisi konusu üzerine yapılmıştır. Derinlemesine görüşmelerde ergenler, olumlu öğretmen beklentisini öğretmenlerinin kendilerine

yapabileceklerini, başarabileceklerini ifade etmesiyle bağlantılı bir konu olarak ele almıştır. *Olumlu öğretmen beklentisi* ergenler için bir sosyal destek mekanizmasını ifade etmektedir:

“Hoca ne kadar heveslendirirse, yapabilirsin derse, destek olursa, dertse oturup yanına şunu şunu yap derse sen de onu yapabilirsen mutlu oluyorsun zaten, bir sonraki adıma da yapabilirim kararı ile geçiyorsun” (Abartı, K, MTAL, 10. sınıf).

“Bizim eski okulumuzda bizi çok destekleyen bir öğretmenimiz vardı. Her gün sınıfımıza geliyordu YGS döneminde ve ta 11. Sınıfın başlarından beri: “Hadi kızlarım yapacaksınız, başaracaksınız. Kaç soru çözdünüz bugün? Yarın ne çözeceksiniz?” (Gelişim, K, MTAL, 10. sınıf).

Hem nicel hem de nitel bulgular aracılığıyla görüldüğü gibi ergenlerin öğretmenlerinden görmek istedikleri destek onların tutumları ve kendilerine inanmalarıyla bağlantılı desteklerdir. Ergenlerin özellikle eğitime ve işe yönelik gelecek beklentileri açısından öğretmenlerinden görecekları bu tür destekler önem taşımaktadır. Sınav hazırlıkları ergenler için zorlu ve çeldiricileri çok fazla olan bir yolu ifade edebilmektedir. Öğretmen tutumu bu yolu kolaylaştıracak ve bu yolda onları güçlendirecek en önemli destekler arasındadır. Öğretmen sistemine atfedilen bu önem için okulların sürecin bütün bileşenleriyle birlikte en iyi öğretmen-öğrenci ilişkisi tesis edebilecek bir yapıda olması gerekmektedir.

5. BÖLÜM

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Ekolojik yaklaşım, ergenlerin sorunlarının çevresel sistemlerle nasıl bir etkileşim içerisinde olduğunu anlaşılması için sunduğu katkıyı çözüm için de sunmaktadır. Sorunların çözümünü yine sorunla bağlantılı sistemlerle ortaya koymak daha kalıcı, daha işlevsel çözümlerin oluşması için oldukça önemlidir. Bu kapsamda sonuç ve öneriler yine araştırmanın kuramı olan ekolojik yaklaşımın mikro, mezo, egzo ve makro boyutları ve ergenin en çok etkileşimde olduğu sosyal çevresi olan aile, arkadaş, öğretmen ve çevre ilişkileri üzerinden düşünülmüştür.

5.1. SONUÇLAR

Araştırmanın sonuçları aşağıda dört bölüm halinde ele alınmıştır. Bu bölümler araştırmanın bağımlı ve bağımsız değişkenlerine yönelik kurguyla aynı doğrultuda oluşturulmuştur. Buna göre ergenlerin gelecek beklentilerine yönelik sonuçlar ile ergenlerin tanıcı özellikleri, sorunları ve algıladıkları sosyal destek odağında gelecek beklentilerine yönelik sonuçlar aşağıda ele alınmıştır.

5.1.1. Ergen Gelecek Beklentilerine Yönelik Sonuçlar

Ergenlerin geleceğe yönelik en büyük beklentileri iş ve eğitime yönelik beklentileridir. İş ve eğitime yönelik beklentileri evlilik ve aile beklentisi izlemektedir. Bu kapsamda, ergenlik döneminin ve genç yetişkinlik gelişim dönemlerinin beklenen rolleriyle paralel bir eğilimin ortaya çıktığı görülmektedir. Derinlemesine görüşmelerde ergenler, kendileri için geleceğin, içerisinde eğitim, meslek ve evliliğe yönelik beklentilerin olduğu, liseden hemen sonra başlayıp yaklaşık on yıllık bir süreçte belirgin hale gelecek bir zaman dilimi olduğunu belirtmiştir. Bu on yıllık süreç eğitime yönelik sorumlulukların yerine getirildiği, bir meslek ve iş sahibi olunduğu ve evliliğe yönelik planların yapıldığı bir süreci kapsamaktadır. Evlilik ergenler için, iş ve eğitime yönelik beklentilerin gerçekleşmesinin ardından gündeme alınacak bir konudur. Ergenlerin iş, eğitim ve evlilik gibi öznel refahlarına ilişkin beklentilerinin yanında kök ailelerin refahına ve toplumsal

gelişime katkı sunmaya yönelik beklentileri de gelecek beklentileri arasında yer almaktadır. Bu da ergenlerin oluşmasına sebep olmadıkları sorunların çözümüne katkı bulunmak istedikleri sonucunu beraberinde getirmektedir. Bu sonuç ergenlik döneminde ergenlerin gelecek beklentileri için gösterilecek çabanın hem ergenler hem de aslında toplumsal fayda açısından önemini ortaya koymaktadır.

Ergenlerin gelecekte yapmayı en çok istediği meslekler mühendislik, öğretmenlik, polislik gibi iş garantisinin olduğu düşünülen mesleklerdir. Kız öğrenciler en çok öğretmen, erkek öğrenciler ise en çok mühendis olmak istemektedir. Nicel ve nitel bulgular ergenlerin mesleğe yönelik seçimlerinin makro sistemsel, toplumsal koşullarla bağlantılı olduğunu ortaya koymuştur. Ergenler bir an önce iyi bir gelir elde edebilecekleri meslekleri yapmak istemektedir. Bu da ergenin gelecekte yapacağı mesleğin bir yetenek yönetimi çalışmasının, ergenin ilgisinin ya da güçlü yönlerinin ortaya çıkarılmasının sonucunda belirlenmesinden ziyade toplumsal koşulların etkisinde bir gelecek kurgulamak zorunda oluşlarını ortaya koymaktadır.

Toplumsal cinsiyet özellikle kız öğrencilerin meslek tercihlerine yönelik sınırlılıklar oluşturmaktadır. Ergenler derinlemesine görüşmelerde bazı mesleklerin kız öğrenciler bazı mesleklerin de erkek öğrenciler için daha uygun olabileceğine yönelik önyargılarını dile getirmiştir. Buna göre “erkek bir şekilde iş bulabilir ancak kızlar her işi yapamaz” kalıp yargısı sürdürülmektedir. Bu da yine makro düzeyde toplumsal ve kültürel koşulların ergen üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Diğer taraftan bu durum toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine olduğu kadar ekosisteme yönelik bir çıkarımı da ortaya koymaktadır. Makro düzeyde aktarılan bu etkinin mikro, mezzo ya da egzo düzeylerde aile, arkadaş ya da okul sistemleri tarafından ergenin gelecek beklentileri açısından değiştirilemediğidir. Ekosisteme yönelik yapılacak bir diğer çıkarım ise ergenlerin aileleri, okulları ve daha geniş toplumsal yapılar tarafından yeteri kadar güçlendirilmediğidir.

Ergenlerin çoğu geleceğe yönelik umutludur ve umut değişkeni gelecek beklentisini farklılaştırmaktadır. Geleceğe yönelik umutlu olduğunu belirten ergenlerin İş ve Eğitim Beklentisi, Evlilik ve Aile Beklentisi, Din ve Toplum Beklentisi, Sağlık ve Yaşam Beklentisi ve Gelecek Beklentisi daha yüksektir. Bununla birlikte niceliksel olarak daha az olsalar da umutlu olmadığını belirten ergenler bulunmaktadır ve bunun vurgulanması

önemlidir. Derinlemesine görüşmelerde ergenlerin sosyal çevrelerinde sahip oldukları başarı örneklerinin kendileri için umut verici bir niteliğe sahip olduğu ortaya konmuştur. Bu da ergenlerin ekosisteminin önemini ve bu önemin sahip oldukları umuda olan katkısını yeniden vurgulamaktadır. Ergenler kendilerine rol model olacak yetişkinlere ihtiyaç duymaktadır.

Ergenler, geleceğe yönelik beklentilerini zora sokan bazı engellerle karşı karşıya olduklarını düşünmektedir ve engelleri olduğunu düşünen ve düşünmeyen ergenlerin gelecek beklentileri farklılaşmaktadır. Gelecek beklentilerinin önünde engeller olduğunu düşünen ergenlerin İş ve Eğitim Beklentisi, Evlilik ve Aile Beklentisi, Sağlık ve Yaşam Beklentisi ve Gelecek Beklentisi daha düşüktür. Bu engellerin bazıları ergenlerin kendisiyle ilişkilendirdiği sorunlar olmakla birlikte çoğunun ekosistemleriyle bağlantılı olduğu ortaya konmuştur. Bunlar; aile, arkadaş, güvensiz çevre, ekonomik şartlar, okul ve eğitim sisteminden kaynaklı engeller ile toplumsal koşulların oluşturduğu engellerdir.

5.1.2. Ergenlerin Tanıtıcı Özelliklerine ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Sonuçlar

Okul türü farklılığı ergenlerin gelecek beklentilerinde farklılıklar yaratmaktadır. Buna göre Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Anadolu Lisesi öğrencilerine kıyasla Evlilik ve Aile Beklentisi daha yüksektir. Bunun sebebini anlamaya yönelik yapılan derinlemesine görüşmelerde Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencisi olmanın üniversite okumaya yönelik umudu ve beklentiyi azalttığı, üniversite kazanmaya yönelik bir dezavantaj yarattığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç doğrultusunda ergen için eğitime yönelik beklentiler yerini; işe, evliliğe ve aile kurmaya yönelik beklentilere bırakmaktadır. Bu yüzden okul sistemi ergenin gelecek kurgusu açısından oldukça belirleyicidir.

Ergenlerin cinsiyetleri gelecek beklentilerinde farklılıklar yaratmaktadır. Ergenlerin geleceğe yönelik en büyük beklentileri İş ve Eğitime yönelik beklentileridir ve bunu Evlilik ve Aile beklentisi izlemektedir. Nicel bulgulara göre bu araştırmada erkek öğrencilerin Evlilik ve Aile Beklentisinin kız öğrencilere göre daha yüksektir. Bu sonucu anlamaya yönelik yapılan derinlemesine görüşmeler kız ve erkek öğrencilerin toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp yargıların etkisi altında olduklarına yönelik bir çıkarımı beraberinde

getirmiştir. Buna göre; kız öğrenciler, kadınların toplumsal cinsiyet kaynaklı yaşadığı baskının farkındadır ve bu baskı kız öğrencilerin evliliğe koşullu bakmasına sebep olmaktadır. Erkek öğrenciler ise toplumsal cinsiyetin erkekler üzerindeki baskısına paralel olarak evliliğe yönelik bir kaygıdan ziyade evliliğin getireceği ekonomik sorumluluklara yönelik bir kaygıyı yaşamaktadır.

Sınıf düzeyi ergenlerin gelecek beklentilerini farklılaştırmaktadır. Buna göre lise eğitimlerinin başında ergenlerin İş ve Eğitim Beklentisi en yüksek düzeyde iken son sınıfta bu beklenti en düşük düzeyindedir. Derinlemesine görüşmeler bu durumu, ergenlerin kendi olumsuz yaşam koşullarının farkına varması ve lise eğitimi sürecinde okul başarısızlığının pekişmesi şeklinde açıklamaktadır. Bu açıdan ortaöğretim ergenlerin geleceğe yönelik beklentilerini artıran bir eğitim süreci sunamamaktadır. Diğer taraftan aile ve okul başta olmak üzere ergenin çevresel sistemlerinin, yaşanan sorunları çözüp ergenleri güçlendirecek bir yapıda olmadığı görülmektedir.

Ebeveynlerin eğitim düzeyi, ergenlerin geleceğe yönelik beklentilerini farklılaştırmaktadır. Buna göre annesi üniversite mezunu olan ergenlerin İş ve Eğitim Beklentisi daha yüksektir. Babası lise mezunu olan ergenlerin ise İş ve Eğitim Beklentisi ve Gelecek Beklentisi daha yüksektir. Ebeveynlerin eğitim durumunun ortaya koyduğu farklılık üzerine yapılan derinlemesine görüşmelerin bu konuya getirdiği açıklık, ergenin ailesinin daha eğitilmiş olması durumunda ergene sunacağı maddi imkânların daha fazla olacağı düşüncesidir. Diğer taraftan ergenler, özellikle annelerinin eğitim düzeylerinden kaynaklı yaşadığı sorunlardan ve annelerinin bu kapsamda verdi öğütlerden, kendi geleceklerine ilişkin ders çıkarmaktadır.

Ailenin ekonomik durumu ergenlerin gelecek beklentilerinde sınırlılıklar yaratmaktadır. Ailesinin ekonomik durumunun iyi düzeyde olduğunu düşünen ergenlerin İş ve Eğitim Beklentisi, Evlilik ve Aile Beklentisi, Sağlık ve Yaşam Beklentisi ve Gelecek Beklentisi kötü düzeyde olduğunu düşünenlere göre daha yüksektir. Ekonomik durumlarının kötü olduğunu düşünmeleri ergenlerin önünde gelecek beklentileri açısından bir engel olarak durmaktadır. Derinlemesine görüşmelerde, ailelerin ekonomik durumunun, ergenlerin üniversite sınavına yönelik bir kurs almasını engelleyecek olması açısından vurgulandığı görülmüştür. Diğer taraftan ailenin ekonomik durumunun kötü olması, ergenlerin kendilerini ve ailelerini bu koşullardan “kurtarması” gerektiğine yönelik bir düşüncüyü

beraberinde getirmektedir. Bu durumun özellikle düşük sosyo-ekonomik düzey ailelerde hem ebeveynler için hem de ergenler için zorlayıcı bir deneyimi beraberinde getirmektedir. Buna göre üniversite sınavını kazanmak için ailenin ekonomik durumu bir koşul haline gelmektedir.

Ergenlerin gelir getiren bir işte çalışmaları gelecek beklentileri açısından farklılık yaratmaktadır. Buna göre gelir getiren bir işte çalışma deneyimi olan ergenlerin İş ve Eğitim Beklentisi ve Sağlık ve Yaşam Beklentisi, çalışma deneyimi olmayanlara göre daha düşüktür. Özellikle yoksul yerleşim bölgeleri açısından belirgin olan bir diğer sonuç ergenlerin hem kendilerinin hem de ailelerini yoksulluk döngüsünün dışına çıkartmaya yönelik beklentileri olması önemli bir sonuçtur. Ergenlerin, sebebi olmadıkları sorunun çözümüne sunmak istedikleri bu katkı onları hızlıca ‘yetişkin’ yapmaktadır. Ergenler ailelerinin ekonomik durumunun etkisiyle gelir getiren bir işte çalışmaya yönelmektedir. Bu ise, ergenlerin geleceğe yönelik iş ve eğitim beklentisini ve sağlık ve yaşam beklentisini düşüren bir deneyim ortaya koymaktadır. Derinlemesine görüşmelere göre, gelir getiren bir işte çalışmanın ergenlerin derslerine çalışmasını zora sokan bir deneyim olduğu vurgulanmıştır. Aile koşulları sebebiyle ailelerine ‘yük’ olmadan üniversite sınavına hazırlık için bir kursa gitmek için ergenler, kendilerinin gelir getiren bir işte çalışması gerektiğini düşünmektedir.

5.1.3. Ergenlerin Sorunlarına ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Sonuçlar

Ergenin çevresindeki sistemler çeşitli sorunları barındırmaktadır. Ergenlerin yaşadıkları sorunlar göz önünde bulundurulduğunda temel olarak ergenlerin ekosistemlerinin kendileri için sağlıklı, güvenli, eğitime odaklanma fırsatı sunan; ebeveynlerle, arkadaşlarla ve öğretmenlerle öğrenmeye açık ve geliştiren bir iletişim kurulabilen bir yapıda olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çevre ergenlerin geleceğe yönelik beklentilerini gerçekleştirebilmek için “savunmada olması gereken”, “bir şeylere rağmen başarması gereken”, “kendini koruması gereken” bir sosyal çevre olabilmektedir.

Araştırmada özellikle aileye ve okula yönelik sorunlar yaşadığını düşünen ergenlerin gelecek beklentilerine yönelik bir fark ortaya konulmuştur. Buna göre ailelerine ve okullarına ilişkin sorunlar yaşayan ergenlerin iş ve eğitim beklentilerinin ve gelecek beklentilerinin daha düşük olduğu genel sonucuna ulaşılmıştır.

Ergenlerin en çok vurguladıkları bireysel sorunları öfke sorunudur. Ergenlik denince akla gelen ilk sorunlar bu araştırmada da kendini göstermiştir. Öfke, gelecek kaygısı, kişisel özelliklerine yönelik sorunlar, beden imajı sorunu, ekonomik sorunlar, yalnızlık ergenlerin en belirgin bireysel sorunlarıdır. Bu sorunlar kapsamında ergenler en çok ailelerinden, arkadaşlarından ve öğretmenlerinden destek ihtiyacı içeresindedirler. Diğer taraftan ergenlerin, psikolojik desteğe ya da danışacak birilerine yönelik kurumsal ihtiyaçları da bu araştırmada ortaya konmuştur.

Bireysel sorunlar yaşayıp yaşamama durumu ergenlerin gelecek beklentileri açısından bir farklılık ortaya koymamaktadır. Nicel olarak bir fark ortaya çıkmamasıyla birlikte bu sonucu açıklamak isteyen derinlemesine görüşmelerde, ergenlerin, bireysel sorunlarını daha çok okul başarılarına etkisi üzerinden ele aldığı görülmüştür. Ergenlik döneminde bireysel olarak yaşanan sorunların okul başarılarına etkisi üzerinden ele alınması düşündürücüdür. Kendisinin başarısız olduğuna yönelik yapacağı bir öz değerlendirme, ergen için daha büyük sorunların başlangıcı olabilir. Buradan hareketle eğitim sisteminin, ergen için iki seçeneğe bir benlik algısı sunuyor olmasının ergenlerin gelecek beklentileri açısından olumsuz bir yansıması olacağı düşünülmektedir. Bu açıdan bireysel sorunlar ve okul başarısı ilişkilendirmesi ergenlerin gelecek beklentisi üzerinde etki gösterme potansiyelini barındırmaktadır.

Ergenlik döneminin kendisi ergenler tarafından bireysel sorunlarının bir sebebi olarak görülmektedir. Derinlemesine görüşmelerde ergenler, ergenlik döneminin yaşadıkları bireysel sorunlarla olan bağlantısı açısından değerlendirmiş ve ergenlik dönemine ilişkin olumsuz düşüncelerini vurgulamıştır. Ergenler, genel olarak toplumun ergenlik dönemine ilişkin olumsuz yargılarıyla benzer bir olumsuz yargıya sahiptir.

Aileye ilişkin en çok vurgulanan sorun ergenlerin, ailelerinden duygusal destek görememeleridir. Bunu, ebeveynlerinin aşırı korumacı ya da baskıcı tutumları izlemektedir. Bununla birlikte ebeveynler açısından özellikle aşırı korumacı ebeveyn tutumu, yaşanan çevreye ve okulların çevresinin güvensizliğine yönelik bulgularla birlikte anlam kazanmaktadır. Ergenlerin bu araştırmada ortaya konan diğer sorunları aile içi şiddet ve ailedeki ekonomik sorunlardır. Ergene en yakın sistem olan ailenin işlevsel bir sistem olabilmesi için, ergenler bu sorunları kapsamında ailelerinden ekonomik destekten daha çok anlayış beklemektedir.

Ailelerine ilişkin sorunlar yaşamak ya da yaşamamak ergenlerin gelecek beklentilerini farklılaştırmaktadır. Ailesine ilişkin sorunları olmayan ergenlerin, sorunları olan ergenlere göre İş ve Eğitim Beklentisi ve Gelecek Beklentisi daha yüksektir. Aile sistemi ergenin çevresindeki sistemler arasında ergen için hem en destekleyici hem de en zorlayıcı sistem olabilmektedir. Ergen için iyi bir gelecek kurgusu aile sistemindeki sorunların çözülmesinden geçmektedir. Çünkü aile sistemi, var olan sorunlara rağmen orada yaşanması gereken bir sistem olabilmektedir. Derinlemesine görüşmeler aileyle yaşanan sorunlar ve gelecek beklentisi bağlamında önemli sonuçlar ortaya koymaktadır. Yaşanan sorunlar ergen için aileyi, etkileşiminin sona ermesi gerektiği bir sistem haline getirebilmektedir. Derinlemesine görüşmelerde özellikle aile içi şiddet ve ev içi huzursuzluklar gelecek beklentileri üzerinde yarattığı olumsuz deneyimlerle ele alınmıştır. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik olumsuz beklentileri ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği ergenlerin gelecek beklentileri üzerindeki yükü de ergenler için ailelerine ilişkin bir sorun alanı olmaktadır.

Bu araştırmada arkadaşlara ilişkin en çok vurgulanan sorun arkadaşlarla yaşanan iletişim sorunlarıdır. Bu iletişim sorunları zaman zaman şiddet içeren bir hal alabilmektedir. Bu araştırmada ergenler bir şekilde çevrelerinde sigara, alkol ya da madde kullanımına yönelik sorunların yaşanabileceğini ve akran ilişkilerinin ergeni bu yönde etkileyebileceğini belirtmişlerdir. Son olarak ergenlik döneminde üzerinde durulan flörte yönelik sorunlar bu araştırmada da yer bulmuştur. Araştırmada ergenlerin, arkadaşlarla yaşanan sorunların çözümü için iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik bir ihtiyaç içerisinde olduğu ortaya konmuştur.

Arkadaşlara ilişkin sorunlar yaşamak ya da yaşamamak ergenlerin gelecek beklentilerinde bir farklılığa sebep olmamaktadır. Bununla birlikte bir farklılığın ortaya çıkmamasında, arkadaşlara ilişkin sorunlarda, ergenin kendisinin, ailesinin ya da öğretmenlerinin oluşturacağı koruyucu-önleyici bir alanın etkili olduğu düşünülmektedir. Çoğunlukla en basit çözüm yolu ergenin o arkadaştan uzaklaşması olarak görülmektedir. Bununla birlikte arkadaş sistemi ergenlik dönemin en önemli ve etkileme gücüne sahip sistemlerinden biri olarak ele alınmakta olup arkadaş çevresinin ergenler için güvenli ya da güvensiz bir ekosistem inşa edebilme riskini ve potansiyelini içinde barındırmaktadır. Derinlemesine görüşmelerde arkadaşların hem bir sorun kaynağı hem bir destek mekanizması olabileceği ortaya konmuştur. Görüşmelerde en çok arkadaşların birbirleri

için, zararlı alışkanlık kazanma ve okul başarısını olumsuz etkileme noktasında sorun sebebi olduğu ortaya konmuştur. Benzer şekilde ergenler derinlemesine görüşmelerde flört konusunu, okul başarısını ve iş ve eğitime yönelik alacakları kararları olumsuz yönde etkileyebilecek olması üzerinden değerlendirmiştir. Diğer taraftan ergenler birbirilerini yaşadıkları sorunlar açısından destekleme potansiyeline sahiptir ve bazen akranların birbirlerine verdiği destek, bir öğretmenin ya da ailenin verdiği destekten daha etkili olabilmektedir.

Ergenlerin okula ilişkin en önemli sorunları öğretmenlerinin öğrenciye yönelik olumsuz tutumları olmuştur. Ergenlerin okula ilişkin diğer sorunları okul idaresinin baskıcı tutumu, genel eğitim sistemine yönelik sorunlar, fiziksel imkânların yetersizliği ve rehberlik hizmetine ulaşamama olarak ortaya konmuştur. Okullar ergenlerin eğitim haklarıyla bağlantılı en önemli sistemlerden biri olarak değerlendirilebilir. Eğitim hakkı ise ergenlerin diğer sosyal haklarının bir sağlayıcısı konumunda olabilmektedir. Eğitim, çeşitli zorlukları olan bir çevrede ya da düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerin çocukları için, dönüştürücü gücü olan bir araçtır. Bu açıdan öğretmen-öğrenci ilişkisinin niteliği özellikle çeşitli zorlukları barındıran yerleşim yerleri açısından daha büyük anlamlar ifade edebilmektedir.

Okula ilişkin sorunlar yaşayan ve yaşamayan ergenlerin gelecek beklentileri farklılaşmaktadır. Bu doğrultuda okula ilişkin sorunlar yaşamayan ergenlerin İş ve Eğitim Beklentisi ve Gelecek Beklentisi daha yüksektir. Gelecek beklentisi düşük olan ergenler açısından ortaöğretim kurumlarının, ergenlerin gelecek beklentilerinin şekillenmesine ve önlerindeki engelleri nasıl aşacaklarına yönelik sunacağı katkı açısından zayıf kaldığı görülmüştür. Derinlemesine görüşmelerde öğretmenlerin olumsuz tutumları ve öğrencilerine yönelik olumsuz beklentileri ile ergenlerin gelecek beklentisini olumsuz yönde etkilediği ortaya konmuştur.

Ergenler geleceğe yönelik beklentilerinin kendileriyle konuşulması ihtiyacı içerisindedirler. Derinlemesine görüşmelerde ve veri toplama sürecinde genelinde ergenler daha önce kendileriyle bu konuların konuşulmadığını, bu soruların kendilerine sorulmadığını ifade etmiştir. Bu da ergenlerin gelecek beklentileri konusunda aldıkları rehberliğin yetersizliğini ortaya koymaktadır.

Okul başarısına yönelik düşünceleri ergenlerin gelecek beklentileri açısından fark yaratmaktadır. Kendilerini okullarında başarılı olarak gören ergenlerin İş ve Eğitim Beklentisi, Din ve Toplum Beklentisi, Sağlık ve Yaşam Beklentisi ve Gelecek Beklentisinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Derinlemesine görüşmelerde okula ilişkin sorunların okul başarısına etkisi üzerinde durulmuş olup olumlu bir okul ikliminin okul başarısını olumlu yönde etkileyeceği vurgulanmıştır. Okul başarısı ise ergenlerin gelecekleri için, daha iyi bir eğitim almak ya da iyi bir iş bulmak açısından önem taşımaktadır. Okul başarısı ise ergenler için geleceğe yönelik umutların devamı niteliğindedir.

Ergenlerin çevreye ilişkin en önemli sorunu güvenlik sorunudur. Diğer taraftan sunulan hizmetlere yönelik sorunlar, madde bağımlılığı sorunu ve bölge halkının davranışlarına yönelik sorunlar ergenlerin belirttikleri sorunlar arasındadır. Bu sorunlar ergenlerin lise eğitimlerini güvenli bir çevre almalarının önüne geçmektedir. Bu açıdan hem güvenliğe hem de ergenlerin gelecek beklentilerine ve bireysel gelişimlerine yönelik sunulacak hizmetler önem taşımaktadır. İlçe’de gençlere yönelik sunulan önemli hizmetler bulunmaktadır. Özellikle gençlik merkezleri ergenlerin gelişimine katkı sunabilecek hizmet birimleri arasında yer almaktadır. Bununla birlikte araştırmaya katılan ergenlerin çok azının Altındağ ilçesi hizmetlerinden ya da gençlik merkezinin faaliyetlerinden yararlandığı görülmüştür.

Çevrelerine ilişkin sorunları olan ve olmayan ergenler arasında gelecek beklentilerine ilişkin bir farklılık ortaya konmamıştır. Ergenin eğitim aldığı ya da yaşadığı çevrenin onun en temel ihtiyaçlarından olan güvenlik ihtiyacını karşılamadığı görülmüştür. Eğitim alınan ya da yaşanan bu çevrede madde kullanımına dair sorunların varlığı ergenlerin kendilerini güvende hissetmemelerine sebep olan en önemli sorunlar arasındadır. Ergenlerin ekosistemleri içerisinde bu sorunun yer almasının dahi önemli bir risktir. Bu güvende olmama durumu madde kullanımı sorunun yanı sıra ergenlerin çevrede yer alan tehlikeli insanlar, hırsızlık olayları ve köpeklerin saldırması gibi ifadeleriyle de bağlantılıdır. Derinlemesine görüşmelerde çevrenin özellikle kız öğrenciler için güvenli olmayan bir çevre olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Ergenler için güvenli olmayan bir çevre onların sürekli savunmada olmalarını gerektirmektedir.

5.1.4. Algılanan Sosyal Desteğe ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Sonuçlar

Aileden, arkadaşlardan ve öğretmenlerden algılanan sosyal destek ergenlerin gelecek beklentileri açısından belirleyicidir. Buna göre algılanan sosyal destek arttıkça ergenlerin gelecek beklentisi de artış göstermektedir. Özellikle ailelerine ve okullarına ilişkin sorunlar yaşayan ve yaşamayan ergenlerin gelecek beklentilerinin daha düşük olması göz önüne alındığında aileden ve öğretmenden algılanan ya da algılanmayan sosyal desteğin önemi ortaya konmaktadır. Bu araştırmada ergenlerin arkadaşlarından algıladığı sosyal destek ailesinden algıladığı sosyal desteğin önünde gelmektedir. Öğretmenlerden algılanan sosyal destek ise ergenlerin ekosisteminde arkadaş ve aile desteğinden sonra gelmektedir.

Aile desteği ve gelecek beklentisi arasında anlamlı bir ilişki vardır. Aileden algılanan sosyal destek arttıkça gelecek beklentisi de artmaktadır. Bu nicel sonucu açıklayan derinlemesine görüşmeler aracılığıyla aileden algılanan sosyal desteğin ergenler için güçlendirici bir niteliği olduğuna ulaşılmıştır. Öyle ki ergenler ailelerinin ekonomik durumlarının iyi oluşundan çok ailesinden göreceği desteği önemsemektedir. Bu da ebeveynlerin olumlu tutumlarıyla ve olumlu aile beklentisiyle ve ev içi huzursuzlukların sona ermesiyle sağlanmaktadır. Buna göre ebeveynlerin özellikle destekleyici, demokratik, iletişime açık tutumları ergenler için bir sosyal destek kaynağıdır. Diğer taraftan, ailelerin çocuklarının yapabileceklerine ve başarabileceklerine yönelik inançları ergenler için bir sosyal desteğe dönüşmektedir. Ergenlerin kendilerini aile desteğinden yoksun hissettikleri durumlar ev içi huzursuzluklardır ve bunun sona ermesi ergenler için ailenin yeniden bir sosyal destek mekanizmasına dönüşmesi için ön koşuldur.

Arkadaş desteği ve gelecek beklentisi arasında anlamlı bir ilişki vardır. Arkadaş desteği arttıkça ergenlerin gelecek beklentileri de artmaktadır. Derinlemesine görüşmelerde ergenler, arkadaş desteğini eğitimlerine ve işe yönelik beklentileriyle ele almışlardır. Buna göre kendilerinden sosyal destek algılanan arkadaşlar ergenlerin okul başarısı noktasında destekleyen arkadaşlardır. Ergenler için okul başarılarının desteklenmesi aynı zamanda onların eğitime ve işe yönelik beklentilerinin desteklenmesi anlamına gelmektedir. Kendilerini ders çalışmaya ikna eden, birlikte sınavlara çalıştıkları arkadaşlar ergenlerin okul başarısını artmasına katkı sağlamaktadır. Okul başarısı artan öğrencilerin ise geleceğe yönelik beklentileri daha yüksek olmaktadır. Ergenlerin okuldan

kaçan, ders çalışmayan, kendilerini zararlı alışkanlıklara teşvik eden arkadaşlarının olduğu bir sosyal çevrede okul başarısına katkı sunan arkadaşların varlığı önemli bir sosyal destek algısını beraberinde getirmektedir.

Öğretmen desteği ile ergenlerin gelecek beklentileri arasında da anlamlı bir ilişki vardır. Öğretmen desteği arttıkça ergenlerin gelecek beklentileri de yükselmektedir. Öğretmenlerden algılanan sosyal destek bu araştırmada arkadaşlardan ve aileden algılanan sosyal destekten sonra gelmiştir. Bununla birlikte okul sisteminin, sürekli ve yüksek bir sosyal destek kaynağı olması önemlidir. Ergenler için çeşitli zorlukları barından çevrelerde öğretmenler ergen için bazen yol göstermesi gereken bir anne ya da baba olabilmektedir. Derinlemesine görüşmelerde öğretmenlerden algılanan sosyal desteğin en önemli sağlayıcılarından birinin öğretmenlerin tutumları olduğu ortaya konmuştur. Ergenler, fark yaratan öğretmenlerin öğrencileri olmak istemektedir. Bu açıdan araştırmada öğretmenlerin olumlu beklentileri ergenler için oldukça anlamlıdır. Öğretmenlerin, öğrencilerinin başarabileceklerine yönelik olumlu beklentileri, ergenlerin gelecek beklentileri açısından önemli bir anlam taşımaktadır. Öğretmen beklentisi ergenlerin motivasyonunu artırmakta iken aksi durumda ise olumsuz öğretmen beklentilerinin öğrencilerin okul başarısına yönelik motivasyonlarını düşürmektedir.

5.2. ÖNERİLER

Araştırma sonucunda ortaya çıkan öneriler aşağıda altı başlık altında ele alınmıştır. Başlıklar ergenlerin etkileşimde oldukları mikro, mezzo, egzo ve makro sistemlerle bağlantılı olacak şekilde; birey, aile, arkadaş, okul ve çevre etkileşimleri açısından kurgulanmıştır. Ergenlerin gelecek beklentilerinin çevresel sistemlerle birlikte ele alındığı bu araştırmaya yönelik önerilerin de yine ilgili sistemler üzerinden verilmesi önemlidir. Diğer taraftan önerilerin kurgulanmasında akademik bir disiplin ve uygulamalı bir meslek olan sosyal hizmetin, ergenlerin gelecek beklentileri açısından alabileceği sorumluluğun da vurgulanmasına özen gösterilmiştir.

Diğer taraftan önerilerin geliştirilmesinde sosyal hizmetin bireyle, aileyle, grupla, örgütlerle ve toplumla yaptığı uygulamalar, sosyal hizmetin danışmanlık, kaynak yönetimi ve eğitim işlevleri ve buna ilişkin rolleri, ekolojik yaklaşım ve sosyal hizmetin bütüncül bakışı yönlendirici olmuştur.

Bu araştırma kapsamında ergenlere liseler aracılığıyla ulaşılmış olup verilen önerilerin pek çoğunda ergenler için özellikle okulların alması gereken sorumluluklar vurgulanmıştır. Bu kapsamda şu an var olan kurumlar, uygulamalar ve var olan durum üzerinden öneriler verilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte okullar için verilen önerilerde Türkiye’de uygulamasına başlanmamış olan “okul sosyal hizmeti”nin eksikliği hissedilmiştir. Ergenlerin sorunlarının çözümü ve geleceğe ilişkin beklentilerinin artırılması şüphesiz ki ergenin çevresindeki bütün sistemlerle çalışmayı gerektirmektedir. Bu açıdan okul sosyal hizmetinin başlaması ve sosyal hizmet uzmanlarının, sosyal hizmetin bütüncül bakış açısıyla yapacağı uygulamalar, ergenlerin gelecek beklentileri açısından önem taşımaktadır.

5.2.1. Ergen, Ergenlik Dönemi ve Gelecek Beklentileri Odağında Öneriler

Bu başlık altında ele alınacak öneriler ergenin kendisine ve ergenlik dönemine ilişkin sonuçlar göz önünde bulundurularak geliştirilmiştir. Bu kapsamdaki öneriler, ergenlerle gelecek beklentilerinin konuşulmuyor olması, ergenlerin iş ve eğitime yönelik gelecek beklentileri, ergenlerin yaşadığı bireysel sorunlar, gelecek beklentileri açısından toplumsal cinsiyetin oluşturduğu sınırlılıklar ve ergenlik dönemine yönelik olumsuz bakış açısına ilişkin sonuçlar çerçevesinde geliştirilmiştir.

Ergenlerle, geleceğin onlardan beklediklerinden çok ergenlerin gelecekte ne bekledikleri konuşulmalı. Ergenlerin geleceğe yönelik heyecanları artırılmalı ve merakları celbedilmelidir.

Araştırmada ergenlerin geleceğe yönelik beklentilerinin kendileriyle konuşulması ihtiyacı içerisinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ergenlerin gelecek beklentileri için geliştirilecek öneriler açısından bu sonucun merkezi bir önemi bulunmaktadır. Her şeyden önce ergenlere gelecek beklentilerinin ne olduğunun, geleceğe yönelik nasıl planlar yaptığının, belki de yalnızca sorulmasında dahi bir fayda bulunmaktadır. Bu temel sorular, kurgulanacak bütün hizmetlerin başlangıç noktası niteliğindedir.

Özellikle aile ve okul sisteminde, ebeveynlerin ve öğretmenlerin bir ergene onun gelecek beklentileri açısından sunabilecekleri ilk katkı, onlarla gelecek beklentilerini konuşmak olacaktır. Sorulan sorular, ergenin düşünmesini, kurgular yapmasını, merak etmesini,

heyecanlanmasını, hayaller kurmasını sağlamalıdır. Ergenler bu sayede ortaöğretimin ilk yılından itibaren zaman zaman değişse de, beklentilerine yönelik hazırlıklar yapabilir ya da ne gibi hazırlıklar yapması gerektiği konusunda ailesi ya da öğretmenlerinden destek almak için cesaretlenebilir. Aile ya da öğretmen sisteminin bir insanın yaşamında fark yaratmaya yönelik bu fırsatı kaçırmaması önemlidir. Burada önemli olan yalnızca yapmak istediği mesleğin değil ergenin hayallerini harekete geçirecek sorular sorulmasıdır. Bunlar derinlemesine sorular olmalıdır. Özellikle “ne” ve “nasıl” soruları önem taşımaktadır. Örneğin “geleceğe yönelik ne gibi planların var?”, “bu planlara ulaşmak için neler yapman gerekiyor?”, “bu planlara nasıl ulaşılabilir?”, “biz senin için neler yapabilir?” gibi sorular konuyu açacaktır. Diğer taraftan ebeveynlerin ya da öğretmenlerin, gerektiğinde ergenlerin merak ettiği bir meslek ya da üniversite konusunda araştırma yapmaya yardımcı olması ya da teşvik etmesi, cesaretlendirici olacaktır.

Ailelerin konunun önemine ilişkin farkındalık kazanması sağlanmalıdır. Bu konuda Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)’nin sorumluluğu önemlidir. Ailelere konunun önemine ilişkin bilgilendirme yapmak önemlidir. Okullarda yapılacak veli toplantılarıyla ya da veliler için hazırlanacak bir broşür ya da kitapçıkla, bu farkındalığın sağlanması gerekmektedir. Benzer şekilde öğretmenlerin ergenleri geleceğe yönelik heyecanlandırarak konuşmalarının önemi büyüktür. Bu noktada öğretmenler için düzenlenecek hizmet içi eğitimler faydalı olacaktır.

Makro düzeyde bir öneri olarak belediyeler kentin her yerinde bulunan reklam panolarına ergenlerin dikkatini çekecek, ergenleri gelecek beklentileri ya da gelecek hayalleri noktasında etkileyebilecek özlü sözler yayınlayabilirler. Ya da bireysel sorunları açısından nerelerden destek alabilecekleri vurgulanabilir, destek almanın normal bir şey olduğu algısı sağlanabilir. Altındağ ilçesi gibi düşük sosyo-ekonomik düzey yerleşim yerleri açısından, çocukların umutlarını artırabilecek, önlerine bir hedef koymalarını destekleyebilecek bu gibi çalışmalar önem taşımaktadır. Bu açıdan ergen ve çevresel sistemler arasındaki etkileşimin artırılmasının önemi ortaya konmaktadır.

Lise eğitimi süresince sık sık ergenlerin iş ve eğitim beklentilerini artırmaya yönelik etkinlikler yapılmalıdır.

Araştırmada ergenlerin geleceğe yönelik en büyük beklentileri iş ve eğitime yönelik beklentileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu açıdan ergenlerin iş ve eğitime yönelik beklentilerinin desteklenmesi ve buna yönelik adımların atılması önem taşımaktadır.

Bu kapsamda üniversite ve meslek tanıtımlarına yönelik etkinlikler yapılmalıdır. Pek çok lisede, son sınıf öğrenciler üniversite ziyaretlerine götürülmektedir. Bununla birlikte yapılacak ziyaretlerin ortaöğretimin son yılından ziyade ilk yılından itibaren ve ara ara yapılması önemlidir. Bu konuda aile ve okul sisteminin birlikte çalışması gerekmektedir çünkü bu konuda sadece okul idarelerinin değil ailelerin de farkındalığına ihtiyaç bulunmaktadır. Örneğin üniversiteler ailelerin hafta sonu etkinlikleri için ziyaret edilen mekânlar olmalıdır. Bir ergenin ailesiyle beraber bir üniversitenin çimlerinde kahvaltı yapması ve ardından çimlere uzanıp hayal kurmaya başlaması oldukça faydalı bir etkinlik olacaktır. Bu sayede ergenin, o an o yerleşkede yürüyen üniversiteli büyükleri gibi birkaç yıl sonra oralarda atacağı adımların heyecanını duyması için fırsat yaratılmış olacaktır. Bu açıdan üniversitelerin hafta sonları gezmek, yerleşkesinde vakit geçirmek, sosyal etkinliklere katılmak için gidilecek bir yer olması gerekmektedir. Bu öneri, üniversitelerin varoluşsal amaçları açısından da anlamlıdır ve üniversitelerin bu noktada kolaylaştırıcı ve davetkâr olmaları gerekmektedir. Üniversitelerin kariyer merkezleri, öğrenci toplulukları, fakülteler ya da doğrudan rektörlüklerin bu noktada göstereceği çaba oldukça önemlidir. Bu noktada verilecek önerilerden biri de doğrudan ergenlere yönelik olmalıdır. Ergenlerin bu konuda talepkâr olması önemlidir. Özetle ergen, aile, okul, üniversite sistemleri arasında sağlanacak etkileşim, ergenlerin iş ve eğitime yönelik farkındalıklarını artıracaktır.

Bu araştırmada genel geçer meslekler çoğunlukta olmakla birlikte, ergenler oldukça çeşitli mesleklere de ilgileri olduğunu belirtmiştir. Bu açıdan yalnızca üniversiteler değil çeşitli mesleklerin icra edildiği yerlere ortaöğretim boyunca ziyaretlerin düzenlenmesi önemlidir. Diğer taraftan ergenlerin merak ettiği mesleklerin tanıtımı için okullara, okul çevresindeki hizmet birimlerine (örneğin gençlik merkezleri) ilgili meslek elemanları davet edilerek mesleklerin anlatması sağlanabilir.

Okullarda üniversite ve meslek tanıtımlarına yönelik farkındalık sağlayıcı bir uygulama olarak okul koridorlarının bir bölümü örneğin “geleceğe yolculuk koridoru” olarak düzenlenebilir. Burada, çeşitli mesleklere ve üniversitelere ilişkin detaylı bilgiler,

ergenlerin gelecek beklentileri ya da gelecek hayalleri sergilenebilir. Yine aynı amaçla sınıflarda “gelecek saatleri” düzenlenebilir. Bu yönde yapılacak etkinliklerle, ergenlerin geleceğe yönelik sorularına cevap aranarak, ergenlerin gelecek kaygılarının önüne geçilmesine katkı sağlanabilir.

Gelecek beklentilerine katkısı açısından ergenlere ve ergenlik dönemine ilişkin danışmanlık hizmetleri verilmelidir. Ergenlerin bireysel olarak bu danışmanlık hizmetlerine doğrudan erişimlerinin sağlanması gerekmektedir.

Araştırmada ergenlerin bireysel sorunlar yaşayıp yaşamamasının, ergenlerin gelecek beklentileri açısından bir fark yaratmadığı ancak ergenlerin bireysel sorunlarını okul başarısı üzerinden yorumladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Okul başarısı ise ergenlerin gelecek beklentileri açısından önem taşımaktadır. Ergenler bireysel sorunlarının çözümü açısından kurumsal desteklere ihtiyaç duyduklarını vurgulamıştır. Bununla birlikte ergenlerin bireysel sorunlarına yönelik hizmetlerin eksikliği ve psikolojik danışmanlık almaya yönelik bir kültürün oluşmaması ya da gizlilik endişesi gibi sebeplerle ergenler, ergenlik dönemine ilişkin en büyük danışmanlığı çoğunlukla arkadaşlarından almaya çalışmaktadır. Arkadaşların konuya ilişkin yönlendirmeleri ise her zaman doğru bilgileri içermeyebilmektedir ve yanlış yöntemler sorunların çözümünün önüne geçtiği gibi sorunları daha da derinleştirebilmektedir. Bu kapsamda, ergenlerin bireysel sorunlarının, gelecek beklentilerini olumsuz yönde etkileyecek boyutlara ulaşmaması açısından danışmanlık hizmetlerinin verilmesi gerekmektedir.

Araştırmada ergenlerin bireysel sorunlarını okul başarılarına olumsuz etkisi üzerinden ele aldıkları görülmüştür. Öfke ergenlerin en çok vurguladıkları bireysel sorunları olmuştur. Diğer sorunları ise gelecek kaygısı, kişisel özelliklerine yönelik sorunlar ve beden imajına yönelik yaşanan sorunlar ergenler için zorlayıcı bir niteliğe sahip olabilmektedir. Ergenlerin gelecek beklentilerine yönelik atacağı adımların güçlendirilmesi için ergenlik dönemi açısından sıklıkla vurgulanan bu sorunların yükünü ergenlerin üzerinden almak gerekmektedir. Bu açıdan ergenlere öfke kontrolü, gelecek kaygısıyla baş etme, özgüven geliştirme, benlik saygısı, ergenlikte cinsel gelişim, bedendeki değişimler, flört, odaklanma, başarılı olmak için yapılması gerekenler, gelecek planlama gibi konularda seminerler düzenlenebilir. Bu noktada ilk olarak MEB’in, okullar aracılığıyla bu konulara ilişkin bilgilendirici ve eğitici çalışmalar yapması gerekmektedir. Konuyla ilgili

seminerler, eğitimler ya da dağıtılacak kitapçıklar önemli olacaktır. Ayrıca spesifik konularla ilgili olarak liselerle, üniversitelerin kuracağı bağlantı önemlidir. Konunun uzmanı akademisyenlerden seminer ve eğitim desteği almak faydalı olacaktır.

Okullar dışında ergenlere, yaşadığı yerdeki en yakın hizmet birimleri ASPB'ye bağlı Sosyal Hizmet Merkezleri (SHM)'dir. Bu merkezlerin ihtiyacı halinde doğrudan ergenlere yönelik sunacağı danışmanlık önemlidir. Ergenlerin telefon açıp randevu alması ya da doğrudan başvurarak, profesyoneller tarafından desteklenmesi önemlidir. Bu kuruluşlarda yer alan sosyal hizmet uzmanlarının ve disiplinlerarası ekibin diğer üyelerinin ergenlere yönelik etkinlikler geliştirmesi gerekmektedir. Örneğin sosyal hizmet uzmanları öfke ya da gelecek kaygısı sorununa ilişkin grup çalışmaları gerçekleştirebilir. Diğer taraftan bu merkezlerin buna ilişkin hizmetleri geliştirerek, bunu duyurması gerekmektedir. Okullarda ASPB'ye ait tanıtım panolarının olması faydalı bir çözüm olabilir. Konuya ilişkin planlamaların ve protokollerin yapılması için MEB ve ASPB'nin ergenler için ortaklaşa yapacağı çalışmalar önemlidir.

Gizliliğe yönelik kuşkularından dolayı ya da bazı spesifik sorunlarının çözümü için danışmanlık hizmeti alamayan ergenler için doğru bilgilerin alınabileceği ve profesyoneller tarafından hazırlanmış web siteleri, akıllı telefon uygulamaları doğru bir bilgilendirme için önemlidir. Bu uygulamaların hazırlanması açısından Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB)'nin yürütücülüğü gerekmektedir. ASPB'nin bu konularda üniversitelerden destek alması yerinde olacaktır. ASPB tarafından hâlihazırda sunulan ALO 183 Sosyal Destek Hattı gibi, ergenlerin sorularına cevap bulabileceği bir "Ergen Danışma Hattı" fayda sunabilir. Bu hat aracılığıyla ergenler ihtiyaç duyduğu hizmetlere yönlendirilebilir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ergenlerin gelecek beklentilerini sınırlamasının önüne geçilmelidir.

Araştırmada toplumsal cinsiyet rolleri algısının ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ergenlerin gelecek beklentisi açısından sınırlılıklar oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu açıdan yapılacak çalışmalardan bir diğeri toplumsal cinsiyete yönelik çalışmalar olmalıdır. Öğrenciler özellikle biyolojik cinsiyetlerinden kaynaklı olarak istedikleri bir fakülteyi seçemeyebilmekte, ebeveyn gözetimi olmaksızın ailesinin yaşadığı ilden başka bir ilde lisans eğitimi alamayabilmektedir. Kız öğrenciler, bir mesleğe "kadın mesleği"

olduğu önyargısıyla yönlendirilebilmekte ya da o meslekten “erkek mesleği” olduğu önyargısıyla vazgeçirilebilmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin kadın ve erkek cinsiyeti üzerindeki baskıların özellikle ebeveynler ve öğretmenler tarafından fark edilmesi ve bu baskıların ergenlerin gelecek beklentileri üzerinde yarattığı olumsuzlukların giderilmesi önemlidir. Bu öneriye ilişkin sosyal hizmet bilgisi makro bir bakış açısıyla kurgulanmıştır. Öğrencilerin cinsiyetlerinden kaynaklı gelecek beklentilerinin sınırlanmaması için toplumla sosyal hizmet uygulaması kapsamında toplumun işlevsel bir toplum olarak örgütlenmesi ve konuya ilişkin farkındalık kazandırılması önemlidir.

Bu bakış açısı üzerinden, ergenlerin bu sorununun özellikle öğretmenler aracılığıyla değiştirilmesi, öğrencilerin gelecek beklentilerine yönelik engellerden birinin daha ortadan kalmasına katkı sunacaktır. Bunun için toplumsal cinsiyet farkındalığı konusunda öğretmen sisteminin de hizmet içi eğitimlerle desteklenmesi gerekmektedir. Okullarda cinsiyet eşitliğine yönelik hem derslerde hem de veli toplantılarında yapılacak vurgular önemlidir. Özellikle okullarda yapılacak çalışmalarda farklı disiplinlerden meslek elemanlarının bu konu üzerine öğrenciler için ve öğrencilerle birlikte bir arada çalışması önemlidir. Bu gibi uygulamalarla ailelerin de desteklemesi, ailelere konunun ergenlerin gelecekleri açısından önemini aktarılması ya da ailelerin çocuklarının önüne getirebilecekleri sınırlılıkların önüne geçilmesi önemlidir. Üniversitelerin kadın hakları araştırma merkezlerinin ya da toplumsal cinsiyet çalışan akademisyenlerin vereceği eğitim desteği önemlidir. Diğer taraftan okullarda toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik kulüpler, bu kapsamda yapılacak projeler de öğrencilerin geleceğe yönelik beklentileri açısından güçlenmelerini sağlayacaktır.

Makro düzeyde, ergenlik dönemine ilişkin olumsuzlamaların önüne geçebilecek bir bakış açısı ve dil değişimine ihtiyaç bulunmaktadır.

Araştırmanın nitel boyutu aracılığıyla ergenlerin içerisinde bulunduğu gelişim dönemine ilişkin olumsuz düşüncelere sahip olduğu görülmüştür. Genel olarak bütün bir toplumda ergenlere yönelik var olan yargılar bilinmekle birlikte ergenlerin de benzer bir düşünce içerisinde olduğu görülmüştür. Bu sonuç özellikle bir fırsatlar dönemi olarak ele alınabilecek bu gelişim döneminin sağlayacağı faydanın önüne geçme potansiyelini taşımaktadır. Bu açıdan ergenlik dönemine ilişkin bir bakış açısı ve dil değişimine

ihtiyaç bulunmaktadır. Yukarıdakiyle benzer biçimde bu öneri yine toplumla sosyal hizmet uygulamaları açısından ele alınmış bir öneridir. Sosyal hizmet bakışı açısı bu noktada ergenlik dönemine ilişkin yapılacak savunuculuğun önemine dikkat çekmektedir.

Sosyal hizmet uygulamalarının en işlevsel yönlerinden biri bireyin yaşamına ilişkin bulunduğu yeri yani bireyle birlikte yapılacak çalışmaların başlangıç noktasını anlama çabasıdır. Ergenler, içerisinde buldukları gelişim dönemine yönelik olumsuz bir algı içerisinde olabilmektedir. Genel olarak toplumun ergenlik dönemine yönelik bakış açısıyla ergenlerin kendilerinin, döneme ilişkin bakış açısının benzerliği düşündürücüdür ve bu benzerlik olumsuz bir anlam içermektedir. Burada fark edilmesi gereken şey ergenlerin; ebeveynlerine, öğretmenlerine, çevrelerine sorunlar çıkarmak için uğraşan bireyler olmadıklarıdır. Aksine ergenler, gelişim döneminin kendisinden, bu dönemde ekosisteminin önlerine getirdiği sorunlardan ve geleceğe yönelik beklentilerinin onlara yüklediği sorumluluklardan kaynaklı zorluklar yaşamaktadır ve bu konu ergenler için belirli orada bir duyarlılığı gerektirmektedir. Bunun çevreye yansıyor olmasının sebebi, ergenlerin sorunlar çıkararak bireyler, ergenlik döneminin de olumsuz bir gelişim dönemi olmasından ziyade yetişkinlerin, kendileri için yeni nesil olan ergenlerle eski nesil çözümlerle iletişim kurmaya çalışmalarıyla açıklanmalıdır. Öyle ki bu bakış açısının da etkisiyle ergenler dahi, önemli bir eğitim aldıkları, ciddi bir biyo-psiko-sosyal gelişim gösterdikleri, kendilerine hatalarından öğrenme fırsatı veren bu gelişim dönemine ilişkin olumsuz düşüncelere sahiptir. Ergenlik döneminin bir fırsatlar dönemi olarak anılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Ergenlere ve ergenlik dönemine ilişkin olumsuzlamaların yerini bu döneme ilişkin 'gelişime ve etkileşime' yönelik olumlamların alması gerekmektedir. "Ergen" kavramının bireylerin birbirlerine hakaret olarak kullandıkları bir kelime olmaktan uzaklaşması gerekmektedir. Bu kavram daha çok aşağıdaki gibi cümlelerin içerisinde kullanılmalıdır:

- Ergen gibi geliyorsun.
- Ne güzel ergenler gibi hatalarınızdan öğrenme fırsatınız var.
- O yıllar ne güzel arkadaşlarımızla bol bol vakit geçirebilecek şansımız vardı.
- O yıllardaki gibi ailelerimizle bol bol vakit geçirebilecek fırsatımız olsa.
- O yıllarda ne güzel öfkemizi, duygularımızı çekinmeden ifade edebilirdik.
- Ergenlik döneminde bizlere yapılan haksızlıklara karşı daha cesurduk.

Bu dil değişimi ergenlik dönemi açısından önemli bir değişim olacaktır. Hatırlanmalıdır ki, yetişkinlerin “nerede o eski bayramlar...” diyerek başladıkları o cümledeki bayramlar onların çocukluk ve ergenlik dönemleri içerisindeydir. Ergenlik dönemi yetişkinler geçmiş zamana yönelik çeşitli özelemlerle anılırken, neden şimdiki zamanın ergenleri için bir sorun dönemi olsun ki?

Bu şekilde bir bakış açısıyla kurgulanmış ergenlik dönemi, ergenlerin bu dönemi yaşamanın kendileri için nasıl geliştirici bir dönem olduğu algısını geliştirmelerine katkı sağlayacaktır. Bu katkı başarılı bir geleceğe hazırlanmak açısından önemli bir destek sunabilir. Bu açıdan makro düzeyde televizyonlarda gösterilmek üzere hazırlanacak reklamlar, kamu spotları ve çeşitli dizilerde bu konunun bu şekilde işlenmesinin katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Sosyal hizmetin hizmet alanlara ilişkin savunuculuk rolü doğrultusunda ortaya konan bu önerinin ergenlik döneminin sunduğu fırsatların daha görünür hale gelmesine ilişkin bir farkındalık sağlayacağı düşünülmektedir. Bu farkındalık ergenlerin gelecek beklentilerine katkı sunabilir.

5.2.2. Ergen-Aile Etkileşimi ve Gelecek Beklentileri Odağında Öneriler

Bu başlık altında ergen ve aile etkileşimine yönelik öneriler derlenmiştir. Bu öneriler ailelerin sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri, ailelere ilişkin sorunlar ve aileden algılanan sosyal desteğe ilişkin sonuçlar üzerinden geliştirilen önerilerdir.

Ergenlerin gelecek beklentilerinin artırılması için aileye ilişkin sorunların çözümünde, ailelerin farkındalıklarının artırılması ve ailelere eğitim ve danışmanlık hizmeti sunulması gerekmektedir.

Araştırmada aileye ilişkin sorun yaşayan ergenlerin gelecek beklentilerinin daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ailelere yönelik yaşanan sorunlar ise çocukların duygusal ihtiyaçlarının karşılanmaması, baskıcı ya da aşırı korumacı ebeveyn tutumu, aile içi şiddet ve ev içi huzursuzlar, olumsuz aile beklentileri, ailelerin eğitim durumları ve ekonomik durumlarından kaynaklı sebepler şeklinde sıralanabilir.

Bu sorunların çözümü açısından ebeveynlerin de desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir. Yaşanan bu sorunlar ve ailenin sağlayamadığı sosyal destek sonucunda, ergenler için ebeveynler kendilerini ‘anlamayan/anlayamayan’ yetişkinlere

dönüşmektedir. Bu açıdan ergenlik döneminin klasik cümlesi olan ‘ailem beni anlamıyor’ cümlesinin ergen için ‘ailem beni anlamaya çalışıyor’ cümlesiyle yer değiştirmesi oldukça önemlidir. Bununla birlikte aileler de zaman zaman çocuklarını anlamak noktasında çaresiz kalabilmektedir. Karşılarında duran, boyu uzayan, sesi değişen, düşünceleri gelişen ergen artık ‘dur’, ‘sus’, ‘yapma’, ‘sen karışma’ denilecek bir birey değildir. Çocuğun değerinin değişmesiyle birlikte, kendi ebeveynlerinden aktarılan -genellikle memnun kalmadıkları- çocuk yetiştirme kalıplarının da çoğu zaman işe yaramadığını gören ebeveynler, çocukları için daha ilgili daha destekleyici bir ebeveyn olma noktasında danışmanlık desteğine ihtiyaç duyacaktır. Ebeveynler için eğitim süreci aslında çocukların her bir gelişim döneminde yeniden başlamaktadır. Bireyin yaşam döngüsündeki her yeni basamak bireyi o basamağın çırağı konumuna getirmektedir. Gelişebilmek için eğitime ihtiyacı bulunmaktadır. Çocuk sahibi olmak, çocuğun okula başlaması, ergenlik dönemine girmesi ebeveynler için yeni çıraklık alanlarıdır. Bu noktada ailelere sunulacak eğitim ve danışmanlık destekleri ergenlerin gelecekleri için çok büyük anlamlar ifade etmektedir. Öyle ki ergenlerle ailesi arasında kurulacak etkili bir iletişim ve sağlanan sosyal destek ile ailelerin eğitim düzeylerinin ya da ekonomik durumlarının önüne geçebilir. Ev içerisinde nitelikli bir iletişimin kurulması, ergenlerin aileleri tarafından desteklendiğini hissetmesi ve ev içi huzur ailenin eğitim düzeyine ya da ekonomik durumuna yönelik sınırlılıklarına rağmen sağlanabilir. Bazen sadece bir “günaydın”, “iyi dersler”, “eline sağlık”, “günün nasıl geçti”, “ben senin başarabileceğine inanıyorum”, “sana güveniyorum” gibi iletişimin etkisini artıracak ifadeler ergenlerin ailelerini bir sosyal destek kaynağı olarak algılamaları açısından etkili olacaktır. Bu noktada ebeveynlerin, özellikle çocuklarıyla kuracağı iletişim açısından desteklenmesi gerekmektedir.

Bu gerekçelendirmeyle ergen için en önemli mezzo sistemi oluşturan ailelerin yaşanabilecek sorunlar açısından desteklenmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Ergenin ekosistemi içerisinde en başat konumda olan aile, sosyal hizmet uygulamalarının da odağında yer almaktadır. Aileyle yaşanan sorunların çözülmesi çocuğun yüksek yararı açısından her zaman sosyal hizmetin birincil gündemlerinden biri olmuştur. Bu açıdan ailelerle sosyal hizmet uygulamaları kapsamında özellikle koruyucu-önleyici çalışmalar yapma amacıyla sosyal hizmetin danışmanlık, kaynak yönetimi ve eğitim işlevini

kullanmak önemlidir. Sunulacak kurumsal temelli hizmetlerin hem çocuğa hem de aileye yönelik kurgulanması faydayı artıracaktır.

Bu kurumsal hizmetlerin sunumunda sosyal hizmet merkezleri, halk eğitim merkezleri, kadın eğitim ve kültür merkezleri, aile sağlığı merkezleri, halk eğitim merkezleri, okullar, belediyeler önemli roller üstenebilirler. Özetle toplumsal kaynaklar ailelerin refahını artırmak için iletişim konusuna özen göstermelidir. Hizmetlerin üretilmesi, geliştirilmesi ve verilmesine yönelik bu öneri egzo düzey sistemlerin ergenler için önemini ortaya koymaktadır.

SHM'ler ailelere yönelik eğitim ve danışmanlık hizmetleri açısından önemli hizmet birimleridir. Çocukların ve gençlerin sağlıklı gelişimini temin etmek üzere; çocuklara ve gençlere yönelik sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak merkezin görevleri arasında yer almaktadır. Bu açıdan bu kuruluşlarda ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimlerinin niteliğinin artırılmasına ya da çocuklarının sorunlarına nasıl yaklaşmaları gerektiğine yönelik çalışmalar yapılabilir. Seminerler ya da eğitimlerin yanı sıra daha spesifik konulara ilişkin grup çalışmaları yapmak faydalı olacaktır. Örneğin sosyal hizmet merkezlerinde sosyal hizmet uzmanları kız çocuklarını güçlendirmek ve toplumsal cinsiyetin gelecek beklentisine yönelik olası olumsuz etkilerinin önüne geçebilmek için annelerle feminist grup çalışmaları düzenleyebilir. Diğer taraftan toplum bilgilendirmesine yönelik çalışmalar yapılarak hazırlanan broşürler ailelere dağıtılabilir. Bu broşürlerin ulaşılabilirliğini artırmak için örneğin belediye otobüslerinde seyahat ederken alınıp okunabilecek bir yere konulabilir ya da marketlerin kasalarında uygun bir yere konulabilir.

Özellikle ilçelerde kadınlara yönelik hizmet veren birimler önemli olacaktır. Örneğin Altındağ ilçesinde 25 adet Kadın Eğitim ve Kültür Merkezi bulunmaktadır. Bu merkezler aracılığıyla ailelerin, çocuklarının sorunlarına nasıl yaklaşabileceklerine yönelik bilgilendirici seminerler verilebilir, konuya ilişkin tanıtıcı görseller hazırlanabilir. Benzer şekilde Halk Eğitim Merkezleri, Aile Sağlığı Merkezleri (ASM) kendi alanlarına ilişkin bilgilendirici çalışmalar yürütebilir.

Bu açıdan Okullar, SHM'ler, ASM'ler, Halk Eğitim Merkezleri ya da Kadın Eğitim ve Kültür Merkezleri aracılığıyla altta sıralanan temalarda verilecek eğitimler ebeveynlerin

döneme ilişkin kaygılarının azalması ve ebeveyn-ergen iletişiminin artmasını sağlayabilir ve bu da çocuğun yüksek yararına katkı sunacaktır. Diğer taraftan eğitimler dışında hizmet sürekliliği ve ulaşılabilirlik açısından özellikle olarak okullarda ve sosyal hizmet merkezlerinde bu kapsamda danışmanlık hizmetlerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

- Ergenlik dönemi genel özellikleri,
- Ergenlik dönemi, sağlık ve uyuşturucu maddeler,
- Ergenlik dönemi sorunları ve sorunlarla baş etme,
- Ergenlerin gelecek beklentilerine katkıda bulunmak,
- Olumlu ebeveyn tutumu,
- Olumlu ebeveyn beklentileri
- Farklı okul türleri ve gelecek,
- Ergenlik döneminde çevrimiçi istismar vb.

Diğer taraftan bazen o eğitimlere katılmak için verilecek ulaşım gideri ya da o eğitim sırasında elde edemediği gelir, ebeveynler için önemli olabilmektedir. Eğitimlerin ailelerin koşullarına göre uygun zamanlarda kurgulanması ve bireylerin eğitime katılmaya yönelik direnç noktalarının kırılması gerekmektedir. Bu açıdan etkinliklerin sürekliliği için eğitimlere yalnızca bireyleri davet etmenin yanı sıra mahallelerde, kahvehanelerde ya da camilerde de bu etkinlikler, doğrudan bireylere gidilerek gerçekleştirilebilir. Okullarda çocukların ortaöğretime başladıkları ilk gün verilen ücretsiz kitaplar gibi ebeveynlere de kitaplar verilebilir.

Artık hemen herkeste bir akıllı telefon bulunmaktadır. Bu kapsamda konunun uzmanı kişilerce akıllı telefon uygulamaları geliştirilebilir. Bu uygulamalar aracılığıyla ergen-ebeveyn iletişimine yönelik paylaşımlar yapılabilir. Son yıllarda çocuk yetiştirme, çocuk yetiştirmede oyunun kullanımı gibi konularda ebeveynlere bilgilendirici paylaşımlarda bulunan 'Akademisyen Anne' isimli uygulama konuyla ilgili başarılı bir örnektir. Benzer bir uygulama ergenlik dönemi özelinde oluşturulabilir. Ailelere yönelik çalışmalar yürüten, üniversitelerin çocuk gelişimi, psikoloji, psikolojik danışmanlık ve rehberlik ve sosyal hizmet gibi bölümleri konuyla ilgili ortak sorumluluklar alabilirler. ASPB bu konuda yönlendirici olabilir. Bu şekilde paylaşımlar için en uygun sosyal medya ortamları Instagram, Facebook ve YouTube olarak belirtilebilir. Böylelikle sosyal medyanın uygun kullanımının ve ergenler ve aileler için bir tür bağımlılık haline gelen teknolojinin olumlu bir amaca hizmet etmesi sağlanabilir.

Makro bir öneriyle medyanın kullanımı doğrultusunda, kamu spotları, televizyon programları, diziler, filmler ergenlik dönemine ilişkin öğrenmeler açısından değerlendirilebilir. Özellikle sık izlenen dizilerde ergenler ve ebeveynleri arasındaki etkileşime yönelik mesajlar verilebilir. “Çocuklar Duymasın” dizisi buna örnek olarak verilebilir. Buna yönelik verilebilecek başka bir örnek de ABD yapımı olan ve Jay Asher'in aynı adlı kitabından uyarlanan Ölmek İçin On Üç Sebep (13 Reasons Why?) isimli dizidir. Dizi, lise çağındaki ergenlerin yaşadığı özellikle akran zorbalığı ve cinsel istismar gibi konulara yönelik önemli bir farkındalık sağlamaktadır. Dizi için oluşturulan web sitesinde; intiharın önlenmesi, LGBTİ gençlere yönelik intihar önleme ve krize müdahale, cinsel saldırı, depresyon, anksiyete, madde kullanımının önlenmesi ve buna yönelik eğitim, akran zorbalığı gibi konularla ilgili internet bağlantıları yer almaktadır. Dizinin web sitesi her bölümde izleyicilere hatırlatılmakta ve bu sorunu yaşayanlara destek olabilecek mekanizmaların olduğu belirtilmektedir. Böyle bir uygulama hem ebeveynler hem de ergenler için oldukça faydalı olacaktır.

Ailenin ekonomik durumunun sebep olduğu sorunların önüne geçilmesi ebeveynlerin toplumsal kaynaklar konusunda farkındalıklarının artırılması ve toplumsal kaynakların uygun hale getirilmesi gerekmektedir.

Bu öneri sosyal hizmetin çocuğun yüksek yararını önceleyen bakış açısı, sosyal hizmetin kaynak yönetimine ilişkin işlevi ve bağlantı kurucu, uygun hale getirici, harekete geçirici ve hızlandırıcı rolleri ile bağlantılı kurgulanmıştır. Ergenler temel olarak, ailelerinin ekonomik durumundan kaynaklı olarak üniversite sınavına yönelik istedikleri gibi bir hazırlık yapamayabilmektedir. Bunun yarattığı eşitsiz durum ergenler açısından geleceğe yönelik özellikle eğitim beklentilerini sınırlayan bir etki yaratabilmektedir. Üniversite sınavını kazanmak için ailenin ekonomik durumu bir koşul haline geldiği durumlar ergenler için olduğu kadar ebeveynler için de duygusal ve ekonomik yükü olan bir anlam içermektedir. Ergenler, üniversite sınavına yönelik hazırlıklar için gidecekleri bir kursu aile bütçesine kendileri yüzünden ekstra yük getiren bir kalem olarak görebilmektedir. Ekonomik desteğe ihtiyaç duymadan geçimini devam ettiren bir ailede ergen kendisiyle bağlantılı olduğunu düşündüğü bu ekstra yükün çözümünü de kendisinin bulması gerektiğini düşünerek gelir getiren bir işte çalışmaya yönelmektedir. Bu açıdan egzo düzeyde ergenlerin üniversite sınavına yönelik hazırlık yapabileceği ücretsiz hizmetlerin tanımlanması gerekmektedir. Bu noktada gençlik merkezleri önemli hizmet birimleri

olabilir. Örneğin Altındağ Belediyesi gençlik merkezlerinde temel derslere yönelik etütler verilmektedir. Bu gibi hizmetlerin programlı ve yaygın bir hale getirilmesi aracılığıyla ergenlerin, ailelerinin ekonomik durumlarına yönelik yaşadıkları dezavantajların önüne geçilmesi önemlidir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın konuya ilişkin alacağı sorumluluk ve geliştirici hizmetleri önem taşımaktadır.

Bu konuya yönelik sorunların özellikle okullarda gözleniyor olması ve fark edilmesi önemlidir. Daha önce belirtildiği gibi okullar aslında pek çok sorunun çözülmesi açısından merkezi bir konuma sahiptir. Bununla birlikte bu gücün verimli bir şekilde kullanılmadığı görülmektedir. İçerisinde bulunduğu ekonomik durumlardan kaynaklı olarak eğitim yaşamına yönelik sorunlar yaşayan ergenlerin ve ailelerinin ilgili hizmet birimlerine yönlendirilmesi gerekmektedir. Okullarda yapılanmış, yerleşik bir sosyal hizmet uygulamasının olmayışı bu sorunun görünürlüğünü azaltmakta ergenler ve aileler sorunlarının çözümünde yalnız kalabilmektedir. İleride detayları vurgulanacak olan okul sosyal hizmetinin önemi bu öneri üzerinden bir kere daha vurgulanmalıdır.

Ebeveynlerin toplumsal kaynaklar konusunda bilgilendirilmesi önemlidir. Bu bilgilendirme doğrudan ailelerin yaşadığı sorunların çözümüne destek olmak için kurgulanmış olan Sosyal Hizmet Merkezleri tarafından yapılabileceği gibi, yine özellikle okul sosyal hizmeti aracılığıyla, okulların da böyle bir işlevinin olması gerekmektedir. Öğrenciler, ergenlik döneminde ailelerinin içerisinde ekonomik durumun ve diğer sorunların farkındadır ve bu sorunların çözümüne katkı sunmak istemektedir. Bu yüzden pek çok ergen ailesine katkı sunmak için gelir getiren bir işte çalışmaya başlamaktadır. Bu da çoğu zaman ergenin üniversite sınavına yönelik hazırlıklarının önüne geçmektedir. Bu katkının sadece gelir getiren bir işte çalışarak sunulabilecek bir katkı olmadığını ergenin bilmesi gerekmektedir. Aile bilgilendirmesine yönelik yapılacak çalışmalar açısından ergenlere de roller verilebileceği unutulmamalıdır. Ergenler, ailelerine destek olabilecek hizmetleri öğrenip ailelerini bu hizmetler konusunda bilgilendirebilir. Böylelikle sunulan bilgi desteği ile sağlanan farkındalık, kimi durumlarda gelir getiren bir işte çalışma gerekliliğinin önüne geçebilir. Diğer taraftan sosyal hizmet merkezlerinin çocukların çalıştırılmasına yönelik yasal süreçler konusundan bilgilendirici çalışmalar yapması önem taşımaktadır.

Çocuklarının çalışması konusunda ailelere yönelik yapılacak çalışmalardan bir diğeri aslında makro boyutu daha baskın bir çalışma olan çocukların çalışmasına, gelir getirmesine yönelik kabullerin yıkılmasıdır. Aileler, başka bir komşusu ya da akrabasının da çalıştığı ve yoksulluğun da hâkim olduğu bir çevrede çocuklarının çalışmasının olağan bir durum olduğunu düşünebilmektedir. Hatta zaten pek çok ebeveynin kendisi de çocukluk dönemini çalışarak geçirmiş olabilir. Bu durum çoğunlukla, hem toplumsal kabullerin hem de yapısal yoksulluk sorunun etkisinde gelişmektedir.

Ailelerin de ekonomik sorunlarının çözümü noktasında tek destek alabileceği kişi olarak çocuklarına yöneldiği bir durumda bırakılmaması önemlidir. Bu aileler için de zorlayıcı bir durum olacaktır. Bu öneri doğrultusundan özellikle okulların ve sosyal hizmet merkezlerinin sorumluluk alması önemlidir.

5.2.3. Ergen-Arkadaş Etkileşimi ve Gelecek Beklentileri Odağında Öneriler

Bu başlık altında ergen ve arkadaş etkileşimine yönelik öneriler ele alınmıştır. Bu öneriler arkadaşlara ilişkin sorunlar ve arkadaşlardan algılanan sosyal desteğe ilişkin sonuçlar üzerinden geliştirilmiştir.

Arkadaşlarla yaşanan sorunların önüne geçilmesi için ergenlerin iletişim becerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Araştırmada ergen-arkadaş etkileşimine ilişkin en çok yaşanan sorun arkadaşlarla iletişim sorunu olarak ortaya konmuştur. İletişime yönelik bu sorunlar ise zaman zaman şiddet içeren bir hal alabilmektedir.

Ergen-arkadaş etkileşiminde yaşanan en önemli sorunlar iletişim ve şiddet kaynaklı sorunlar olarak ortaya konmuştur. Bu sorunun çözümüne ilişkin olarak en temelde İyi iletişim kurmanın toplumsal bir değer olarak ele alınması gerekmektedir. Özellikle okulların amaçlarından biri de bu değeri topluma iletebilmek ve bu beceriyi geliştirmek olmalıdır. Okullara böyle bir görev yüklenmelidir. Öğrencilerin nasıl daha etkili iletişim kurabileceklerinin ve sınırlarının neler olduğunu öğrenmesi, bunu deneyimlemesi, geliştirmesi ve pekiştirmesi önemlidir. Buna yönelik verilecek etkili iletişim eğitimleri ve bunun teşvik edilmesi önem taşımaktadır. Bu öğrenme süreci öğrencilerin yaptığı hatalara verilen cezalarla değil, koruyucu-önleyici boyutta müdahalelerle teşvik edilerek, doğrusu

gösterilerek ve öğrenci ikna edilerek sağlanmalıdır. Bu açıdan okul, sadece sisteme yönelik sınavlara hazırlanılan bir yerden çok daha fazlasıdır. Bu noktada var olan sistemde özellikle öğretmenlere bu iletişim becerisi çarkını döndürmek için büyük bir sorumluluk düşmektedir. Bu öneri, öğretmenlerin de konuya ilişkin alacağı eğitimler ve sağlayacağı gelişimlere ihtiyaç duymaktadır. Diğer taraftan iletişim becerilerine yönelik gelişim yalnızca bir saatlik bir seminerle değil lise eğitiminin tamamına yayılmış programlarla sağlanmalıdır. Ergenin kendini başarılı bir şekilde ifade etmesinin sağlanması, derslerde buna fırsat verilmesi, okulların duvarlarının iletişime yönelik özlü sözlerle donanması, iknanın ve eleştirinin öğretilmesi, sunum becerilerine yönelik aktiviteler yapılması oldukça önemlidir. Kendini iyi ifade edebilen, kelimelerin gücünü hisseden bir ergen hayata dair önemli bir güçlenme yaşayabilir. Bu yolla sadece bir sorundan korunmanın yanı sıra gelecek beklentileri açısından da bir güçlenme sağlanabilir.

Ergenler derinlemesine görüşmelerde flört konusunu da, okul başarılarını ve iş ve eğitime yönelik alacakları kararları olumsuz yönde etkileyebilecek olması üzerinden değerlendirmiştir. Flört konusu ergenlik döneminin alanyazında en çok ele alınan konularından biridir. İletişime yönelik önerilerle benzerlik taşıyacak şekilde ergenlerin duygu yoğunluklu yürüttükleri etkileşimlerin sınırları konusunda netlik kazanmaları önemlidir. Ergenlerin flört konusunu geleceğe yönelik beklentilerini etkileyen deneyimler üzerinden ele alması dikkat çekicidir. Flörte ilişkin doğru bir iletişimin nasıl sağlanacağı ve ergenin yaşamının farklı yönlerine ilişkin sorumlulukları bir arada nasıl yönetebileceğine yönelik bilgilenmeleri önemlidir. Öğrencilerin birbirleriyle kurdukları ya da karşı cinsle kurdukları iletişime yönelik olumlu öğrenmeler başta kendi gelecek beklentileri açısından önem taşımaktadır.

Arkadaşlara ilişkin sorunlardan olan şiddet sorunu da araştırmada ortaya konan önemli sorunlardan biridir. Şiddet sorunu ergen için okulun güvenli bir ortam olmasının önüne geçmektedir. Bu da özellikle okul başarısını olumsuz etkileme gücüne sahiptir. Okul başarısı konusu ise bu araştırmada ergenlerin gelecek beklentileri üzerinde olumlu etkisiyle ele alınmıştır. Sosyal hizmet bakış açısı bu sorunun çözümüne yönelik çoklu düzey müdahaleleri gerekli kılmaktadır. Ergenlerin okul başarısı üzerinde etkisi olabilecek şiddet sorununa yönelik koruyucu önleyici çalışmalar oldukça önemlidir. Yukarıda vurgulanan iletişim becerisi bu soruna yönelik en önemli önleyici çalışmalardan

biridir. Diğer taraftan bu sorunun yaşandığı durumlarda ise sorunun kısa vadeli çözümü açısından bireyle, aileyle ve örgütlerle yapılacak çalışmalar önemlidir. Okullarda sosyal hizmetin yerleşik hale gelmesiyle birlikte sosyal hizmet uzmanları öfke sorunu üzerine seminerler düzenleyebilir, bu konuya ilişkin grup çalışmaları yapabilir, okuldaki diğer profesyonellerle ve ailelerle konuyla ilgili ne gibi ortaklaşa çalışmalar yürütülebileceğini organize edebilir.

Şiddet sorununa yönelik geliştirilecek ilk tepki, bütün bir okula bunun kabul edilemez bir davranış olduğunun aktarılması olmalıdır. Şiddeti önlemeye yönelik eğitimlerin düzenlenmesi, bu eğitimlerin bütün okul personeline yönelik geliştirilmesi, şiddeti önleme ve müdahaleye yönelik bir okul politikası oluşturması, ebeveynlerle ve diğer kurum ve kuruluşlarla yapılacak işbirliği önemlidir.

Özellikle okullar tarafından ebeveynlerin konuya ilişkin farkındalıklarının artırılması gerekmektedir. Ebeveynlere, çocuklarının zorbalığa maruz kaldığını ya da zorbalık davranışı gösterdiğini nasıl anlayacakları, buna yönelik neler yapabilecekleri ve konuya ilişkin okulla nasıl bir bağlantı kurulacağı anlatılmalıdır.

Arkadaşların birbirlerine zararlı alışkanlar kazandırmasının önüne geçilmelidir.

Araştırmada ergenlerin birbirilerini etkileme gücüne sahip oldukları ortaya konmuştur. Ergenler özellikle zararlı alışkanlıklar kazanma noktasında birbirini teşvik edebilmektedir. Öncelikle ergenlerin zararlı alışkanlıklar ve bunların zararlı noktasında bilgilendirilmesi ve konuya ilişkin farkındalığın artırılması önemlidir. Ergenler bir gruba dâhil olmak için o grubun normları çerçevesinde hareket edebilmekte ve grubun kendisinden taleplerine hayır diyemeyebilmektedir. O yüzden ergenlere gerektiğinde hayır diyebilmelerinin öğretilmesi, benlik saygısına ve özgüven gelişimine yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir. Ergenler zararlı alışkanlıklar dışında, okuldan kaçma, ders çalışmama gibi konularda da birbirlerini teşvik edebilmektedir. Hayır demeye yönelik yapılacak çalışmalar bu açıdan önemlidir. Bu noktada hem daha klinik çalışmalar hem de grup çalışmaları önemli olacaktır. Ergenlerin bu konuya ilişkin yaşadığı sorunlarda, okullarından mikro düzeyde bireysel olarak destek alabilecekleri vurgulanmalı ya da konuya ilişkin sorunlar yaşayan ergenlerin bir araya geleceği mezzo düzey bir grup çalışması planlanmalıdır. Diğer taraftan okullarda konuya ilişkin seminerler aracılığıyla farkındalık çalışmaları yapılabilir. Konuyla ilgili vakıflar ve

derneklerden sivil toplum çalışanları okullara davet edilebilir, ergenlerin bu gibi sivil toplum örgütlerine gönüllü olmaları teşvik edilebilir. Makro düzeyde özellikle zararlı alışkanlıklar konusunda ailelerin ve bütün bir toplumun bilgilenmesini sağlamak gerekmektedir. Bu da yine çeşitli kamu spotlarıyla, dizilerle, telefon uygulamalarıyla gerçekleştirilebilir.

Arkadaşlık ilişkilerinin destekleyici yönünün artırılması gerekmektedir.

Araştırmada ergenlerin birbirileri için destekleyici nitelikleri de ortaya konmuştur. Ergenler bu desteği okul başarıları açısından önemli bulmaktadır. Bu açıdan ergenlerin birbirlerini desteklemeye yönelik bu potansiyellerinin artırılması gerekmektedir.

Ergenler kendilerini ders çalışmak noktasında destekleyen arkadaşlar istemektedir. Kendilerini ders çalışmaya ikna eden, birlikte sınavlara çalıştıkları arkadaşlar ergenlerin okul başarısını artmasına katkı sağlamaktadır. Araştırmada ergenlerin birbirlerini hem olumlu hem de olumsuz etkileyebilme potansiyelleri ve arkadaşların ergenler için ebeveynlerinden daha fazla sosyal destek sunabildikleri bilgisi ortaya konmuştur. Bu açıdan akranların birbirleri üzerindeki dönüştürücü gücünün pozitif yönde değerlendirilmesi önemli olacaktır. Öğrenmenin yönü, yalnızca öğretmenden-öğrenciye değil, öğrenciden-öğrenciye ve öğrenciden-öğretmene doğru çok düzeyli bir şekilde kurgulanmalıdır. Birey için kendisinin de bir şeyler kattığı ve bu yolla kimlik gelişimine katkı sağlanan bir okul iklimi eğitimin niteliğini artıracaktır. Ergenler ortaöğretimde önemli bir sosyalleşme sürecine girmektedir ve çeşitli kurslara, eğitimlere, aktivitelere katılmaktadır. Bilgi ve beceri gelişimi açısından öğrencinin elde ettiği gelişimin takip edilmesi, öğrenilenlerin okulda da paylaşılmasına öğrencinin teşvik edilmesi ve buna uygun bir okul ikliminin sağlanması önemlidir. Örneğin haftalık ders programlarında bir ders saatinin adı ‘öğrenci kürsüsü’, ‘öğrenci sahnesi’ ya da ‘birbirimizden öğreniyoruz’ olabilir. Her hafta öğrenciler, öğretmenin de desteğiyle arkadaşlarıyla bir konuyu, yeni öğrendiği bir şeyi, geliştirdiği bir beceriyi paylaşabilir. Diğer taraftan okullarda düzenlenecek çeşitli projelerle ‘eğitici akranlar’ belirlenebilir. Örneğin, bağımlılıktan korunma yolları, sağlıklı yaşam, günlük yaşamda spor, verimli ders çalışma gibi başlıklarda öğrenciler akranlarına destek olabilecek bir eğitici eğitimine dâhil edilebilir. Bu tarz projeler aracılığıyla, okullar ve sivil toplum örgütleriyle kurulacak bağlantılar önem taşımaktadır.

Bu öneriler doğrultusunda okullar dışında ergenlere en yakın hizmet birimlerinden olan gençlik merkezleri aktif rol oynayabilir. Özellikle gençlik merkezleri ergenlerin hem boş zaman aktiviteleri açısından hem de yukarıda bahsedilen sorunlara yönelik sunacağı hizmetler açısından oldukça önemlidir. Sürekli olarak gençlerle iç içe olan bu kuruluşlar, ergenlerin ihtiyaçlarını anlama ve buna yönelik hizmetler geliştirme fırsatına sahiptir. Bu merkezler gençlerin bir arada olduğu ve birlikte aktiviteler yaptığı yerler olması açısından özellikle ergenlere iletişim sorunları açısından da katkı sunacak hizmet birimleri olarak değerlendirilmelidir. Ergenlerin sosyal ve kültürel gelişimlerine yönelik sunulacak hizmetler ve ergenlerin sorunlarına yönelik basit çözümler, geleceğe yönelik beklentileri açısından onlara katkı sağlayacaktır.

5.2.4. Ergen-Okul Etkileşimi ve Gelecek Beklentileri Odağında Öneriler

Ergenlerin gelecek beklentileri açısından okulların önemli ve doldurulamaz bir yeri vardır. Bu başlık altında ergen ve okul etkileşimine yönelik öneriler ele alınmıştır. Bu öneriler okula ilişkin sorunlara, öğretmenlerden algılanan sosyal desteğe, okul türü farklılığının ve sınıf düzeyinin ergen gelecek beklentileri açısından ortaya çıkardığı farka ilişkin sonuçlar üzerinden geliştirilmiştir.

Okullar aracılığıyla ergenlerin gelecek beklentileri artırılabilir. Bu açıdan öğretmenlerin, davranışlarıyla ergenlerin gelecek beklentileri açısından nelere sebep olabileceklerinin ya da nasıl bir katkı sağlayabileceklerinin farkında olması önemlidir.

Araştırmanın en önemli sonuçlarından biri ergen ve okul etkileşimi odağında ortaya konmuştur. Buna göre okullarına ilişkin sorunlar yaşayan ergenlerin gelecek beklentileri daha düşüktür. Ergenlerin araştırma kapsamında ortaya konan en önemli okul sorunları ise öğretmenlerin tutumlarıyla bağlantılıdır. Ergenler için önemli bir sosyal destek kaynağı olması beklenen öğretmenlerin tutumları ergenler için bu sosyal desteğin anlamını kaybetmesine sebep olmaktadır. Altındağ ilçesi gibi çeşitli zorlukları barından yerleşim yerlerinde öğretmenlerin sorumlulukları sadece ders vermektense daha fazlası olabilmektedir. Ergenler fark yaratan öğretmenlerin öğrencileri olmak istemektedir.

Ergenlerin gelecek beklentilerinin desteklenmesi için, öğretmenlerin, ergenlerle kuracakları iletişime yönelik tutumlarında baskıcı, kontrol sağlamaya çalışan bir tutum

yerine, hoşgörölü, destek veren, demokratik bir tutumu benimsemeleri gerekmektedir. Bu kapsamda okul ikliminin iletişime açık bir ortama dönüşmesi gerekmektedir. Okul içerisinde öğrencilerin isimlerini yazmadan kendilerini ifade edebilecekleri, şikâyetlerini ve çözüm odaklı bir gelişim için muhakkak önerilerini belirtebilecekleri ‘daha iyi bir okul için önerim var’ kutusu faydalı olabilir. Okul idaresinin, bu önerileri, öğretmenlerle birlikte ele alması ve adım atması, fark edilen ve geliştirilen uygulamalar hakkında çocuklara geri bildirim verilmesi, iletişime ve değişime açık bir okul iklimine katkı sunabilir.

Araştırmada, ergenlerin öğretmenlerinden algıladığı sosyal desteği artıran en önemli konulardan biri olumlu öğretmen beklentisi olmuştur. Olumlu öğretmen beklentisi ergenlerin başarabileceklerine olan inancını artırmakta ve öğrenciyi okul başarı konusunda motive etmektedir. Öğretmenlerin, kullandıkları dille, öğrencinin gelecek beklentileri açısından nasıl bir fark yaratabileceğinin farkında olması önemlidir.

Öğretmenlerin bu anlamda alacakları hizmet içi eğitimler ve bunun dışında kendi bireysel gelişimlerine yönelik gösterecekleri çabaların öğrencilere de olumlu bir yansımalarının olması kaçınılmaz olacaktır. Öğretmenlerin ergenlik döneminin gelişme özelliklerini bilmesi, iyi bir sunum tekniğine, iyi bir sınıf yönetimi becerisine, etkili iletişim ve empati becerileri ergenler için destekleyici olacaktır.

Okulların ergenlere rol modeller sunması gerekmektedir.

Araştırmada, ergenlerin başarıya ulaşmış yakınlarının kendileri için destekleyici bir unsur olduğu ortaya konmuştur. Bu kişiler üniversite okuyan, başarılı bir ağabey ya da abla ya da iyi bir mesleği olan bir tanıdık olabilmektedir. Ancak her ergenin ekosistemi kendisine böyle rol modeller sunamayabilmektedir. Özellikle dezavantajlı bölgelerde yaşayan ergenlerin için öğretmenlerinin olumlu bir rol model olması önemlidir. Çünkü ergenin karşılaştığı en eğitilmiş ve örnek olabilecek tek kişi öğretmenleri olabilmektedir. İş kalitesine sahip, iletişim becerileri kuvvetli, girişimci, değerleri olan bir öğretmen öğrenciler için iyi bir rol model olabilir. Öğretmenin, öğrencileri için ve öğrencileriyle birlikte inşa edecekleri nitelikli bir eğitim süreci ve onun geleceğe yönelik beklentilerini artıran bir rol model oluşu öğrencilerin sahip olduğu eşitsizliklerin çözümüne en büyük katkılardan biri olacaktır. Tek bir öğretmen öğrenciye sunacağı destekle, bir ergenin hayata bakışını ve gelecek beklentilerini olumlu yönde etkileme gücüne sahiptir.

Düşük sosyo-ekonomik düzey yerleşim yerleri açısından önemli olabilecek bir diğer öneri başarıya ulaşmış kişilerin okula davet edilmesidir. Başarıya ulaşmış yakınlarının olduğu bir çevre ergenler için destekleyici bir çevre olmaktadır. Böyle bir sosyal çevresi olmayan, ailesinin eğitim düzeyi düşük olan gençlerin önüne başarıya ulaşmış örnekler sunulması önemlidir. Bu kapsamda örneğin Altındağ ilçesinde yaşamış ya da ergenlerin okuduğu okuldan mezun olmuş başarılı bireylerin okullara davet edilmesi ergenlere ‘biz neden yapamayalım’ cümlesini kurdurabilir. Bunun için özellikle okulların buna yönelik bir envanter çıkarmak için eski mezunlarının iletişim bilgilerine ulaşması gerekmektedir. Üniversitelerde yapılan mezun buluşmaları ya da mezun günlerinin benzeri liseler için de yapılabilir. Örneğin Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi “Makarna Günü” adı altında eski mezunlarıyla buluşmaktadır. Diğer taraftan sosyal medya da bu tarz sosyal ağların kurulması açısından fırsatlar sunmaktadır.

Öğrencilerin ve ailelerin seçeceği lise türü konusunda farkındalık kazanmasına özen gösterilmelidir. İlköğretim ve ortaöğretim kurumları ergenlerin lise seçimine yönelik danışmanlık yapmalıdır.

Araştırmanın nitel boyutunda yapılan derinlemesine görüşmelerde pek çok öğrencinin istemediği okullarda okuduğu görülmüştür. Bu da ergenlerin için istemedikleri bir yere her gün yeniden gitmesi anlamına gelmektedir. Böyle bir ortamın ergenin gelecek beklentisini desteklemeyeceği açıktır. Temel olarak bu sorun bir danışmanlık eksikliğini ortaya koymaktadır. Özellikle ilköğretim kurumlarında ailelere ve çocuklara, ortaöğretime geçmeden, ortaokulun son sınıflarında lise türleri ve bu lise türlerinin gelecek açısından ergenlere sunacağı fırsatlar konusundan bilgilendirme çalışmaları yapılması önem taşımaktadır. Diğer taraftan liselerin de üniversitelerin tanıtım günlerinde olduğu gibi bir takvimlendirme üzerinden ergenlere okul tanıtımı yapması gerekmektedir. Bu kapsamda okulların gezilmesi, öğretmenlerle tanışılması, soru ve cevap oturumunun yapılması, öğrencilere o okula gittiği takdirde kendisine sunulacak eğitimin ve bunun getirisinin aktarılması, mezunların neler yaptığının anlatılması önemlidir. Bu öneri yine MEB’in kurgulayacağı hizmetlerle bağlantılı olacaktır.

Liselerde ilerleyen yıllar içerisinde öğrencilerin değişen koşullarına, olumsuz koşullara yönelik yaşanan dezavantajlarına ve süreç içerisinde okul başarısının düşüşüne ilişkin önlemler alınmalı ve bu konu takip edilmelidir.

Araştırma ergenler, pek çok sebepler yıllar içerisinde “gerçekleri gördüklerini” ve bunun kendilerine, gelecek beklentileri açısından sınırlılıklar yarattığını vurgulamışlardır. 9. sınıfa en yüksek gelecek beklentileri ile başlayan ergenlerin 12. sınıfta gelecek beklentileri en düşük seviyesindedir. Okulla kurulan etkileşim açısından ergenin yıllar içerisinde geçirdiği süreç konusunda bilgi sahibi olunması, ergenin okul başarısının takip edilmesi, düşüş varsa sebebinin anlaşılmasına çalışılması ve sorunlara yönelik çözümler üretilmesi önemlidir. Okulların ergenler için başarı sağlamayan ve başarı gösteremedikleri bir yere dönüşmesine yönelik sebeplerin araştırılması gerekmektedir. Sorunların çözümü noktasında aileyle yapılacak ortaklaşa çalışmalar ve kurumlar arası işbirliği önemlidir. Daha önce vurgulandığı gibi okul sosyal hizmeti sürece katkı sağlayabilecek aile, öğretmen ve diğer sistemleri biraraya getirme kapasitesine sahiptir.

Derslerde öğrencinin güçlü yanlarının vurgulanması, başarısız olduğu alanların nasıl geliştirilebileceğine odaklanması önemlidir. Bu noktada mikro düzeyde bireyle yapılacak görüşmeler önem taşımaktadır. Okulların tekil öğrenci sorunları konusunda çaba göstermesi gerekmektedir. Diğer taraftan belirli sorunları yaşayan ergenlerin bir araya gelebilecekleri bir grup çalışmasıyla ergenlerin derslere yönelik motivasyonları artırılabilir. Elde edilen kazanımların pekiştirilmesi ve bunun bir davranış değişikliği haline gelmesinin de önemi büyüktür. Okullarda, verimli ders çalışma, zaman planı yapma gibi konularda seminerler verilebilir. Motivasyon artırıcı ve davranış değiştirici uygulamalar öğrenciye katkı sunabilir. Örneğin, “zinciri kırma” isimli telefon uygulaması vb. uygulamalar öğrenciler açısından faydalı olabilir. Bu uygulamada öğrenciler belirlediği bir hedefi belirlediği bir gün kadar yapmak için bir her gün bir zincir halkasına başka bir zincir halkası eklemektedir. Burada önemli olan zincirin tamamlanması ve kırılmamasıdır.

Özellikle son sınıf ergenlerin gelecek beklentilerinin en düşük değil en yüksek olması gereken sınıf olmalıdır. Üniversite sınavına hazırlanmak, artık bir sonraki sene üniversiteye gidecek olmak ya da istediği mesleğe yönelik adımlar atacak olmak ergenleri heyecanlandırmalıdır. Öğrencilerin desteklenmemesi sebebiyle bunun aksi olduğu durumlar okulların, hedeflerini başaramadığı anlamına gelecektir.

Okulla olan etkileşimin artırılması için okulların ergenler, ebeveynleri ve okulun bulunduğu bölge için yaşayan bir yer haline gelmesi gerekmektedir.

Makro bir bakış açısıyla okulların buldukları çevrenin tamamı için bir eğitim ve sosyalleşme aracı olması önem taşımaktadır. Okulların ders saati bittiğinde kapanan kurumlar olmaması gerekmektedir. Hafta sonlarında ya da akşamları ebeveynler için çeşitli yetişkin eğitimleri düzenlenebilir. Bu konular öncelikle ergen-ebeveyn etkileşiminde yaşanan sorunlara da katkı sunacak eğitimler olmakla birlikte ihtiyaç dâhilinde başka özgün konular da belirlenebilir. Örneğin, ‘çocukları madde bağımlılığından korumanın yolları’, ‘çocuğunuz ergen oldu peki şimdi ne yapmanız lazım’, ‘çocukların geleceği için nasıl işbirliği yapmalıyız’, ‘ergenlik dönemi içerisinde ebeveynler çocuklarına nasıl destek olabilirler’ gibi başlıklarda seminerler düzenlenebilir. Bunu yaparken toplumda var olan birikimin ve toplumsal kaynakların da kullanılması önemlidir. Bu eğitimler konunun uzmanı bir eğitmen, bir akademisyen ya da öğretmenler tarafından verilebileceği gibi okulun elindeki diğer büyük kaynak olan ebeveynlerin de bu işbirliğine dâhil edilmesi önemlidir. Çeşitli sorunlarla ilgili deneyimler yaşamış ve bunu çözmüş ebeveynler bu konularda deneyim paylaşımları yapabileceği gibi kendi uzmanlık alanları kapsamında da bu gelişime katkı sunabilir. Örneğin ergenlerden birinin ebeveyni bir eğitmen olabilir, bir akrabası ya da bir tanıdığı ebeveynlere çeşitli konularda seminerler verebilir. Bu açıdan okulun elinde bulunan gücün farkında olması gerekmektedir. Bütçesizlik ya da sahip olunan kaynakların farkında olmamak ve kullanmamak; ergenlere, ebeveynlere ya da öğretmenlere sunulabilecek desteğin önüne geçmemelidir.

Diğer taraftan okulun ebeveynler için de bir sosyalleşme ortamı sunması gerekmektedir. Sınıfların sadece öğrenciler için kurgulanmış olması önemli bir toplumsal kaynağın eksik kullanılması anlamına gelmektedir. Ebeveynlerin zaman zaman, herhangi bir öğretmenle görüşme olmaksızın, okul ortamında bir araya gelmesi, çocuklarıyla ilgili sorunlarda ortak hareket edebilmeleri için bir işbirliği yaratacaktır. Çocuğun çevresindeki farklı sistemlerin bu şekilde bir etkileşim kurması koruyucu önleyici bir alan yaratacaktır. Ebeveynlerin birbirini tanınması önemlidir. Okullar tarafından uygun görülen, önceden planlanmış gün ve saatlerde ebeveynler yiyecekler ve içecekler getirerek bir araya gelebilirler. Ebeveynlerin çocuklarının sınıflarında buluşması, konuşulan dili de belirleyecektir. Sınıf ortamında buluşmaların odağında çocuklar olacaktır. Bir ev ortamında buluşmak için kalabalık bir ebeveyn grubunun böyle bir ortamda bir araya gelmesi evlerde düzenlenen ‘kabul günlerinden’ daha başka bir sosyal içerik

sağlayacaktır. ‘Okul günleri’ adıyla yapılacak böyle etkinlikler için okulların teşvik edici bir tutum sergilemesi önemlidir. Bu durum ebeveynlerin çocuklarına yapacağı rehberliğe de katkı sunacaktır. Çocuklarının sıralarında bir süreliğine dahi oturmaları, okulun koridorlarında yürümeleri, tuvaletleri kullanmaları çocuklarıyla ilgili ipuçları sağlayacaktır. Bu toplantılarda konuşulacak olan ve sonrasında öğretmenlere ve yöneticilere aktarılacak, sorunlar, öneriler ya da ihtiyaçlar, ergenlerin eğitim süreçlerine ve dolayısıyla gelecek beklentilerine katkı sunacak ve önemli bir toplumsal kalkınmayı da beraberinde getirecektir.

Öğrenciler, evlerine yakın yerlerde bulunan okulların bahçesini, okul sonrasında da çeşitli sportif faaliyetler amacıyla kullanabilmektedir. Tiyatro, müzik gibi okul sonrasında provaların yapılması gereken faaliyetler okul ders saati sona erdiğinde gerçekleştirilebilmektedir. Benzer şekilde okul başarısına katkı sunabilmesi açısından okulların güvenliği gibi çeşitli koşulların sağlanması dâhilinde öğrencilere ders çalışabilecekleri bir ortam sunabilmesi önemli olacaktır. Özellikle kalabalık ailelerde yaşayan öğrenciler evlerinde ders çalışabilecekleri bir ortam bulamayabilmektedir. Böyle bir ortama kısa sürede pek çok öğrenci ilgi gösterebilir. Okulun, ders saatleri sonrasında da ders çalışabilecekleri, sınıftaki tahtayı öğretmenleri gibi kullanıp ilgili konuya hâkim öğrencilerin arkadaşlarına bildiklerini aktarabilecekleri ve aynı zamanda eğlenebilecekleri ‘yaşayan bir alan’ haline getirilmesi önemli olacaktır. Araştırmada arkadaş gruplarının ergenler için önemli mezzo sistemler olduğu ve ergenlerin birbirleri için birer sosyal destek sunduğu sonucuna ulaşılması bu açıdan önem taşımaktadır.

5.2.5. Ergen-Çevre Etkileşimi ve Gelecek Beklentileri Odağında Öneriler

Bu başlık altında ergen ve çevre etkileşimine yönelik öneriler ele alınmıştır. Bu öneriler yaşanan çevrenin güvenli bir çevre olması ihtiyacına yönelik sonuçlar üzerinden geliştirilmiştir. Verilen öneriler ise çevrede hizmet veren kuruluşlar ve hizmetler üzerinden egzo ve makro düzey bir bakış açısıyla ele alınmıştır.

Ergenlerin yaşadığı ve/veya eğitim aldığı çevrenin güvenli bir çevre haline getirilmesi gerekmektedir.

Araştırmada ergenlerin çevreye ilişkin sorunlarının gelecek beklentilerine yönelik bir fark ortaya koymadığı ancak ergenlerin yoğun bir şekilde güvenliğe ilişkin sorunlarının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ergenlerin eğitim aldıkları ya da yaşadıkları çevrenin onların güvende hissedeceği bir çevre olması gerekmektedir. Güvenli olmayan çevreler; hem ergeni hem aileleri hem de öğretmenleri olumsuz yönde etkileyecektir. Bireyin güvenlik ihtiyacının karşılanmadığı durumlar eğitim ve gelişimin önünde engel oluşturacaktır.

Güvenliğe yönelik öncelikli çalışmaların politika düzeyinde yapılması önem taşımaktadır. Örneğin Altındağ ilçesinde vurgulanan uyuşturucu madde sorununa yönelik politika düzeyinde kararlar alınması gerekmektedir. Güvenlik güçlerinin konuya ilişkin çalışmaları önemlidir. Bazı illerde konuyla ilişki olarak okul ve çevresine yönelik güvenlik sağlamak için okul idaresi ile işbirliği içerisinde çalışan okul polisi uygulaması gibi uygulamalar bulunmaktadır. Konuya ilişkin verilen çabalara katkı sunması açısından ailelerin, öğretmenlerin, okul idarelerinin ve ergenlerin alacağı sorumlulukların da üzerinde durmak önemlidir. Sürece ilişkin, bu farklı sistemler arasındaki iletişimin niteliğinin artırılması önemlidir. Örneğin polislerin ergenlik dönemine ve ergenlerle iletişime yönelik alacakları hizmet içi eğitimler sürecin başarısına katkı sunacaktır.

Çevrenin güvenli hale getirilmesi multidisipliner bir çalışmayı gerektirmektedir. Özellikle sosyal hizmetin eğitim ve danışmanlık işlevi doğrultusunda SHM'ler, ASM'ler, gençlik merkezleri ve kadın eğitim ve kültür merkezleri ergenler ve aileler için farkındalık çalışmaları yapabilir. İlçelerde hizmet veren bu ve benzeri kuruluşların işbirliğine dayalı çalışmalar, hizmetlerin etkililiğini artıracaktır. Bu çalışmalardan bir bölümünü konuya ilişkin verilecek eğitimler oluşturabilir. Başta uyuşturucu madde sorunu olmak üzere, toplumsal cinsiyet, trafik güvenliği, iletişim, toplumsal cinsiyet, kadın hakları gibi konularda eğitim çalışmaları yapılmalıdır. Bu çalışmalar okullarda ya da belediye konferans salonlarında yapılabileceği gibi eğitimlerin gerektiğinde kahvehanelerde, sokak meydanlarında verilebileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Ergenlerin ve özellikle kız öğrencilerin, bölge halkının davranışlarına yönelik rahatsızlıkları göz önüne alındığında eğitime yönelik faaliyetler ve bu faaliyetler aracılığıyla mümkün olduğunca fazla kişiye ulaşılması önem taşımaktadır. Eğitimler dışında posta kutularına bırakılacak broşürler, vatandaşlara gönderilecek kısa mesajlar, akıllı telefon uygulamaları aracılığıyla yapılacak bilgilendirmeler önemli olacaktır.

Güvenli bir çevrenin inşasında, ergenlerin gelişiminde ve bu gelişimin ergenlerin gelecek beklentilerine katkısı açısından gençlik merkezleri aktif rol oynamalıdır.

Gençlik merkezleri ergenlerle yapılabilecek çalışmalar açısından önemli katkılar sunabilir. Güvenli olmayan bir çevrede sosyalleşme, tehlikeli sokaklarda vakit geçirmek ergenler için risk oluşturabilmektedir. Okul dışı vakitlerde hem sosyalleşme hem de bireysel gelişim imkânı sunabilecek hizmetler gençlik merkezleri aracılığıyla kurgulanabilir. Bu merkezlerde özellikle ergenlerin risk alanlarına yönelik farkındalığın artırılması için seminerler düzenlenmelidir. Yine bu merkezlerde ergenlerin gelecek planlamalarına yardımcı olacak faaliyetler düzenlenebilir.

Araştırmaya katılan ergenlerin pek çoğunun Altındağ İlçesi'nde ergenlere yönelik verilen hizmetlerden ve gençlik merkezinin sunduğu hizmetlerden yararlanmadığı ortaya konmuştur. Bu açıdan bu merkezlerin verdiği hizmetlere ilişkin tanıtımları önemlidir. Özellikle belediyelerin verdiği hizmetlere ilişkin telefon uygulamaları tanıtım açısından faydalı olabilir. Bu uygulamalar aracılığıyla yaklaşan etkinlikler, verilecek seminerler ergenlere en kısa yoldan duyurulabilir. Gençlik merkezlerinin cazip hale gelmesinin önemli koşullarından biri gençlerin katılımının sağlanmasıdır. Bu katılım sözde bir katılımdan ziyade oradaki hizmetlerin kurgulanması ve hizmetlerin değerlendirilmesi noktasında bir katılımdır. Gençlik merkezlerinde verilen hizmetlerin yetişkinlerden gençlere doğru kurgulanmış olmasından ziyade ergenlerin talepleri doğrultusunda planlanması gerekmektedir. Bu açıdan merkezlerin üyelerinden, anketler, toplantılar ya da bireysel görüşmeler aracılığıyla fikirlerinin alınması önemlidir. Gençlik merkezlerinde yapılması faydalı olabilecek diğer bir öneri ise ergenlere “haklarının” ve “haklarını nasıl kullanacaklarının” öğretilmesidir. Diğer taraftan İlçe’de ve genel olarak Ankara’da kendilerinin ve ebeveynlerinin yararlanabilecekleri ne gibi hizmetlerinin olduğunun paylaşılması gerekmektedir.

Gençlik merkezleri bu anlamda bir kılavuz işlevi görebilir. Özellikle ergenler ve ebeveynleri arasındaki bilgi rehberliğinin çocuklarından ebeveynlerine doğru yön değiştirmeye başladığı bu dönemde ergenleri, ailelerine katkı sunmak açısından birer “bilgi elçisi” olarak yetiştirmek faydalı olacaktır. Gençlik merkezlerinde düzenlenecek projelerle ergenlerin ebeveynlerine eğitimler vermeleri ve ailelerine bir şeyler katmaları sağlanabilir. Örneğin “tansiyon ölçmek” gibi basit bir konu bile ergenlere öğretildiğinde

ergenin ailesiyle ve toplumla kuracağı etkileşimin niteliği değişecektir. Kendisinden sürekli ve belki yalnızca “ergenlik döneminde” olduğu için şikâyet edilen ergenler, çevresine bir şeyler katan ve bunu yaptıkça kendi güçlenmesine de katkıda bulunan bir birey haline gelebilir. Bir bakıma yaşam boyu öğrenme ilkesi ergenlik döneminde köklerini güçlü bir biçimde derinleştirebilir.

Güvenli bir çevrenin inşasında o çevrede yer alan bütün canlıların güvenliği göz önünde bulundurulmalıdır.

Araştırmada ergenler, İlçe’de yaşayan sokak hayvanlarından korktuklarını ve zaman zaman sokak hayvanlarının saldırısına uğradıklarını belirtmişlerdir. Bu açıdan bölgenin yalnızca orada yaşayan insanlar için değil hayvanlar için güvenli olmayan bir yapısı olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bir yerin güvenli bir yerleşim yeri olmasında orada yaşayan bütün canlıların ihtiyaçlarının karşılandığı bir ortam sunması önemlidir. Bu açıdan belediyelerin sokak hayvanlarının beslenmesi ve barınma ihtiyaçlarının karşılanması yönünde yapacağı projelere ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin sokak havanlarının su içmesi ve beslenmesi için üretilmiş basit mama ve su kapları, mahallelerde uygun yerlere yerleştirilebilir. Bu basit mama ve su kapları çocukların görmekten mutluluk duyacağı bir kedi ya da köpek şeklinde olabilir. Bu şekilde çocuklara ve çocukları aracılığıyla aileye ve İlçe’ye hayvan sevgisinin aşılması yönünde bir adım atılabilir. Hiçbir masrafı olmaksızın bireyler oradan geçerken, ellerinde içtikleri suyun ufak bir kısmını bu kaplara boşaltarak yürümeye devam edebilir. Belediyeler tarafından üretilecek bu ve bunun gibi sosyal projeler yaşanılan yerin geliştirici bir çevre olması açısından önem taşımaktadır. Bireylerin iyilik halleri o belediyenin sunacağı hizmetlerde ele alınan bir konu olmalıdır.

Toplamda bu ve benzeri hizmetler ergenin çevresini güvenli ve olumlu bir çevre haline getirilmesine katkı sağlayacaktır. Bunun da geleceğe yönelik atılacak adımlar açısından olumlu bir katkı sunacağı düşünülmektedir. Bireylerin en temel ihtiyaçlarından olan güvenliğe ilişkin bir ihtiyaç içerisinde olmak yerine, kendini gerçekleştirmeye yönelik adımlar atıyor olması önemlidir. Bu açıdan güvenliğe ilişkin sorunların, ergenlerin kendini gerçekleştirmeye yönelik atacağı adımları engellemesinin önüne geçilmelidir.

5.2.6. Okul Sosyal Hizmeti Önerisi

Yukarıda verilen öneriler var olan kuruluşlar ve var olan hizmetler üzerinden kurgulanmıştır. Bununla birlik yerleşik bir hizmet olmayan ancak ergenlerin sorunlarının çözümü ve bu yolla gelecek beklentilerinin artırılması için makro düzey işlevsel çözüm önerilerinden biri “okul sosyal hizmeti” önerisidir. Ergen ve ergenlik dönemi, ergen-aile etkileşimi, ergen-arkadaş etkileşimi, ergen-okul etkileşimi ve ergen-çevre etkileşimi başlıklarında verilen pek çok öneride okul sosyal hizmeti pek çok sorunun çözümüne katkı sunabilecek bir hizmet kurgusudur.

Okullarda oluşturulacak multidisipliner ekibin bir üyesi olarak sosyal hizmet uzmanlarının, ergenlerin sorunlarının çözümü için okul sınırlarını aşan çalışmalar yapması faydalı olacaktır. Sosyal hizmet uzmanları ergenlerin sorunlarının çözümünde onları toplumsal kaynaklarla ilişkilendiren, ergenlerin aileleri, arkadaşları, öğretmenleri ve okul idaresiyle bağlantılar kurabilen bütüncül uygulamalar gerçekleştirmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, uygulamalarını gerçekleştirirken sosyal hizmetin danışmanlık, kaynak yönetimi ve eğitim işlevleri ve buna ilişkin rolleri üzerinde dururlar.

Okullarda çalışacak sosyal hizmet uzmanları, sosyal hizmet merkezleri, aile sağlığı merkezleri, gençlik merkezleri, halk eğitim merkezleri gibi hizmet birimleriyle doğrudan ve ortaklaşa çalışmalar yürütebilecek ve okulları ergenlerin sorunlarının çözümü açısından merkezi bir konum haline getirebilecektir. Okullar bu kapsamda bir bireye yetişkin olmadan önce yapılabilecek planlı değişimler için ulaşılabilecek son kurumlardır. Okullar ergenlere doğrudan ulaşma imkânı sunmasının yanı sıra, yapılacak çoklu düzey müdahaleler için bulunmaz bir fırsat sunmaktadır.

Ergenlerin sorunları bu araştırmada da görüldüğü gibi çok boyutlu ve karmaşık bir görünüme sahiptir. Bu sorunlar fiziksel, sosyal ve kültürel boyutlarıyla zorlayıcı koşullara sahip yaşam ortamlarında yaşayan ergenler açısından daha da olumsuz yaşam deneyimlerine yol açabilmektedir. Bu açıdan, ergenlerin sorunlarının tespit edilmesinde ve çözümüne yönelik müdahalelerde okul sosyal hizmeti oldukça işlevsel bir hizmet sunacaktır.

İçerisinde yer aldığı kurum ve kuruluşlarda sosyal hizmet uzmanları ekolojik yaklaşımın avantajı ile sorunu bireyin kendisinde arayan ve bireyi suçlu hissettiren bir yaklaşımdan

ziyade iyi bir çözüm için konuyu bütün bileşenleriyle anlamaya yönelik bir bakış açısına sahiptir. Bu bakış açısı ile sosyal hizmet uzmanları ergenle, ailesiyle, arkadaşlarıyla, öğretmenlerle ve çözüme katkı sağlayabilecek bütün sistemlerle etkileşim sağlar ve bireyle, grupta, aileyle, örgütlerle ve toplumla sosyal hizmet uygulamaları aracılığıyla önemli hizmetler sunar.

Bu gerekçelendirme ile Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde, okul sosyal hizmetine yönelik mesleki çalışmaların başlatılması, üniversitelerin sosyal hizmet bölümlerinden lisans derecesine sahip olarak mezun olmuş meslek elemanlarının okul sosyal hizmeti uygulamalarını gerçekleştirmek üzere istihdam edilmesi, okul ortamlarında disiplinler arası bir ekibinin kurulması ve çocukların yüksek yararına katkı sunabilecek mesleklerden profesyonellerin bu ekipte yer almalarının sağlanması önem taşımaktadır.

Okul sosyal hizmeti bütüncül bir bakış açısıyla ergenlerin sorunlarının çözülmesi ya da ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik uygulamalarıyla ergenlerin gelecek beklentilerini destekleyecek bir hizmet kurgusu sunmaktadır. Bu araştırma kapsamında verilen pek çok öneride alacağı roller ile okul sosyal hizmeti ergenlerin gelecek beklentilerinin artırılmasına katkı sağlayacaktır.

5.3. SON SÖZ ERGENLERİN

Bu bölümde araştırmanın nitel boyutunun özneleri olan ergenlere daha iyi bir geleceğinin olması için kendisine ne gibi öğütler vermek istediği ve fırsatı olsa gençlerin daha iyi bir gelecekleri olması için neler yapacağına ilişkin soruların iki soruya verilen cevaplar ele alınmıştır. Ergenlerle yapılan görüşmeler bu araştırma, onların yaşadığı sorunlar ve olumsuz duygular üzerinden ilerlediği için soruların bu sorularla hedeflenen şey görüşmelerin daha olumlu duygularla ve çözüm odağıyla bitirilmesidir.

Öznelere birlikte geçirilen zamana bir teşekkür olması ve ‘çocuk katılımının’ sağlanmasına yönelik bir adım atabilmek için öznelerin cevapları üzerine bir analiz ya da yorum yapılmadan sunulmak ve araştırma bu şekilde sonlandırılmak istenmiştir.

Bu şekilde son söz araştırmanın öznelerine verilmiştir.

5.3.1. Daha İyi Bir Geleceğimin Olması İçin Kendime Öğütlerim

Bu başlık altında, ergenlere derinlemesine görüşmelerde sorulan şu sorunun cevapları yer almaktadır: Daha iyi bir geleceğiniz olması için kendinize ne öğütler verirsiniz? Kendinize gelecekte seslenmek isteseydiniz ne derdiniz?

Daha iyi bir geleceğim olması için kendime öğütlerim şunlar olurdu:

“Kendimi gelecekte şöyle görüyorum şahsen valla evde iki tane çocukla oturmuş temizlik yapıyor gibi görüyorum onun için kendime çalış derdim çalış mesleğini al eline evlenme güzelce böyle mesleğini al işte ailene yardım et kendine yardım et derdim” (Hormon, K, MTAL, 12. sınıf).

“Daha çok çalış, arkadaşlarını iyi seç dikkat et derdim ve kimseye güvenme derdi” (Makyaj, K, AİHL, 10. sınıf).

“Mesela derdim ki kötülükten uzak dur. Arkadaşlarını doğru seç, iki tane arkadaşın olsun zaten fazlasına gerek yok. Dürüst ol, saygılı ol, güvenilir bir insan ol” (Dönüşüm, E, MTAL, 10. sınıf).

“Kendine inan, özgüvenli ol, kendine güven en başta, ilerle bu yolda ama istediğin bir yolda... Mutsuz olduğun ya da istemediğin bir yolda yürüme” (Abartı, K, MTAL, 10. sınıf).

“Kendi kafanla takıl ama kendini dirençli tutarak derslerine daha çok önem ver. Ve hayalinde ne olmak istiyorsan onu ol” (Asi, E, AİHL, 9. sınıf).

“Daha iyi şeyler yapmak için daha da çabalamak isterdim çünkü şuan çok çabalamıyorum çünkü çabalasaydım zaten yapabiliirdim. Ama dediğim gibi aile etkeni olduğu için kendime diyorum ki keşke şu aileni aşabilseydin dur diyebilseydin derdim” (Fırtına, K, MTAL, 12. sınıf).

“Engelleri görmeden daha çok çabalamam ve gayret etmem gerektiğini söyledim kendime” (Eleştirel, K, AL, 11. sınıf).

“Hep çalış derdim. Hiç bırakma derdim” (Kulaklık, E, AL, 11. sınıf).

“Mesela şu anda yaptığım kaygıyı kaldırmamı söyledim. Gerek yok derdim çünkü ilerde iyi şeyler yaptığım zaman böyle şeylere gerek yokmuş diyeceksin derdim” (Telefon, K, AL, 11. sınıf).

“Hayallerinin peşinden gitmesini öneririm. İnsanlar ona yapamayacaklarını söyleyecekler ama ruhu küçük insanlar zaten karşıdaki insanı daraltmak isterler. Bir insan eğer ömür boyu mutlu olmak istiyorsa yaptığı işi sevsin. O yüzden sevdiği işi seçmesi lazım” (Sivilce, K, AİHL, 11. sınıf).

5.3.2. Gençlerin Daha İyi Bir Geleceklerinin Olması İçin Yapacaklarım

Bu başlık altında, ergenlere derinlemesine görüşmelerde sorulan şu sorunun cevapları yer almaktadır: ‘Elinizde sihirli bir değnek olsa gençlerin daha iyi bir gelecekleri olması için neler yapardınız? Bunu yaparken ergenlere bir sihirli değnek ve o değnekle de gençler için istedikleri her şeyi yapma fırsatı verilmiştir.

Gençlerin daha iyi bir gelecekleri olması için şunları yapardım:

“İlk olarak sigara bağımlılığını, sigarayı yok ederim. Bağımlı olmamaları için elimden geleni yaparım” (Platonik, K, MTAL, 9. sınıf).

“Öğrenciyi okula sevdiren, yaklaştıran bir eğitim sistemi isterdim” (Hayta, E, MTAL, 12. sınıf).

“Hani filmlerde olur, bir dede gelir öğüt verir. Öyle bir dede göndermeyi isterdim. Okumaları için, gelecekleri için, hayalleri, planları için öğüt verirdim. Her gencin hayali vardır çünkü mesela gelsin biri desin ki benim hayalim yok. Yalan söyler.” (Dönüşüm, E, MTAL, 10. sınıf).

“Dediğim gibi gerçekten de bütün dünyadaki herkese saygı, sevgi. Bir de düşüncelerini biraz daha derse doğru etkileyerek daha çok derse katılmaları o da geleceğini etkiler” (Asi, E, AİHL, 9. sınıf).

“Umut veririm” (Kulaklık, E, AL, 11. sınıf).

“Bakış açıları değişirse onları değiştirirdim. Doğruya, iyiye her zaman da iyi olmaz ama o yönde olmalarını isterdim. Günlük yaşıyorlar çoğu kişi geleceğe baksınlar isterdim” (Telefon, K, AL, 11. sınıf).

“Gerçekten elimde olsa onların ailelerini değiştirirdim çünkü gerçekten o kadar güzel çocuklar ki... Ailelerini değiştirelim gerçekten o çocukların suçu yok ki. Sen nasıl yetiştirirsen öyle yetişir” (Sivilce, K, AİHL, 11. sınıf).

KAYNAKÇA

- ABB (2008). *Adım adım Ankara* (2. bs.). Ankara Büyükşehir Belediyesi, Tarih ve Kültürü Dizisi, Ankara.
- Adler, A. (2001). *İnsanı tanıma sanatı*. (K. Şipal, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Akgün, S. (2005). *Akran zorbalığının anne-baba tutumları ve anne-baba ergen ilişkisi açısından değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Aksoy, A. B., Kahraman, Ö. G., & Kılıç, Ş. (2008). Ergenlerin algıladıkları ebeveyn izleme ve destek davranışları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(15), 1-14.
- Aktaş, E. (2016). *Ergenlerin psikolojik dayanıklılıkları ile gelecek beklentileri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Akyol A., & Salı G., (2013). Yatılı ve gündüzlü okuyan çocukların benlik kavramlarının ve sosyal destek algılarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(4), 1377-1398.
- Akyüz, E. (2001). Çocuk Hakları Sözleşmesinin temel ilkeleri ışığında çocuğun eğitim hakkı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151, 3-24.
- Alpar, R. (2012). *Uygulamalı istatistik ve geçerlik-güvenirlik: spor, sağlık ve eğitim bilimlerinden örneklerle* (2. bs.). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Arıkan, A. (2014). *Ergenlerde aile içi şiddet ile benlik imgesi ve umutsuzluk düzeyi arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Arman A. R., Bereket A., & Ateş E., (2011). *Kim korkar ergenlikten: Gençler ve anne babalar için ergenlikle başa çıkma rehberi*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Arslan, E. (2014). *Ailenin sosyo ekonomik yapısı ile meslek lisesi öğrencilerinin gelecek beklentisi arasındaki ilişki*, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Aydın, B. (2010). *Çocuk ve ergen psikolojisi* (3. bs.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Aydemir, S. (2017). *Liseden arkadaşlar* (2. bs.). İstanbul: Küsurat Yayınları.

- Ayna, F. (2013). *Lise öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek düzeyine göre sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Aytekin, A. (2005). *Meslek seçimini etkileyen sosyo-ekonomik ve kültürel faktörler (Isparta Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Bal, S. (2015). *Altındağ'daki kent yoksulu geçlerin gündelik yaşamlarında medya tüketimi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Balcı, A. (2013). *Sosyal bilimlerde araştırma* (10. bs.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Barker, R. L. (2003). *The Social Work Dictionary*. Washington: NASW Press.
- Barrera, M. Jr., Sandler, I. N., & Ramsay, T. B. (1981). Preliminary development of a scale of social support: Studies of collegestudents. *American Journal of Community Psychology*, 9, 435-447.
- Başbakanlık, (2010). *Türkiye'de ergen profili 2008*. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Bayoğlu, A. S., & Puruçcuoğlu, E. (2010). Yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin gelecek beklentileri ve sosyal destek algıları. *Kriz Dergisi*, 18(1), 27-39.
- Bosco, G. L., Renk, K., Dinger, T. M., Epstein, M. K., & Phares, V. (2003). The connections between adolescents' perceptions of parents, parental psychological symptoms and adolescents functioning. *Applied Developmental Psychology*, 24, 179-200.
- Brage, D., Meredith, W., & Woodward, J. (1993). Correlates of loneliness among Midwestern adolescents. *Adolescence*, 111, 685-693
- Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological models of human development. *Readings on the development of children*, 2(1), 37-43.
- Budak, B. (1999). *Lise öğrencilerinde algılanan sosyal destek düzeyi ile problem çözme becerileri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

- Bulgurcuoğlu, S. E. (2016). *Hükümlü çocukların gelecek beklentileri üzerine bir değerlendirme*. Yüksek Lisans Tezi, Turgut Özal Üniversitesi, Ankara.
- Buyruk, M. (2009). *Ailenin sosyo-ekonomik yapısının meslek lisesi öğrencilerinin gelecek beklentisine etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (6. bs.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Byars-Winston, A. M. ve Fouad, N. A. (2008). Math and science social cognitive variables in college students: Contributions of contextual factors in predicting goals. *Journal of Career Assessment*, 16, 425-440.
- Cankurtaran Öntaş, Ö. (1999). Sosyal hizmet mesleğinde sosyal destek kavramı. Koşar N. G. ve Duyan V. (Ed.), *Yaşam Boyu Sosyal Hizmet: Prof. Dr. Sema Kut'a Armağan*. Ankara: H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Yayını, Yayın No: 004. 146-150.
- Caplan, G. (1974). *Supportsystems and community mental health: Lectures on conceptdevelopment*. New York: Behavioral Publications.
- Catalano, R. F., Berglund, M. L., Ryan, J. A. M., Lonczak, H. S., & Hawkins, J. D. (2004). Positive youth development in the United States: Research findings on evaluations of positive youth development programs. *The Annuals of the American Academy of Political and Social Science*, 591, 98-124.
- Cobb, S. (1976). Social support as a moderator of life stress. *Psychosomatic Medicine*. 300-314.
- Cohen, S. (2004). Social relationships and health. *American Psychologist*, 59(8), 676.
- Cohen, S., & Hoberman, H. M. (1983). Positive events and social supports as buffers of life change stress. *Journal of Applied Social Psychology*, 13(2), 99-125.
- Cohen, S., Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the bufferinghypothesis. *Psychological Bulletin*, 98(2): 310-357.
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar: Toplum, kişi ve cinsel politika*. (C. Soydemir, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Corsana, P., Majarano, M., & Champretavy, L. (2006). Psychological well-being in adolescence: The contribution of interpersonal relations and experience of Being alone. *Adolescence*, 41, 341-353.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri* (3. bs.). (M. Bütün & S. B. Demir, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2015). *Karma yöntem araştırmaları: Tasarımı ve yürütülmesi* (2.b.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çamur Duyan, G. (2006). *Sosyal Hizmet Bakış Açısından Yoksul Kadınlar: Altındağ Örneği*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Çoban, S. (2007). *Gecekondu kadınının yoksulluğu: Ankara-Altındağ örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- ÇSGB-Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2017). *Asgari ücret*. Haziran 15, 2017 tarihinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Web Sayfası <https://www.csgeb.gov.tr/home/news/2017-yilinda-asgar%C4%B0-%C3%BCcret-1404-1%C4%B0ra/> adresinden alındı.
- Demiröz, F. (2003). Ailede Krizler ve Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 14(1), 85-98.
- Deviren, D. (2016). *Kırsal Alan Koşullarında Kırsal Gençliğin Yaşam Memnuniyetleri ve Gelecek Beklentileri (Tokat İli Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Dubow, E. F., Arnett, M., Smith, K., & Ippolito, M. F. (2001). Predictors of future expectations of inner-city children: A 9-month prospective study. *The Journal of Early Adolescence*, 21(1), 5-28.
- Dolgin, K. G. (2014). *Ergenlik psikolojisi: Gelişim, ilişkiler ve kültür*. (D. Özen, Çev.), İstanbul: Kaknüs Yayınları
- Due, P., Merlo, J., Harel-Fisch, Y., Damsgaard, M. T., Holstein, B. E., Hetland, J., Currie, C., Gabhainn, S.N., Matos, M. G., Lynch, J. (2009). Socioeconomic inequality in exposure to bullying during adolescence: A comparative, cross-sectional, multilevel study in 35 countries. *American Journal of Public Health*, 99(5), 907-914.

- Duman, N. (2000). *Ankara Liselerinde Çeteye Katılma Potansiyeli Olan Öğrenci Grupları ve Okul Sosyal Hizmeti*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Dupper, R. D. (2013). Okul sosyal hizmeti, etkin uygulamalar için beceri ve müdahaleler. (Y. Özkan, & E. Gökçearslan Çifci, Yay. Haz.) *Kapital Medya Hizmetleri A. Ş.*, İstanbul.
- Duru, S. (2016). *Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerde kadına yönelik aile içi şiddetin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Duyan, V. (2001). HIV/AIDS'e ilişkin damgalanma ve sosyal destek. *Sağlık ve Toplum*, 11(1), 3-11.
- Duyan, V. (2010). *Sosyal hizmet: Temelleri, yaklaşımları, müdahale yöntemleri*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.
- Duyan, V., Çamur Duyan, G., Gökçearslan Çifci, E., Sevin, Ç., Erbay, E., & İkizoğlu, M. (2008). Lisede okuyan öğrencilerin yalnızlık durumlarına etki eden değişkenlerin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 33(150), 28-41.
- Duyan, V., & Özgür Bayır, Ö. (2016). *Sosyal hizmete giriş: Öğrenciler ve uygulayıcılar için bir rehber*. Ankara: Sosyal Çalışma Yayınları.
- Erbay, E. (2008). *Çocuk işçi olmak: Çocuk işçiliğine retrospektif bir bakış*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını.
- Erdem, T. (2011). *Altındağ'ın Sosyo-Kültürel Dokusu*. Ankara: Ankara Kalkınma Ajansı Araştırma Projesi.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: W. W. Norton Company.
- Erükçü, G. (2013). *Farklı sosyo-ekonomik düzeyden gelen ergenlerin çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Eryılmaz, A. (2011). Ergen Öznel İyi Oluşu ile Olumlu Gelecek Beklentisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Düşünen Adam: Journal of Psychiatry & Neurological Sciences*, 24(3).

- Fröjd, S., Marttunen, M., Pelkonen, M., Pahlen, B., & Kaltiala-Heino, R. (2006). Perceived financial difficulties and maladjustment outcomes in adolescence. *European Journal of Public Health*, 16, 542-548.
- Gökçearslan Çıfci, E., Aktan, M. C., & Aksu, L. (2017). *Okul sosyal hizmetine giriş*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Gökkyer, N. (2012). Ortaöğretim okullarında öğrenim gören öğrencilerin yöneticilerden, öğretmenlerden, arkadaşlarından ve velilerden beklentileri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2).
- Gander, M. J., & Gardiner, H. W. (2004). *Çocuk ve Ergen Gelişimi* (5. bs.). (Yay. Haz. Onur, B.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Gönüllü, M. (2003). Lise öğrencilerinin buldukları liseye göre gösterdikleri toplumsal farklılıklar: Sivas ili merkez ilçe örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyoloji Tartışmaları Dergisi*, 1, 28-50.
- Gözden, Ş. (2013). *Ergenlerdeki intihar davranışının dürtüsellik, öfke ifadesi ve aile işlevselliği açısından değerlendirilmesi*. Tıpta Uzmanlık Tezi, İstanbul Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Has. Eğt. ve Arş. Hastanesi, İstanbul.
- Güleri, M. (1994). Üniversiteli ve işçi gençliğin gelecek beklentileri ve kötümserlik-iyimserlik düzeyleri. *Kriz dergisi*, 6(1), 55-65.
- Gümüşel, O. (2017). *Genciz biz* (2. bs.). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Gümüştin, D. (2013). *Algılanan ekonomik güçlük ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki bağlantıda anne-ergen ilişkilerinin aracı rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Gün, S. (2016). *Etnikleşen yoksulluk: Çingene/romanlar örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Güzel, H. (2005). *Psikiyatrik yardım alan ergenlerin sosyal destek algıları ve bunu etkileyen etmenler*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.

- Han, T. (2010). *Göç eden ailelerin çocuklarının eğitim ve öğretimde karşılaştıkları uyum sorunları*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Hoff, E., Laursen, B. ve Tardif, T. (2002). Socioeconomic status and parenting. *Handbook of parenting Volume 2: Biology and ecology of parenting*, 8(2), 231-252.
- House, J. S., & Kahn, R. L. (1985). Measures and concepts of social support. In S. Cohen & S. L. Syme (Eds.), *Social Support and Health* (83–108). New York: Academic Press.
- House, J. S. (1981). *Work stress and social support*. Reading, Mass: Addison-Wesley
- House, J. S., Umberson, D., & Landis, K. R. (1988). Structures and processes of social support. *Annualreview of Sociology*, 14(1), 293-318.
- IFSW (International Federation of Social Worker). (2014). *Global definition of social work profession*. <http://ifsw.org/policies/definition-of-social-work/> adresinden alındı
- İkizoğlu, M., Önal Dölek, B., & Gökçearsan Çıfci, E. (2007). Çalışan çocukların sorunları ve geleceğe ilişkin beklentileri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 21-36.
- Jarolmen, J. (2017). Okul sosyal hizmeti: Bir uygulama kılavuzu (Y. Özkan, Çev. Ed.). Ankara: Nika Yayınevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1973). *Gençlerin Tutumları ve Kültürlerarası Bir Karşılaştırma*. Ankara: ODTÜ Yayınevi.
- Kahraman, S. (2016). *Boşanma sonrasında genç-ebeveyn ilişkilerinin sürdürülmesi ve öğrencinin akademik başarısına etkisi (Afyon ili örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Karabekiroğlu, K. (2014). *Beni Hiç Anlamıyorsun*. İstanbul: Say Yayınları.
- Karabekiroğlu, K. (2015). *Anne-babalar için ergen ruh sağlığı rehberi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Karataş, K., Gencer, T. E., Çalış, N., & Ege, A. (2014). Öğrenci sorunlarının okul sosyal hizmeti bağlamında değerlendirilmesi. *Sosyal Hizmet Dergisi*, Okul Sosyal Hizmeti Özel Sayısı, 71-81.
- Karataş, K., Attepe Özden, S., Ege, A., Fırat, E., Erim, F., Aslan, H. (2016). *Ankara sokaklarında çalıştırılan çocuklar: Sorunlar ve ihtiyaçlar*. Ankara: Anıl Grup Matbaacılık.
- Karataş, Z. (2008). Lise öğrencilerinde öfke ve saldırganlık. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 277-294.
- Keskinkılıç Kara, S. B. (2011). *Sokakta çalışan çocukların eğitim ihtiyaçları ve buna yönelik okul yönetimlerinin gerçekleştirdiği uygulamalar*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kılıç S., Tektaş N., & Pala T., (2014). Devlet ve vakıf meslek yüksekokulu öğrencilerinin umutsuzluk düzeylerinin karşılaştırılması ve umutsuzluk düzeylerini etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(2), 169-186.
- Kirst-Ashman, K. K., & Hull, G. H. (1999). *Understanding generalist practice*. Chicago: Nelson-Hall Publishers.
- Korkut Owen, F., Kepir, D. D., Özdemir, S., Ulaş, Ö., & Yılmaz, O. (2012). Üniversite öğrencilerinin bölüm seçme nedenleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(3), 135-151.
- Kulaksızoğlu, A. (2015). *Ergenlik psikolojisi* (17. bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kurtz, P. D. (1988). Social work services to parents: Essential to pupils at risk. *Urban Education*, 22(4), 444-459.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma* (2. bs.). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Langford, C. P. H., Bowsher, J., Maloney, J. P., & Lillis, P. P. (1997). Social support: a conceptual analysis. *Journal of Advanced Nursing*, 25(1), 95-100.
- Lovu, M. B. (2014). Adolescents' positive expectations and future worries on their transition to adulthood. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 149, 433-437.

- Lovu, M. B., Hărăguş, P. T., & Roth, M. (2018). Constructing future expectations in adolescence: relation to individual characteristics and ecological assets in family and friends. *International Journal of Adolescence and Youth*, 23(1), 1-10.
- Mack, N., Woodsong, C., MacQueen, K. M., Guest, G., & Namey, E. (2005). *Qualitative research methods: a data collector's field guide*. North Carolina USA: Family Health International Research Triangle Park.
- Malecki, C. K., & Demaray, M. K. (2002). Measuring perceived social support: Development of the child and adolescent social support scale (CASSS). *Psychology in the Schools*, 39(1), 1-18.
- McWhirter, E. H., & McWhirter, B. T. (2008). Adolescent future expectations of work, education family and community. *Youth & Society*, 40(2), 182-202.
- Mistry, R. S., White, E. S., Benner, A. D., & Huynh, V. W. (2009). A longitudinal study of the simultaneous influence of mothers' and teachers' educational expectations on low-income youth's academic achievement. *Journal of Youth and Adolescence*, 38(6), 826-838.
- Nar, E. (2006). *Kimse Beni Anlamıyor*. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.
- Neuman, W. L. (2012a). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar* (Cilt I). (S. Özge, Çev.) İstanbul: Yayın Odası Yayıncılık.
- Neuman, W. L. (2012b). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar* (Cilt II). (S. Özge, Çev.) İstanbul: Yayın Odası Yayıncılık.
- Nurakova, T. (2010). *Türkiye'de kentsel dönüşüm projeleri (Altındağ Belediyesi örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Nurmi, J. E. (1991). How do adolescents see their future? A review of the development of future orientation and planning. *Developmental Review*, 11(1), 1-59.
- OECD (2017), *PISA 2015 Results* (Volume III): Students' Well-Being, PISA, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264273856-en>
- Oktan, V., & Şahin, M. (2010). Kız ergenlerde beden imajı ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(2), 553-556.

- Öngen, D. (2002). Ergenlerde Sorunlarla Başa Çıkma Davranışları. *Eğitim ve Bilim*, 27 (125), 54-61.
- ÖSYS. (2017). *2017 yerleştirme sonuçlarına ilişkin sayısal bilgiler*. Aralık 19, 2017 tarihinde Öğrenci Seçme Yerleştirme Merkezi Başkanlığı Web Sayfası: <http://www.osym.gov.tr/TR,13312/2017-osys-yerlestirme-sonuclarina-iliskin-sayisal-bilgiler.html> adresinden alındı.
- Özateş Gelmez, Ö. S. (2014). *Kadının bakım emeğinin evde bakım uygulaması üzerinden değerlendirilmesi bir karma yöntem araştırması: Ankara Mamak örneği*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Özbesler, C. (2001). *Çocukluk çağı lösemileri ve sosyal destek sistemlerinin aile işlevlerine etkisi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Özbesler, C., & Duyan, V. (2010). Okul ortamlarında sosyal hizmet. *Eğitim ve Bilim*, 34(154), 17-25.
- Özkan, Y., & Gökçearaslan Çifci, E. (2010). Düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ilköğretim okullarında akran zorbalığı. *İlköğretim Online*, 9(2), 576-586.
- Özkan, Y., & Kılıç, E. (2014). Çocuk ve aile odaklı sorunların çözümünde okul sosyal hizmet uzmanlarının önemi: uzmanların çocuk ve ailelerle çalışmada sahip oldukları beceriler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(3), 397-412.
- Özmen, D., Dündar, P. E., Çetinkaya, A. Ç., Taşkın, O., & Özmen, E. (2008). Lise öğrencilerinde umutsuzluk ve umutsuzluk düzeyini etkileyen etkenler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 9(1), 8-15.
- Özyürek, A., Özkan, İ. (2015). Ergenlerin okula yönelik öfke düzeyleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 280-296.
- Pardeck, J.,T. (1988). An Ecological Approach for Social Work Practice, *The Journal of Sociology & Social Welfare*, 15(2), 133-142.
- Patton, M. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. Sage Publications.
- Pearlman, M. (1995). The role of socioeconomic status in adolescents literature. *Adolescence*, 30(117), 223-231.

- Pehlivan, R. (2017). *Erken evlenen ve çocuk sahibi olan ergen ve beliren yetişkinlerin kimlik statülerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Procidano, M. E., & Heller, K. (1983). Measures of perceived social support from friends and from family: Three validation studies. *American Journal of Community Psychology*, 11(1), 1-24.
- Rimkute, L., Hirvonen, R., Tolvanen, A., Aunola, K., & Nurmi, J. E. (2012). Parents' role in adolescents' educational expectations. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 56(6), 571-590.
- Sarason, I. G., Levine, H. M., Basham, R. B., & Sarason, B. R. (1983). Assessing social support: The Social Support Questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44(1), 127-139.
- Sarier, Y. (2016). Türkiye’de öğrencilerin akademik başarısını etkileyen faktörler: Bir meta-analiz çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(3), 609-627.
- Sarioğlu, M. (2001) “Ankara” bir modernleşme öyküsü (1919-1945), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Savcı, H. (2016). *Ergenlerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile gelecek beklentileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Sayar, M. (2006). *Düşük sosyoekonomik düzeyden gelen ergenlerin algıladıkları sosyal destek ile ruh sağlıkları arasındaki ilişki üzerine boylamsal bir çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Saygılı, S. (2016). *Ergenlik sorunları: Anne-babalar gençlere nasıl davranmalı?*. İstanbul: Türdav.
- Schmid, K. L., Phelps, E., & Lerner, R. M. (2011). Constructing positive futures: Modeling the relationship between adolescents’ hopeful future expectations and intentional self-regulation in predicting positive youth development. *Journal of Adolescence*, 34(6), 1127–1135

- Schulz, M. S., Waldinger, R. J., Hauser, S. T., & Allen, J. P. (2005). Adolescents' behavior in the presence of interparental hostility: Developmental and emotion regulatory influences. *Developmental and Psychopathology*, 17(2), 489-507.
- Semerci, M. (2016). *Lise son sınıf öğrencilerinde riskli sağlık davranışları ve algılanan sosyal destek ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi, Erzincan.
- Sertçelik, M. (2016). *Ergenlerde sorunlu internet kullanımı ile kronotip ilişkisi ve ebeveyn tutumlarının bu ilişkiye etkisi*. Tıpta Uzmanlık Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Sezer, F., & İşgör, İ. Y. (2010). İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilerin problem alanlarının tespiti (Erzurum İli Örneği). *Milli Eğitim Dergisi*, 40(186), 235-248.
- Sheafor, B. W., & Horejsi, C. J. (2015). *Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler* (2. bs.). Ankara: Nika Yayınevi.
- Siporin, M. (1980). Ecological systems theory in social work. *The Journal of Sociology & Social Welfare*, 7(4), 507-532.
- Sivaslıoğlu, S. (2015). *Ergen gebelerin sosyodemografik özellikleri ve kendilik algıları*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Steinberg, L. (2013). *Ergenlik (Adolescence)*. (F. Çok, Çev., & Ed.) İmge Kitabevi Yayınları.
- Şahin, B. (2016). *Türkiye'de uygulanan kentsel dönüşüm projelerinin yoksulluk ve dışlanma olguları temelinde incelenmesi: Altındağ Aktaş Mahallesi örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Şahin, D. (1999). *Sosyal destek ve sağlık*. (79-106). Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara.
- Şen, A. S. (2015). *Ergenlerin Sahip Oldukları Değerler İle Gelecek Beklentileri ve Madde Bağımlılığından Korunma Öz-Yeterliği Arasındaki Yordayıcı İlişkiler*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

- Şimşek, H. (2012). Future expectations of high school students in southeastern Turkey: Factors behind future expectations. *Journal of Theoretical Educational Science*, 5(1), 90-109.
- Sulimani-Aidan, Y., & Benbenishty, R. (2011). Future expectations of adolescents in residential care in Israel. *Children and Youth Services Review*, 33(7), 1134-1141.
- Tamkoç, B. (2017). *Sed (Sosyal ve ekonomik destek) hizmetinden yararlanan çocukların özelliklerinin incelenmesi ve hizmet sürecinin değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Tarhan, N. (2017). *Bilinçli genç olmak*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tatar, M. (2005). Öğretmen beklentileri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2(2).
- Tatarlı, S. (2015). *Bazı kişisel özellikleri ve sosyal destek algıları farklı olan ergenlerin temel psikolojik ihtiyaçları*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- TDK, (2017). Türk Dil Kurumu Sözlüğü. <http://www.tdk.gov.tr>
- Tekindal, M. (2015). *Engelli çocuğa sahip kadınların feminist grup çalışması deneyimi: Bir karma yöntem araştırması*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Temel, M. (2015). *Algılanan anne ebeveyn tutumu ile ergenlerdeki psikolojik stres arasındaki ilişki: Öz-anlayış faktörünün aracı rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Topaktaş, B. (2015). *Adölesanlarda algılanan sosyal desteğin gelecek beklentisi ve ruhsal belirti düzeyleri ile ilişkisi*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Türkiye Bilimler Akademisi [TÜBA] (2004). *Ergen ve Ruhsal Sorunları Durum Saptama Çalışması, Türkiye Bilimler Akademisi Raporları, TÜBA-UNFPA Nüfus ve Kalkınma Stratejileri Alt Programı*, Ankara
- Tuncer M. (2011). Ergen gelecek beklentileri ölçeğinin türkçeye uyarlanması. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*; 6(3): 1265- 1275.

- TÜİK (2012). Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, *İstatistiklerle Gençlik 2011*, Sayı: 13133, Tarih: 18.05.2012.
- TÜİK (2013). Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, *İstatistiklerle Gençlik 2012*, Sayı:13509, Tarih:17.05.2013.
- TÜİK (2014). Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, *İstatistiklerle Gençlik 2013*, Sayı:16055, Tarih: 16.05.2014.
- TÜİK (2015). Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, *İstatistiklerle Gençlik 2014*, Sayı: 18625, Tarih: 14.05.2015.
- TÜİK (2016). Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, *İstatistiklerle Gençlik 2015*, Sayı: 21517, Tarih: 17.05.2016.
- TÜİK (2017a). Türkiye İstatistik Kurumu Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistesi (ADNKS). Nisan 19, 2017 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu: www.tuik.gov.tr adresinden alındı
- TÜİK (2017b). Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, *İstatistiklerle Çocuk 2016*, Sayı: 24645, Tarih: 21.04.2016.
- TÜİK (2017c). Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, *İşgücü İstatistikleri 2017 Eylül*, Sayı: 24680, Tarih: 15.12.2017.
- TÜİK (2017d). Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, *Aile Yapısı Araştırması 2016*, Sayı: 21869, Tarih: 01.08.2017.
- TÜİK (2017e). Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, *Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar 2016*, Sayı: 21869, Tarih: 18.01.2017.
- TÜİK (2017f). Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, *İstatistiklerle Kadın 2016*, Sayı: 24643, Tarih: 07.03.2017.
- Uluçay, T., Özpolat, A. R., İşgör, İ. Y., & Taşkesen, O. (2014). Lise öğrencilerinin gelecek beklentileri üzerine bir araştırma. *NWSA-Education Sciences*, 9(2), 234-347.
- Uludağ, H. (2016). *Suriyeli mültecilerin zorunlu göç deneyimleri: Ankara örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

- UMTAL-Ulus Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi. (2017, Aralık 15). Tarihi Gelişim. Ulus Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Web sitesi: <http://uluseml.meb.k12.tr> adresinden alındı.
- UNICEF. (2004). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme* (1989). UNICEF Türkiye Web Sitesi: <http://www.unicefturk.org/public/uploads/files/5db1679769f48db888ea765a01dfc8ca9ff67b70.pdf> adresinden alındı
- Varni, J. W., Katz, E. R., Colegrove Jr, R., & Dolgin, M. (1994). Perceived social support and adjustment of children with newly diagnosed cancer. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 15(1), 20-26.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 35, 29-56.
- Webb, N. B. (2017). *Çocuklarla sosyal hizmet uygulaması* (E. Erbay, Çev. Ed.). Ankara: Nika Yayınevi.
- WHO. (2014). *Recognizing Adolescence*. Ekim 1, 2016 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü Web sitesi: <http://apps.who.int/adolescent/second-decade/section2/page1/recognizing-adolescence.html> adresinden alındı
- Wilcox. B. L. (1981). Social support, life stress, and psychological adjustment: A test of the buffering hypothesis. *American Journal of Community Psychology*, 9(4), 371-386.
- Wong, J. H. (2013). Psychosocial recovery for children disabled in an earthquake: School social work in Dujiangyan, China. *Journal of Social Work in Disability & Rehabilitation*, 12(1-2), 102-115.
- Yavuzer, H. (2013). *Ana-baba ve çocuk: Ailede çocuk eğitimi* (24. bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H., Demir, İ., Meşeci, F., & Sertelin, Ç. (2005). Günümüz Gençliğinin Gelecek Beklentileri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 93-103.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

- Yıldırım, B. (2017). *Pediyatrik astım hastalarına bakım veren annelerin psikososyal özellikleri ile astım yönetimi öz-yeterlilikleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Yıldırım, İ. (1997). Algılanan sosyal destek ölçeğinin geliştirilmesi, güvenilirliği ve geçerliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(13), 81-87.
- Yıldırım, İ. (2004). Algılanan sosyal destek ölçeğinin revizyonu. *Eğitim Araştırmaları–Eurasian Journal of Educational Research*, 17, 221-236.
- Yörükoğlu, A. (2012). *Gençlik Çağı: Ruh sağlığı ve ruhsal sorunlar* (14. bs.). İstanbul: Özgür Yayınları

EKLER

Ek-1. Anket

ANKET

Bu çalışma sizin gelecekte beklediğinizi ortaya koymak için yapılmaktadır. Vereceğiniz yanıtlar gizli kalacak olup bu bilimsel çalışma dışında kullanılmayacaktır. Bu nedenle bu ankette sizin tanıtıcı verileriniz istenmemektedir. Sizden ricam bu anketi özenle, gönüllü ve samimiyetle doldurmanızdır. Bu hem araştırma için hem de benim için çok önemli. Soruları dikkatlice okuduktan sonra sizlere en uygun seçeneğin içine (X) işaretini koymanız yeterli olacaktır.

Yardımanız ve desteğiniz için şimdiden çok teşekkür ederim.

Arş. Gör. Ahmet EGE

<i>Okul Adı:</i>	<i>Sınıf/Şube:</i>	<i>Tarih:</i> ____ / ____ / 2017
<i>Rumuz:</i>		

1.Cinsiyetiniz?	:	☐ Kız ☐ Erkek
2.Yaşınız?	:
3.Kaçıncı sınıfta okuyorsunuz?	:	☐ 9 ☐ 10 ☐ 11 ☐ 12
4.Altındağ İlçesinde mi yaşıyorsunuz?	:	☐ Evet ☐ Hayır Hayır ise hangi ilçe?.....
5.Ankara'ya göç ederek mi yerleştiniz?	:	☐ Evet ☐ Hayır
6.Anne ve babanız hayatta mı?	:	☐ İkisi de hayatta ☐ Annem hayatta ☐ İkisi de hayatta değil ☐ Babam hayatta
7.Anne ve babanız birlikte mi?	:	☐ Beraberler ☐ Boşanmışlar ☐ Ayrı yaşıyorlar
8.Annenizin eğitim durumu?	:	☐ Okuma yazması yok ☐ Ortaokul mezunu ☐ Yalnızca Okuma yazması var ☐ Lise mezunu ☐ İlkokul mezunu ☐ Üniversite mezunu
9.Babanızın eğitim durumu?	:	☐ Okuma yazması yok ☐ Ortaokul mezunu ☐ Yalnızca Okuma yazması var ☐ Lise mezunu ☐ İlkokul mezunu ☐ Üniversite mezunu
10.Anneniz çalışıyor mu?	:	☐ Çalışıyor ☐ Çalışmıyor ☐ Emekli
11.Babanız çalışıyor mu?	:	☐ Çalışıyor ☐ Çalışmıyor ☐ Emekli
12.Kardeşiniz var mı?	:	☐ Evet ☐ Hayır Evet ise siz dahil sayısı?.....
13.Ailenizin yaklaşık aylık toplam geliri?	: TL
14.Ailenizin ekonomik durumu sizce nasıl?	:	☐ Çok iyi ☐ İyi ☐ Orta ☐ Kötü ☐ Çok kötü
15.Sosyal yardım alıyor musunuz?	:	☐ Evet ☐ Hayır
16.Evet ise hangi yardımları alıyorsunuz?	:	☐ Kömür ☐ Gıda ☐ Eğitim ☐ Diğer.....
17.Aylık yaklaşık harçlık miktarınız?	: TL
18.Evinizin türü hangisidir?	:	☐ Apartman dairesi ☐ Gecekondu ☐ Müstakil ☐ Diğer.....
19.Evinizde toplam kaç kişi yaşıyorsunuz?	: kişi
20.Oturduğunuz ev size mi ait?	:	☐ Evet ev sahibiyiz ☐ Hayır kiracıyız ☐ Diğer.....
21.Evinizde kendinize ait odanız var mı?	:	☐ Evet ☐ Hayır
22.Gelir getiren bir iş yapıyor musunuz?	:	☐ Evet ☐ Hayır ☐ Geçmişte çalıştığım oldu
23.Herhangi bir engeliniz var mı?	:	☐ Evet ☐ Hayır
24.Herhangi bir kronik hastalığınız var mı?	:	☐ Evet ☐ Hayır

Bireysel sorunlarınız ve bu kapsamdaki ihtiyaçlarınız aşağıdaki kutucukta ele alınmaktadır.

25.Ergenlik döneminde bireysel olarak yaşadığınız sorunlarınız oldu mu?	☐ Evet	☐ Hayır
<i>Cevabınız hayır ise lütfen 29. soruya geçiniz.</i>		
26.Cevabınız evet ise bu dönemde bireysel olarak yaşadığınız en önemli üç sorunu yazınız.		
a.		
b.		
c.		
27.Bu sorunların çözümüne yönelik bazı ihtiyaçlarınız oldu mu?	☐ Evet	☐ Hayır
28.Cevabınız evet ise ihtiyaç duyduğunuz en önemli üç şeyi yazınız.		
a.		
b.		
c.		

Ailenizle yaşadığınız sorunlarınız ve bu kapsamdaki ihtiyaçlarınız aşağıdaki kutucukta ele alınmaktadır.

29.Ergenlik döneminde ailenizle yaşadığınız sorunlarınız oldu mu?	☐ Evet	☐ Hayır
<i>Cevabınız hayır ise lütfen 33. soruya geçiniz.</i>		
30.Cevabınız evet ise bu dönemde ailenizle yaşadığınız en önemli üç sorunu yazınız.		
a.		
b.		
c.		
31.Ailenizle yaşadığınız bu sorunların çözümü açısından bazı ihtiyaçlarınız oldu mu?	☐ Evet	☐ Hayır
32.Cevabınız evet ise ihtiyaç duyduğunuz en önemli üç şeyi yazınız.		
a.		
b.		
c.		

Arkadaşlarınızla yaşadığınız sorunlarınız ve bu kapsamdaki ihtiyaçlarınız aşağıdaki kutucukta ele alınmaktadır.

33.Ergenlik döneminde arkadaşlarınızla yaşadığınız sorunlarınız oldu mu?	☐ Evet	☐ Hayır
<i>Cevabınız hayır ise lütfen 37. soruya geçiniz.</i>		
34.Cevabınız evet ise bu dönemde arkadaşlarınızla yaşadığınız en önemli üç sorunu yazınız.		
a.		
b.		
c.		
35.Arkadaşlarınızla yaşadığınız bu sorunların çözümü açısından bazı ihtiyaçlarınız oldu mu?	☐ Evet	☐ Hayır
36.Cevabınız evet ise ihtiyaç duyduğunuz en önemli üç şeyi yazınız.		
a.		
b.		
c.		

Okulunuzda yaşadığınız sorunlarınız ve bu kapsamdaki ihtiyaçlarınız aşağıdaki kutucukta ele alınmaktadır.

37.Okul başarınızı nasıl görüyorsunuz?	☐ Çok iyi	☐ İyi	☐ Orta	☐ Kötü	☐ Çok kötü
38.Ergenlik döneminde okulunuzda yaşadığınız sorunlarınız oldu mu?	☐ Evet	☐ Hayır			
<i>Cevabınız hayır ise lütfen 42. soruya geçiniz.</i>					
39.Cevabınız evet ise bu dönemde okulunuzda yaşadığınız en önemli üç sorunu yazınız.					
a.					
b.					
c.					
40.Okulunuzda yaşadığınız bu sorunların çözümü açısından bazı ihtiyaçlarınız oldu mu?	☐ Evet	☐ Hayır			
41.Cevabınız evet ise ihtiyaç duyduğunuz en önemli üç şeyi yazınız.					
a.					
b.					
c.					

Altındağ İlçesinde yaşadığımız sorunlarımız ve bu kapsamdaki ihtiyaçlarımız aşağıdaki kutucukta ele alınmaktadır.

42.Altındağ'da herhangi bir gençlik merkezinin faaliyetlerinden yararlanıyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır
43.Altındağ'da yaş grubunuza uygun olarak sizin yararlandığınız hizmetler var mı?	☐ Evet ☐ Hayır
44.Ergenlik döneminde Altındağ ilçesi bağlantılı sorunlarınız oldu mu?	☐ Evet ☐ Hayır
<i>Cevabınız hayır ise lütfen 48. soruya geçiniz.</i>	
45.Cevabınız evet ise bu dönemde Altındağ ilçesi bağlantılı en önemli üç sorunu yazınız.	
a.	
b.	
c.	
46.Altındağ'da yaşadığımız bu sorunların çözümüne açısından bazı ihtiyaçlarınız oldu mu?	☐ Evet ☐ Hayır
47.Cevabınız evet ise ihtiyaç duyduğunuz en önemli üç şeyi yazınız.	
a.	
b.	
c.	

Gelecek beklentilerinize yönelik bazı sorular aşağıdaki kutucukta ele alınmaktadır.

48.Genel olarak gelecekte umutlu musunuz?	☐ Evet ☐ Kısmen ☐ Hayır
49.Geleceğe yönelik en öncelikli beklentileriniz nelerdir?	a.
	b.
	c.
	d.
	e.
50. Hangi mesleği yapmak istiyorsunuz?
51.Geleceğe yönelik beklentilerinizin önünde engeller olduğunu düşünüyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır
52.Evet ise en büyük engel nedir?

**ANKET TAMAMLANMIŞTIR
KATILIMINIZ İÇİN ÇOK TEŞEKKÜR EDERİM**

Ekleme İstedikleriniz Varsa Paylaşmanızdan Mutluluk Duyarım

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Ek-2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

1. Ergenlerin geleceğe yönelik algıları nasıldır?

- Gelecek denince aklında ne canlanıyor?
- Gelecek denince aklında kaç yıl sonrası canlanıyor?
- Lisenin ardından geleceğinde sırasıyla neler yaşanacak?
- Geleceğe yönelik ne gibi beklentilerin var?
- Hangi mesleği seçmeyi düşünüyorsun? Neden bu meslek?
- Geleceğe yönelik umutlu olmanın nasıl bir anlamı vardır?
- Cinsiyetin gelecek beklentileri açısından nasıl bir anlamı vardır?

2. Ergenler gelecek beklentileri odağında kendilerine, aile, arkadaş, okul ve yaşanan çevre sistemlerine nasıl bir anlam yüklemektedirler?

- Ergenlerin bireysel sorunlarının gelecek beklentileri açısından nasıl bir anlamı vardır?
 - Gelecek beklentilerin açısından kendinde gördüğün güçlü ve geliştirilebilecek yönlerin nelerdir?
 - Bireysel sorunlar yaşamamanın ya da yaşamamanın bir öğrencinin gelecek beklentileri açısından nasıl bir anlamı vardır?
- Bir gencin gelecek beklentileri açısından ailesinin nasıl bir anlamı vardır?
 - Ailende gördüğün olumlu ve olumsuz noktalar nelerdir?
 - Ailemizin eğitim durumunun önemi nedir?
 - Ebeveynlerin birliktelik durumlarının nasıl bir anlamı vardır?
 - Ebeveynlerin eğitim durumlarının nasıl bir anlamı vardır?
 - Aileye ilişkin sorunlar yaşamamanın ya da yaşamamanın bir öğrencinin gelecek beklentileri açısından nasıl bir anlamı vardır?
 - Ailemizin ekonomik durumunun önemi nedir?
 - Gelir getiren bir işte çalışan ve çalışmayan gençlerin geleceği nasıl şekillenir?
- Bir gencin gelecek beklentileri açısından arkadaşlarının nasıl bir anlamı vardır?
 - Arkadaşlara ilişkin sorunlar yaşamamanın ya da yaşamamanın bir öğrencinin gelecek beklentileri açısından nasıl bir anlamı vardır?
 - Arkadaş çevreinde gördüğün olumlu ve olumsuz noktalar nelerdir?

- d. Bir gencin geleceğinde okulun önemi nedir sence?
- Okulunda gördüğün olumlu ve olumsuz yönler nelerdir?
 - Okul türünün geleceğimiz açısından önemi nedir?
 - Okula ilişkin sorunlar yaşamamanın ya da yaşamamanın bir öğrencinin gelecek beklentileri açısından nasıl bir anlamı vardır?
 - Okul başarısının gelecek beklentilerin açısından önemi nedir?
 - Bir öğrencinin 9. Sınıftan 12. Sınıfa kadar geleceğe bakış açısı nasıl değişiyor?
- e. Bir gencin geleceğinde yaşadığı çevrenin önemi nedir sence?
- Altındağ'da yaşamamanın ya da eğitim almanın olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?

3. Ergenler; ailelerinden, arkadaşlarından ve öğretmenlerinden nasıl bir sosyal destek algısına sahiptirler? Bunun gelecek beklentileri açısından nasıl bir anlamı bulunmaktadır?

- Aileni, arkadaşlarını ve öğretmenlerini ayrı ayrı ele alacak olursan sana nasıl bir destek sunuyorlar?
- Destekleniyor ya da desteklenmiyor olmanın bir gencin gelecek beklentileri açısından nasıl bir anlamı vardır?
- Ailenden gelecek beklentilerin açısından nasıl bir destek beklersin?
- Arkadaşlarından gelecek beklentilerin açısından nasıl bir destek beklersin?
- Öğretmenlerinden gelecek beklentilerin açısından nasıl bir destek beklersin?

4. Çözüm önerileri

- Daha iyi bir geleceğiniz olması için kendinize ne öğütler verirsiniz?
- Elinde sihirli bir değnek olsa daha iyi bir gelecek açısından gençler için ne yapardın?

Ek-3. Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği (EGBÖ)

Her cümleye “Yetişkin Olduğumda” diye başlayarak cevap vermeniz gerekmektedir.

1. Kesinlikle inanmıyorum
2. Çoğu zaman inanmıyorum
3. Bazen inanmıyorum
4. Hem inanıyorum hem inanmıyorum
5. Bazen inanıyorum
6. Çoğu zaman inanıyorum
7. Kesinlikle inanıyorum

Yetişkin Olduğumda	1	2	3	4	5	6	7
1. Hayatımla ilgili başarmak istediğim şeyleri başarmış olacağım							
2. İstedğim şeyleri satın alabileceğim							
3. İyi bir iş bulacağım							
4. Hedeflediğim eğitim düzeyine ulaşacağım							
5. Hoşlanacağım bir iş bulacağım							
6. İstikrarlı bir iş bulacağım							
7. Geçimimi her zaman sağlayacağım							
8. Kendimi güvende hissedeceğim							
9. Kazandığım para bana ve hayat arkadaşşıma yeterli gelecek							
10. İşim bana kendimle gurur duymam için fırsatlar verecek							
11. Mutlu bir hayatım olacak							
12. Evleneceğim							
13. Çocuklarım olacak							
14. 25 yaşından önce evli olacağım							
15. Evliliğim hep sürecek							
16. Çocuğum daima barış içinde yaşayacak							
17. Çocuğumun uzun bir hayatı olacak							
18. Çocuğuma güvenli bir ortam sağlayacağım							
19. Düzenli olarak toplumsal ve dini hizmetlere katılacağım							
20. Dini aktivitelere katılacağım							
21. Topluluğumda lider olacağım							
22. Uzun bir hayat yaşayacağım							
23. Sağlıklı bir diyet yapacağım							
24. Spor yapacağım							
25. Sağlığım iyi olacak							

Ek-4. Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ-R)

AİLEM	Bana Uygun Değil	Kısmen	Bana Uygun
1. Bana gerçekten güvenir	()	()	()
2. Sorunlarımı çözmeme yardım eder	()	()	()
3. Bir haksızlığa uğradığımda beni gerçekten destekler	()	()	()
4. Bana gerçekten değer verir	()	()	()
5. Bana doğru tavsiyelerde bulunur	()	()	()
6. Doğru kararlar vermeme yardım eder	()	()	()
7. Davranışlarımı takdir eder	()	()	()
8. İlgi duyduğum şeyleri yapmama yardım eder	()	()	()
9. Hatalarımı nazikçe düzeltir	()	()	()
10. Beni gerçekten anlar	()	()	()
11. Bana, aile gelirimize göre yeterince harçlık verir	()	()	()
12. İyi ve kötü günlerimde yanımda olur	()	()	()
13. Geleceğimle ilgili planlar yapmamda bana yardım eder	()	()	()
14. Üstün, güçlü yanlarımı vurgular	()	()	()
15. İyi ve kötü yönlerimle beni sever	()	()	()
16. Başarılı olmam için bana destek olur	()	()	()
17. Zaman ayırıp sıkıntılarımı gerçekten dinlemez	()	()	()
18. Arkadaşlarımla ilişkilerimin güçlenmesini destekler	()	()	()
19. Sosyal etkinliklere katılmamı destekler	()	()	()
20. Başarılarımı takdir eder	()	()	()
ARKADAŞLARIM	Bana Uygun Değil	Kısmen	Bana Uygun
21. Bana gerçekten güvenir	()	()	()
22. İhtiyaç duyduğumda beni gerçekten dinler	()	()	()
23. Sorunlarımı çözmeme yardım eder	()	()	()
24. Bir haksızlığa uğradığımda beni gerçekten destekler	()	()	()
25. Bana gerçekten değer verir	()	()	()
26. Doğru kararlar vermeme yardım eder	()	()	()
27. Hata yaptığımda bile beni kabul eder	()	()	()
28. Hatalarımı düzeltmeme yardım eder	()	()	()
29. Beni gerçekten anlamaz	()	()	()
30. Gerektiğinde harçlığını benimle paylaşır	()	()	()
31. Derslerle ilgili bilgilerini benimle paylaşır	()	()	()
32. İyi ve kötü günlerimde yanımda olur	()	()	()
33. Bir şeye sinirlendiğimde beni yatıştırır	()	()	()

ÖĞRETMENLERİM

	Bana Uygun Değil	Kısmen	Bana Uygun
34. Amaç, ilgi ve yeteneklerim konusunda benimle konuşur	()	()	()
35. Bana gerçekten güvenir	()	()	()
36. Sorunlarımı çözmeme yardım eder	()	()	()
37. Bir haksızlığa uğradığımda beni gerçekten destekler	()	()	()
38. Bana gerçekten değer verir	()	()	()
39. Bana doğru tavsiyelerde bulunur	()	()	()
40. Doğru kararlar vermeme yardım eder	()	()	()
41. Hatalarımı nazikçe düzeltir	()	()	()
42. Beni gerçekten anlar	()	()	()
43. Üstün, güçlü yanlarımı vurgular	()	()	()
44. Zaman ayırıp sıkıntılarımı gerçekten dinlemez	()	()	()
45. Arkadaşlarımla ilişkilerimin güçlenmesini destekler	()	()	()
46. Sosyal etkinliklere katılmamı teşvik eder	()	()	()
47. Çok çalıştığım ya da başarılı olduğum zaman beni över	()	()	()
48. Duygu, düşünce ve inançlarıma saygı duyar	()	()	()
49. Derslerde sorularıma içtenlikle cevap verir	()	()	()
50. Bana karşı genellikle adil davranır	()	()	()

Ek-5. Hacettepe Üniversitesi Senato Etik Komisyonu Onay Yazısı

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172/ 431 - 74

06 Ocak 2017

İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

Fakülteniz Sosyal Hizmet Bölümü öğretim üyelerinden **Doç. Dr.ERCÜMENT ERBAY** sorumluluğunda **Arş. Gör. AHMET EGE** tarafından yürütülen “**Ergenlerin Sorunları, Gereksinimleri ve Algıladıkları Sosyal Destek Bağlamında Gelecek Beklentilerinin İncelenmesi: Altındağ Örneği**” başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **02 Ocak 2017** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rahime M. NOHUTCU
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek-6. Ankara Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Yazısı

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 14588481-605.99-E.99864
Konu : Araştırma İzni

03.01.2017

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİNE
(Genel Sekreterlik)

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2012/13 nolu Genelgesi.
b) 20/12/2016 tarihli ve 3826 sayılı yazımız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı bütünlük doktora öğrencisi Ahmet EGE'nin, Doç. Dr. Ercüment ERBAY danışmanlığında "**Ergenlerin Sorunları, Gereksinimleri ve Algıladıkları Sosyal Destek Bağlamında Gelecek Beklentilerinin İncelenmesi: Altındağ Örneği**" konulu tez kapsamında uygulama talebi Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve uygulamanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Uygulama formunun (12 sayfa) araştırmacı tarafından uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde bir örneğinin (cd ortamında) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme (1) Şubesine gönderilmesini rica ederim.

Vefa BARDAKCI
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

Ek-7. Ölçeklerin Kullanım İzinleri

Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ-R) Kullanım İzni

İbrahim Yıldırım 21 Eki (5 gün önce) ☆

Alıcı: Ahmet ▾

Sevgili Ahmet Ege,
Doktora tez çalışmanızda kullanmanız amacıyla ASDÖ-R ekte sunulmuştur. Kolaylıklar ve başarılar diliyorum.
Prof. Dr. İbrahim YILDIRIM

21 Ekim 2016 10:07 tarihinde Ahmet Ege <ahmetege@hacettepe.edu.tr> yazdı:

W ASDÖ-R-EYLÜL...

Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği Kullanım İzni

Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği Hk. 1)HACETTEPE x

Ahmet Ege Murat Hocam Merhabalar, İsmim Ahmet Ege. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet... 12 May ☆

Murat Tuncer <tunmurat@gmail.com> 12 May ☆

Alıcı: Ahmet ▾

Ölçeği araştırmanızda kullanabilirsiniz. İyi çalışmalar

12 May 2016 ÖS 12:28 tarihinde "Ahmet Ege" <ahmetege@hacettepe.edu.tr> yazdı:

Ek-8. Gönüllü Katılım Formu

GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Sevgili Öğrenci

Bu çalışma sorumlu araştırmacı Doç. Dr. Ercüment Erbay ve yardımcı araştırmacı Arş. Gör. Ahmet Ege tarafından ergenlerin gelecek beklentileri konusunda Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalında yürütülmekte olan bilimsel bir araştırmadır. Araştırmanın adı "Ergenlerin Sorunları, Gereksinimleri ve Algıladıkları Sosyal Destek Bağlamında Gelecek Beklentilerinin İncelenmesi: Altındağ Örneği" dir. Araştırma doktora tezi kapsamında Ankara ili Altındağ ilçesinde bulunan liselere devam eden öğrencilerin sorunları, gereksinimleri ve algıladıkları sosyal destek bağlamında gelecek beklentilerinin incelenmesi amacıyla yapılmaktadır.

Araştırma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan ve Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden onay alınmıştır. Sizin de onay vermeniz durumunda araştırmaya katılımınızı talep etmekteyiz. Bu çalışmadaki sorulara vereceğiniz yanıtlar ergenlik dönemi içerisindeki bireylerin geleceğe yönelik beklentilerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacak olup sorunların çözülmesi ve ihtiyaçların giderilmesi için sosyal hizmetlerin oluşturulmasında yol gösterici olacaktır.

Araştırma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde yaklaşık 400 lise öğrencisiyle bu çalışmanın yürütülmesi planlanmıştır. İlk bölümünde katılımcılardan bir anket doldurması talep edilmektedir.

Araştırmanın ikinci bölümünde ise yaklaşık 30 kişiyle ergenlerin gelecek beklentisi konusunda bir görüşme gerçekleştirilecektir. Bu görüşmelerde onay vermeniz durumunda kolaylık olması açısından ses kaydı tutulacaktır.

Araştırmanın her iki bölümünde de sizden ayrı ayrı gönüllü katılım onayı alınacaktır ve iki bölüm de yaklaşık 40-50 dakika sürmektedir.

Bu araştırmaya katılıp katılmamakta serbestsiniz. **Çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayalıdır.** Çalışma ile ilgili olarak kafanıza takılan her türlü şeyi sorabilirsiniz. Ankete/görüşmeye başladıktan sonra soruları cevaplamak istemezseniz veya bazı sorulardan rahatsız olursanız lütfen rahatlıkla belirtiniz. Aklınızdaki sorular giderilmeye çalışılacaktır. Çalışmadan istediğiniz zaman herhangi bir aşamada vazgeçebilirsiniz, bu konuda herhangi sorumluluğunuz olmayacaktır. Bu çalışmaya katılmanız için sizden herhangi bir ücret istenmeyecektir. Çalışmaya katıldığınız için size ek bir ödeme de yapılmayacaktır.

Araştırma uygulaması sonucunda sizden alınan bilgiler bilimsel araştırma amaçları dışında kesinlikle kullanılmayacaktır. İlgili veriler gizlilik esasına göre toplanacak olup elde edilen veriler yine gizlilik esasına bağlı kalınarak doktora tez çalışması için kullanılacaktır. **Bize verdiğiniz bilgilerin gizliliği kesinlikle korunacak olup bu çalışma kapsamında kimlik bilgileriniz, adresiniz, iletişim bilgileriniz alınmayacaktır.**

Çalışmaya onay vermeden önce aklınızdaki soruları çekinmeden sorabilirsiniz. Çalışmanın gidişatı ve sonrasında yapılacak veri analiz çalışmaları ve araştırmanın sonuçları hakkında bilgi almak isterseniz bize e-posta veya telefon yolu ile ulaşabilirsiniz. İletişim bilgilerimiz aşağıda yer almaktadır.

Araştırmayı anladım. Araştırmanın ilk / ikinci bölümüne katılmaya onay veriyorum.

Tarih:

Katılımcı Adı-Soyadı:

Katılımcı İmzası:

Sorumlu Araştırmacı

Doç. Dr. Ercüment Erbay

Tel: 0312 2976362 / 344

E-posta: eerbay@hacettepe.edu.tr

Sözel Onay Alındı

Yardımcı Araştırmacı

Arş. Gör. Ahmet Ege

Tel: 0312 2976362 / 332

E-posta: ahmetege@hacettepe.edu.tr

İmza:

İmza:

GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Sayın Veli

Ankara İli Altındağ İlçesi'nde ergenlerin sorunları, gereksinimleri ve algıladıkları sosyal destek bağlamında gelecek beklentilerinin incelenmesi amacıyla Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalında, Doç. Dr. Ercüment Erbay danışmanlığında doktora tez çalışmamı sürdürmekteyim. Araştırmanın adı "Ergenlerin Sorunları, Gereksinimleri ve Algıladıkları Sosyal Destek Bağlamında Gelecek Beklentilerinin İncelenmesi: Altındağ Örneği"dir.

Araştırma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan ve Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden onay alınmıştır. Sizin de onay vermeniz durumunda araştırmaya katılımınızı talep etmekteyiz. Bu çalışmadaki sorulara vereceğiniz yanıtlar ergenlik dönemi içerisindeki bireylerin geleceğe yönelik beklentilerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacak olup sorunların çözülmesi ve ihtiyaçların giderilmesi için sosyal hizmetlerin oluşturulmasında yol gösterici olacaktır.

Araştırma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde yaklaşık 400 lise öğrencisiyle bu çalışmanın yürütülmesi planlanmıştır. İlk bölümünde katılımcılardan bir anket doldurması talep edilmektedir.

Araştırmanın ikinci bölümünde ise yaklaşık 30 kişiyle ergenlerin gelecek beklentisi konusunda bir görüşme gerçekleştirilecektir. Bu görüşmelerde onay verilmesi durumunda kolaylık olması açısından ses kaydı tutulacaktır.

Araştırmanın her iki bölümünde de sizden ayrı ayrı gönüllü katılım onayı alınacaktır ve iki bölüm de yaklaşık 40-50 dakika sürmektedir. Bu çalışmaların zamanlaması öğrencinin öğretmenleriyle birlikte ve öğrencinin öğrenme sürecini engellenmeyecek şekilde planlanacaktır.

Velisi bulunduğunuz öğrenci bu araştırmaya katılıp katılmamakta serbesttir. **Çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayalıdır.** Öğrenci görüşmeye başladıktan sonra soruları cevaplamak istemezse veya bazı sorulardan rahatsız olursa bunu rahatlıkla belirtebilir. Bu durumda öğrencinin aklındaki sorular giderilmeye çalışılacaktır. Yine de öğrenci çalışmadan istediği zaman herhangi bir aşamada vazgeçebilir ve bu konuda herhangi sorumluluğu olmayacaktır. Bu çalışmaya katılmak için herhangi bir ücret istenmeyecek ve öğrenciye herhangi bir ödeme yapılmayacaktır.

Araştırmada alınan bilgiler bilimsel araştırma amaçları dışında kesinlikle kullanılmayacaktır. İlgili veriler gizlilik esasına göre toplanacak olup elde edilen veriler yine gizlilik esasına bağlı kalınarak yalnızca doktora tez çalışması için kullanılacaktır. **Araştırmada toplanan verilerin gizliliği kesinlikle korunacak olup bu çalışma kapsamında öğrencinin kimlik bilgileri, adresi, iletişim bilgileri alınmayacaktır.**

Çalışmaya onay vermeden önce aklınızdaki soruları çekinmeden sorabilirsiniz. Çalışmanın gidişatı ve sonrasında yapılacak veri analiz çalışmaları ve araştırmanın sonuçları hakkında bilgi almak isterseniz bize e-posta veya telefon yolu ile ulaşabilirsiniz. İletişim bilgilerimiz aşağıda yer almaktadır.

Yukarıdaki metni okudum. Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi rızamla, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın çocuğumun araştırmanın ilk / ikinci bölümüne katılmasına onay veriyorum

Tarih:

Veli

Adı-Soyadı:

İmzası:

Sözel Onay Alındı

Sorumlu Araştırmacı

Doç. Dr. Ercüment Erbay

Tel: 0312 2976362 / 344

E-posta: eerbay@hacettepe.edu.tr

Yardımcı Araştırmacı

Arş. Gör. Ahmet Ege

Tel: 0312 2976362 / 332

E-posta: ahmetege@hacettepe.edu.tr

İmza:

İmza:

Ek-9. Orijinallik Raporu

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 02/07/2018</p> <p>Tez Başlığı: Ergenlerin Sorunlarının ve Algıladıkları Sosyal Desteğin Gelecek Beklentilerine Etkilerinin İncelenmesi: Altındağ Örneği</p> <p>Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 217 sayfalık kısmına ilişkin, 02/07/2018 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 6 'dır.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☐ Alıntılar hariç 4- ☒ Alıntılar dâhil 5- ☐ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <div style="text-align: right;"> 02.07.2018 </div> <p>Adı Soyadı: Ahmet EGE</p> <p>Öğrenci No: N11123336</p> <p>Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet</p> <p>Programı: Sosyal Hizmet</p> <p>Statüsü: ☐ Doktora ☒ Bütünleşik Dr.</p>
<p><u>DANIŞMAN ONAYI</u></p> <p>UYGUNDUR.</p> <div style="text-align: center;"> Doç. Dr. Ercüment ERBAY </div>

Ek-10. Özgeçmiş

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Ahmet EGE
Doğum Yeri ve Tarihi : Ankara, 09.03.1987

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümü
Erasmus Programı : Hogeschool van Amsterdam, Hollanda
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Akademik İlgi Alanları : Çocuk ve gençlik refahı sosyal hizmet eğitimi, sanat ve sosyal hizmet ve okul sosyal hizmeti

İş Deneyimi

Stajlar : Gençlik refahı alanı
Çalıştığı Kurumlar : Araştırma Görevlisi - İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü (2018-Devam)
: Araştırma Görevlisi - Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı (2012-2018)
: Yedek Subay / Sosyal Hizmet Uzmanı - 2'nci Hava İkmal Bakım Merkezi Komutanlığı Şehit Gazi İşlem Birimi (2010-2011)
: Proje Yöneticiliği - İzgören Akademi Türkiye Uğur Böcekleri Programı (2008-2009)

Projeler

Araştırmacı : Ankara Sokaklarında Çalıştırılan Çocuklar: Sorunlar ve İhtiyaçlar Araştırma Projesi (2016) /Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Aile ve Sosyal Politikalar Ankara İl Müdürlüğü ve Ankara Valiliği.
Eğitmen : Türkiye de Kampların Dışında Bulunan Suriyeliler için Koruma ve Temel İhtiyaçların Sağlanması Projesi (2016) /Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD).
Araştırmacı : Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetlerinin Değerlendirilmesi Projesi (2014) /Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Gazi Üniversitesi.

Yayınlar

- Araştırma Makalesi Işıkhani, V., Erbay, E., Akçay, S. ve Ege, A. (2016). Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Mezuniyet Sonrası Gelecek Planları: Ankara, Başkent ve Hacettepe Üniversitesi Örnekleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1), 7-24.
- Araştırma Makalesi Erbay, E., Kayma Güneş, D., Ege, A., Baksi, Y. ve Civelek, F. (2015). 2010-2012 Yılları Arası Koruyucu Destekleyici Tedbir Kararlarının İncelenmesi: Ankara 1. Çocuk Mahkemesi Örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 26(2), 31-52.
- Derleme Makale Karataş, K., Çalış, N., Gencer, T.E. ve Ege, A. (2014). Öğrenci Sorunlarının Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Değerlendirilmesi. Öğrenci sorunlarının okul sosyal hizmeti bağlamında değerlendirilmesi. *Sosyal Hizmet Dergisi*, Okul Sosyal Hizmeti Özel Sayısı, 71-81.
- Derleme Makale Sevin Ç., Ege, A. ve Erbay, E. (2016). Artistic Practices in Interventions for Disadvantaged Groups Aid with Music. *International Journal of Social Science and Humanity*, 6(5), 398-401., Doi: 10.7763/IJSSH.2016.V6.679.
- Kitap Karataş, K., Attepe Özden, S., Ege, A., Fırat, E., Erim, F., Aslan, H. (2016). *Ankara sokaklarında çalıştırılan çocuklar: Sorunlar ve ihtiyaçlar*. ISBN: 978-605-63012-6-1, Ankara: Anıl Grup Matbaacılık.
- Kitap Çevirisi Cankurtaran, Ö., Çalış, N., Ege, A., Albayrak, H. ve Beydili Gürbüz, E., (2016). *Güç ve Güçlendirme (Power and Empowerment)* Ed. Cankurtaran Ö., ISBN:978-605-9386-03-6, Ankara: Nika Yayınevi.
- Kitap Bölümü Çevirisi Ege, A. (2017). Çocuklarla Sosyal Hizmet Uygulaması içinde *Çocukların İhtiyaçlarına Cevap Verme Çabası*. Erbay E. (Ed.), ISBN: 978-605-9386-18-0, Ankara: Nika Yayınevi.
- Kitap Bölümü Çevirisi Ege, A. ve Erim, F. (2015). Etkili Uygulama İçin Sosyal Hizmet Araştırması içinde *Araştırma Problemleri ve Araştırma Soruları*. Erbay E. (Ed.), ISBN:978-605-84776-1-2, Ankara: Nika Yayınevi.
- Sözel Bildiri Ege, A., Altındağ, Ö. ve Sevin, Ç. (2016). *Social Work Education and Practice in the Journey to Understanding the Human Being*. III AGP International Humanities and Social Sciences Conference, 4-7 February 2016. Barcelona.
- Sözel Bildiri Altındağ, Ö. ve Ege, A. (2016). *Hollanda'da Denetimli Serbestlik*. Türkiye'de Denetimli Serbestlik 10. Yıl Uluslararası Yaklaşımlar Sempozyumu 8-10 Aralık 2015. İstanbul: Adalet Bakanlığı Denetimli Serbestlik Genel Müdürlüğü. (Tam Metin)
- Sözel Bildiri Ege, A. ve Erim, F. (2017). *Yoksulluk ve Ergenlik Dönemi İlişkisinin Ekolojik Yaklaşım Açısından Ele Alınması*. 3. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Sempozyumu. 10-11 Kasım 2017 / Ankara. (Tam Metin)
- Sözel Bildiri Erim, F. ve Ege, A. (2017). *Ergenlik ve Genç Yetişkinlik Dönemlerinde Sosyal İzolasyon Deneyimi: Hikikomori*. 3. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Sempozyumu. 10-11 Kasım 2017 / Ankara.
- Sözel Bildiri Ege, A. ve Ege, G. (2017). *Assessing the Basic Needs of Syrian Children Working on the Streets From the Ecosystem Perspective*. 15th European Congress of Psychology. 11-14 Temmuz 2017 / Amsterdam.

- Sözel Bildiri Altındağ, Ö. ve Ege, A. (2017) *Sosyal Hizmet Eğitiminin Geleceğinde Teknolojinin Yeri*. International Social Work Congress 2017 (ISWC 2017) Social Problems and the Future of Social Work. 29-31 Mayıs 2017 / Ankara.
- Sözel Bildiri Ege, A. , Altındağ, Ö. ve Demiröz, F. (2013). *Değişen Çocukluk Paradigmasında Çocuk Yetiştirme Tutumları ve Aileye Yönelik Hizmetler*. Sosyal Hizmet Sempozyumu: Türkiye’de Çocuğun Refahı ve Korunması “Kapsayıcı Bir Yaklaşım Arayışı” 28-30 Kasım 2013 / Kocaeli.
- Poster Sunum Ege, A. ve Tunç, M. (2018). *Yaşam Boyu Öğrenme, Yaşlı Dostu Üniversiteler ve Sosyal Hizmet*. 2. Uluslararası İleri Yaş Sempozyumu. 21-22 Mart 2018 / İzmir.
- Poster Sunum Tunç, M. ve Ege, A. (2018). *Kuşaklar Arası Dayanımda Okul Sosyal Hizmeti*. 2. Uluslararası İleri Yaş Sempozyumu. 21-22 Mart 2018 / İzmir.

Eğitimler

- Psikoaktif : Ergenlerle Görüşme Teknikleri
- İstatistik Atölyesi : SPSS Uygulamalı İstatistiksel Veri Analizi Eğitimi
- NAM/ Nitel Araştırma Merk. : MAXQDA ile Nitel Veri Analizi
- İzgören Akademi : Eğitim Uzmanlık Sertifika Programı
- İzgören Akademi : Eğitimciler İçin Yaratıcı Drama
- İzgören Akademi : Sunum Teknikleri, Beden Dili, Etkili İletişim, Takım Çalışması
- Gençlik Servisleri Merkezi : Gençlik Çalışması, Kültürlerarası Öğrenme, Aktif Öğrenme

Asistanlığı Yapılan Dersler

- Uygulamalı Araştırma I-II
- Sosyal Hizmet Uygulamaları I - II
- Sosyal Hizmet Araştırması I - II
- Çocuklarla Sosyal Hizmet
- İnsan Davranışları ve Sosyal Çevre I-II
- Okul Sosyal Hizmeti
- Sosyal Hizmet Kuramı

Jüri Tarihi : 07.06.2018